

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS AGRICULTURE AND FOOD SECTOR IN LITHUANIA 2011

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2011

VILNIUS, 2012

UDK 338.43(474.5)

Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2011. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2012. – 196 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

(online) ISSN 2029-4980

ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2007–2011 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2011“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu, žuvininkyste ir kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė dr. Nijolė Pelanienė

Recenzentė prof. dr. Neringa Stončiuvienė

Redaktorė ir korektorė K. Petkevičienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė V. Girgždienė

Cituojant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2012

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT</i>	
1. Žemės ūkio pasiekimai ir prioritetinės vystymo kryptys. Rasa Melnikienė	7
<i>1. Achievements and priority development trends in agriculture</i>	
2. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	17
<i>2. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
3. Žemės ūkio ištekliai	27
<i>3. Agricultural resources</i>	
3.1. Žmogiškieji ištekliai. Dalia Vidickienė	27
<i>3.1. Human resources</i>	
3.2. Žemės ištekliai. Gediminas Kuliešis	34
<i>3.2. Land stock</i>	
3.3. Finansavimo šaltiniai. Jeronimas Kraujelis	42
<i>3.3. Funding sources</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE	46
<i>II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	46
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Tamara Petuchova, Audronė Laskauskienė	50
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose	67
<i>3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets</i>	
3.1. Grūdai. Vidmantas Bradūnas	67
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	86
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	97
<i>3.3. Meat</i>	
3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	107
<i>3.4. Sugar beet</i>	
3.5. Bulvės. Ingrida Lukošitė	110
<i>3.5. Potatoes</i>	
3.6. Daržovės. Ingrida Lukošitė	116
<i>3.6. Vegetables</i>	

3.7. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė-Senkevič	123
3.7. <i>Fruit and berries</i>	
3.8. Rapsai. Vidmantas Bradūnas	130
3.8. <i>Rapeseed</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI	137
<i>III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko	137
1. <i>Gross agricultural output</i>	
2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra. Aldona Stalgienė	141
2. <i>Structure of entities in agriculture and food industry</i>	
3. Ūkių veiklos rezultatai. Arvydas Kuodys, Vaidotas Kučas, Rima Daunytė	152
3. <i>Results of farm business survey</i>	
4. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veiklos rezultatai. Aldona Stalgienė	170
4. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse. Erika Ribašauskienė	179
5. <i>Development of alternative businesses in rural areas</i>	
6. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga. Viktoras Vaikutis, Vilija Girgždienė	186
6. <i>An overview of the fisheries sector</i>	
REZIUMĖ	194
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	196
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

Leidinyje „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2011“ yra tryliktasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2011 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkiui buvo palankūs. Dėl gerų klimatinėlių sąlygų padidėjo daugelio žemės ūkio produktų gamybos apimtys, pakilo supirkimo kainos. Pastaraisiais metais vidaus ir užsienio rinkose mažėjęs vartojimas vėl pradėjo augti. Dėl to žemės ūkyje ir susijusių paslaugų sektoriuje sukurta bendroji pridėtinė vertė, skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, padidėjo 1,3 proc. (išankstiniais duomenimis, sudarė 2648,7 mln. Lt). 2011 metais Lietuvos žemės ir maisto ūkis net 19,1 proc. padidino eksportą. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų yra teigiamas. 2011 metais jis buvo 264 mln. Lt didesnis nei 2010-aisiais ir sudarė 1997 mln. Lt. Šalies žemės ūkio plėtrą skatino Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinio biudžeto parama. 2011 metais Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkio tiesioginei ir investicinei paramai, intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti, sudarė 2,59 mlrd. Lt.

Leidinyje pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtos rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skiriant 2011 metų įvykiams ir rezultatams, išskyrus „Ūkių veiklos rezultatus“ (2011 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje). Siekiant išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2011 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje.

Leidinyje skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio laimėjimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją bei patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei siūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE

I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT

1. Žemės ūkio pasiekimai ir prioritetinės vystymo kryptys

1. *Achievements and priority development trends in agriculture*

Artėjant naujam programiniam laikotarpiui, vis dažniau diskutuojama dėl pastarojo meto žemės ūkio pasiekimų ir naujų iššūkių, su kuriais Lietuvos žemdirbiams teks susidurti po 2013 metų. Augantis maisto poreikis pasaulyje, būtinybė racionaliai naudoti turimus gamtinius išteklius ir išsaugoti juos ateities kartoms verčia iš naujo įvertinti Lietuvos žemės ūkio vaidmenį ir reikšmę. Žemės ūkis ir jame užaugintą produkciją perdirbanti pramonė yra ne tik svarbus ekonominės gerovės šaltinis, aprūpinantis šalies gyventojus kokybišku maistu ir tam tikrais energijos ištekliais. Šis sektorius turi didelę įtaką Lietuvos kaimo, kuriame gyvena trečdalis šalies gyventojų, raidai. Stiprinant žemės ūkio gamybinių pajėgumų bazę ir plėtojant infrastruktūrą, kartu gerėja ir kaimo gyventojų gyvenimas.

Pastaraisiais metais Lietuvos žemės ūkyje vyko spartūs struktūriniai pokyčiai. Augo vidutinis ūkio dydis ir mažėjo ūkių skaičius. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, vidutinis ūkio dydis padidėjo nuo 11,0 iki 13,8 ha, o sąlyginių darbuotojų žemės ūkyje skaičius, remiantis žemės ūkio surašymų ir struktūros tyrimų duomenimis, sumažėjo nuo 173,6 iki 143,4 tūkst. Keitėsi žemės ūkio naudmenų struktūra – mažėjo pievų ir ganyklų, o daugėjo ariamos žemės. Nors Lietuva tradiciškai yra gyvulininkystės kraštas ir turi puikias gamtines sąlygas ir eksporto rinkas šiai šakai plėtoti, tačiau gyvulių skaičius sparčiai mažėjo. Mažėjant dirbančių žmonių poreikiui žemės ūkyje, kaimo neaplenkė jaunų žmonių emigracija. 2011 metais 58 proc. ūkininkaujančių asmenų ir dirbančių jų šeimos narių buvo vyresni nei 50 metų amžiaus. Išryškėjo tam tikros neigiamos tendencijos – tuštėjantys kaimai, dirvonuojančios žemės ir sparčiai mažėjantis užimtumas mažo žemės ūkio naudmenų našumo vietovėse. Šie pokyčiai rodo, kad būtina naujai įvertinti žemės ūkio problemas ir pasiekimus bei ieškoti naujų sektoriaus konkurencinių pranašumų kūrimo alternatyvų.

Žemės ūkio ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gaminių gamybos pridėtinė vertė. Lietuvos ekonomika 2011 metais parodė akivaizdžius atsigavimo ženklus. Bendrasis vidaus produktas, vertinant palyginamosiomis kainomis, 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 5,9 proc. ir viršijo ikikrizinį lygį. Žemės ūkyje sukurta pridėtinė vertė augo 1,3 proc., nors ir nepasiekė 2008 metų ikikrizinio lygio (1.1 lentelė). Bendrosios pridėtinės vertės, sukuriamos žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veiklose, analizuojamu laikotarpiu svyravimus lėmė dvi pagrindinės priežastys: žemės ūkio produkcijos gamybos apimčių kaita dėl klimatinių sąlygų ir žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų pokyčiai dėl situacijos vidaus ir užsienio rinkose. 2009 metais žemės ūkio produkcijos gamybos apimtys buvo didesnės nei 2008-aisiais: grūdų 2009 metais išauginta 11,7 proc., daržovių – 3,6 proc. daugiau,

tačiau prasidėjus krizei pridėtinė vertė krito sumažėjus supirkimo kainoms – 2009 metais jos tesiekė 77,8 proc. 2008-ųjų lygio. 2010 metais žemės ūkio produkcijos kainos išaugo, tačiau žemės ūkio ir susijusių paslaugų veiklos sukurtos pridėtinės vertės lygi 2010 metais lėmė dėl nepalankių klimatinių sąlygų sumažėjusios žemės ūkio produkcijos gamybos apimtys. Sausros ir liūtys sumažino žemės ūkio augalų derlingumą. 2010 metais javų derlingumas siekė tik 79,7 proc. 2009-ųjų lygio. Bulvių ir daržovių derlingumas taip pat buvo mažesnis: bulvių – 8,5 proc., morkų – 26,6 proc., kopūstų – 49,0 proc. Šiame nuolatinės žemdirbių kovos už geresnį derlių ir didesnes pajamas kontekste 2011 metai turėtų būti priskirti sėkmingiems, nes klimatinės sąlygos lėmė gerą derlių, o ir kainos buvo palankios.

1.1 lentelė. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai 2007–2011 metais

Table 1.1. Macroeconomic indicators of the agricultural and food sector in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010*	2011**
Bendrasis vidaus produktas to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product, at current prices, LTL mill.</i>	99 229,3	112 083,7	91 914,0	95 074,3	106 019,4
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross value added, at current prices, LTL mill.</i>	88 971,5	100 505,6	82 791,9	85 330,1	95 192,5
Bendrasis vidaus produktas to meto kainomis, palyginti su ankstesniu laikotarpiu, proc. / <i>Gross domestic product, at current prices, compared to the previous period, %</i>	9,8	2,9	-14,8	1,4	5,9
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veikloje, mln. Lt / <i>Gross value added created in agriculture and related services, LTL mill.</i>	2 879,3	3 101,0	1 905,4	2 311,0	2 648,7
Žemės ūkio ir susijusių paslaugų dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. / <i>Share of agriculture and related services in gross value added, %</i>	3,2	3,1	2,3	2,7	2,8
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamyboje, mln. Lt / <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, LTL mill.</i>	3 298,9	3 429,0	3 711,6	3 829,8	4 402,8
Maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamybos dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. / <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	3,7	3,4	4,5	4,5	4,6

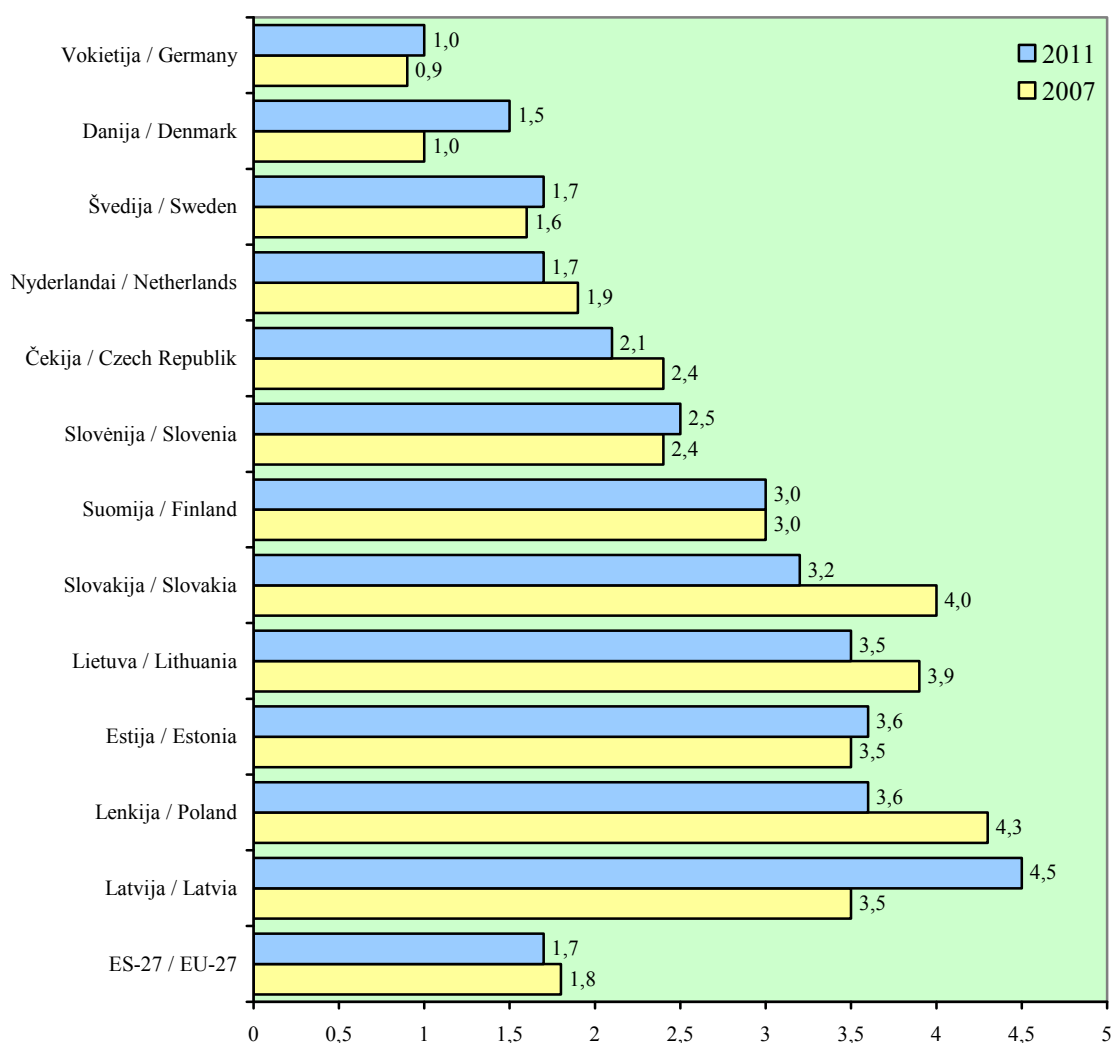
* Negalutiniai duomenys / *Provisional data.*

** Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais Lietuvoje žemės ūkiui ir susijusių paslaugų veikloms tenkanti pridėtinės vertės dalis išlaikė pastarųjų metų mažėjimo tendenciją. Per dešimt metų (2001–2011) šis rodiklis sumažėjo nuo 4,9 iki 2,8 proc. Lietuva, kaip ir kitos naujosios ES narės, susiduria su reiškiniu, kurį praeito šimtmečio antrojoje pusėje patyrė visos ES-15 šalys, kai sparčiai augant pramonės ir paslaugų sektoriams, žemės ūkio indėlis į BVP nuosekliai mažėjo. Šiuo metu pridėtinės vertės dalis, tenkanti Lietuvos žemės ūkiui, miškininkystei ir žuvininkystei, sparčiai mažėja, nors vis tiek išlieka beveik 2 kartus didesnė nei vidutiniškai ES šalyse. 2011 metais ES šalyse šis rodiklis tesiekė vidutiniškai 1,7 proc. Palyginti su kaimyninėmis Baltijos valstybėmis, Lietuvos žemdirbių sukuriama pridėtinės vertės dalis 2011 metais skyrėsi nedaug, tačiau būtina pažymėti, kad ekonominės krizės metais kai kurių šalių, ypač Latvijos, žemės ūkyje ir su juo susijusiose veiklose sukuriama pridėtinės vertės dalis išaugo (1.1 pav.).

1.1 pav. Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurta pridėtinės vertės dalis 2007 ir 2011 metais, proc.
Fig. 1.1. The share of value added created in agriculture, forestry and fisheries in Lithuania and selected EU countries in 2007 and 2011, percent

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento duomenys.

Maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybos vystymosi vertinimas rodo ne tik sektoriaus atsigavimą po krizės, bet ir stabilų indėlį prisidedantį prie šalies makroekonominių rodiklių gerėjimo. Maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybos sukurta pridėtinė vertė, skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, 2009 metais dėl krizės sumažėjusi iki 92,5 proc. 2008-ųjų lygio, 2010 metais pasiekė ir net šiek tiek viršijo iki krizės buvusį rodiklį, o 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 4,8 proc. Skaičiuojant to meto kainomis, per penkerius metus ji išaugo beveik trečdaliu. Šiame sektoriuje sukuriama pridėtinė vertė augo sparčiau nei BVP, todėl didėjo maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybai tenkanti bendrosios pridėtinės vertės dalis.

Eksperto dinamika ir struktūra. Spartesni maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybos pridėtinės vertės augimo tempai, palyginti su šiam sektoriui žaliavą gaminančio žemės ūkio pridėtinės vertės augimu, lėmė ir tam tikras naujas tendencijas užsienio prekyboje. Įstojus į ES, keletą metų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto augimo tempai smarkiai lenkė importo augimo tempus. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas jau daugelį metų išlieka teigiamas, 2011-aisiais jis padidėjo iki 1996,9 mln. Lt, o palyginti su 2007-aisiais, buvo 1,6 karto didesnis ir didžiausias per visą Lietuvos narystės ES laikotarpį (1.2 lentelė). Tai leidžia daryti išvadą, kad žemės ūkio ir maisto produktų eksportas padėjo gerokai sumažinti Lietuvos einamosios sąskaitos deficitą.

1.2. lentelė. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2007–2011 metais

Table 1.2. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Eksporuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of exported products, LTL mill.</i>	7345,6	8893,5	7979,4	9710,3	11564,6
dalis nuo viso eksporto, proc. <i>share in total export, %</i>	17,0	16,0	19,6	18,0	16,6
Importuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of imported products, LTL mill.</i>	6097,3	8139,8	6650,2	7977,6	9567,7
dalis nuo viso importo, proc. <i>share in total import, %</i>	9,9	11,2	14,7	13,1	12,2
Užsienio prekybos balansas, mln. Lt <i>Foreign trade balance, LTL mill.</i>	1248,3	753,7	1329,3	1732,7	1996,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tuo pat metu 2011 metais pradėjo ryškėti ir naujos tendencijos – pirmą kartą per nagrinėjamą laikotarpį metiniai žemės ūkio ir maisto produktų importo augimo tempai pasivijo eksporto augimo tempus ir net buvo didesni, nors ir nežymiai. 2011 metais žemės ūkio ir maisto produktų importas, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 19,9 proc., o eksportas – 19,1 proc. Kadangi Lietuva yra daugeliu maisto produktų apsirūpinanti šalis, žemės ūkio ir maisto produktų importo augimą lemia vartotojų poreikiai įsigyti įvairesnio asortimento ar pigesnių maisto produktų. Kartu auga ir maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybai importuojamos žaliavos apimtys.

Maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių įmonių poreikį importuoti žaliavą lemia žemės ūkyje vykstantys gamybos struktūros pokyčiai: Lietuvoje daugėja ūkių, kurie specializuojasi auginti javus, o gyvulių skaičius mažėja. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, sąlyginių gyvulių šalyje sumažėjo dešimtadaliu. Augant gyvulių produktyvumui, net ir mažėjant jų skaičiui, gyvulininkystės produkcijos apimtys 2011 metais buvo 13 proc. didesnės nei 2007-aisiais, tačiau kai kurios produkcijos gamybos apimtys yra per mažos, kad patenkintų maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonei reikalingų žaliavų poreikį. Gyvulių augintojai dėl mažų supirkimo kainų, priklausančių nuo tam tikrų oligopolinių tendencijų maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonėje, nelinkę plėsti gamybos apimčių. Visų pirma neigiamos tendencijos ryškėja pieno rinkoje, kai dėl mažų pieno supirkimo kainų Lietuvos rinkoje žemdirbiai ieško žaliavinio pieno eksporto alternatyvų, o pieno perdirbėjai tuo metu didina žaliavinio pieno importo apimtis. Nuo 2005 metų, pradėjus importuoti pienu perdirbimui, iki 2011 metų žaliavinio pieno importas išaugo 7,5 karto (nuo 39 tūkst. t iki 295 tūkst. t), o jo vidutinė kaina – 1,2 karto (nuo 950 iki 1145 Lt/t). 70 proc. žaliavinio pieno įvežta iš Latvijos, 30 proc. – iš Estijos. Pieno perdirbėjams importuojant žaliavą, pastaraisiais metais sparčiai augo ir žaliavinio pieno eksportas: 2009-aisiais jo išvežta 10,4 tūkst. t, 2010-aisiais – 23,6 tūkst. t, 2011-aisiais – 70,7 tūkst. t. Svarbiausios eksporto rinkos – kaimyninės šalys: 2011 metais 70 proc. pieno išvežta į Lenkiją, 26 proc. – į Estiją ir 4 proc. – į Latviją.

Kiaulienos importo apimtys nuo krizės 2008 metais pradžios mažėjo, tačiau vis dar išliko nemažos, palyginti su gamybos mastais Lietuvoje. 2010 metais buvo pagaminta 86,1 tūkst. t (skerdenos svorio), o 2011 metais, išankstiniais LAEI duomenimis – 88,0 tūkst. t. 2011 metais importuota 60,1 tūkst. t kiaulienos – 3,6 proc. daugiau nei 2010-aisiais, tačiau 17 proc. mažiau nei 2009-aisiais. Iš dalies tokius pokyčius lėmė Lietuvoje kilęs kiaulių maras ir dėl eksporto į Rusiją apribojimo smarkiai išaugusi kiaulienos pasiūla vidaus rinkoje. Paukštienos 2010 metais importuota net 1,2 karto mažiau nei 2009-aisiais, tačiau 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, importo apimtys vėl išaugo 17 proc. Žaliavos importas rodo, kad maisto produktų ir gėrimų bei tabako pramonės pajėgumai yra didesni nei Lietuvos žemės ūkio pagaminamos žaliavos pasiūla ir dėl susiklosčiusių disproporcijų maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonė tampa vis labiau priklausoma nuo įvežamos žaliavos apimčių ir kokybės.

Žemės ūkio ir maisto produktų importo augimą paskatino ir kai kurių įsivežamų produktų reeksporto į kaimynines rinkas galimybė, gerėjant ekonominei situacijai tose šalyse. Lietuva 2011 metais importavo 34,9 tūkst. t sušaldytų žuvų, iš kurių apie trečdalis buvo reeksportuota, 31,4 tūkst. t žuvų filė (reeksportuota šeštadalis). Skaičiuojant pagal svorį, ypač daug reeksportuota vaisių: 30 proc. bananų, 70 proc. citrusinių vaisių, 75 proc. vynuogių, 86 proc. abrikosų, persikų, vyšnių, slyvų. 2011 metais vaisių importas padidėjo 24 proc. (pagal vertę), eksportas – 33 proc. Didelė dalis daržovių taip pat buvo reeksportuota, pavyzdžiui, pievagrybių, paprikų, baklažanų importas padidėjo 1,2 karto, o reeksportas išaugo 1,3 karto.

Lietuvos verslo sugebėjimas rasti užsienio rinkų ne tik savai produkcijai, bet ir nišų kitose šalyse pagamintai produkcijai padėjo žemės ūkio ir maisto produktų eksportą gražinti į ikikrizinį lygį. 2011 metais žemės ūkio ir maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonė išliko tarp šalies eksporto lyderių. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas sudarė 16,6 proc. viso šalies eksporto (1.2 lentelė). Per metus eksportas išaugo beveik penktadaliu, o 2011 metų užsienio prekybos rezultatus lyginant su ikikriziniais 2008-aisiais metais, augimas siekė net 30 proc. Eksporto augimą lėmė tiek eksportuotos žemės ūkio produkcijos kiekis, tiek ir kainų augimas. Sviesto vidutinė

metinė eksporto kaina 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 8,8 proc. – nuo 11,10 iki 12,08 Lt/kg, nokintų sūrių – 2,2 proc. – nuo 12,02 iki 12,29 Lt/kg. Grūdų 2011 metais išvežta 1095 tūkst. t, 285 tūkst. t (26 proc.) mažiau nei 2010-aisiais, tačiau vertė padidėjo 4,8 proc. ir siekė 858 mln. Lt, nes kviečių vidutinė eksporto kaina padidėjo nuo 607 iki 794 Lt/t, miežių – nuo 486 iki 674 Lt/t, rugių – nuo 470 iki 715 Lt/t. Didėjo daugelio produktų eksporto kiekiai. Paukštienos eksportuota beveik 1,3 karto, kiaulienos – 1,5 karto, paruoštų maisto produktų, javų dribsnių – 13 proc., duonos, pyragų, bandelių ir kitų kepinų – 6 proc. daugiau.

Keičiantis žemės ūkio gamybos struktūrai, keitėsi ir žemės ūkio bei maisto produktų eksporto struktūra. Analizuojant laikotarpį nuo nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto didžiausią dalį sudarė pienas ir pieno produktai, 2007–2011 metais siekė 14–15 proc. Tačiau svarbią vietą pagal eksporto vertę užėmė ir grūdai (2011 m. – 11 proc. lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Mažėjant gyvulių skaičiui ir pašarinių grūdų paklausai vidaus rinkoje, grūdų eksportas sudarė svarią eksporto dalį per visą nagrinėjamą laikotarpį ir išlaikė augimo tendenciją, išskyrus 2009-uosius, per kuriuos sumažėjo 1,3 karto gerokai nukritus produkcijos kainoms.

2011 metais į pagrindinį eksportuotų produktų sąrašą, kurio vertė sudarė 61 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, pateko septynios produktų grupės: pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių bei natūralaus medaus, vaisių ir daržovių, tabako gaminių, javų, žuvų ir produktų, naudojamų gyvūnų pašarams. Visų šių produktų vertė sudarė 7018 mln. Lt. Tačiau ir 2011 metais grūdai išliko vienas svarbiausių eksporto produktų, jų dalis eksporto struktūroje siekė 7,4 proc., o vertinant tik lietuviškos kilmės žemės ir maisto produktų eksporto struktūrą – 10,6 proc. Nors grūdų eksportas yra pelningas ūkininkams ir eksportuotojams, tačiau žaliavos pardavimas užsienio rinkose nesukuria prielaidų žemės ir maisto ūkio, kartu ir visos šalies bendrosios pridėtinės vertės augimui.

2011 metais svarbiausia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto partnerė buvo Rusija. Šiai šaliai teko net 30 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, o apimtys per metus išaugo net 1,3 karto. Antroji vieta teko Latvijai – eksportas į šią šalį per tą patį laikotarpį padidėjo 11 proc., o jai tenkanti dalis eksporto struktūroje pasiekė 13 proc. Trečioji pagal svarbą eksporto partnerė buvo Vokietija, į kurią išvežta produktų net 18 proc. daugiau nei 2010-aisiais (už 1191 mln. Lt), o jai tenkanti eksporto dalis sudarė 10 proc. Tarp svarbiausių eksporto partnerių pateko ir kitos Lietuvos kaimynės: Lenkija – 7,1 proc. eksporto, Estija – 4,7 proc. Svarbu pažymėti, kad krizės laikotarpiu pavyko išplėsti eksporto geografiją: eksportas į Egiptą išaugo 2 kartus, į Saudo Arabiją – 13 proc. 2011 metais Lietuva žemės ūkio ir maisto produktus eksportavo į 127 šalis.

Užimtumas, darbo našumas ir pajamos. Nuo Lietuvos narystės ES pradžios sparčios užimtumo žemės ūkyje kitimo tendencijos 2008 metais kilus krizei stabilizavosi iki 2011 metų. Žemės ūkyje ir susijusiose veiklose darbuotojų skaičius 2011 metais siekė 142,2 tūkst., tai sudarė 8,2 proc. visų šalies darbuotojų skaičiaus. Dėl gyventojų emigracijos visame ūkyje vykstančios darbo jėgos mažėjimo tendencijos neaplenkė ir Lietuvos žemės ūkio. 2011 metais šalies ūkio užimtieji sudarė 1370,5 tūkst., palyginti su 2010-aisiais, jų skaičius padidėjo 2,0 proc., o palyginti su 2007-aisiais – sumažėjo 10,6 proc. Mažėjo ir dirbančiųjų žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veiklose skaičius (atitinkamai 0,8 ir 10 proc.).

Darbo rinkos pokyčiai rodo, kad Lietuvoje užimtumo struktūra palaipsniui artėja prie poindustrinės šalims būdingos užimtumo struktūros, tačiau šio sektoriaus

vaidmuo darbo rinkoje vis dar reikšmingas ir smarkiai viršija daugelio ES šalių atitinkamą rodiklį. 2011 metais Lietuvoje užimtųjų dalis žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje buvo 8,5 proc., ES-27 šalyse – 5,3 proc., ES-15 – 3,0 proc., t. y. 3,2 ir 5,5 proc. punkto mažiau. Ekonominė krizė pristabdė užimtumo žemės ūkyje mažėjimą, nes dalis darbingo amžiaus kaimo gyventojų, ekonomikos pakilimo metais įsidarbinę statybų, paslaugų ar pramonės sektoriuose, praradę darbą dėl krizės, vėl įsiliejo į ūkininkaujančiųjų gretas.

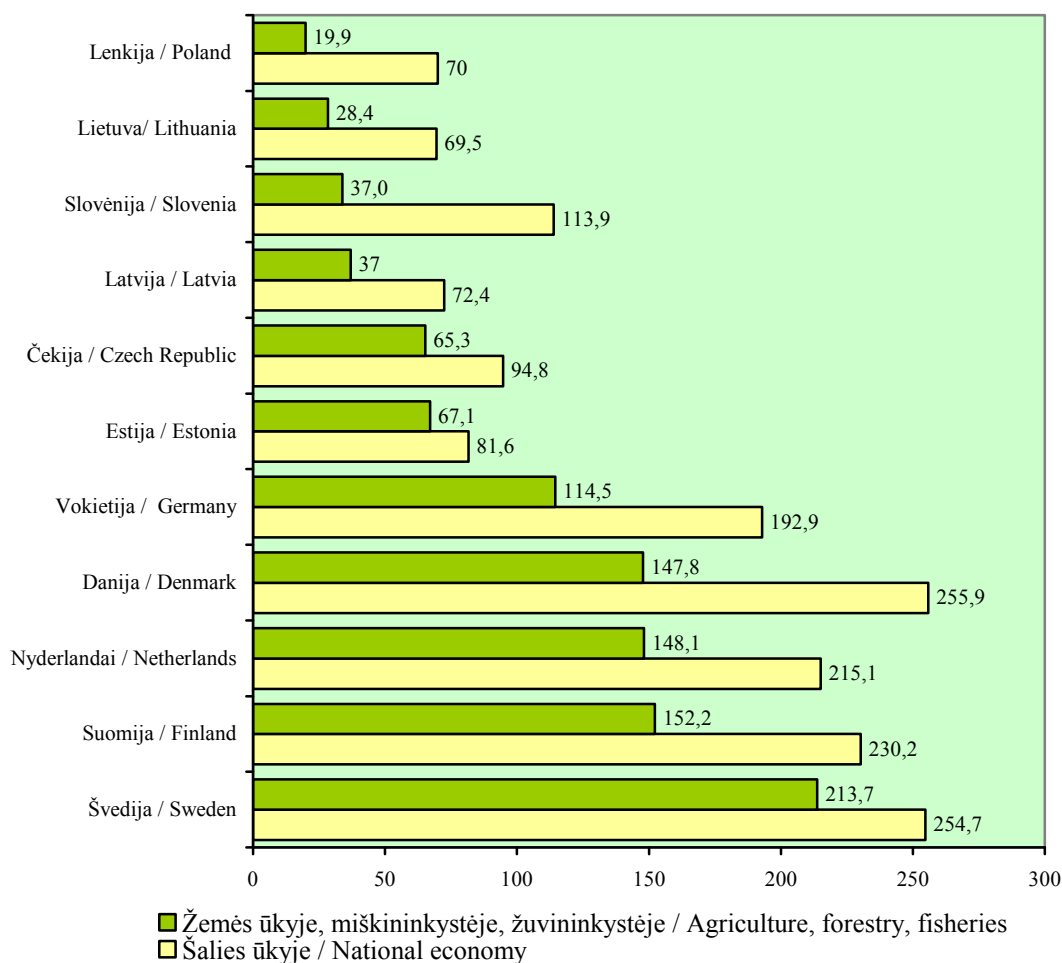
Mažėjant darbo jėgos pasiūlai svarbiu veiksniu, amortizuojančiu darbo jėgos trūkumą, tapo investicijos į ūkių modernizavimą. Žemės ūkio subjektų (išskyrus ūkininkus) materialinės investicijos 2011 metais siekė 209,0 mln. Lt. Per 2007–2011 metus buvo investuota beveik 1419,5 mln. Lt (2007 m. – 375,2 mln. Lt, 2008 m. – 528,4 mln. Lt, 2009 m. – 160,6 mln. Lt, 2010 – 146,3 mln. Lt). Augo ir ūkininkų ūkių apsirūpinimas kapitalu. Žemės ūkio respondentinių ūkių duomenimis, 2010 metais prekiniuose ūkiuose 1 ha žemės ūkio naudmenų teko vidutiniškai 24 proc. daugiau turto negu 2007-aisiais.

Tiek žemės ūkio subjektų, tiek maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonės investicijas paskatino parama, teikiama įgyvendinant 2007–2013 metų kaimo plėtos programą. 2007–2011 metais projektams pagal priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ skirta parama siekė 1392,7 mln. Lt, o pagal priemonę „Žemės ūkio produkcijos perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ – 428,5 mln. Lt.

Investicijomis į ūkių modernizavimą buvo siekiama sukurti prielaidas darbo našumui ūkiuose didinti ir žemdirbių pajamoms augti. Keletą metų nuo ES paramos ūkių modernizavimui pradžios materialinės investicijos paspartino darbo našumo augimą. Darbo našumas 2007–2011 metų laikotarpiu buvo nuo 2 proc. iki 32 proc. didesnis nei 2004-aisiais, Lietuvos įstojimo į ES metais.

Tačiau 2011 metais darbo našumo rodiklis išliko tokio pat lygio kaip ir 2007-aisiais, nors per visą analizuojamą laikotarpį vieno sąlyginio darbuotojo (SD) žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veiklose sukuriama pridėtinė vertė labai svyravo: 2007 metais – 18 223 Lt, 2008 metais – 20 550 Lt, 2009 metais – 12 952 Lt, 2010-aisiais – 16 116 Lt, 2011 metais – 18 627 Lt ir, palyginti su 2010-aisiais, darbo našumas padidėjo 15,6 proc.

Mažesni nei kitose ūkio šakose darbo našumą žemės ūkyje lemia technologinių procesų priklausomybė nuo gamtinių veiksnių. Statistikos departamento duomenimis, darbo našumas žemės ūkyje yra daug mažesnis nei vidutiniškai ūkyje net iki kelių kartų. Pavyzdžiui, tokiose stiprios ekonomikos ir sėkmingai žemės ūkį plėtojančiose ES šalyse senbuvėse kaip Danija ir Vokietija 2011 metais žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurta pridėtinė vertė vienam SD sudarė atitinkamai 58 ir 59 proc. vidutinio šalies darbo našumo. Pagal žemės ūkio darbo našumo lygį iš ES šalių išsiskiria Švedija ir Nyderlandai, kur šiame sektoriuje sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, siekė atitinkamai 84 ir 69 proc. vidutinio šalies darbo našumo rodiklio (1.2 pav.).

1.2 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių ūkyje ir žemės ūkyje, miškininkystėje bei žuvininkystėje 2011 metais, tūkst. Lt

Fig. 1.2. Value added per average working unit in national economy and in agriculture, forestry and fisheries in Lithuania and selected EU countries in 2011, LTL thousand

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento duomenys.

Lyginant darbo našumo rodiklius Lietuvoje su analogiškais rodikliais kitose ES šalyse, matyti, kad našumas mūsų šalies žemės ūkyje gerokai atsilieka ir nuo ES-27, ir ES-15 šalių vidurkio.

Darbo našumas lemia žemdirbių pajamas ir atspindi sektoriaus konkurencinius pranašumus. Lietuvoje nuo narystės ES pradžios darbo našumo didinimo svarbiausiu veiksmu tapo technikos ir įrengimų plėtra ir modernizavimas. Augalininkystės ūkiai, įsigiję modernios technikos ir nuosavybės ar nuomos pagrindu išplėtę dirbamos žemės plotus, galėjo pasitelkti galingą techniką ir pasinaudoti masto ekonomijos pranašumu. Darbo našumas augo mažėjant užimtumui žemės ūkyje, tačiau pridėtinei vertei didinti nebuvo skiriama dėmesio. 2007–2011 metų darbo našumo kitimo tendencijos rodo, kad būtina išnaudoti ir kitus darbo našumo didinimo veiksmus, ypač daugiau dėmesio skiriant toms sritims, kurios leistų padidinti pridėtinę vertę mažuose ir vidutiniuose ūkiuose ir perskirstyti ją tarp maisto tiekimo grandinės dalyvių ūkininkų naudai.

Siekiant padidinti žemės ūkyje sukuriama pridėtinę vertę, būtina atsižvelgti, kad žemdirbiams neužtenka paramos priemonių gamybos stadijoje. Tai akcentavo daugelis pasisakiusiųjų vykstant Žaliosios knygos diskusijoms 2010 metais. Ūkininkai vis labiau suinteresuoti parama kitose pridėtinės vertės kūrimo grandinės dalyse. Tai ypač aktualu mažiems ir vidutiniams ūkiams. Pastaruoju metu vartotojai vis daugiau dėmesio kreipia į maisto kokybę, jie nori valgyti ekologišką, šviežią, jų gyvenamojoje vietoje pagamintą maistą. Todėl dabartinė situacija ypač palanki ūkininkų mėginimams dalį žemės ūkio produktų parduoti tiesiogiai galutiniam vartotojui. Paramos priemonės turi būti grindžiamos idėja paskatinti ūkininkus kuo didesnę dalį savo produkcijos parduoti ne žaliavos perdirbėjams ar kitiems tarpininkams, bet galutiniam vartotojui.

Pavieniai ūkininkai, ypač smulkieji, paprastai nepajėgūs patys pasiekti galutinį vartotoją, juo labiau susirasti ar išsiugdyti nuolatinius vartotojus. Tokios prekybos formos, kai ūkininkai užmezga tiesioginį kontaktą su jų produkcijos vartotojais, reikalauja suvienytų pastangų ir valdžios palaikymo. Pvz., ūkininkų turgeliai miestuose atsirado tik įgyvendinant tam tikslui skirtą projektą ir palaikant ŽŪM. Lietuvos vartotojai labai palankiai įvertino šį projektą ir laukia panašių iniciatyvų, diegiant kitas naujas tiesioginių pardavimų formas, padedančias vartotojui patogesniu būdu ir mažesne kaina įsigyti kokybiškų trumpo galiojimo gyvulininkystės ir kitų produktų.

Parama turi padėti ūkininkams susikurti užsakymų priėmimo ir išvežiojimo vartotojams į namus organizacines sistemas, kurti parduotuvių ūkininkų ūkiuose tinklą ir panašiai. Siekiant sumažinti išlaidas, turi būti skatinama elektroninė prekyba gyvulininkystės produktais. Įgyvendinant šį uždavinį, paramos gavėjai turėtų būti ne atskiri ūkininkai, o jų asociacijos, kooperatyvai, kaimo bendruomenės, vietos veiklos grupės (VVG). Paramos priemonės turėtų skatinti ūkininkų bendradarbiavimą tarpusavyje ir su kitomis organizacijomis.

Valstybės institucijos taip pat galėtų prisidėti prie prekybos žemės ūkio produkcija be tarpininkų sistemos plėtojimo, sudarydamos galimybes ūkininkams dalyvauti viešuosiuose pirkimuose. Todėl, perkant žemės ūkio produkciją ir skelbiant pirkimus atskiriems produktams, į galimų tiekėjų sąrašą reikėtų įtraukti tą produkciją auginančius ūkininkus. Įdiegus šį modelį, nauda būtų keleriopa: 1) taip organizuotuose pirkimuose tiekėjais pajėgtų būti vietos ūkininkai, todėl biudžeto išlaidos taptų vietos ūkininkų pajamomis ir per mokesčius sugrįžtų į biudžetą; 2) būtų išvengta logistikos sąnaudų, nuostolių, pervežant produkciją, mažiau teršiama aplinka; 3) būtų patenkintas vartotojų poreikis įsigyti vietoje užaugintos produkcijos.

Parama, teikiama minėtomis kryptimis, ne tik prisidėtų prie didesnės pridėtinės vertės kūrimo žemės ūkyje, bet ir paskatintų ekonominės vertės perdalijimą tarp žemės ūkio ir kitų ūkio šakų ūkininkų naudai.

ES šalių patirtis rodo, kad pridėtinei vertei žemės ūkyje didinti turi būti pasitelkta žinių perdavimas ir inovacijų diegimas. Moksliniai tyrimai, inovacijos ir sėkmingas jų pritaikymas ūkininkų ūkiuose yra vienas svarbiausių žemės ūkyje sukuriamos pridėtinės vertės didinimo veiksnių žinių visuomenės sąlygomis. Todėl inovacijų skatinimas ir žinių perdavimo būdų tobulinimas yra ypač svarbus, siekiant didinti Lietuvos žemės ūkio sektoriaus tvarumą ilgalaikėje perspektyvoje. Pagrindinis iššūkis – sukurti veiksmingus mechanizmus, padedančius spręsti šiuos uždavinius:

- naudoti įvairesnes žinių perdavimo organizacines formas, daugiausia dėmesio skiriant neišreikštinių žinių (sukauptų iš asmeninės patirties) perdavimui;
- skatinti mokslo, mokymo ir ūkio subjektų bendradarbiavimą;
- didinti mokslinių tyrimų taikomumą.

Iki šiol Lietuvos žemdirbių ir kaimo gyventojų mokymo sistemoje daugiausia naudojamos žinių perdavimo organizacinės formos, pagrįstos išreikštinėmis, t. y. koduotomis, užrašytomis žiniomis. Vyraujančios žinių perdavimo organizacinės formos – paskaitos arba rašytinių tekstų su rekomendacijomis ar kitais dokumentais sklaida. Kaip rodo moksliniai tyrimai, tokie žinių perdavimo būdai mažiausiai veiksmingi, paprastai įsisavinama tik apie 5 proc. informacijos. Ateityje žinių perdavimas turėtų būti tobulinamas, susitelkiant į tokias organizacines formas kaip mokymasis darant (angl. *learning by doing*), mentorystė (angl. *mentoring*), ugdomasis vadovavimas (angl. *coaching*), Sokrato klausinėjimo metodas ir pan. Didelę dalį tokių mokymų turėtų rengti patys ūkininkai kitiems ūkininkams, taip ne tik padarydami žinių perdavimą daug efektyvesnį, bet ir patys mokydami, būdami konsultantais, mentoriais ir pan.

Skatinant mokslo, mokymo ir ūkio subjektų bendradarbiavimą, turėtų būti remiami projektai, kuriais siekiama sukurti veiksmingą nuolatinių ryšių sistemą tarp šių trijų grupių. Projektai turėtų būti skirti:

- sukurti žinių bazę (pvz., organizacinės sistemos), į kurios formavimą įtraukiami visų trijų grupių atstovai, tarp jų ir ūkio subjektai, siekiantieji įdiegti savo ūkyje geriausią patirtį (angl. *benchmarking*), naujų produktų rinkų tyrimams ir pan.;
- vystyti bendradarbiavimo tinklus, kurie sukurtų mechanizmą, palaikantį save atkuriančią grandinę (moksliniai tyrimai–technologijų demonstracinis poligonas–inovacijų diegimas ūkininko ūkyje ar įmonėje–naujų mokslinių tyrimų temų, reikalingų praktikams, formulavimas).

Stiprinant žemdirbių ir miškininkų bendradarbiavimą su mokslininkais, mokytojais bei konsultantais, būtų paspartintas naujų technologijų diegimas žemės ūkyje.

Siekiant padidinti mokslinių tyrimų taikomumą, parama turėtų būti skiriama pumpurinėms (angl. *spin-off*) įmonėms, besikuriančioms žemės ūkio ir miškininkystės institutų moksliniams tyrimams įgyvendinti. Taip pat turėtų būti didinamas taikomųjų mokslinių tyrimų finansavimas, skelbiant konkursus žemės ūkio, miškininkystės ir kaimiškujų regionų darnios plėtros tyrimams atlikti. Tai leistų suformuoti naujų technologijų perdavimo procesui būtina kritinę masę (mokslininkų potencialą, technologijų komercializavimo (pavertimo pelno šaltiniu) kompetencijas, finansavimą), kuri veiktų kaip inovacijų ir struktūrinės kaitos katalizatorius.

Inovacijos, ypač rinkodaros ir vadybos srityje, turėtų paskatinti ūkininkus ne tik orientuotis į konkuravimą rinkoje mažiausiomis produkcijos gamybos sąnaudomis gaminant standartinę produkciją, skirtą tolesniam perdirbimui, bet ir konkuruoti išskirtine produkcija.

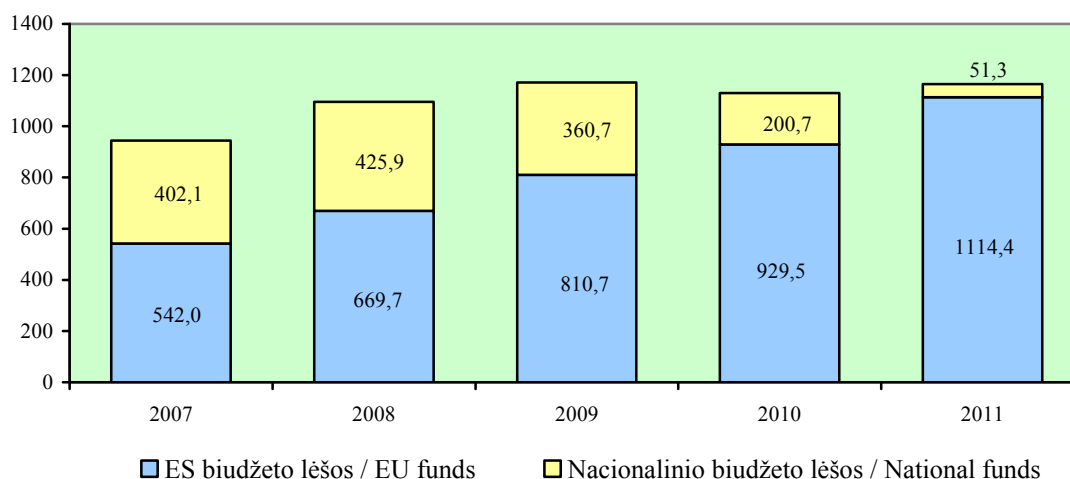

2. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

2. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

Lietuva, įstojusi į Europos Sąjungą, tapo Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) dalyvė. Šios politikos pagrindinis tikslas – palaikyti gyvybingą žemės ūkį, aprūpinti gyventojus maistu, tausoti aplinką ir išteklius, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų ir kt. Šiems tikslams pasiekti ūkio subjektams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžeto. 2011 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2728 mln. Lt, o tai 5 proc. daugiau nei 2010-aisiais ir 5 proc. mažiau nei 2009-aisiais. Šios lėšos yra skiriamos tiesioginei ir investicinei paramai, taip pat intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms.

Tiesioginės išmokos. Siekiant užtikrinti ilgalaikį ir mažiau pažeidžiamą ūkių ekonominį gyvybingumą, nepriklausantį nuo kainų svyravimų, mokamos tiesioginės išmokos. Jos skiriamos žemės ūkio subjektams už deklaruotus pasėlius, gyvulius ir kvotinį pieną. Tešiant paramos teikimą pagal vienkartinį išmokų už plotus schemą, 2011 metais Lietuvoje buvo mokama tiesioginė parama tiek iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF), tiek iš valstybės biudžeto, mokant papildomas nacionalines tiesiogines išmokas (PNTI). PNTI mokėjimo tvarka kiekvienais metais derinama su Europos Komisija. Dalis EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms, kiekvienais metais auga. 2011 metais išmokėta 1114,4 mln. Lt (iš viso skirta 1131,7 mln. Lt) (1.3 pav.). Iš šių lėšų tiesioginės išmokos yra mokama už deklaruotus ŽŪN, cukrų, mėsinius galvijus ir mėsines avis. Palyginti su 2010 metais, EŽŪGF skirta dalis padidėjo 20,3 proc., o išmokėta – 19,9 proc.

1.3 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 1.3. Funds for direct payments in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Vadovaujantis ES BŽŪP teikiamos paramos skyrimo taisyklėmis, Lietuvos tiesioginės paramos dalis mažėja didėjant ES paramos daliai (2013 metais ES paramos dalis turi sudaryti 100 proc. numatyto biudžeto, o PNTI mokėjimas panaikintas). Nors 2011 metais patvirtinta papildomų nacionalinių tiesioginių išmokų suma buvo 194 mln. Lt – 34 proc. (100 mln. Lt) mažesnė nei 2010-aisiais, bendra paramos suma nežymiai padidėjo.

2011 metais bazinės tiesioginės išmokos, mokamos pareiškėjui už žemės ūkio naudmenų (neatsižvelgiant į augalų rūši) plotus, dydis sudarė 369,8 Lt, t. y. 8,5 proc. daugiau nei 2010 metais (2010-aisiais – 340,7 Lt). Kaip ir 2010 metais, taip ir 2011-aisiais parama už grūdinius augalus, rapsus, linus buvo visiškai atsieta nuo gamybos apimčių. Nuo 2010 metų žemės ūkio veiklos subjektams neteikiama parama už energetinius augalus (1.3 lentelė).

1.3 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2007–2011 metais

Table 1.3. Direct payments in Lithuania in 2007–2011

Išmokos rūšis / Kind of payment	2007	2008	2009	2010	2011
Išmokos iš ES biudžeto / EU budget payments					
bazinė išmoka, Lt/ha / basic payment, LTL/ha	198	248	291	341	370
kvotinio cukraus išmoka, Lt/t quota sugar payment, LTL/t	269	318	344	344	344
išmoka už energetinius augalus, Lt/ha energy crops, LTL/ha	155	155	155	–	–
išmoka už mėsinius galvijus, Lt/gyv. beef cattle payment, LTL/head	–	–	–	–	426–546
išmoka už mėsines avis, Lt/gyv. sheep (meat breeding) payment, LTL/head	–	–	–	–	38–67
Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už produkciją* Complementary national direct payments for production*					
grūdinius augalus, rapsus, Lt/ha grain crops, rape LTL/ha	170	144	99	60	33
baltyminius augalus, Lt/ha protein crops, LTL/ha	256	251	180	100	75
pluoštinius linus, Lt/ha / fibre flax, LTL/ha	392	348	297	247	217
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinys, Lt/ha / perennial herbs for seed and fodder crop mix, LTL/ha	170	100	99	60	33
energetinius augalus, Lt/ha energy crops LTL/ha	170	144	99	–	–
karves žindenes, Lt/gyv. suckler cows, LTL/head	559	610	590	590	400
bulius, Lt/gyv. / bulls, LTL/head	551	593	593	593	543
skerdžiamus suaugusius galvijus, Lt/gyv. slaughtered adult cattle, LTL/head	193	250	220	213	30
ėriavedes, Lt/gyv. / ewes, LTL/head	48	48	48	48	40
kvotinį pieną, Lt/t / quota milk, LTL/t	53	87	87	87	70

* Bendra susietos ir atsietos dalių suma / Total sum of coupled and decoupled payments.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Siekiant paskatinti Lietuvoje auginti mėšinius galvijus ir mėšines avis ir sustabdyti masinį veršelių (iki 1 metų) išvežimą, buvo parengta ir su Europos Komisija suderinta speciali paramos schema pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 73/2009 68(1) straipsnį. Šios schemos finansavimas vykdomas iš EŽŪGF lėšų, perskirstant 2011–2013 metų tiesioginių išmokų finansinį voka.

Mėšinių galvijų augintojams, atitinkantiems reikalavimus išmokoms gauti pagal specialią paramos schemą, be PNTI, papildomai išmokėta nuo 426 Lt iki 546 Lt už gyvulį (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Tiesioginės išmokos už mėšinius galvijus ir mėšines avis Lietuvoje 2011 metais

Table 1.4. Direct payments for beef cattle and sheep (meat breeds) in Lithuania in 2011

Mėšinių galvijų grupės pagal galvijų skaičių <i>Beef cattle groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. <i>Payment, LTL/head</i>	Mėšinių avių grupės pagal avių skaičių <i>Sheep (meat breeds) groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. <i>Payment, LTL/head</i>
1–5	546	1–50	67
6–50	526	51–100	47
51–100	485	101–150	43
101–150	465	>150	38
>150	426		

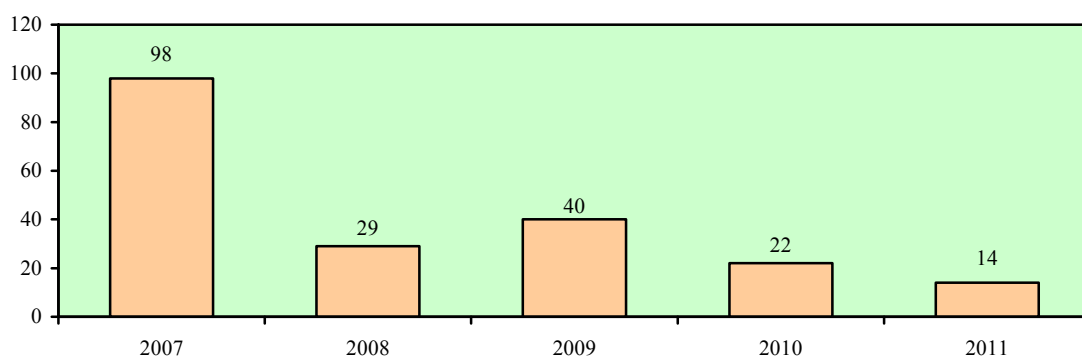
Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Išmokų svyravimą nulėmė šios specialios paramos schemos išmokų paskirstymo principai – išmokos yra diferencijuojamos pagal mėšinių galvijų skaičių ūkyje, t. y. kuo didesnis galvijų skaičius, tuo mažesnė vidutinė išmoka už gyvulį. Analogiška paramos schema mėšinių avių augintojams užtikrino papildomą išmoką nuo 38 iki 67 Lt už avį, priklausomai nuo avių bandos dydžio ūkyje.

Atsižvelgiant į 2011 metų tiesioginių išmokų perskirstymą ir siekiant skatinti auginti mėšinius galvijus ir avis, bazinė tiesioginė išmoka, palyginti su ankstesniais metais, didėjo mažiau. Pažymėtina, kad padidėjusi bazinė išmoka sumažino augalininkystės ir gyvulininkystės ūkiuose PNTI dalį. Palyginti su 2010 metais, beveik 86 proc. sumažėjo parama už skerdziamus suaugusius galvijus, 45 proc. – už grūdinius augalus, rapsus, daugiametes žoles ir pašarinių augalų mišinius. 2011 metais ji siekė 33 Lt už pasėlių hektarą. Apie 32 proc. sumažėjo parama už karves žindenes (2011 metais – 400 Lt už gyvulį) ir apie 20 proc. – už kvotinį pieną, nuo 87 Lt 2010 metais iki 70 Lt už toną 2011-aisiais.

Eksporto gražinamosios išmokos. Lietuva, tapusi ES nare, kaip vieną iš ES taikomų reguliavimo priemonių pradėjo taikyti eksporto gražinamosios išmokas, kurios mokamos už produkciją, išvežamą už ES ribų į trečiąsias šalis. Eksporto gražinamosios išmokos (skirtumo tarp pasaulinės ir ES rinkos kainos kompensavimas) mokamos siekiant, kad ES pagaminti produktai būtų konkurencingi trečiųjų šalių rinkose. Nors šios išmokos mokamos perdirbėjams, jos turi įtakos ir žemdirbių pajamoms, nes sudaro galimybes mokėti augintojams didesnę kainą už jų tiekiamą žaliavinę produkciją.

Lietuvoje pagamintiems produktams taikomos tokio pat dydžio eksporto gražinamosios išmokos, kaip ir kitose ES valstybėse. Eksporto gražinamosios išmokos skatino eksporto apimčių padidėjimą Lietuvoje, tačiau pastaruosiu metu jos mažėjo. Tai susiję su PPO narių įsipareigojimais, kai šalys narės turi užtikrinti lygiagretų (paralelizmo principas, kai visos subsidijos mažinamos panašiu lygiu) visų eksporto subsidijų formų (tiesioginės eksporto subsidijos, eksporto kreditai ir kt.) panaikinimą iki 2013 metų. Lietuvoje 2011 metais eksporto gražinamosios išmokos buvo teikiamos tik už mėsos ir pieno produktus. Iš mėsos produktų eksporto gražinamosios išmokos buvo skiriamos už jautieną, galvijieną ir gyvus galvijus, o iš pieno produktų – už nenugriebto pieno miltelius. Palyginti su 2010-aisiais, bendra eksporto gražinamųjų išmokų suma sumažėjo apie 34 proc., nuo 21,5 mln. Lt 2010 metais iki 14,3 mln. Lt 2011-aisiais (1.4 pav.).

1.4 pav. Išmokėtos eksporto subsidijos 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 1.4. Export subsidies paid in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

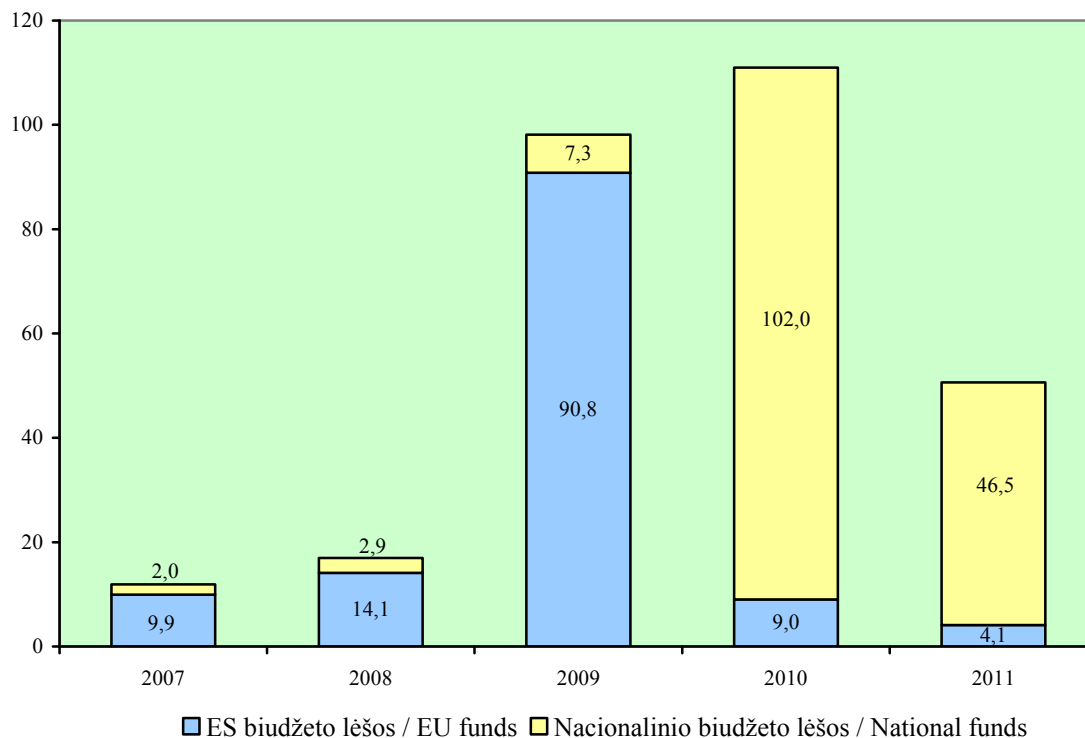
2011 metais Lietuvoje eksporto subsidijos už jautieną sudarė 98,5 proc. visų eksporto gražinamųjų išmokų, t. y. šiek tiek daugiau nei 14 mln. Lt. Už galvijieną sumokėta tik 92,2 tūkst. Lt, už gyvus galvijus – 79,5 tūkst. Lt, o už nenugriebto pieno miltelius – 48,1 tūkst. Lt.

Mažėjant eksporto gražinamosioms išmokoms Lietuvoje planuojama eksportą skatinti remiant prekių ženklų ir regioninių produktų populiarinimą.

Intervenciniai pirkimai. Vienas pagrindinių BŽŪP mechanizmų – užtikrinti tokias žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas, kurios garantuotų pakankamas ūkininko pajamas. Tam tikslui EK daugumai žemės ūkio produktų nustato tikslines kainas. Pagal jas apskaičiuojamos intervencinės kainos ir vykdomi intervenciniai pagamintos produkcijos supirkimai.

2011 metais Lietuvoje nepateikta paraiškų grūdų intervenciniams pirkimams, nes rinkos kainos buvo aukštesnės nei nustatytos intervencinės. Panašios tendencijos buvo ir kitose ES šalyse. Lietuvoje buvo administruojamas tik iki 2011 metų parduotas intervencinis grūdų kiekis. Paskutinį kartą grūdai intervencinėms atsargoms parduoti 2009 metais. Šie grūdai buvo sandėliuojami ir apie 120 tūkst. t grūdų, iš kurių tik 90 t kviečiai, o kiti – miežiai, 2011 metais atiduoti paramos gavėjams pagal Maisto iš intervencinių atsargų teikimo labiausiai nepasiturintiems asmenims Bendrijoje programą. Panaši situacija ir su sviesto bei lieso ir nenugriebto pieno miltelių intervenciniais pirkimais, kurie intervencijai nebuvo parduodami nei 2010, nei 2011 metais.

Nuo Lietuvos įstojimo į ES dienos 2011 metais intervencinėms priemonėms skirtas ES paramos lygis buvo vienas mažiausių. Tokį lygį lėmė aukštos žemės ūkio produktų rinkos kainos. Didžiausia ES paramos dalis atiteko tokioms intervencinėms priemonėms kaip „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“ ir „Maistas nepasiturinčiųjų asmenų labui“. Visos ES lėšos, skirtos intervencinėms priemonėms, 2011 metais sudarė apie 4,1 mln., beveik 55 proc. mažiau negu 2010-aisiais (1.5 pav.).

1.5 pav. Intervencinių pirkimų finansavimas 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 1.5. Funds for intervention purchases in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2011 metais nacionalinė lėšų dalis, skirta intervencinėms priemonėms, buvo apie 54,5 proc. mažesnė negu 2010-aisiais ir sudarė apie 46,5 mln. Lt. Didžiausia šių lėšų dalis buvo skirta nepasiturintiems asmenims ir socialiai labiau pažeidžiamoms visuomenės grupėms.

Kaimo plėtros priemonės. Kartu su tiesioginiu ūkininkų rėmimu bendroje žemės ūkio politikoje numatyta ir investicinė parama ūkininkaujantiems, kuri teikiama pagal 2007–2013 metų kaimo plėtros programą. Iš viso per septynerius metus žemės ūkio subjektams numatyta skirti apie 7,8 mlrd. Lt paramos žemės ūkio sektoriaus konkurencingumui stiprinti, aplinkai ir kraštovaizdžiui tvarkyti, kaimo gyventojų gyvenimo sąlygoms gerinti, smulkiajam ir ne žemės ūkio verslui stiprinti, kaimo gyventojų užimtumui didinti.

Nuo 2007–2013 metų programavimo laikotarpio pradžios iki 2011 metų pabaigos iš viso pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones gauta beveik 653 tūkst. paraiškų, kuriose prašomos paramos suma sudarė daugiau kaip

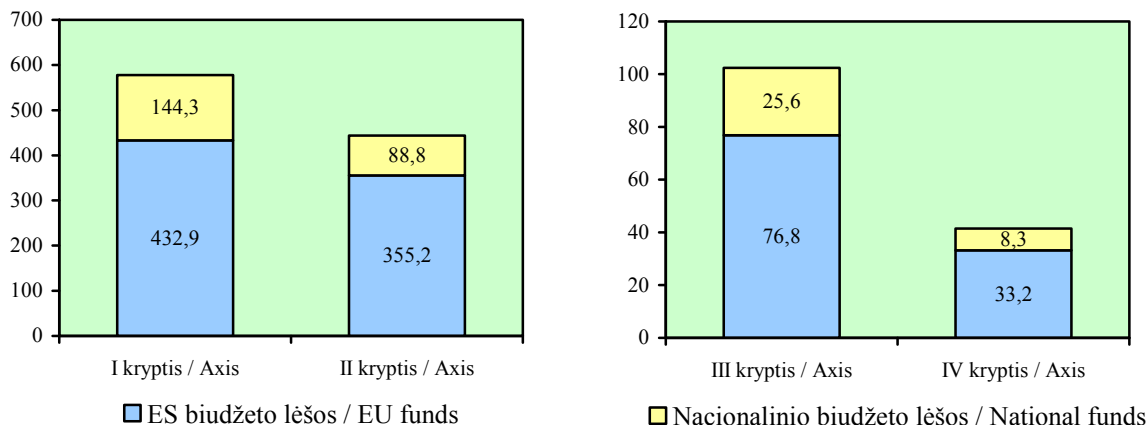
7,7 mlrd. Lt, tačiau patvirtinta paramos už 5,6 mlrd. Lt, o išmokėta apie 4,1 mlrd. Lt (į šią sumą neįskaičiuota techninė pagalba ir kitų KPP priemonių PVM). Palyginti su 2010 metais, pareiškėjų skaičius 2011-aisiais sumažėjo nežymiai – apie 3 proc., t. y. surinkta beveik 132 tūkst. paraiškų (2010 m. – 135 tūkst.). 2011 metais pagal paraiškas buvo prašyta apie 2 mlrd. Lt, išmokėta 1,19 mlrd. Lt paramos, arba 15 proc. visam programiniam laikotarpiui skirtos sumos ir beveik 29 proc. per 2007–2011 metus išmokėtos sumos. Daugiausia paramos 2011 metais, kaip ir 2010-aisiais, išmokėta Panevėžio apskrityje – 179 mln. Lt, mažiausiai Alytaus – 71,8 mln. Lt. 2011 metais daugiausia paraiškų buvo patvirtinta Utenos apskrityje – beveik 23 tūkst., o mažiausiai – Marijampolės apskrityje – apie 4 tūkst.

Vertinant 2007–2013 metų kaimo plėtros programos įgyvendinimą pagal kryptis, kaip ir visais metais, 2011-aisiais sėkmingiausiai buvo naudojamos pirmos krypties paramos priemonėmis. Pagal šios krypties „Žemės, maisto ir miškų ūkio konkurencingumo didinimas“ priemonės buvo pateikta 22,2 tūkst. paraiškų. Daugiausia jų pateikta pagal priemonę „Ankstytas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“ – 16,1 tūkst. ir priemonę „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ – 3,4 tūkst. Pagal minėtas priemones 2011 metais išmokėta 328,9 mln. Lt, t. y. apie 57 proc. visos išmokėtos sumos pagal pirmos krypties priemones (2011 m. – 577,2 mln. Lt). Palyginti su 2010 metais (573,3 mln. Lt), šios paramos išmokėta šiek tiek daugiau. Svarbu pažymėti, kad 2011 metais pagal priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“ paremti 652 ūkininkai. Priemonė išskirtinai yra orientuota remti ūkininkus, ūkininkaujančius restruktūrizuojamuose pusiau natūriuosiuose ūkiuose. Palyginti su 2010-aisiais, paramos gavėjų skaičius išaugo daugiau kaip 3 kartus. Šios priemonės veiksmingumą lėmė 2010 metais Žemės ūkio ministerijos inicijuotas programos pakeitimas, susijęs su valdos ekonominio dydžio (EDV) intervalo išplėtimu. 2010 metais visos valdos, tinkamos paramai gauti pagal šią priemonę, buvo nuo 2 iki 3,99 EDV, o nuo 2011 metų parama pasinaudoti galėjo ir mažesnės valdos – nuo 1 iki 3,99 EDV.

2011 metais, kaip ir 2010-aisiais, ūkininkai gana aktyviai naudojo antros krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ paramos priemonėmis, pateikta daugiau kaip 108 tūkst. paraiškų, o išmokėta 444 mln. Lt. 2011 metais daugiausia paraiškų pateikė ūkininkaujantys vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves. Pateikta 87,8 tūkst. paraiškų, t. y. 80 proc. visų pateiktų paraiškų pagal antros krypties paramos priemones 2011 metais, o išmokėta 191,7 mln. Lt (43 proc. visų išmokų pagal antros krypties paramos priemones 2011 metais). Ūkininkai aktyviai naudojo ir agrarinės aplinkosaugos išmokomis. 2011 metais pateikta 16,7 tūkst. paraiškų (8 proc. daugiau negu 2010 m.), išmokėta apie 36 proc. visų išmokų pagal antros krypties paramos priemones 2011 metais, t. y. 160,5 mln. Lt.

Atlikus programos trečios krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonių „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ įgyvendinimo ir supaprastintų įgyvendinimo taisyklių pakeitimus, buvo gausu pareiškėjų, besikreipiančių paramos alternatyviajam kurui (kuro granulėms ir briketams iš atliekų, kurių viena sudedamųjų dalių – šienas ar šiaudai, ar medienos drožlės ir pan.) gaminti. Per 2011 metus pagal programos trečios krypties priemones „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“, „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ ir „Kaimo atnaujinimas ir plėtra (įgyvendinimas planavimo būdu)“ iš viso pateikta vertinti 830 projektų, t. y. beveik 10 proc. daugiau negu 2010 metais ir beveik 3 kartus daugiau negu 2009-aisiais. Pagal trečios krypties priemones 2011 metais išmokėta apie 102,5 mln. Lt, t. y. beveik 5 kartus daugiau negu 2010-aisiais.

Įgyvendinant ketvirtos krypties „Leader“ metodo priemones, 2011 metais pateikta 11 paraiškų (74 proc. mažiau nei 2010-aisiais), kurių prašoma paramos suma sudarė apie 1,7 mln. Lt, iš jų 8 paraiškos pagal priemonę „Tarptautinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“ ir 3 paraiškos pagal priemonę „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“. Atsižvelgiant į tai, kad 2009 ir 2010 metais buvo pateikta apie 100 paraiškų, jų administravimas tęsėsi ir 2011-aisiais, todėl tais metais pagal ketvirtos krypties priemones buvo išmokėta 41,5 mln. Lt, t. y. beveik dvigubai daugiau negu 2010-aisiais (1.6 pav.).

1.6 pav. Lėšos kaimo plėtros priemonėms finansuoti 2011 metais, mln. Lt

Fig. 1.6. Funds for rural development measures in 2011, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Įgyvendinant 2007–2013 metų kaimo plėtros programą 2011 metais iš ES biudžeto lėšų išmokėta 898,2 mln. Lt paramos, o nacionalinio biudžeto dalis sudarė 267 mln. Lt.

2011 metais, siekiant padidinti paramos įsisavinimą, buvo tikslinamos esamos ir parengtos naujos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos įgyvendinimo taisyklės.

2011 metais parengtos ir patvirtintos naujos programos trečios krypties priemonių „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ įgyvendinimo 2011 metais ir supaprastintųjų įgyvendinimo 2011 metais taisyklių redakcijos. Abiem atvejais koreguojant įgyvendinimo taisykles, buvo peržiūrėti ir išplėsti remiamų veiklos rūšių sąrašai, taip sudarant galimybes ūkininkams, kaimo gyventojams ir kaimo vietovėse veikiančioms įmonėms puoselėti kuo įvairesnio pobūdžio verslus. Parengtos ir patvirtintos trečios krypties priemonės „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ įgyvendinimo 2011 metais naujos ir supaprastintosios taisyklės.

Valstybės pagalba. Užtikrinant konkurencingo ir efektyvaus žemės ir maisto ūkio plėtros perspektyvas, finansuojamos ir valstybės pagalbos priemonės iš nacionalinio biudžeto Kaimo plėtros ir verslo skatinimo programos lėšų. 2011 metais, kaip ir 2010-aisiais, iš šių lėšų buvo finansuojamos šios valstybės pagalbos priemonės: draudimo įmokų kompensavimas; gyvulių veislininkystė; kreditų palūkanų kompensavimas; žemdirbių švietimas ir konsultavimas, moksliniai tyrimai, žemės ūkio tarptautinės ir respublikinės parodos; šalutinių gyvūninių produktų tvarkymas; bitininkystė; garantinio užmokesčio ir draudimo įmokų dalies kompensavimas kreditų gavėjams, paėmusiems kreditus su UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo garantija. 2011 metais buvo nutrauktas valstybės pagalbos teikimas energetinių augalų, skirtų biokurui gaminti, augintojams. Ši pagalba buvo laikinai taikoma 2010 metais, kai energetinių augalų augintojams pirmą kartą buvo nutrauktas išmokų už energetinius augalus mokėjimas. Siekiant atlyginti nuostolius už priverstinai dėl užkrečiamųjų ligų (galvijų tuberkuliozės, galvijų bruceliozės, enzootinės galvijų leukozės) paskerstus galvijus, 2011 metais įgyvendinta nauja paramos priemonė. Taip pat 2011 metais buvo teikiama parama kompensuojant išlaidas, susijusias su fitosanitarijos priemonių naudojimu.

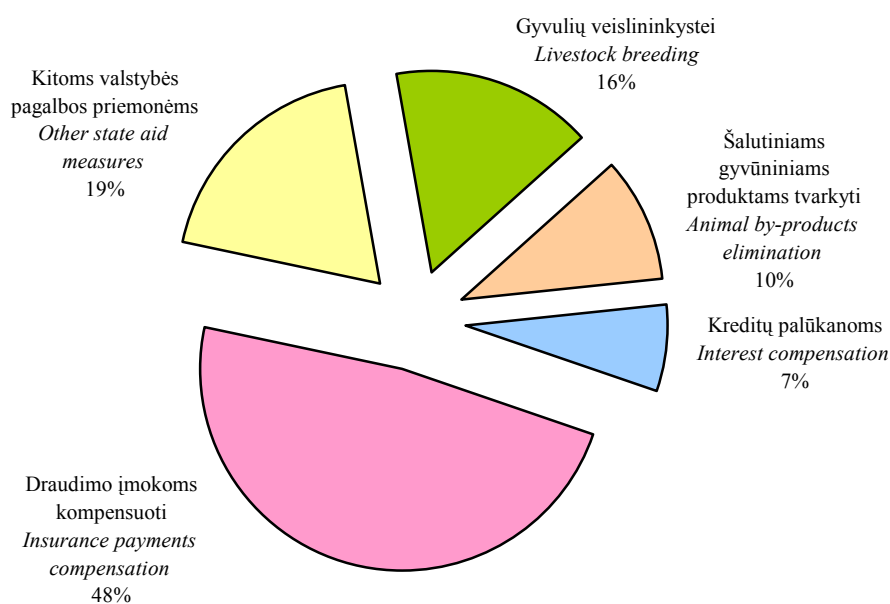
Per pastaruosius metus nepalankios sąlygos žiemkenčiams skatino ūkininkus aktyviau naudotis draudimo paslaugomis: lyginant 2010–2011 ūkiniais metais apdraustų pasėlių plotus su praėjusiais metais matyti, kad Lietuvoje jų padidėjo 3,5 karto, o draudusiųjų pasėlius skaičius išaugo iki 2,2 karto. Prognozuojama, kad 2011–2012 ūkiniais metais Lietuvoje bus apdrausta apie 212 tūkst. ha žemės ūkio pasėlių. Nuo 2008 metų, kai šalyje pradėtos teikti pasėlių draudimo paslaugos, valstybė dengė 50 proc. draudimo įmokos. 2011 metais, atsižvelgiant į valstybės biudžeto galimybes, pasėlių draudimo įmokos kompensuojamos iki 50 proc. Kadangi ūkininkų suinteresuotumas naudotis draudimo paslaugomis didelis, 2011 metais 27,1 mln. Lt, arba beveik 50 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms skirtų lėšų, sudarė parama draudimo įmokoms kompensuoti.

Ūkininkai vis labiau suinteresuoti auginti aukštos veislinės vertės gyvulius ir gerinti jų veislines savybes, didinti gyvulių produktyvumą ir gerinti genetinį potencialą. Todėl tiek 2010, tiek 2011 metais nemaža lėšų dalis teko veislininkystės sistemos plėtrai. Nors parama veisliniams gyvuliams įsigyti nebeteikiama, tačiau daug dėmesio skiriama veislininkystės priežiūrai ir produkcijos kokybės gerinimui. 2011 metais gyvulių veislininkystei remti išleista 8,9 mln. Lt, t. y. 16 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų.

2011 metais beveik 5,6 mln. Lt, arba apie 10 proc., valstybės pagalbos lėšų buvo skirta paramai šalutiniams gyvūniniams produktams tvarkyti. Ši parama gyvulių augintojams leido utilizuoti nugaišusius gyvulius su mažesniais nuostoliais.

Kaip ir ankstesniais metais, 2011-aisiais tęsėsi kreditų palūkanų kompensacijų išmokėjimas. Ši priemonė skirta kaime veikiančioms subjektams, kurie iki 2009 m. gruodžio 31 d. yra paėmę kreditus. 2011 metais bendra kompensacijų suma sudarė 4,2 mln. Lt, t. y. beveik perpus mažiau nei 2010 metais ir 3,5 karto mažiau nei 2009-aisiais (1.7 pav.).

1.7 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2011 metais

Fig. 1.7. Structure of state-financed measures in 2011

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Palyginti su 2010 metais, visų valstybės pagalbos priemonių finansavimas padidėjo 25,7 proc. ir 2011 metais sudarė 56,8 mln. Lt.

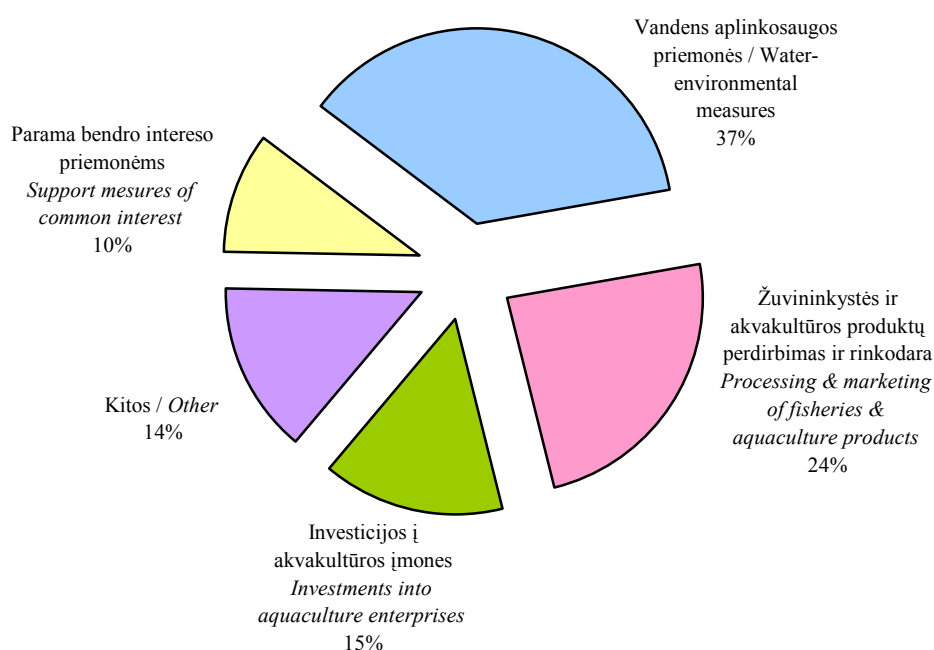
Žuvininkystės sektoriaus plėtros skatinimo priemonės. Siekiant sudaryti palankias sąlygas žuvininkystės sektoriaus konkurencingumui ir plėtrai, žuvų išteklių išsaugojimui ir racionaliam jų panaudojimui, Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programoje numatytos keturios prioritetinės kryptys.

2010 metais pagal pirmosios prioritetinės krypties „Jūrų žvejybos laivyno pritaikymo priemonės“ priemonės buvo išmokėta daugiausia paramos, o 2011-aisiais parama nebuvo mokama. Tokį rezultatą nulėmė iki 2011 metų įgyvendinti šios veiksmų programos krypties numatyti tikslai ir siekis išsaugoti žvejybos laivyno pajėgumus. Dėl šios priežasties 2011 metais pagal pirmosios prioritetinės krypties priemonę „Laivų žvejybinės veiklos nutraukimas visam laikui“ kvietimai teikti paramos paraiškas nebuvo vykdomi. Be to, visai negauta paramos paraiškų pagal pirmosios prioritetinės krypties priemonę „Žvejybos laivų modernizavimas“. 2011 metais pradėtas rengti naujas Lietuvos žvejybos pastangų sureguliuavimo planas 2012–2013 metams.

2011 metais gana aktyviai buvo įgyvendinamos antrosios prioritetinės krypties „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirkimas ir rinkodara“ priemonės. Tais metais 43 proc. daugiau nei 2010-aisiais paramos lėšų buvo išmokėta pagal antrosios krypties vandens aplinkosaugos priemonės – 14,3 mln. Lt, iš kurių ES lėšos sudarė 6,1 mln. Lt. Tačiau didžiausio susidomėjimo sulaukė antrosios prioritetinės krypties su akvakultūra susijusios priemonės. Pagal šias priemones 2011 metais išmokėta daugiau negu 15 mln. Lt.

Siekiant kurti konkurencingą žuvininkystės sektorių, skatinti jo atstovų, pripažintų žuvininkystės produktų gamintojų organizacijų ir kitų organizacijų bendrą veiklą, taip pat atstovauti žuvininkystės sektoriaus interesams, 2011 metais buvo stengiamasi aktyviau įgyvendinti Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programos trečiosios prioritetinės krypties „Bendro intereso priemonės“ priemonės. Remiantis šios krypties įgyvendinimo statistika, 2011 metais daugiausia – apie 3,8 mln. Lt (52 proc. daugiau negu 2010-aisiais) buvo išmokėta pagal veiklos sritį „Parama bendro intereso priemonėms“.

Pagal ketvirtąją prioritetinę kryptį „Tvari žuvininkystės regionų plėtra“, kuri orientuota į žuvininkystės regionų vietos veiklos grupes, 2011 metais išmokėta 2,1 mln. Lt, t. y. 2,5 karto daugiau negu 2010-aisiais (1.8 pav.).

1.8 pav. Žuvininkystės skatinimo priemonių struktūra 2011 metais

Fig. 1.8. Structure of fishery measures funding in 2011

Šaltinis: NMA duomenys.

Iš viso 2011 metais pagal žuvininkystės skatinimo priemones buvo išmokėta 38,7 mln. Lt, beveik 19 proc. daugiau negu 2010-aisiais.

2007–2013 metų rėmimo programų taikymo Lietuvoje apžvalga kiekvienais metais suteikia galimybę išvelgti esamas problemas ir pasiekimus. Tai padeda tobulinti tiesioginių išmokų, rinkos reguliavimo priemonių, kaimo plėtros bei žuvininkystės programų rėmimo sistemas ir kartu palaikyti gyvybingą žemės ūkį, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, sudaryti palankesnes sąlygas žuvininkystės sektoriaus konkurencingumui ir plėtrai.

3. Žemės ūkio ištekliai

3. Agricultural resources

3.1. Žmogiškieji ištekliai

3.1. Human resources

Dabartiniu visuomenės vystymosi laikotarpiu, kuris dažnai vadinamas žinių visuomene, ekonominę sėkmę vis labiau lemia ne tokie gamybos veiksniai kaip kapitalas ar žemė, iki šiol laikyti svarbiausiais, bet žmogiškieji ištekliai. Taigi, efektyvus žmogiškųjų išteklių valdymas pastaruoju metu tampa pagrindiniu uždaviniu Lietuvos kaimo politikos formuotojams. Be to, kaimo raidai vis aktualesnės darosi kokybinės, o ne kiekybinės žmogiškųjų išteklių problemos, nes kaimo gyventojų dalis per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį išliko stabili. Ji sudaro trečdalį visų šalies gyventojų.

2011 metų pradžioje Lietuvos kaime gyveno 1073,4 tūkst. žmonių, per pastarųjų 5 metų laikotarpį jų sumažėjo 5 proc. Gyventojų skaičiaus mažėjimo tempas buvo toks pat, kaip ir mieste. Jį lėmė neigiama gyventojų natūrali kaita ir emigracijos procesai.

Analizuojant vidaus migracijos procesus pastebima tendencija keltis gyventi iš miesto į kaimą. Tarp atvykusiųjų gyventi į kaimą vidaus migrantų 2011 metais net 83 proc. sudarė buvę Lietuvos miestų gyventojai, o tarp atvykusiųjų gyventi į miestą buvę kaimo gyventojai tesudarė 55 proc. Iš viso 2011 metais iš kaimo į miestą gyventi persikėlė 17,5 tūkst., o į kaimą iš miesto – 17 tūkst. žmonių (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2007–2011 metais, tūkst.

Table 1.15. Internal population migration in 2007–2011, thousand

Migracijos kryptis / Migration direction	2007	2008	2009	2010	2011
Atvykusieji į miestus / Arrival to urban areas					
iš viso / total	34,4	33,2	30,1	30,3	31,8
iš miestų / from urban areas	16,4	15,9	13,6	13,7	14,3
iš kaimų / from rural areas	18,0	17,3	16,5	16,6	17,5
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
iš viso / total	22,0	23,4	19,4	19,5	20,3
iš miestų / from urban areas	18,0	19,2	15,8	16,3	17,0
iš kaimų / from rural areas	4,0	4,2	3,6	3,2	3,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kita įdomi tendencija, analizuojamu laikotarpiu pasireiškusi vidaus migracijos procesuose, rodo augantį kaimo gyventojų mobilumą. Skaičiuojant 1000-iai gyventojų, kaimiečiai pastaruoju metu buvo mažiau sėslūs nei miestiečiai ir Lietuvos teritorijoje migravo aktyviau. 2011 metais iš 1000-io kaimo gyventojų gyventi į kitą šalies vietovę persikraustė 19 žmonių, o iš miesto gyventojų – 14 žmonių.

Demografiniai Lietuvos kaimo gyventojų pokyčiai 2007–2011 metų laikotarpiu pastebimos įtakos žmogiškųjų išteklių dydžiui ir kokybei neturėjo. Gyventojų struktūra pagal lytį analizuojamuoju laikotarpiu buvo stabili. Kaip ir 2007 metais, 2011-aisiais

51 proc. Lietuvos kaimo gyventojų sudarė moterys. Moterys dominuoja vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2010 metų pradžioje 65 metų ir vyresnių amžiaus grupėje 1000-iui kaimo vyrų teko 1881 tokio amžiaus moteris. Svarbiausi demografiniai pokyčiai susiję su kaimo senėjimu. Vaikų ir jaunimo iki 15 metų dalis iš kaimo gyventojų skaičiaus šiek tiek sumažėjo – nuo 17,4 proc. 2007 metais iki 16 proc. 2011 metais. Tačiau gyventojų, sulaukusių 65-erių ir daugiau, dalis per šį laikotarpį padidėjo nuo 18,1 iki 18,4 proc.

52,6 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai, be to, aktyvumo lygis 2007–2011 metų laikotarpiu padidėjo (1.6 lentelė). 2011 metais Lietuvos kaime buvo 370 tūkst. užimtų gyventojų. Bendras užimtumo lygis sudarė 41,2 proc., o 15–64 metų amžiaus gyventojų grupėje – 51,6 proc. Per analizuojamą laikotarpį ypač sumažėjo vyrų užimtumas. Darbingo amžiaus grupėje šis rodiklis, palyginti su 2007 metais, sumažėjo 10,6 proc. punkto, o moterų – tik 5,2 proc. punkto.

1.6 lentelė. Darbo jėgos aktyvumo, užimtumo ir nedarbo lygis kaime ir mieste 2007–2011 metais

Table 1.6. Labour force activity, employment and unemployment rates in urban and rural areas in 2007–2011

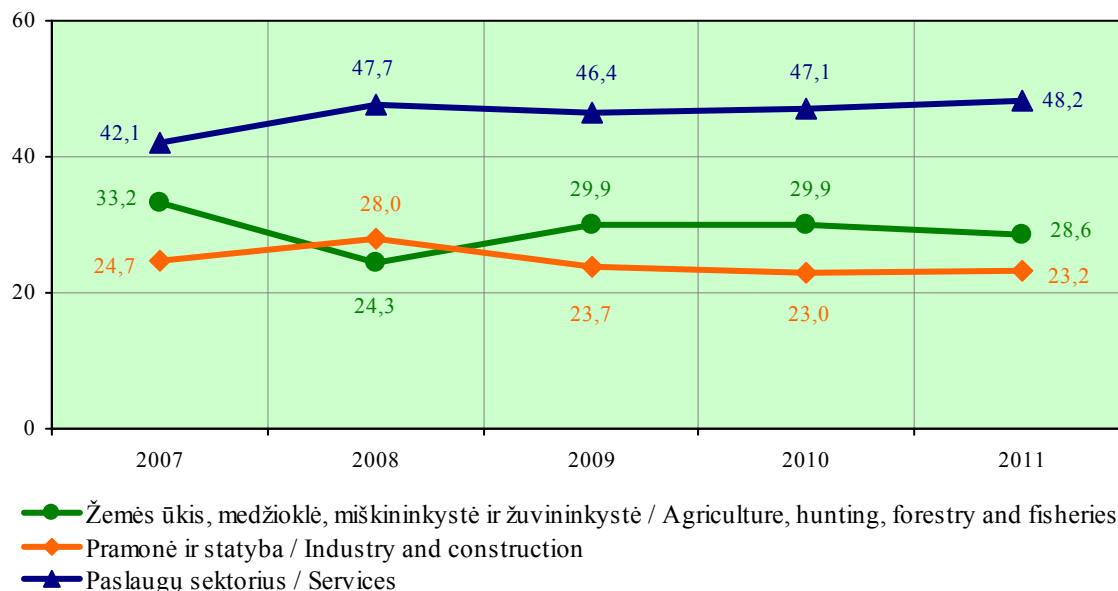
Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Kaime / Rural areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	929,2	929,2	928,1	917,7	898,5
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	49,6	47,9	49,6	50,7	52,6
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	47,4	45,0	41,4	39,3	41,2
Nedarbo lygis, proc. / <i>Unemployment rate, %</i>	4,4	6,1	16,5	22,4	21,7
<i>Mieste / Urban areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	1917,6	1920,2	1916,8	1896,3	1847,1
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	59,6	60,9	61,6	61,7	62,1
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	57,0	57,4	53,8	51,8	54,2
Nedarbo lygis, proc. / <i>Unemployment rate, %</i>	4,2	5,7	12,6	16,0	12,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mieste užimtumo lygis visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis (iki 2002 m. situacija buvo priešinga – kaime stebėtas didesnis užimtumas nei mieste) ir per krizę sumažėjo ne taip žymiai kaip kaime.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kardinalų kaimo gyventojų užimtumo struktūros pasikeitimą. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, tačiau nuo 2006-ųjų tradicinė kaimo gyventojų veikla – agrarinis sektorius – buvo nustumtas į antrą, o 2008-aisiais – į paskutinę vietą, pirmenybę užleisdamas paslaugų sektoriui, kuriame 2008 metais dirbo beveik pusė kaimo užimtųjų. 2009 metais dėl ekonominės krizės sumažėjus statybos darbų ir apdirbamosios pramonės produkcijos

paklausai, kaimo užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis vėl padidėjo iki 29,9 proc. ir tokia pati išliko 2010 metais, tačiau paslaugų sektorius išlaikė vyraujančią poziciją (1.9 pav.).

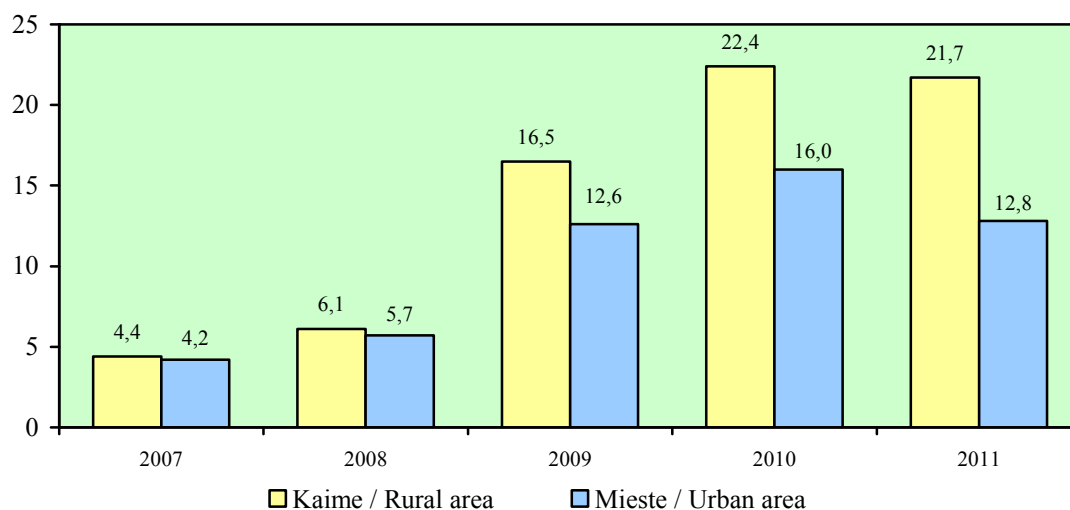

1.9 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2007–2011 metais, proc.

Fig. 1.9. Employment rate of rural population by economic activity in 2007–2011, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Smarkiai sumažėjęs užimtumas žemės ūkyje nesukėlė didelių problemų tarp šioje srityje dirbančių kaimo gyventojų. Kaime gyvenančių bedarbių, anksčiau dirbusių agrariniame sektoriuje, dalis nuo visų bedarbių 2011 metais sudarė 19,1 proc. Analizuojamo laikotarpio pradžioje nedarbas kaime apskritai nebuvo didelis. Tai lėmė ir bendras Lietuvos ekonomikos augimas, sukuriantis naujas darbo vietas, ir kaimo gyventojų emigracijos procesai, mažinantys darbo jėgos pasiūlą. 2007 metais bedarbių kaime buvo 20,5 tūkst., t. y. 1,3 karto mažiau nei 2006-aisiais. Tačiau 2008–2010 metais dėl ekonominės krizės bedarbių skaičius kaime vėl pradėjo augti ir 2010 metais jų buvo 104,2 tūkst., taigi, palyginti su 2007-aisiais, jų skaičius išaugo 5,1 karto. 2010 metais nedarbo lygis kaime jau siekė 22,4 proc. 2011 metais gerėjant šalies ekonominei situacijai bedarbių skaičius ir nedarbo lygis šiek tiek sumažėjo ir sudarė atitinkamai 102,3 tūkst. žmonių ir 21,7 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį kaime nedarbo lygis buvo didesnis nei mieste ir atotrūkis vis augo (1.10 pav.).

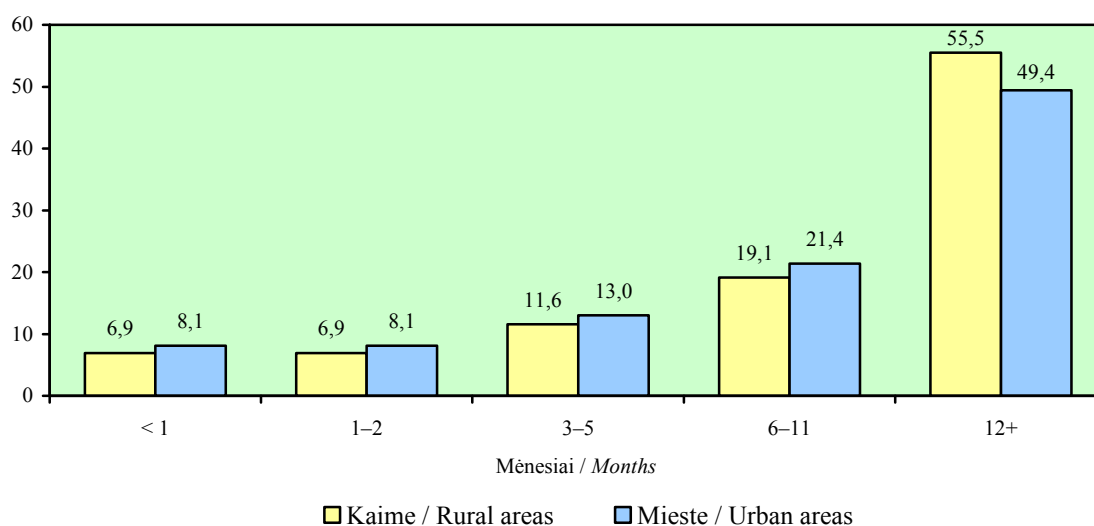

1.10 pav. Nedarbo lygis kaime ir mieste 2007–2011 metais, proc.

Fig. 1.10. Unemployment rate in rural and urban areas in 2007–2011, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedarbas kaime trunka ilgiau nei mieste. Ši tendencija būdinga visam analizuojamam 2007–2011 metų laikotarpiui ir ekonominio pakilimo, ir ekonominės krizės sąlygomis. 2011 metais rasti darbą greičiau nei per vienus metus labiau sekėsi mieste gyvenantiems bedarbiams. Ilgalaikių bedarbių (neturinčių darbo vienus metus ar ilgiau) tarp kaimo gyventojų dalis sudarė 55,5 proc. visų kaimo bedarbių, o mieste – 49,4 proc. (1.11 pav.).

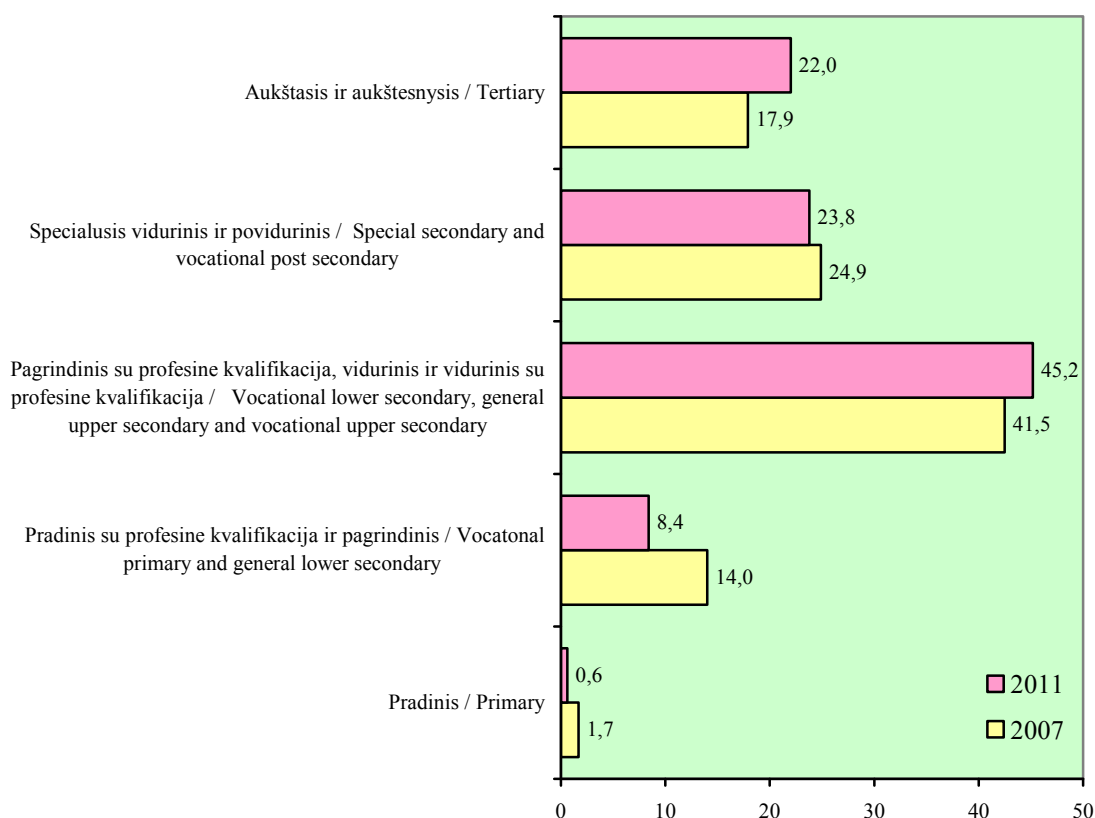

1.11 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę kaime ir mieste 2011 metais, proc.

Fig. 1.11. Share of the unemployed in rural and urban areas by unemployment duration in 2011, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Kaime užimtų su aukštesniu ir aukštesniuoju išsilavinimu gyventojų dalis 2011 metais sudarė 22 proc., o mieste – 47,6 proc. Nors per 2007–2011 metų laikotarpį buvo palankių pokyčių – tokių užimtųjų dalis kaime išaugo 4,1 proc. punkto (1.12 pav.) – sumažinti atotrūkio nuo miesto nepavyko, nes mieste aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių užimtųjų dalis augo sparčiau – per analizuojamą laikotarpį padidėjo 8,8 proc. punkto.

1.12 pav. Užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra 2007 ir 2011 metais, proc.

Fig. 1.12. Employed rural population by education level in 2007 and 2011, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bedarbių struktūros pagal išsilavinimą palyginimas Lietuvos kaime ir mieste rodo, kad 2011 metais labiau išsilavinę kaimo gyventojai turėjo daugiau galimybių darbo rinkoje. Bedarbiai, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, Lietuvos kaime 2011 metais sudarė tik 7,7 proc., o mieste jų dalis siekė net 19,9 proc. Be to, turintieji tik pradinį išsilavinimą kaimo gyventojai taip pat sudarė daug didesnę bedarbių dalį nei mieste (1.7 lentelė).

**1.7 lentelė. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą kaime ir mieste
2011 metais, proc.**

*Table 1.7. The unemployed structure by education level in rural and urban areas
in 2011, per cent*

Išsilavinimas / Education level	Kaime Rural areas	Mieste Urban areas
Aukštasis, aukštesnysis / Tertiary	7,7	19,9
Specialusis vidurinis ir povidurinis Special secondary and vocational post secondary	15,1	20,0
Pagrindinis su profesine kvalifikacija, vidurinis ir vidurinis su profesine kvalifikacija Vocational lower secondary, general upper secondary and vocational upper secondary	55,8	51,4
Pradinis su profesine kvalifikacija ir pagrindinis Vocational primary and general lower secondary	20,4	7,8
Pradinis / Primary	1,0	0,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kad žemas išsilavinimas yra viena pagrindinių Lietuvos kaimo gyventojų nedarbo priežasčių, rodo ir bedarbių struktūra pagal profesijų grupes. 2011 metais didžiąją dalį kaimo bedarbių sudarė nekvalifikuoti ir kvalifikuoti darbininkai bei amatininkai (1.8 lentelė).

1.8 lentelė. Bedarbiai kaime pagal profesijų grupes 2011 metais

Table 1.8. The unemployed in rural areas by occupation in 2011

Profesijų grupės / Occupations	Bedarbių skaičius The unemployed	
	tūkst. / thou	%
Iš viso / Total	70,6	100,0
iš jų: / of which:		
vadovai / managers	0,7	1,0
specialistai / professionals	1,3	1,8
technikai ir jaunesnieji specialistai technicians and associate professionals	3,7	5,3
įstaigų tarnautojai / clerks	1,3	1,8
paslaugų sektoriaus darbuotojai ir pardavėjai service workers and salespersons	6,7	9,5
kvalifikuoti žemės, miškų ir žuvininkystės ūkio darbuotojai skilled agricultural, forestry and fishery workers	4,0	5,7
kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai craft & related trades workers	15,8	22,4
įrenginių, mašinų operatoriai ir surinkėjai plant & machine operators & assemblers	8,1	11,5
nekvalifikuoti darbininkai / elementary occupations	29,0	41,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Analizuojant daugiausia įtakos kaimo gyventojų išsilavinimo pokyčiams darančią 20–24 metų amžiaus grupę, matyti, kad išliko skirtumas tarp kaimo ir miesto jaunimo požiūrio į išsilavinimo svarbą. 2011 metais kaime vidurinę ir aukštesnę išsilavinimą buvo įgiję 78,4 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių, o mieste – 91,9 proc. Aukštesnio išsilavinimo mažiau linkę siekti jauni kaimo vyrai. Jaunų kaimo moterų, įgijusių vidurinę ir aukštesnę išsilavinimą, dalis 2011 metais buvo didesnė 12,8 proc. punkto. Ši tendencija pastebima ir mieste (1.9 lentelė).

1.9 lentelė. 20–24 metų jaunimo, įgijusio vidurinę ar aukštesnę išsilavinimą, dalis kaime ir mieste 2007–2011 metais, proc.

Table 1.9. Share of young population, aged 20–24 with secondary and higher education, in rural and urban areas in 2007–2011, per cent

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Kaime / Rural areas</i>					
iš viso / total	83,3	85,8	79,4	74,6	78,4
vyrai / males	83,1	81,8	74,0	70,8	72,3
moterys / females	83,5	90,2	85,2	78,7	85,1
<i>Mieste / Urban areas</i>					
iš viso / total	91,8	90,8	91,0	93,7	91,9
vyrai / males	88,3	88,2	88,0	91,9	89,5
moterys / females	95,3	93,3	94,0	95,5	94,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis Lietuvos kaime taip pat žymiai didesnė nei mieste (1.10 lentelė).

1.10 lentelė. 18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2007–2011 metais, proc.

Table 1.10. Share of young population, aged 18–24 who did not attain secondary education and do not study, in rural and urban areas in 2007–2011, per cent

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Kaime / Rural areas</i>					
iš viso / total	12,0	10,5	14,8	15,7	13,4
vyrai / males	13,4	13,8	19,5	18,2	17,2
moterys / females	10,5	6,8	9,8	12,9	9,1
<i>Mieste / Urban areas</i>					
iš viso / total	5,0	5,8	5,3	3,7	4,7
vyrai / males	7,4	7,8	7,0	4,9	6,6
moterys / females	2,5	3,7	3,6	2,6	2,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedžiugina ir vyresnių kaimo gyventojų mokymąsi atspindintis „Mokymosi visą gyvenimą“ lygio rodiklis, skaičiuojamas kaip 25–64 metų amžiaus gyventojų, per keturias savaites dalyvavusių formaliame arba neformaliame mokyme, skaičiaus ir visų to paties amžiaus gyventojų skaičiaus santykis. Lietuvos kaime šio rodiklio reikšmės labai mažos, palyginti su miestu. Be to, išliko ypač mažas vyrų suinteresuotumas mokytis. 2011 metais besimokančių 25–64 metų amžiaus kaimo moterų dalis sudarė 3,7 proc., o vyrų – tik 1,2 proc. (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. 25–64 metų amžiaus gyventojų, besimokančių visą gyvenimą, dalis kaime ir mieste 2007–2011 metais, proc.

Table 1.11. Share of young population, aged 25–64 and lifelong learning, in rural and urban areas in 2007–2011, per cent

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Kaime / Rural areas</i>					
iš viso / total	2,6	3,4	2,3	1,9	2,4
vyrų / males	1,8	2,6	1,5	1,2	1,2
moterys / females	3,6	4,2	3,1	2,7	3,7
<i>Mieste / Urban areas</i>					
iš viso / total	6,4	5,6	5,5	5,0	7,4
vyrų / males	4,5	4,3	4,6	4,2	6,2
moterys / females	8,0	6,7	6,3	5,6	8,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Demografinė kaimo situacija ir aptartos tendencijos, susiklosčiusios Lietuvos kaimo gyventojams siekiant išsilavinimo, rodo, kad atsižvelgiant į žinių visuomenės reikalavimus, prioritetas kaimo politikoje turėtų būti suteiktas visų amžiaus grupių kaimo gyventojų žinioms gilinti, nes būtent žinios XXI amžiuje laikomos svarbiausiu regionų ekonominio klestėjimo ir gyvenimo kokybės gerinimo veiksniumi. Paramos kaimui sistema turi būti sukonstruota taip, kad kiekviena paramos priemonė padėtų kaimo gyventojams įgyti naujų žinių ir jas pritaikyti ūkinėje veikloje, taip pat formuotų kūrybišką ir nuolat mokytis skatinantį gyvenimo būdą.

3.2. Žemės ištekliai

3.2. Land stock

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6 530,0 tūkst. ha (65,3 tūkst. kv. km). Pagal tikslinę žemės naudojimo paskirtį šalies teritorija skirstoma į tam tikras kategorijas (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslią paskirtį 2007 ir 2012 m. sausio 1 d.
Table 1.12. Total land area by land category as of 1 January 2007 and 2012

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2012, %	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2007</i>	
	2007	2012		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	6 530,0	6 530,0	100,0	0,0	0,00
žemės ūkio paskirties <i>land used for agricultural purposes</i>	3 954,6	3 949,1	60,5	-5,4	-0,08
miškų ūkio paskirties <i>land of forestry</i>	1 972,3	1 973,3	30,2	1,1	0,02
vandens ūkio paskirties ¹ <i>land for aquaculture</i>	176,9	174,9	2,7	-2,0	-0,03
konservacinės paskirties ² <i>conservation land</i>	42,8	43,5	0,7	0,8	0,01
kitos paskirties ³ <i>other land</i>	378,6	385,8	5,9	7,2	0,11
laisvos valstybinės žemės fondo <i>state stock of land</i>	5,0	3,3	0,1	-1,6	-0,02

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

2007–2011 metais žemės sudėtis pagal tikslią paskirtį beveik nekito. Didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,5 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,2 proc.) žemė. Pastaruosius penkerius metus nors ir nežymiai, bet didėjo miškų ūkio, konservacinės ir kitos paskirties žemių plotai daugiausia mažėjant žemės ūkio paskirties žemės plotui. Tokias žemės fondo struktūros tendencijas reikėtų vertinti teigiamai, nes buvo nuosekliai vykdoma LR Vyriausybės politikos nuostata dėl miškų plotų ir saugomų teritorijų, žemės plotų, kuriuose yra kultūros paveldo objektų, didinimo.

Pagal tikslią žemės panaudojimo paskirtį žymių struktūrinių pokyčių per minėtus metus neįvyko, tačiau žemės nuosavybės struktūra kito sparčiai. Pagrindinė pokyčio esmė – daugiau kaip 410 tūkst. ha (38,9 proc.) padidėjęs privačios žemės plotas. Dėl to jos dalis žemės struktūroje padidėjo nuo 55 proc. 2007 m. iki 61 proc. 2012 m. pradžioje (1.13 lentelė). Tiriant šiuos procesus pagal žemės fondo kategorijas matyti, kad labiausiai sumažėjo valstybinės žemės ūkio paskirties (325,5 tūkst. ha), miškų ūkio paskirties (60,6 tūkst. ha) žemės plotų.

¹ Žemė, kuriai priskiriami Kuršių marių, upių, ežerų, tvenkinių, taip pat prieplaukų, elingų, kitų vandens ūkio objektų, pakrančių ir salų plotai.

² Saugomų teritorijų žemė, kuriai priskiriami rezervatai, rezervatinės apyrbės ir kultūros paveldo objektų žemės sklypai.

³ Žemė, skirta gyvenamosioms, visuomeninės paskirties, bendro naudojimo, pramonės ir sandėliavimo, komercinių objektų, inžinerinės infrastruktūros teritorijomis bei naudojama naudingųjų iškasenų, atliekų saugojimo, krašto apsaugos ir kitiems tikslams.

1.13 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal nuosavybės formas 2007 ir 2012 m. sausio 1 d.
Table 1.13. Total land area by ownership form as of 1 January 2007 and 2012

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Valstybinė <i>State-owned,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2007</i>	
	2007	2012	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	45	39	–409,9	–38,9
iš jos: / <i>of which:</i>				
žemės ūkio paskirties žemė <i>land used for agricultural purposes</i>	27	19	–325,5	–6,9
miškų ūkio paskirties žemė <i>land of forestry</i>	69	66	–60,6	–2,4
vandens ūkio paskirties žemė <i>land for aquaculture</i>	100	99	2,0	7,4
kitos paskirties žemė <i>other land area</i>	78	96	19,3	39,1

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu mažėjo visų tipų valstybinės nuomojamos ir naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (1.14 lentelė). Daugiausia sumažėjo gyventojų asmeninio ūkio (156,4 tūkst. ha, arba beveik 70 proc.) ir nesuteiktos naudotis bei neišnuomos žemės (109,5 tūkst. ha, arba 25,5 proc.) plotų. Dėl to privačios žemės ūkio paskirties žemės plotas padidėjo 320,2 tūkst. ha, arba 11,1 proc., o daugiausia padidėjo fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų – atitinkamai 235,2 ir 84,6 tūkst. ha, arba 8,5 ir 105,8 proc. Spartus juridinių asmenų žemės plotų didėjimas buvo susijęs su priimtais teisės aktais, kurie leido juridiniams asmenims įsigyti žemės nuosavybės teise. Nors juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų sparčiai daugėjo, jie tesudarė 4,2 proc. visos privačios žemės.

Žemės naudotojų struktūros pokyčius pastaraisiais metais reikėtų vertinti teigiamai, nes šiuo laikotarpiu daugiau kaip 325 tūkst. ha perėjo iš valstybinės į privačią nuosavybę, kuri sudaro prielaidas labiau atsakingiems ir įpareigojantiems savininko santykiams su nuosavybės objektu – žeme, o tai sukuria sąlygas racionaliau ją panaudoti.

**1.14 lentelė. Žemės ūkio paskirties žemės pagal naudotojus pokyčiai
2007 ir 2012 m. sausio 1 d.**

Table 1.14. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2007 and 2012

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2007</i>	
	2007	2012	2007	2012	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio paskirties žemė, iš viso <i>Total land used for agricultural purposes</i>	3 954,4	3 949,1	100,0	100,0	-5,4	-0,1
valstybinė, iš viso <i>total state-owned land</i>	1 078,2	752,7	27,3	19,1	-325,5	-30,2
gyventojų asmeninio ūkio <i>land of households</i>	223,7	67,3	5,7	1,7	-156,4	-69,9
fizinių asmenų nuomojama <i>land of natural entities leased from the state</i>	317,0	278,5	8,0	7,1	-38,5	-12,2
valstybės įmonių, mokslo ir mokymo įstaigų naudojama <i>land of state enterprises, science and scholastic institutions</i>	14,1	14,9	0,4	0,4	0,8	5,7
žemės ūkio bendrovių ir kt. juridinių asmenų nuomojama <i>land of agricultural companies and other legal entities leased from the state</i>	85,5	65,1	2,2	1,6	-20,4	-23,9
sodininkų bendrijų ir jų narių naudojama / <i>land used by horticulturist societies</i>	7,1	6,5	0,2	0,2	-0,7	-9,3
nesuteikta naudotis ir neišnuomota / <i>land non-granted for usage and non-leased</i>	430,0	320,5	10,9	8,1	-109,5	-25,5
privati, iš viso <i>total private land</i>	2 876,2	3 196,4	72,7	80,9	320,2	11,1
fizinių asmenų <i>land of natural entities</i>	2 782,3	3 017,5	70,4	76,4	235,2	8,5
juridinių asmenų <i>land of legal entities</i>	79,9	164,5	2,0	4,2	84,6	105,8
sodininkų bendrijų narių / <i>land owned by horticulturist societies</i>	14,0	14,4	0,4	0,4	0,4	2,8

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Valdų skaičius 2012 metų pradžioje buvo 39 proc. mažesnis negu 2011 m. sausio 1 d (1.15 lentelė). Žymų įregistruotų Registre valdų sumažėjimą lėmė LR Vyriausybės 2011 m. vasario 17 d. nutarimu Nr. 230 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugpjūčio 27 d. nutarimo Nr. 1351 „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registro įsteigimo ir jo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ įteisinta galimybė išregistruoti valdą mirus valdytojui ir per nustatytą laikotarpį neatsiradus paveldėtojui bei supaprastinta valdos išregistravimo inicijavimo procedūra neatnaujinus valdos duomenų per paskutiniuosius trejus metus. Šios naujovės leido išregistruoti arba inicijuoti išregistravimą tų valdų, kuriose kelerius metus nebuvo vykdoma žemės ūkio veikla ir kurių duomenys neatitiko realios padėties. Per 2011 metus nuo 8,7 iki 13,5 ha padidėjęs valdos dydis rodo, kad didžiąją dalį išregistruotų valdų sudarė nedidelės valdos.

1.15 lentelė. Valdų skaičius ir plotas 2010–2012 m. sausio 1 d.

Table 1.15. Number and area of holdings as of 1 January 2010–2012

Rodikliai / Indicators	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2010	
				vnt. units	%
Valdų, iš viso / Total holdings					
skaičius, tūkst. / number, thou.	344,5	344,2	209,8	-134,7	-39,1
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	3 892,6	2 825,6	2 826,9	-1 066	-27,4
iš jų žemės ūkyje, žuvininkystėje, miškininkystėje of which in agriculture, fisheries, forestry					
skaičius, tūkst. / number, thou.	302,1	310,7	208,3	-93,8	-31,1
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	3 645,2	2 813,5	2 813,9	-831	-22,8

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei pasinaudoti bendra bazine kartografinė medžiaga nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo ir kitose srityse, atnaujinti visos Lietuvos Respublikos teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pagal LR teisės aktų nuostatas deklaruojamų paramai gauti žemių administravimo procesas yra pavestas Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie ŽŪM (NMA). Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius 5 metus nuolat mažėjo, o deklaruotų pasėlių plotas tuo laiku vis didėjo. Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas išaugo nuo 13,3 iki 16,3 ha, arba daugiau kaip penktadaliu (1.16 lentelė).

1.16 lentelė. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2007, 2009 ir 2011 metais
Table 1.16. Number of applicants and declared area in 2007, 2009 and 2011

Rodikliai / Indicators	2007	2009	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2007	
				vnt. / units	%
Pareiškėjų skaičius, tūkst. <i>Number of applicants, thou.</i>	197,5	176,7	167,7	-29,8	-15,1
Deklaruotas plotas, tūkst. ha <i>Declared area, thou. ha</i>	2 630	2 640	2 737	107	4,1
Vidutinis pareiškėjo deklaruotas plotas, ha <i>Average declared area per applicant, ha</i>	13,3	14,9	16,3	3,0	22,6

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pareiškėjų skaičius mažėja dėl keleto veiksnių. ES teikia paramą vyresnio amžiaus žemdirbiams, kurie pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos, o savo ūkius ne visada perleidžia jaunesniems ūkininkams. Be to, deklaruojamiems žemės plotams keliami geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimai, todėl dalis pareiškėjų, negalinčių įvykdyti šių reikalavimų, paraiškų nebeteikia.

Žemės reformos eiga. Nuo žemės reformos pradžios 1991 metais iki 2012 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 731,4 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos nuosavybės teisės jau atkurtos į 3,95 mln. ha žemės, miško ir vandens telkinių. Žemės gražinimas šalies rajonų savivaldybių teritorijose, išskyrus kai kurias priemiestines teritorijas, artėja prie pabaigos, nes jau priimta 731,4 tūkst. sprendimų atkurti nuosavybės teises į turėtą žemę, o tai sudaro 98,5 proc. piliečių prašymuose nurodyto turėtos žemės ploto (1.17 lentelė).

**1.17 lentelė. Nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimas
2008–2012 metų sausio 1 d.**

*Table 1.17. Restoration of ownership rights to land, forests and water bodies
as of 1 January 2008–2012*

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Pateikta prašymų <i>Applications presented</i>					
skaičius, tūkst. / number, thou.	712,7	718,7	722,1	729,4	731,4
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	3 979	3 995	4 006	4 016	4 016
Atkurta teisių nuo prašyto ploto, proc. <i>Share of restored area in the applied area, %</i>	96,6	97,5	97,9	98,0	98,5

* Nuo prašymų pateikimo pradžios / Since the beginning of application submission.

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Per pastaruosius 5 metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 11,7 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas – 31,4 tūkst. ha (1.18 lentelė). Privatizuotos asmeninio ūkio žemės ir žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, padaugėjo nuo 73,2 proc. 2007 m. sausio 1 d. iki 94,0 proc. 2012 m. sausio 1 d. Tai reikėtų vertinti kaip teigiamą procesą, kuris sudaro sąlygas fiziniams asmenims geriau panaudoti žemės potencialą.

1.18 lentelė. Asmeninio ūkio žemės privatizavimas ir nuoma 2007 ir 2012 m. sausio 1 d.
Table 1.18. Privatisation and lease of land of households as of 1 January 2007 and 2012

Rodikliai / Indicators	2007	2012	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of land of households, thou.</i>	315,3	303,6	-11,7	-3,7
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	685,7	654,3	-31,4	-4,6
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	215,0	252,1	37,1	17,3
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	471,8	550,3	78,6	16,7
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	14,5	23,0	8,4	57,8
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	29,8	48,2	18,4	61,7
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomotos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. / <i>Share of private or leased from the state land in total area of land of households, %</i>	73,2	91,5		

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Vykdamas žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas 2009–2012 metais fiziniams asmenims nuolat didėjo ir 2012 m. sausio 1 d. buvo daugiau kaip ketvirtadaliu didesnis, palyginti su 2009 m. sausio 1 d., o juridiniams asmenims minėtu laikotarpiu atitinkamai 44,0 ir 1,3 proc. (1.19 lentelė). 2009–2011 metais iš viso sudaryta 5,2 tūkst. valstybinės žemės pirkimo ir pardavimo sutarčių dėl 95,5 tūkst. ha valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimo.

**1.19 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2009–2012 metų sausio 1 d.**

Table 1.19. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2009–2012

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2009, %
Pateikta prašymų pirkti <i>Applications for purchase submitted by</i>					
fizinių asmenų / natural persons					
skaičius, tūkst. / number, thou	24,4	25,0	27,0	29,6	26,8
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	368,5	390,0	424,3	464,0	25,9
juridinių asmenų / legal persons					
skaičius / number	459	529	602	661	44,0
plotas, ha / area, thou. ha	46,0	48,3	46,0	46,6	1,3
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	11,4	15,8	20,6	28,1	

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Siekiant užtikrinti efektyvų žemės reformos procesų organizavimą ir vykdymą, atsižvelgiant į kintančias aplinkos sąlygas, buvo naikinamos neefektyvios žemės administravimo ir tvarkymo struktūros, kuriamos naujos efektyvesnės, nuolat tobulinama žemės santykių reguliavimo sistema. LR žemės ūkio ministru 2010 metais patvirtinus naują Nacionalinės žemės tarnybos (NŽT) struktūrą, buvo panaikinti apskričių viršinių administracijų Žemės tvarkymo departamentų teritoriniai žemėtvarkos skyriai ir jų pagrindu įsteigti NŽT struktūriniai padaliniai – 48 teritoriniai žemėtvarkos skyriai, Žemės tvarkymo kontrolės skyrius Kaune ir šio skyriaus Vilniaus, Panevėžio, Tauragės ir Šiaulių poskyriai bei Žemėtvarkos planavimo dokumentų valstybinės priežiūros poskyris, iš apskričių viršinių administracijų perimant 890 naujų pareigybių. 2011 metais buvo pakeisti Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro nuostatai, reglamentuojantys supaprastintas žemės sklypų planų derinimo NŽT teritoriniuose padaliniuose procedūras, patvirtinta žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo metodika, numatanti supaprastintą žemės reformos žemėtvarkos projektų rengimo tvarką.

Apleista žemė. Nors Lietuvoje vyksta teigiamų žemės struktūros pokyčių – didėja privačios žemės, sklypų dydžiai ir pan., vis dar yra apleistų žemių. Įvairiais metais atlikti apleistų žemių tyrimai Lietuvoje, remiantis skirtingomis apleistos žemės sąvokomis, parodė, kad jų gali būti 150–800 tūkst. ha. Taip yra dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises gražinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nesirengia naudoti žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Be to, kaimas sensta, o senyvi žmonės nebegali intensyviai ūkininkauti ir ekonominė aplinka ne itin skatina vystyti veiklos, kuriai reikia žemės. Žemė nenaudojama nei privačioms, nei viešosioms gėrybėms kurti, todėl neigiamai veikiama biologinė įvairovė, prastėja šalies kraštovaizdis ir jo, kaip viešosios gėrybės, vertė, blogėja šalies įvaizdis, neišnaudojamas šalies turizmo potencialas.

3.3. Finansavimo šaltiniai

3.3. Funding sources

2011 metais komerciniai bankai ir kredito unijos (toliau – kredito įstaigos) suteikė kreditų 3330 ūkių už 613,2 mln. Lt.

2009 metais ypač sumažėjęs ūkių kreditavimas stabilizavosi 2010 metais ir 2011-aisiais toliau didėjo. Kartu su kreditais iš Europos Sąjungos lėšų Kaimo plėtros programos priemonėms finansuoti kredituotų ūkių skaičius 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 454 ūkiais (15,8 proc.), o kreditų suma – 17,6 proc. (1.20 lentelė). Tačiau 2011 metais kredituotų ūkių, palyginti su 2008-aisiais (ikikriziniais metais), buvo 867 ūkiais mažiau (21,3 proc.), o suteiktų kreditų suma mažesnė net 281 mln. Lt (31,4 proc.).

1.20 lentelė. Kredito įstaigų kredituotų ūkių skaičius ir jiems suteikti kreditai 2008–2011 metais, mln. Lt

Table 1.20. Number of farms credited by credit institutions and credits given
in 2008–2011, LTL million

Kreditavimo šaltiniai <i>Credit sources</i>		2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010	
						vnt. / units	%
Nuosavos lėšos <i>Own funds by</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	4080	1859	2535	3213	678	26,7
	kredito suma <i>credit sum</i>	925,3	233,4	438,4	581,3	142,9	32,6
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	1821	544	862	1705	843	2 k.
	kredito suma <i>credit sum</i>	811,1	176,4	340,0	491,3	151,3	44,5
kredito unijų <i>credit unions</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	2259	1315	1673	1508	-165	-9,9
	kredito suma <i>credit sum</i>	114,2	57,0	98,4	90,0	-8,4	-8,5
ES lėšos <i>EU funds</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	–	–	341	117	-224	-65,7
	kredito suma <i>credit sum</i>	–	–	83,1	31,9	51,2	-2,6 k.
Iš viso / <i>Total</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	4080	1859	2876	3330	454	15,8
	kredito suma <i>credit sum</i>	925,3	233,4	521,5	613,2	91,7	17,6

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos duomenys.

Didžioji dalis ūkiams suteiktų kreditų yra iš kredito įstaigų lėšų (96,5 proc. ūkių ir 94,8 proc. kreditų sumos).

2011 metais, pirmą kartą nuo 2005-ųjų (nuo tų metų Žemės ūkio paskolų garantijų fondas (ŽŪPGF) renka informaciją), daugiausia ūkių kreditavo ne kredito unijos, o komerciniai bankai.

2011 metais jie (be banko „Snoras“) kreditavo 1806 ūkius, arba 54,2 proc. visų kredituotų ūkių (iš jų nuosavomis lėšomis – 1705 ūkius (94,4 proc.) ir ES lėšomis – 101 ūkį (5,6 proc.). Komerciniai bankai ūkiams kredituoti skyrė 520,3 mln. Lt, arba 84,8 proc. ūkiams skirtos kreditų sumos (iš jų nuosavų lėšų – 491,3 mln. Lt ir ES lėšų – 29 mln. Lt, arba 5,6 proc. nuo visos kreditų sumos). Vienam ūkiui skirta kredito suma sudarė 288 tūkst. Lt.

Kredito unijos 2011 metais kreditavo 1524 ūkius, arba 45,8 proc. visų kredituotų ūkių (iš jų nuosavomis lėšomis – 1508 ūkius (98,9 proc.) ir ES lėšomis – 16 ūkių). Kredito unijos skyrė 92,9 mln. Lt, tai sudaro 15,2 proc. visos ūkiams skirtos sumos (iš jų nuosavų lėšų – 90 mln. Lt ir ES lėšų – 2,9 mln. Lt). Vienam ūkiui skirta suma sudarė 61 tūkst. Lt.

2011 metais daugiausia kredituota ūkininkų ūkių – 3103 ūkiai. Tai 93,2 proc. visų kredituotų ūkių. Komerciniai bankai kreditavo 1584 ūkininkų ūkius (51 proc.), o kredito unijos – 1519 (49 proc.). Ūkininkams suteikta 428,2 mln. Lt kreditų. Tai sudaro 69,8 proc. visos šalies ūkiams suteiktos kreditų sumos. Vienas ūkininko ūkis vidutiniškai skolinosi 138 tūkst. Lt. Komerciniai bankai iš nuosavų lėšų ūkininkams suteikė 309,5 mln. Lt kreditų (72,3 proc.), kredito unijos – 89,3 mln. Lt (20,8 proc.), iš ES lėšų – 29,4 mln. Lt (6,9 proc.).

2011 metais kredituotos 227 žemės ūkio bendrovės ir kitos žemės ūkio įmonės (toliau – bendrovės). Komerciniai bankai kreditavo 222 bendroves, iš jų nuosavomis lėšomis – 218 bendrovių. Joms suteikta 185 mln. Lt kreditų. Tai sudaro 30,2 proc. visos ūkiams suteiktos kreditų sumos. Vidutiniškai vienai bendrovei suteikta po 815 tūkst. Lt. Komerciniai bankai iš nuosavų lėšų skyrė 181,8 mln. Lt (98,3 proc.), kredito unijos – 0,7 mln. Lt (0,4 proc.). Iš ES lėšų bendrovėms teko 2,5 mln. Lt kreditų (1,3 proc.).

Per metus kredituotų ūkių skaičiaus ir suteiktų kreditų sumų pokyčiai – svarbūs rodikliai, apibūdinantys ūkių ir kredito įstaigų aktyvumą skolinantis ir skolinant. Tačiau nemažiau svarbu, kiek ūkių ir kokiomis kreditų sumomis naudojasi, kaip grąžina gautus kreditus.

2011 metų pabaigoje (2011-12-31) kreditais naudojos 7746 ūkiai (1.21 lentelė). Tai 1303 ūkiais daugiau nei 2010 metų pabaigoje ir 703 ūkiais daugiau nei 2008-ųjų pabaigoje. Ūkiai naudojo 1,458 mlrd. Lt kreditų lėšų. Tai 75,4 mln. Lt daugiau nei 2010 metų pabaigoje, bet 386,7 mln. Lt mažiau nei 2008-ųjų pabaigoje.

Komercinių bankų kreditais (be ES lėšų) naudojos 4401 ūkis (56,8 proc.). Palyginti su 2010 metais, tai 1381 ūkiu daugiau. Iš komercinių bankų ūkiai pasiskolino 1,207 mlrd. Lt. Tai sudaro 82,8 proc. nuo visos kreditų sumos. Ji buvo 65,5 mln. Lt didesnė nei 2010 metų pabaigoje, bet 447,2 mln. Lt mažesnė nei 2008-ųjų pabaigoje.

1.21 lentelė. Ūkių, besinaudojančių kredito įstaigų kreditais, skaičius ir kreditų likučiai 2008–2011 metų pabaigoje, mln. Lt

Table 1.21. Number of credited farms and credits at the end of 2008–2011, LTL million

Kreditavimo šaltiniai <i>Credit sources</i>		2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010	
						vnt. / units	%
Nuosavos lėšos: <i>Own funds by:</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	7043	6331	6112	7307	1195	19,5
	kredito suma <i>credit sum</i>	1845,1	1282,9	1330,4	1398,2	67,8	5,1
komercinių bankų <i>commercial banks</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	3475	3120	3020	4401	1381	45,7
	kredito suma <i>credit sum</i>	1654,7	1109,1	1142,0	1207,5	65,5	5,7
kredito unijų <i>credit unions</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	3568	3211	3092	2906	-186	-6
	kredito suma <i>credit sum</i>	190,4	173,8	188,4	190,7	2,3	1,2
ES lėšos <i>EU funds</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	–	–	331	439	108	32,6
	kredito suma <i>credit sum</i>	–	–	52,6	60,2	7,6	14,4
Iš viso / <i>Total</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	7043	6331	6443	7746	1303	20,2
	kredito suma <i>credit sum</i>	1845,1	1282,9	1383	1458,4	75,4	5,5

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos duomenys.

Kredito unijų kreditų 2011 metų pabaigoje turėjo 2906 ūkiai (37,5 proc.). Palyginti su 2010 metais, tai 196 ūkiais mažiau. Kredito unijų suteiktų kreditų suma buvo 190,7 mln. Lt, 13,1 proc. visos kreditų sumos.

Iš ES lėšų kreditus turėjo 439 ūkiai (5,7 proc.), jų suma siekė 60,2 mln. Lt (4,1 proc. nuo visos kreditų sumos).

Teigiamą įtaką skolinantis ir skolinant lėšas turėjo ŽŪPGF, suteikiantis garantijas kredito įstaigoms už ūkius, stokojančius įkeičiamo turto. 2011 metais kas ketvirtas iš kredito įstaigų pasiskolintas litas gautas su ŽŪPGF garantija (1.22 lentelė).

2010–2011 metais kredito įstaigos, teikdamos ūkiams kreditus su garantija, naudojo ne tik nuosavas, bet ir ES lėšas. Tai padidino ūkių, stokojančių įkeičiamo turto, galimybės gauti kreditų. 2011 metais ES lėšų panaudojimas leido kredituojamų su garantija ūkių skaičių padidinti 1,5 proc. punkto. Tiek pat padidėjo kreditų su garantija dalis nuo visos kreditų sumos (1.23 lentelė).

1.22 lentelė. Išduotų kreditų ir suteiktų garantijų už kredito įstaigų nuosavas lėšas pokyčiai 2008–2011 metais

Table 1.22. Changes in credits given from own funds of credit institutions in 2008–2011

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011
Ūkių, gavusių kreditus, skaičius <i>Number of farms credited</i>	4080	1859	2535	3213
Ūkių, gavusių kreditus su garantija, skaičius <i>Number of farms credited with guarantee</i>	437	180	224	375
Ūkių, gavusių kreditus su garantija, dalis, proc. <i>Share of farms credited with guarantee, %</i>	10,7	9,7	8,8	11,7
Kreditų suma, iš viso, mln. Lt <i>Credits, total, LTL mill.</i>	925,3	233,4	438,4	581,3
Kreditų su garantija suma, mln. Lt <i>Credits with guarantee, LTL mill.</i>	215,6	69,2	78,3	137,1
Kreditų su garantija dalis, proc. <i>Share of credits with guarantee, %</i>	23,3	29,6	17,7	23,6

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos duomenys.

1.23 lentelė. 2011 metais iš visų finansavimo šaltinių suteikti kreditai su garantija

Table 1.23. Credits with guarantee from all funding sources in 2011

Rodikliai / Indicators	Iš viso <i>Total</i>	Iš jų / of which	
		ūkininkams <i>farmers</i>	žemės ūkio įmonėms <i>agricultural enterprises</i>
Ūkių, gavusių kreditus, skaičius <i>Number of farms credited</i>	439	392	47
Ūkių, gavusių kreditus, dalis, proc. <i>Share of farms credited, %</i>	13,2	12,6	20,7
Kreditų suma, mln. Lt <i>Credits, mill. Lt</i>	158	113,6	44,4
Kreditų su garantija dalis nuo visų kreditų, proc. <i>Share of credits with guarantee in total credits, %</i>	25,8	26,5	24

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacijos duomenys.

Apskritai ūkiai kreditus stengiasi gražinti. 2011 metais ūkiai kredito įstaigoms gražino 537,8 mln. Lt anksčiau suteiktų kreditų. Gražinta suma nuo buvusios metų pradžioje sudarė 38,9 proc. (2010 metais – 32,8 proc.). Kadangi didžioji dalis kreditų ilgalaikiai ir paimti investicijoms, tai – geras rodiklis.

Nors per praėjusius metus ūkių, naudojančių kreditų lėšas, padaugėjo 1,3 tūkst., tačiau ir bankai, ir kredito unijos turi dideles galimybes didinti kredituojamų ūkių skaičių. Iš 15 tūkst. potencialių kreditų naudotojų jais naudojami tik 7,7 tūkst. ūkių.

Ateityje, sumažėjus investicinei paramai iš ES lėšų, modernizavimo procesai daugelyje ūkių nesustos. Ūkiai norės skolintis. Geras pozicijas rizikai sumažinti turi ŽŪPGF. Jei tuo nebus pasinaudota, toliau daugės prekinių kreditų, kurie dabar jau sudaro beveik 50 proc. ūkių finansinių įsipareigojimų.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE

II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

Maisto, gėrimų ir tabako apyvarta vertine išraiška 2011 metais siekė 2007-ųjų lygį, o darbo užmokestis – tik 2002 metų lygį. Maisto produktų, gėrimų ir tabako pardavimo vertė gyventojui padidėjo 9,4 proc. (2.1 lentelė), tačiau darbo užmokesčio perkamoji galia daugumai produktų mažėjo.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2007–2011 metais

Table 2.1. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco products in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Parduota iš viso, mln. Lt <i>Total sales, LTL mill.</i>	11384,4	13192,4	11391,5	10717,2	11498,5
Vienam gyventojui, Lt <i>Per capita, LTL</i>	3373	3929	3411	3261	3569

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis padidėjo 2,7 proc., tačiau maisto produktų kainų indeksas didėjo sparčiau – 5,5 proc. Palyginti su 2010 metais, 2011-aisiais šalies gyventojai galėjo daugiau įpirkti tik virtos dešros ir kiaušinių, o cukraus, sviesto, jautienos kumpio – kur kas mažiau (2.2 lentelė).

2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2007–2011 metais

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the whole economy in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Vidutinis neto darbo užmokestis, Lt <i>Average monthly earnings, LTL</i>	1352	1651	1602	1552	1592	2,6
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv. <i>Purchasing power of average net monthly earnings in IV Q</i>						
jautienos kumpio su kaulu, kg <i>beef ham with bone, kg</i>	114	92	86	101	91	-10,0

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
kiaulienos kumpio be kaulo, kg <i>pork ham without bone, kg</i>	124	124	125	130	124	-4,6
a. r. virtos dešros, kg <i>boiled sausages (best quality), kg</i>	117	110	100	101	107	5,9
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat, l</i>	682	768	895	757	684	-9,6
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat, kg</i>	68	96	93	79	71	-10,1
kiaušinių, 10 vnt. / eggs, 10 pcs	381	410	400	442	459	3,8
ruginės duonos, kg / rye bread, kg	418	403	379	362	342	-5,5
cukraus, kg / sugar, kg	486	554	521	543	424	-21,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2011 metų Lietuvoje užaugintų grūdų pasiūla buvo 14 proc. didesnė nei 2010-aisiais. Beveik tiek pat, kaip ir 2010-aisiais, paskersta gyvulių, primelžta pieno. Žemės ūkio produkcijos supirkta beveik tiek pat, kiek ir ankstesniais metais, tik grūdų ir bulvių mažiau, nes žemdirbiai laukė geresnių kainų ir neskubėjo jų parduoti (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2007–2011 metais, tūkst. t
Table 2.3. Production and purchase of agricultural products in 2007–2011, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / Grain production	3073	3484	3892	2867	3304	15,2
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	856	339	682	723	878	21,4
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry, slaughtered (l.w.)</i>	349	295	272	296	299	1,0
Primelžta pieno / Milk production	1937	1884	1791	1737	1754	1,0
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	959	891	853	825	817	-1,0
Supirkimas / Purchase						
Grūdai / Cereals	1764	2398	2544	1916	1648	-14,0
Rapsų sėklos / Rapeseed	330	299	368	386	395	2,3
Bulvės / Potatoes	17	49	50	55	46	-16,4
Daržovės / Vegetables	42	56	57	56	47	-16,1
Vaisiai ir uogos / Fruit & berries	57	40	23	25	41	64,0
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry (l.w.)</i>	271	243	215	235	234	-0,4
Natūralus pienas / Natural milk	1349	1376	1274	1278	1317	3,1

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Pienas (perskaičiuotas į bazinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1628	1661	1534	1540	1587	3,1
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill. pcs.	461	454	448	446	412	-7,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais gautas didesnis grūdų derlius pasaulyje sumažino Londono biržoje grūdų kainas penktadaliu, palyginti su metų pradžia. Mūsų šalyje grūdų supirkimo kainos II pusmetį nukrito apie 15 proc., tačiau jų produktų – duonos ir miltų – beveik nemažėjo. Apskritai metų pabaigoje didesnės supirkimo kainos buvo visų rūšių gyvulininkystės produktų, o augalininkystės produktai pigo – iš dalies dėl gausnio derliaus kaimyninėje Rusijoje.

Beveik visų svarbiausių produktų mažmeninės kainos 2011 metais buvo 5–10 proc. didesnės nei 2010-aisiais (2.4 lentelė). Daugelio pieno ir grūdų produktų mažmeninės kainos didesnės nei ikikriziniais 2008-aisiais. Tačiau mėsos kainos mažesnės, nors jų PVM tarifas nuo 2009 metų padidėjo net 16 proc. punktų, o pašarų kainos išaugo trečdaliu. Tai rodo, kad mūsų vidaus rinka labai priklauso nuo ES rinkos tendencijų.

2.4 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2007–2011 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg
Table 2.4. Retail prices of food products in December 2007–2011, LTL per kilogram

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su / compared to 2010, %
Jautienos kumpis su kaulu <i>Beef ham with bone</i>	18,40	18,44	18,69	16,47	18,27	10,9
Kiauliena su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	10,60	13,09	11,88	10,63	11,36	6,9
Išdarinėtos vištos <i>Chicken, drawn</i>	7,77	8,49	8,80	8,11	8,59	5,9
Virtos dešros <i>Boiled sausages</i>	10,05	12,50	12,15	11,70	11,64	-0,5
Pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2.5 %, LTL/l</i>	2,24	2,31	1,83	2,24	2,43	8,5
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat</i>	22,44	18,26	18,99	22,10	23,39	5,8
Grietinė, 20–25 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–25 % fat</i>	6,46	5,77	5,35	5,90	6,37	8,0
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat</i>	13,19	11,64	9,63	11,39	12,30	8,0
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	2,35	2,30	2,24	2,40	2,59	7,9
Ruginė duona / Rye bread	3,67	4,42	4,31	4,63	4,85	4,8
Batonas iš a. r. miltų / Best quality wheat flour bread	4,32	5,08	4,90	5,42	5,70	5,2
Bulvės / Potatoes	1,42	1,31	0,86	1,21	0,78	-35,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje parduotų žemės ūkio ir maisto produktų prekybos dalis rodo, kad Lietuvos pieno gamintojai, galvijų augintojai, paukštynai ir vaisių bei daržovių perdirbėjai yra priklausomi nuo situacijos išorinėse rinkose, nes nemaža dalis jų produkcijos yra eksportuojama (2.5 lentelė). Tačiau kiaulienos, grūdų produktų pardavimo dalis vidaus rinkoje išlieka didelė.

2.5 lentelė. Vidaus rinkoje parduotų pagrindinių maisto produktų dalis 2008–2011 metais, proc.

Table 2.5. The share of sales of key food products in the domestic market in 2008–2011, per cent

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011
Pieno produktai / Dairy products	48,7	50,3	50,0	48,9
Jautiena / Beef	29,3	28,3	27,0	24,6
Kiauliena / Pork	94,8	95,7	87,7	94,6
Paukštiena / Poultry meat	77,2	71,1	63,3	72,3
Kiaušiniai / Eggs	70,0	92,3	100,0	97,8
Ruginė duona / Rye bread	96,5	95,2	94,7	95,0
Balta duona / White bread	91,8	92,2	92,7	95,2
Kvietiniai miltai / Wheat flour	95,1	90,6	86,0	91,5
Ruginiai miltai / Rye flour	94,0	95,2	97,3	98,1
Javų kruopos / Cereal groats	73,1	66,3	68,2	66,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	96,5	96,2	95,3	97,0
Gaminiai iš bulvių Potato products	44,8	46,1	45,5	56,7
Vaisių ir daržovių gaminiai Fruit and vegetable products	59,9	78,7	65,2	64,5

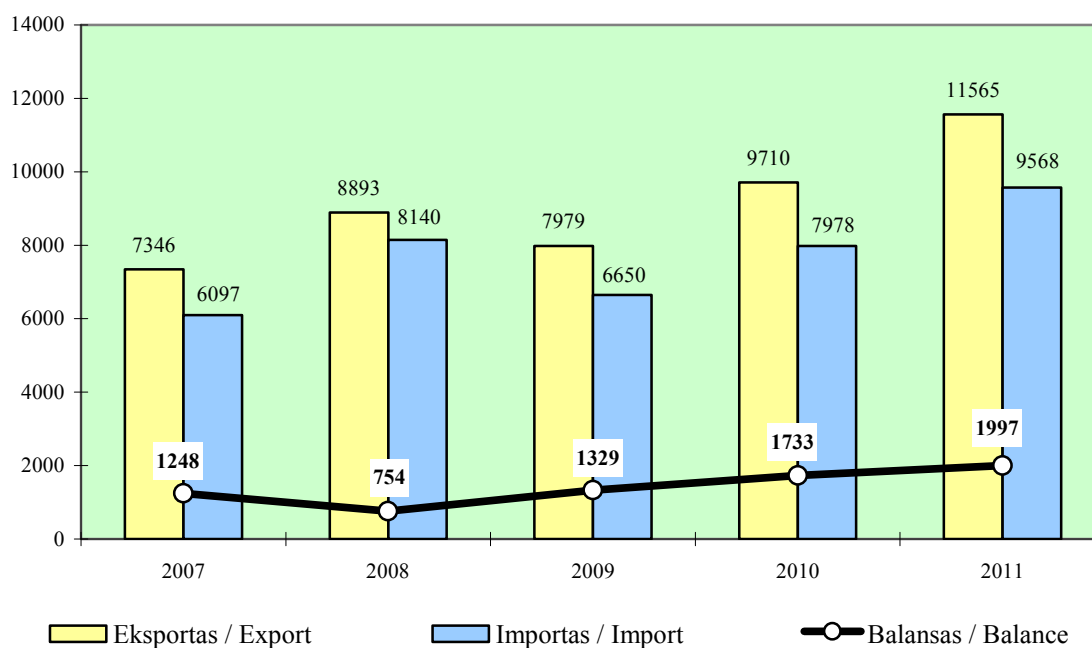
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nemažą dalį žemės ūkio produkcijos – grūdų (apie 50 proc.), veršelių (apie 30 proc.), kiaulių (apie 18 proc.) augintojai eksportuoja tiesiogiai, todėl sumažėja vietinės rinkos pasiūla.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis (2012 m. vasario mėn.), 2011 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 11 565 mln. Lt (19,1 proc. daugiau nei 2010-aisiais), importuota už 9 568 mln. Lt (atitinkamai 19,9 proc. daugiau). Importo augimo tempai buvo šiek tiek spartesni nei eksporto. Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. Nuo 2004-ųjų jis augo kasmet, išskyrus 2009-uosius, vėliau vėl pradėjo augti. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, balansas padidėjo 264 mln. Lt ir sudarė 2,0 mlrd. Lt (padidėjo 15,2 proc.). Užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2010 metais, padidėjo 19,5 proc. (3,4 mlrd. Lt) ir siekė 21,1 mlrd. Lt (2.1 pav.). Importo padengimo eksportu koeficientas – 121 proc.

2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvartos dalis nuo Lietuvos prekybos visomis prekėmis apyvartos augo kasmet iki 2009 metų. 2009-aisiais, sunkiausiais ekonominės krizės metais, kai didesnę paklausą turėjo kasdienio vartojimo prekės, užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais sudarė 17,0 proc. visos apyvartos. Didelės įtakos tam turėjo krizės metu sumažėjusi perkamoji galia Lietuvoje ir kitose šalyse. 2010 metais pasaulio ekonomika pradėjo atsigaivinti, padidėjo ir tarptautinės

prekybos mastas, išaugo paklausa nebūtiniams prekėms. Todėl žemės ūkio ir maisto produktų dalis pradėjo mažėti ir 2011-aisiais sudarė 14,3 proc. Eksportui teko 16,6 proc. viso prekių eksporto, importui – 12,2 proc. viso importo (2.6 lentelė).

2.6 lentelė. Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais dalis nuo visos Lietuvos užsienio prekybos 2007–2011 metais

Table 2.6. The share of trade of agricultural and food products in total Lithuania's foreign trade in 2007–2011

Rodikliai <i>Indicators</i>	Šalių grupė <i>Country group</i>	2007	2008	2009	2010	2011*
Eksportas <i>Export</i>	Iš viso / <i>Total</i>	17,0	16,0	19,6	18,0	16,6
	ES / <i>EU</i>	17,6	15,3	19,6	17,8	15,8
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	15,9	17,2	19,6	18,2	17,9
	NVS / <i>CIS</i>	18,6	20,4	22,4	20,9	19,9
Importas <i>Import</i>	Iš viso / <i>Total</i>	9,9	11,1	14,7	13,1	12,2
	ES / <i>EU</i>	11,9	16,0	20,5	19,7	18,3
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	5,5	4,6	6,2	4,5	4,6
	NVS / <i>CIS</i>	3,2	2,7	3,2	2,3	2,4
Apyvarta <i>Turnover</i>	Iš viso / <i>Total</i>	12,9	13,3	17,0	15,4	14,3
	ES / <i>EU</i>	14,2	15,7	20,1	18,8	17,1
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	10,1	9,8	12,1	10,6	10,4
	NVS / <i>CIS</i>	10,0	9,2	10,7	9,7	9,4

* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pažymėtina, kad nagrinėjant metų ketvirčiais pastebimas tam tikras ir eksporto, ir importo kitimo cikliškumas. Kiekvienų metų I ketvirtį, palyginti su praėjusių metų IV ketvirčiu, prekybos apyvarta sumažėja. 2011 metų I ketvirtį eksportas sumažėjo 15 proc., importas – 5,0 proc., apyvarta – 12,2 proc. Paskui prekyba kas ketvirtį intensyvėjo.

Eurostato duomenimis, 2011 metais visų prekių eksportas sudarė viso ES eksporto (ES vidaus rinkoje ir rinkose už ES ribų): Lietuvos – 0,5 proc., Estijos ir Latvijos – po 0,2 proc., Lenkijos – 1,9 proc., importo – atitinkamai 0,6 proc., 0,1 proc., 0,2 proc. ir 2,6 proc. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, Lietuvos užsienio prekybos apyvarta viršija Estijos ir Latvijos apimtis ir yra mažesnė nei Lenkijos (pastarosios eksporto – 3,8 karto, importo – 4,3 karto). Nors maisto produktų, gėrimų ir tabako eksporto iš Lietuvos į trečiąsias šalis apimtys yra mažesnės nei ES vidaus rinkoje, jos viršija Estijos ir Latvijos eksporto apimtis – atitinkamai 3,3 ir 2,3 karto, o importą iš trečiųjų šalių – 2,2 ir 1,7 karto. O Lenkijos, vienos iš pagrindinių Lietuvos prekybos žemės ūkio ir maisto produktais partnerių, prekybos su trečiosiomis šalimis rodikliai kelis kartus didesni nei Lietuvos: eksporto – 4,6 karto, importo – 4,2 karto.

2011 metais Lietuva eksportavo prekes į 178 šalis, žemės ūkio ir maisto produktai eksportuoti į 127 valstybes. Eksportuota produktų už 11,6 mlrd. Lt, iš jų lietuviškos kilmės – už 7751 mln. Lt (67 proc.). Kaip ir anksčiau, buvo mokamos gražinamosios eksporto į trečiąsias šalis išmokos. Išmokėta 14,3 mln. Lt, t. y. 7,2 mln. Lt mažiau nei 2010-aisiais. 99 proc. išmokų teko galvijienos eksportuotojams. Išmokų sumažėjimą lėmė padidėjusios eksporto kainos.

Daugiausia eksportuota paruoštų maisto produktų, nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų ir tabako gaminių grupės produktų. Jų vertė siekė 4091 mln. Lt ir sudarė 35,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. 34,5 proc. sudarė eksportuotų augalinių produktų vertė (3995 mln. Lt), 29,0 proc. – gyvi gyvūnai ir gyvūninės kilmės produktai (3349 mln. Lt) ir tik 1,1 proc. – riebalai ir aliejus (130 mln. Lt).

Į pagrindinį eksportuotų produktų sąrašą, kurio produktų vertė sudarė 61 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, kaip ir 2010 metais, pateko septynios produktų grupės. 2011 metais daugiausia eksportuota pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių ir natūralaus medaus, vaisių ir daržovių, tabako gaminių, javų, žuvų ir produktų, naudojamų gyvūnų pašarams. Šių produktų vertė sudarė 7018 mln. Lt.

Lietuviškos kilmės produktų eksporto struktūra skyrėsi nuo viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūros. 65 proc. eksporto čia tenka pienui ir pieno produktams, paukščių kiaušiniams ir natūraliam medui, tabako gaminiams, javams, mėsai, produktams, naudojamiems gyvūnų pašarams, žuvims. Jų eksportuota už 5057 mln. Lt (2.2 pav.).

Pieno produktų eksportuota už 1625 mln. Lt, jie sudarė 14,1 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Palyginti su 2010 metais, šių produktų dalis sumažėjo 0,5 proc. punkto. 97 proc. eksportuotų pieno produktų pagaminta Lietuvoje.

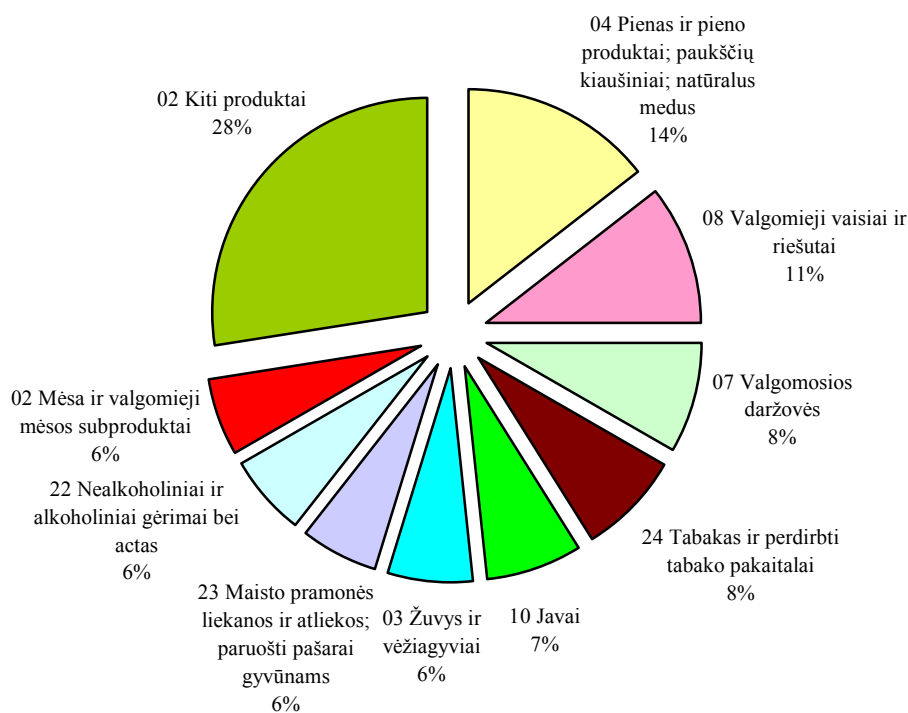
Antroje vietoje pagal eksporto vertę – vaisiai, jų eksportuota už 1229 mln. Lt. Tačiau lietuviškos kilmės vaisiai tesudarė 6,6 proc. (2010-aisiais – 5,6 proc.). Daugiausia eksportuota Lietuvoje surinktų ir sušaldytų mėlynių (4,0 tūkst. t už 53 mln. Lt).

72 proc. visų eksportuotų vaisių ir riešutų išvežta į Rusiją, po 7 proc. – į Latviją ir Baltarusiją. 59 proc. lietuviškos kilmės vaisių ir uogų eksportuota į tris šalis: Švediją (30 proc.), Vokietiją (18 proc.) ir Lenkiją (11 proc.).

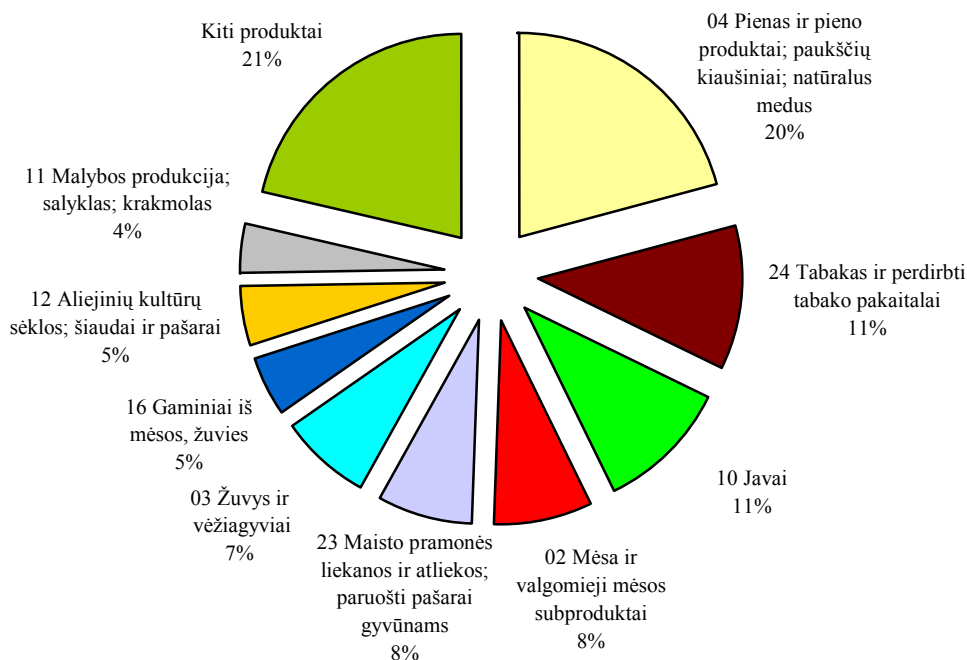
2011 metais daržovių eksportuota už 953 mln. Lt (8,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Jų eksporto dalis padidėjo 0,9 proc. punkto. Lyginamuoju laikotarpiu eksportas padidėjo 33 proc., tačiau lietuviškos kilmės produktai sudarė tik 15 proc. Beveik 83 proc. lietuviškos kilmės daržovių eksporto – tai Lietuvoje užauginti pievagrybiai (eksportuota už 54 mln. Lt, sudarė 38 proc. eksportuotų lietuviškos kilmės daržovių), voveraitės (32 mln. Lt, 23 proc.), džiovinti žirniai (17 mln. Lt, 12 proc.) ir bulvės (14 mln. Lt, 10 proc.). Iš nelietuviškos kilmės daržovių daugiausia eksportuota pomidorų (sudarė 28 proc. nelietuviškos kilmės daržovių eksporto), paprikų (20 proc.), pievagrybių (7 proc.), baklažanų (5 proc.) ir gūžinių salotų (5 proc.), kartu – apie 65 proc. eksportuotų nelietuviškos kilmės daržovių.

Didžiausia daržovių eksporto dalis atiteko Rusijai – 79 proc. visų eksportuotų daržovių. 61 proc. lietuviškos kilmės daržovių išvežta į Rusiją (20 proc.), Vokietiją (16 proc.), Švediją (15 proc.), Latviją (10 proc.).

Visi produktai / All products

**Lietuviškos kilmės produktai
Products of Lithuanian origin**

2.2 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra 2011 metais
 Fig. 2.2. Structure of the export agricultural and food products in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais 7,7 proc. eksporto vertės teko tabako gaminiams. Jų eksportuota už 889 mln. Lt, lyginamuoju laikotarpiu vertė padidėjo 44 proc. 99,9 proc. eksportuotų tabako gaminių – lietuviškos kilmės.

7,4 proc. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės sudarė javai. 2011 metais jų išvežta už 858 mln. Lt, palyginti su 2010-aisiais, vertė padidėjo 4,8 proc., o viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis, tenkanti javams, sumažėjo 1,0 proc. punkto. Beveik 96 proc. išvežtų grūdų užauginta Lietuvoje

Daug eksportuota žuvų ir vėžiagyvių – už 727 mln. Lt (6,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Lietuviškos kilmės produktų eksportuota už 551 mln. Lt, jie sudarė 76 proc. žuvų ir vėžiagyvių eksporto. Iš viso daugiausia eksportuota vytintų, sūdytų, rūkytų ar kitaip apdorotų žuvų – už 325 mln. Lt (jų dalis – 45 proc.). Žuvies filė ir kitokios žuvies mėsos išvežta už 284 mln. Lt (atitinkamai 40 proc.), sušaldytų žuvų – už 73 mln. Lt (10 proc.).

71 proc. žuvų ir vėžiagyvių išvežta į Vokietiją (45 proc.), Lenkiją (7,4 proc.), Latviją (7,0 proc.), Italiją (6,2 proc.), Belgiją (4,9 proc.).

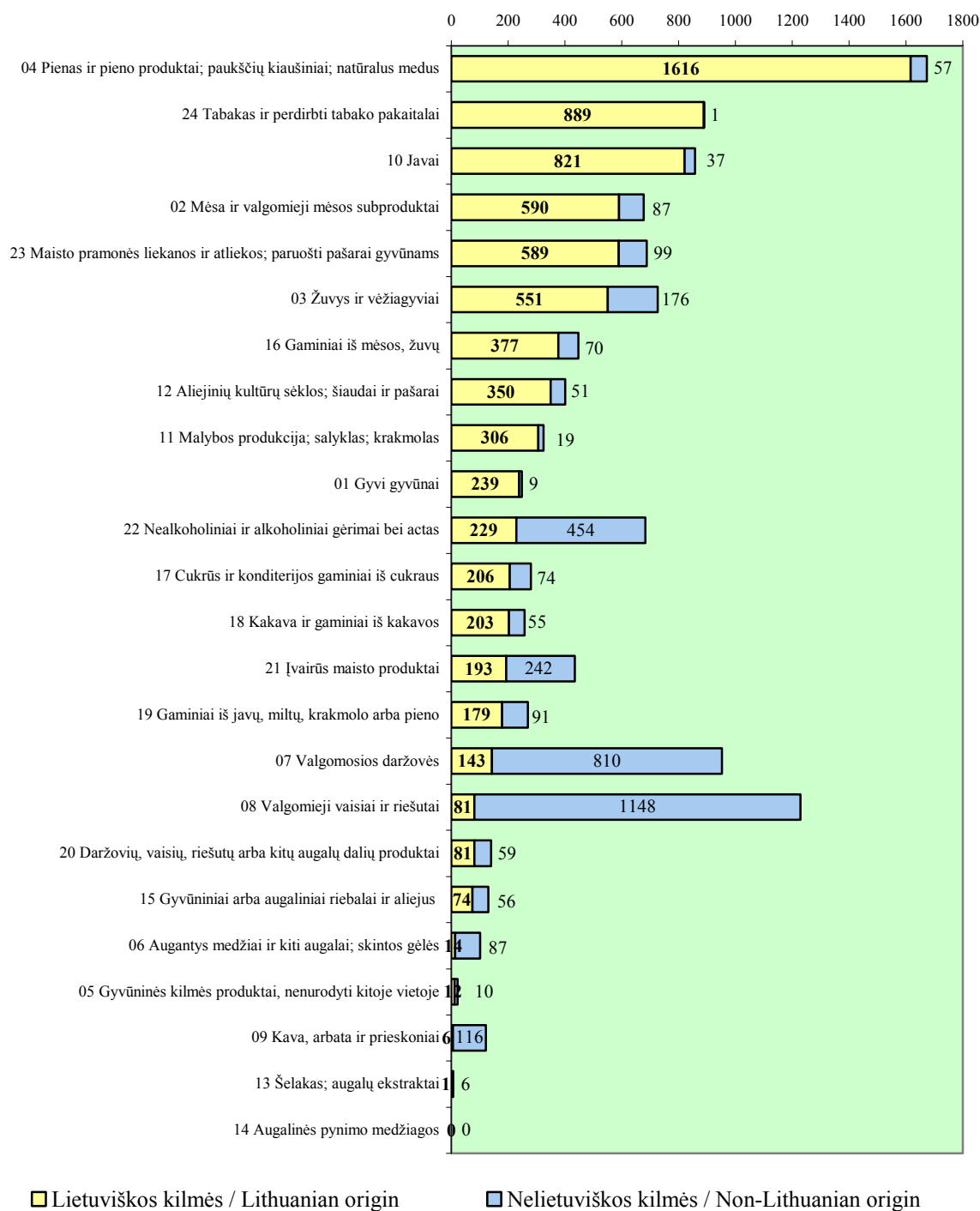
Daug eksportuota maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams (KN 23 skirsnis) – už 688 mln. Lt, palyginti su 2010 metais, vertė sumažėjo 16 mln. Lt. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 86 proc. visos minėtų produktų vertės (589 mln. Lt). Daugiausia eksportuota produktų, naudojamų gyvūnų pašarams – už 497 mln. Lt. Pagrindinės KN 23 skirsnio produktų eksporto šalys – Jungtinė Karalystė (144 mln. Lt, 21 proc. visų minėto produktų skirsnio eksporto vertės), Rusija (90 mln. Lt, 13 proc.), Latvija (75 mln. Lt, 11 proc.) ir Lenkija (60 mln. Lt, 8,7 proc.).

Eksportuota daug nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų, vertė siekė 684 mln. Lt, lyginamuoju laikotarpiu padidėjo 25 proc. ir sudarė 5,9 proc. viso 2011-ųjų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Lietuviškos kilmės produktai sudarė tik 34 proc. viso gėrimų eksporto. Iš viso nealkoholinių gėrimų (mineralinio ir gazuoto vandens) išvežta už 128 mln. Lt, 19 proc. gėrimų eksporto. Eksportuotų alkoholinių gėrimų vertė – 555 mln. Lt (79 proc.), acto – 1,0 mln. Lt. Pagrindinės nealkoholinių gėrimų eksporto partnerės – Latvija (43 proc.) ir Estija (31 proc.), alkoholinių gėrimų – Rusija (74 proc.) ir Latvija (12 proc.).

5,9 proc. eksporto atiteko mėsai ir mėsos subproduktams. Jų išvežta už 678 mln. Lt, lyginamuoju laikotarpiu eksportas padidėjo 1,3 karto. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 87 proc. viso mėsos ir subproduktų eksporto. Iš viso galvijienos eksportuota 25,5 tūkst. t už 321 mln. Lt (sudarė 48 proc. eksportuotos mėsos vertės), paukštienos – 31,3 tūkst. t už 201 mln. Lt (atitinkamai 30 proc.), kiaulienos – 8,7 tūkst. t už 67 mln. Lt (10 proc.).

Lietuvos ūkininkai ir maisto produktų gamintojai suinteresuoti realizuoti kuo daugiau savo užaugintos arba pagamintos produkcijos užsienio šalių rinkose, nes galimybės padaryti tai vidaus rinkoje ribotos, kainos ne visada palankios gamintojams, o daugumos produktų gamybos apimtys auga. 2007 metais lietuviškos kilmės produktų eksportuota už 5391 mln. Lt, 2011-aisiais, nepaisant 2008–2009 metų krizės, paveikusios ir gamybą, ir prekybą, eksportas padidėjo 44 proc.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, beveik visų lietuviškos kilmės produktų (pagal KN dviejų ženklų skirsnius) eksportas išaugo. Labiausiai – 33 proc. – sumažėjo mėsos ir žuvies gaminių eksportas (2.3 pav.).

2.3 pav. Lietuviškos ir nelietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.3. The exports of Lithuanian and non-Lithuanian origin agricultural and food products in 2011, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lyginamuoju laikotarpiu lietuviškų pieno ir pieno produktų eksportas padidėjo 16 proc., vertė siekė 1578 mln. Lt (iš viso eksportuota lietuviškos ir nelietuviškos kilmės pieno ir pieno produktų už 1625 mln. Lt).

50 proc. pieno produktų eksporto sudarė sūriai ir varškė. 2011 metais šių produktų eksportuota 66,1 tūkst. t, 6,1 tūkst. t daugiau nei 2010-aisiais. Eksporto vertė padidėjo beveik 14 proc. ir siekė 813 mln. Lt. Nekoncentruotos grietinėlės ir pieno išvežta 141,0 tūkst. t, 1,9 karto daugiau, vertė siekė 418 mln. Lt (26 proc. pieno produktų eksporto) ir padidėjo daugiau nei 1,4 karto. 14 proc. sudarė koncentruoti pienas ir grietinėlė, kurių eksportuota už 222 mln. Lt, vertė sumažėjo 16 proc. Palyginti su 2010 metais, 2,2 karto daugiau išvežta įvairaus pavidalo išrūgų. Eksportuoto sviesto kiekis padidėjo 6,3 proc. (išvežta 3,0 tūkst. t), tačiau vidutinei eksporto kainai išaugus 8,8 proc. (nuo 11,10 Lt/kg 2010 metais iki 12,08 Lt/kg 2011-aisiais), jo eksporto vertė padidėjo beveik 16 proc.

Sūrių ir varškės vidutinė eksporto kaina padidėjo nedaug: nenokintų – nuo 10,45 iki 10,70 Lt/kg, nokintų sūrių – nuo 12,02 iki 12,29 Lt/kg.

Pastaraisiais metais sparčiai augo žaliavinio pieno eksportas: 2009-aisiais jo išvežta 10,4 tūkst. t, 2010-aisiais – 23,6 tūkst. t, 2011-aisiais – 70,7 tūkst. t. 2011 metais 70 proc. pieno išvežta į Lenkiją, 26 proc. – į Estiją ir 4 proc. – į Latviją.

Iš viso pieno produktų eksportuota į 69 šalis. Daugiausia jų išvežta į Rusiją – už 501 mln. Lt. Eksportas į šią šalį sudarė 31 proc. viso pieno produktų eksporto, palyginti su 2010 metais, vertė padidėjo 1,1 karto. Eksportas į Italiją sudarė 15 proc. visų eksportuotų pieno produktų vertės – 242 mln. Lt, vertė padidėjo 6,7 proc., į Lenkiją – atitinkamai 14 proc. (232 mln. Lt, padidėjo 1,2 karto), į Vokietiją – 13 proc. (207 mln. Lt, padidėjo 1,3 karto). 2011 metais eksportas į minėtas šalis sudarė 73 proc. viso pieno produktų eksporto. Eksportas į Rumuniją padidėjo 8,0 karto, į Kazachstaną – 6,8 karto, į Estiją – 2,2 karto.

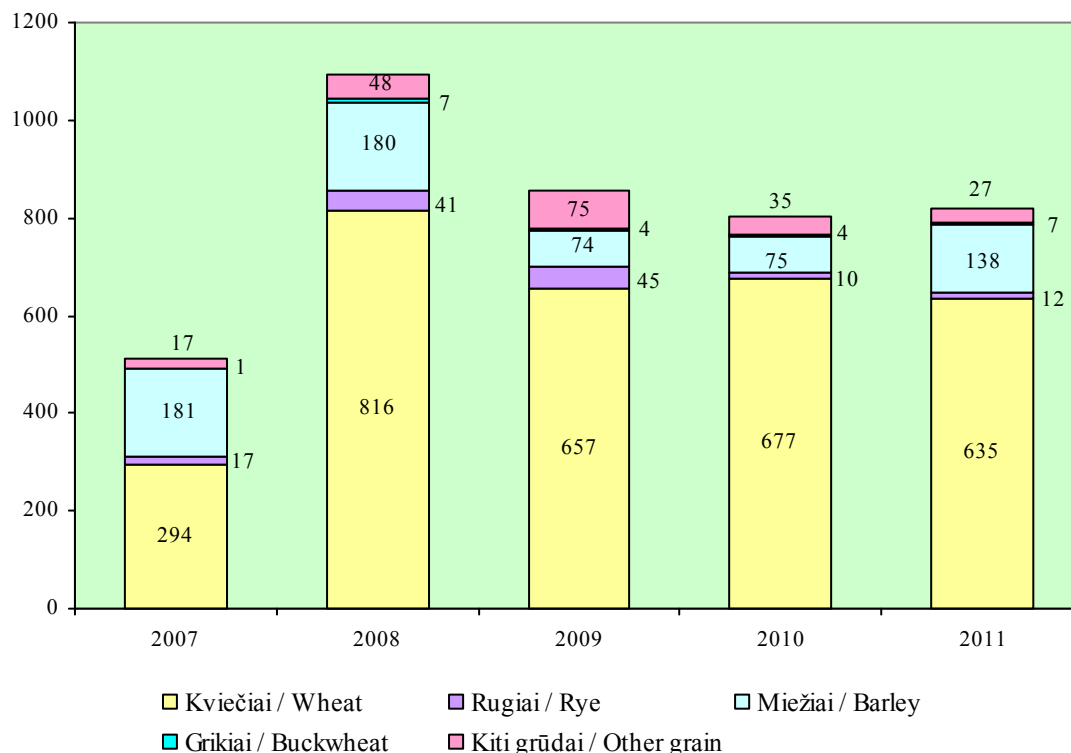
Sūrių ir varškės eksportuota į 36 šalis, 56 proc. jų – į Rusiją, 28 proc. – į Italiją. Nekoncentruoti grietinėlė ir pienas išvežti į 18 šalių, daugiausia – į Vokietiją (42 proc.) ir Lenkiją (40 proc.). Koncentruoti pienas ir grietinėlė (lieso ir nenugriebto pieno milteliai, koncentruotas pienas su cukrumi ar be jo) eksportuoti į 50 šalių, iš jų daugiausia – į Lenkiją (20 proc.), Estiją (14 proc.), Nyderlandus (9 proc.), Belgiją (8 proc.).

Nors tabakas Lietuvoje neauginamas, 2011 metais 11 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto vertės teko tabako gaminiams. Jų eksportuota už 889 mln. Lt. 99,9 proc. eksportuotų tabako gaminių – lietuviškos kilmės. 87 proc. sudarė cigaretės, 11 proc. – rūkomasis tabakas. 73 proc. tabako gaminių išvežta į ES šalis (už 652 mln. Lt). Pagrindiniai eksporto partneriai – Švedija (19 proc. viso tabako gaminių eksporto), Vokietija, Suomija (po 16 proc.), Egiptas (11 proc.), Latvija (9,4 proc.), Norvegija (7,6 proc.), Turkija (7,4 proc.).

11 proc. lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės sudarė javai. 2011 metais jų išvežta už 821 mln. Lt, palyginti su 2010-aisiais, vertė padidėjo 2,3 proc. Iš viso eksportuota 1061 tūkst. t įvairių javų: 798 tūkst. t (1,6 karto mažiau nei 2010 metais) kviečių už 635 mln. Lt, 204 tūkst. t (1,3 karto daugiau) miežių už 138 mln. Lt, 16 tūkst. t (1,3 karto mažiau) rugių už 12 mln. Lt, 8,3 tūkst. t (26 proc. mažiau) avižų už 6,6 mln. Lt, 8,3 tūkst. t (2,0 karto daugiau) kukurūzų už 6,6 mln. Lt, 592 t grikių už 0,7 mln. Lt, 25 tūkst. t kitų grūdų už 22 mln. Lt (2,4 pav.). 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, daugiausia – 2,3 karto – padidėjo avižų (nuo 383 iki 893 Lt/t)

vidutinė eksporto kaina. 1,6 karto išaugo rugių (nuo 468 iki 754 Lt/t), 1,4 karto – miežių (nuo 486 iki 674 Lt/t), 1,3 karto – kviečių (nuo 607 iki 796 Lt/t), 1,2 karto – kukurūzų (nuo 657 iki 791 Lt/t) vidutinės eksporto kainos. Sumažėjo tik grikių kaina, kuri 2010-aisiais buvo gerokai išaugusi. Griekiai atpigo 1,5 karto – nuo 1805 iki 1232 Lt/t.

2.4 pav. Lietuvoje užaugintų javų eksporto struktūra 2007–2011 metais, mln. Lt
 Fig. 2.4. Structure of the export of Lithuanian origin cereals in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Į Saudo Arabiją, Vokietiją, Latviją, Turkiją, Ispaniją, Nyderlandus išvežta 66 proc. kviečių, į Saudo Arabiją ir Latviją – 73 proc. miežių (atitinkamai 54 ir 19 proc.), į Lenkiją, Vokietiją ir Latviją – 85 proc. rugių, į Vokietiją ir Daniją – 86 proc. avižų, į Estiją – 72 proc. kukurūzų, į Lenkiją ir Vokietiją – 92 proc. grikių (atitinkamai 66 ir 26 proc.). Iš viso pagal vertę daugiausia grūdų išvežta į Saudo Arabiją (21 proc.), Latviją (14 proc.), Vokietiją (13 proc.) ir Turkiją (7,5 proc.).

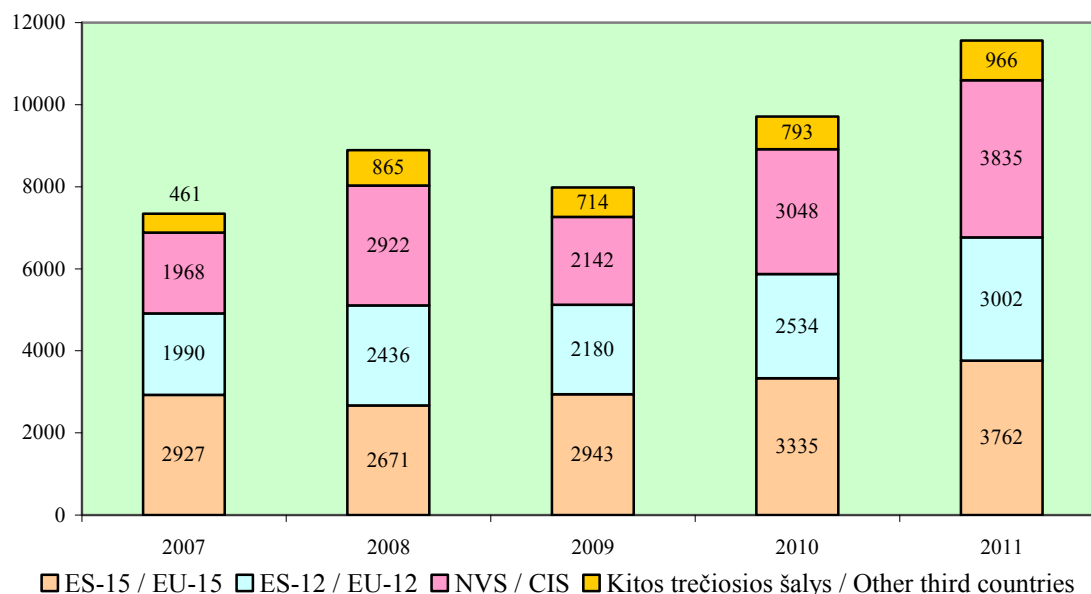
Palyginti su 2010 metais, 2011-aisiais lietuviškos kilmės mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų eksportas padidėjo 1,3 karto, siekė 590 mln. Lt ir sudarė 7,6 proc. viso lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Daugiausia eksportuota galvijienos, jos vertė – 320 mln. Lt (54 proc. viso lietuviškos kilmės mėsos ir mėsos subproduktų eksporto). Palyginti su 2010 metais, eksporto apimtys sumažėjo 700 t, tačiau, padidėjus kainoms, vertė lyginamuoju laikotarpiu išaugo 1,2 karto. Vidutinė šviežios arba atšaldytos galvijienos eksporto kaina padidėjo nuo 9964 iki 12678 Lt/t (27 proc.), sušaldytos – nuo 10116 iki 12199 Lt/t (21 proc.). 81 proc. galvijienos eksportuota į Rusiją (už 185 mln. Lt), Švediją (28 mln. Lt), Italiją (25 mln. Lt) ir Nyderlandus (21 mln. Lt).

Pagamintos Lietuvoje paukštienos 2010 metais eksportuota 21,1 tūkst. t, 2011-aisiais daugiau – 27,2 tūkst. t už 185 mln. Lt. Lyginamuoju laikotarpiu vertė padidėjo 24 proc. 95 proc. eksportuotos paukštienos sudarė vištiena, kurios eksporto vertė – 175 mln. Lt. Vidutinė vištienos eksporto kaina sumažėjo nuo 7067 iki 6815 Lt/t. 81 proc. paukštienos eksportuota į Nyderlandus (23 proc.), Latviją (23 proc.), Estiją (13 proc.), Prancūziją (12 proc.) ir Jungtinę Karalystę (10 proc.).

Kiaulienos eksportuota 1,5 karto daugiau nei 2010 metais – 3,9 tūkst. t. Jos išvežta už 31 mln. Lt, vidutinė eksporto kaina sumažėjo nuo 8268 iki 8033 Lt/t. 61 proc. kiaulienos išvežta į Latviją, 10 proc. – į Rusiją, 8,7 proc. – į Estiją.

2011 metų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į ES ir trečiąsias šalis analizė parodė, kad į ES šalis jų išvežta už 6764 mln. Lt (58 proc. viso eksporto), į trečiąsias šalis – už 4801 mln. Lt (2.5 pav.). Palyginti su 2010-aisiais, eksportas į ES šalis padidėjo 894 mln. Lt (15 proc.), į trečiąsias šalis – 960 mln. Lt (25 proc.). Eksporto į ES senbuvės šalis (ES-15) vertė sudarė 56 proc. visų eksportuotų į ES šalis produktų vertės. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 82 proc. eksporto į ES (5577 mln. Lt) ir lyginamuoju laikotarpiu padidėjo 14 proc., eksporto į trečiąsias šalis – 45 proc. (2174 mln. Lt, padidėjo 18 proc.). Nelietuviškos kilmės produktų eksportas į ES šalis padidėjo 23 proc., į trečiąsias – 32 proc.

2.5 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.5. The export of agricultural and food products by country group in 2007–2011, LTL million

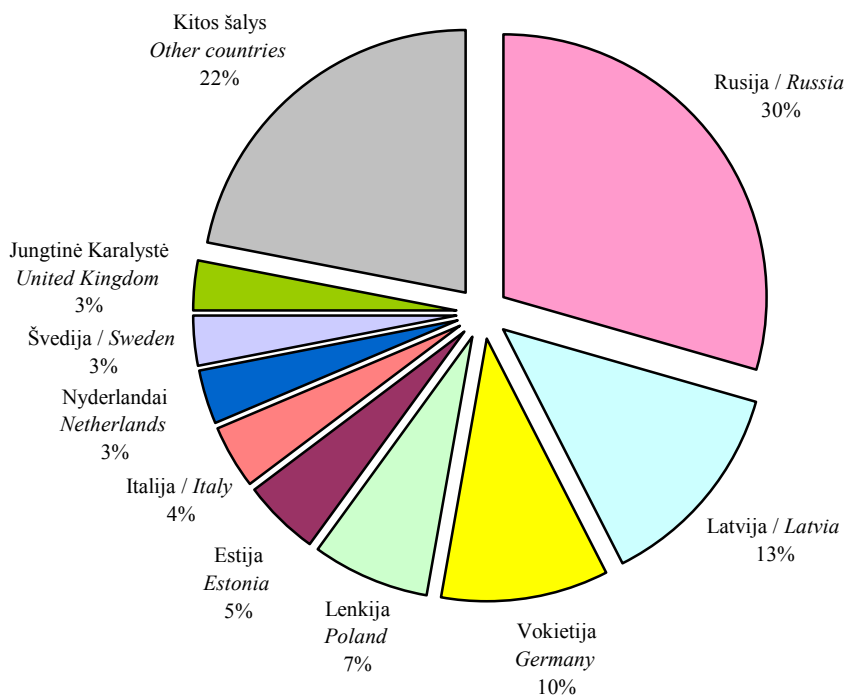
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Į ES šalis daugiausia išvežta įvairių pieno produktų, kiaušinių ir medaus (už 1071 mln. Lt), žuvų (už 669 mln. Lt), tabako gaminių (už 652 mln. Lt), paruoštų pašarų gyvūnams ir maisto pramonės liekanų (už 536 mln. Lt), javų (už 484 mln. Lt). Šie produktai sudarė 50 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į ES šalis.

Į trečiąsias šalis daugiausia eksportuota vaisių (už 1000 mln. Lt), daržovių (už 791 mln. Lt), pieno produktų, kiaušinių ir medaus (už 602 mln. Lt), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų (už 437 mln. Lt), javų (už 374 mln. Lt), mėsos (už 303 mln. Lt). Šių produktų vertė sudarė 73 proc. visų į trečiąsias šalis eksportuotų produktų vertės.

Eksportas į NVS šalis padidėjo 26 proc., sudarė 3835 mln. Lt, arba 80 proc. eksporto į trečiąsias šalis. Daugiausia eksportuota vaisių (už 985 mln. Lt), daržovių (už 773 mln. Lt), pieno produktų, kiaušinių ir medaus (už 528 mln. Lt), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų (už 425 mln. Lt), mėsos (už 298 mln. Lt).

2011 metais svarbiausi žemės ūkio ir maisto produktų eksporto partneriai buvo Rusija, į kurią eksporto vertė siekė 3411 mln. Lt (30 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto; per metus vertė padidėjo 1,3 karto), Latvija – 1512 mln. Lt (atitinkamai 13 ir 11 proc.), Vokietija – 1191 mln. Lt (10 ir 18 proc.), Lenkija – 821 mln. Lt (7,1 ir 44 proc.), Estija – 547 mln. Lt (4,7 ir 17 proc.), Italija – 438 mln. Lt (3,8 ir 14 proc.), Nyderlandai (3,3 ir 45 proc.) (2.6 pav.). Eksportas į šias šalis sudarė 72 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, eksportas daugiausia išaugo: į Egiptą – 2 kartus, į Švediją – 1,3 karto, Suomiją – 1,2 karto, Saudo Arabiją ir Baltarusiją – po 13 proc. 2011 metais 2,2 karto sumažėjo eksportas į Rumuniją, 1,5 karto – į Belgiją, 26 proc. – į Kazachstaną, 1,1 karto – į Daniją.

2.6 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra pagal šalis 2011 metais

Fig. 2.6. Structure of the export of agricultural and food products by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tik 32 proc. (vertė – 1090 mln. Lt) žemės ūkio ir maisto produktų, eksportuotų į Rusiją, užauginta arba pagaminta Lietuvoje. Daugiausia eksportuota lietuviškos kilmės sūrių ir varškės – už 437 mln. Lt, galvijienos – už 185 mln. Lt, produktų, naudojamų gyvūnų pašarams – už 81 mln. Lt, fermentuotų gėrimų – už 50 mln. Lt, tepijų mišinių – už 48 mln. Lt. Šie produktai sudarė 73 proc. eksportuotų į Rusiją lietuviškos kilmės produktų. Iš nelietuviškos kilmės produktų daugiausia išvežta įvairių daržovių (paprikų, pievagrybių, baklažanų, salotinių daržovių) – už 304 mln. Lt, vyno iš šviežių vynuogių – už 281 mln. Lt, pomidorų – už 210 mln. Lt, obuolių ir kriaušių – už 200 mln. Lt. Jie sudarė 43 proc. nelietuviškos kilmės produktų eksporto.

Į Latviją lietuviškos kilmės produktų eksportuota už 931 mln. Lt. Šie produktai sudarė 62 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į šią šalį. Daugiausia eksportuota lietuviškos kilmės cigarečių (už 83 mln. Lt), rapsų sėklų (už 82 mln. Lt), kviečių (už 71 mln. Lt), cukraus (už 63 mln. Lt), sūrių ir varškės (už 43 mln. Lt), paukštienos (už 42 mln. Lt). Tarp nelietuviškos kilmės produktų pirmąją kava ir jos ekstraktai (73 mln. Lt), tepieji mišiniai, maistiniai priedai ir baltymų koncentratai (47 mln. Lt), sojų pupelių išspaudos ir aliejaus ekstrakcijos liekanos (25 mln. Lt), citrusiniai vaisiai (21 mln. Lt), bananai (19 mln. Lt).

Į Vokietiją 2011 metais lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų išvežta už 1082 mln. Lt. Jie sudarė beveik 91 proc. visų eksportuotų į Vokietiją žemės ūkio ir maisto produktų. Daugiausia išvežta lietuviškos kilmės žuvies filė, kitokios žuvies mėsos, žuvies gaminių ir konservų (už 293 mln. Lt), grietinėlės (175 mln. Lt), cigarečių (143 mln. Lt), kviečių (97 mln. Lt). Minėtų produktų vertė sudarė 65 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto į Vokietiją. Iš nelietuviškos kilmės produktų daugiausia eksportuota žuvies filė ir kitokios žuvies mėsos – už 28 mln. Lt, voveraičių – už 22 mln. Lt ir sušaldytų mėlynų – už 12 mln. Lt.

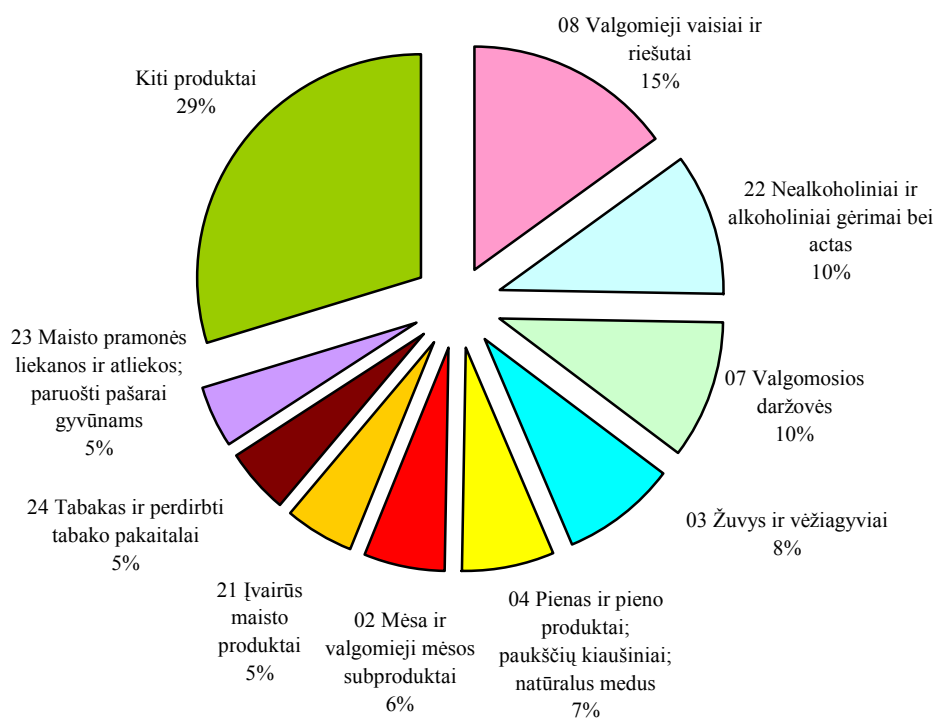
2011 metais Lietuva importavo prekes iš 155 šalių, žemės ūkio ir maisto produktų importuota iš 102 valstybių.

2011 metais į Lietuvą importuota žemės ūkio ir maisto produktų už 9568 mln. Lt, 19 proc. daugiau nei per 2010-uosius. Iš 24 KN produktų skirsnių, į kuriuos įeina žemės ūkio ir maisto produktai, sumažėjo tik dviejų produktų importas, likusių 22 skirsnių produktų importas padidėjo arba išliko toks pats. Daugiausia, beveik 1,8 karto, padidėjo augalų ir skintų gėlių, po 1,7 karto – javų, cukraus, malybos produktų importas, 1,4 karto daugiau buvo įvežta pieno ir jo produktų, 1,2 karto – daržovių ir vaisių, mėsos, riebalų ir aliejaus. Žuvų ir vėžiagyvių importas sumažėjo 2,2 proc., aliejinių kultūrų sėklų bei šiaudų ir pašarų – 18 proc. Likusių KN skirsnių produktų importas, palyginti su 2010-aisiais, išliko beveik nepakitęs.

2011 metais, kaip ir anksčiau, daugiausia importuota vaisių ir riešutų (už 1426 mln. Lt, 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo). Daug įvežta įvairių gėrimų (998 mln. Lt), daržovių (945 mln. Lt), žuvų ir vėžiagyvių (808 mln. Lt), pieno ir pieno produktų, kiaušinių ir medaus (623 mln. Lt), mėsos (581 mln. Lt), įvairių 21 KN skirsnio maisto produktų (ekstraktų, maistinių priedų, tepinių) – už 459 mln. Lt, tabako ir tabako gaminių – už 446 mln. Lt, įvairių pašarų – už 436 mln. Lt. Minėtų produktų vertė sudarė daugiau nei 70 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo (2.7 pav.).

Kiekvienais metais daugiausia importuojama valgomųjų vaisių ir riešutų. 2011 metais vaisių ir riešutų importas padidėjo 18 proc. ir sudarė 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Daugiausia (19 proc.) vaisių ir riešutų importo sudarė citrusiniai vaisiai, jų įvežta 97 tūkst. t už 266 mln. Lt. Daug importuota obuolių ir kriaušių (91 tūkst. t už 224 mln. Lt, 16 proc.), šviežių kivių, braškių, aviečių, mėlynų (29 tūkst. t

už 204 mln. Lt, 14 proc.), abrikosų, vyšnių, persikų (39 tūkst. t už 164 mln. Lt, 12 proc.), vynuogių (158 mln. Lt, 11 proc.), avokadų, ananasų (110 mln. Lt, 7,7 proc.), šaldytų mėlynių, braškių, žemuogių, aviečių (97 mln. Lt, 6,9 proc.), bananų (69 mln. Lt, 4,9 proc.). 75 proc. vaisių ir riešutų buvo importuota iš Nyderlandų (47 proc.), Italijos (13 proc.), Ispanijos (7,7 proc.), Baltarusijos (4,4 proc.), Lenkijos (3,4 proc.).

2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2011 metais

Fig. 2.7. Structure of the import of agricultural and food products in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais antroje vietoje pagal importo vertę buvo nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai. Gėrimų importas, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 30 proc. 43 proc. šios grupės importo vertės sudarė vynas, 21 proc. – stiprieji spiritiniai gėrimai, 13 proc. – mineralinis ir gazuotas vanduo su cukrumi ar saldikliais ir kitais priedais, 8,6 proc. – alus. Vynas importuotas iš 38 pasaulio šalių, tačiau importas iš Prancūzijos (169 mln. Lt), Italijos (88 mln. Lt) ir Ispanijos (79 mln. Lt) sudarė 80 proc. viso įvežto vyno. Stiprių spiritinių gėrimų daugiausia įvežta iš Prancūzijos, Latvijos, Vokietijos, Ispanijos, Rusijos ir Švedijos (daugiau kaip 64 proc.), mineralinio ir gazuoto vandens su įvairiais priedais – iš Lenkijos, Latvijos, Austrijos ir Vokietijos (daugiau kaip 70 proc.), alus – iš Baltarusijos, Latvijos, Estijos, Vokietijos, Lenkijos (daugiau kaip 70 proc.).

Analizuojamu laikotarpiu daržovių importas padidėjo beveik 24 proc., sudarė 9,9 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Pievagrybiams, paprikoms, voveraitėms, baklažanams teko 40 proc. šios grupės produktų importo, pomidorams – 27 proc., įvairioms salotoms – 7,2 proc. Daugiausia daržovių įvežta iš Nyderlandų (72 proc.), Lenkijos (8,8 proc.) ir Ispanijos (6,1 proc.).

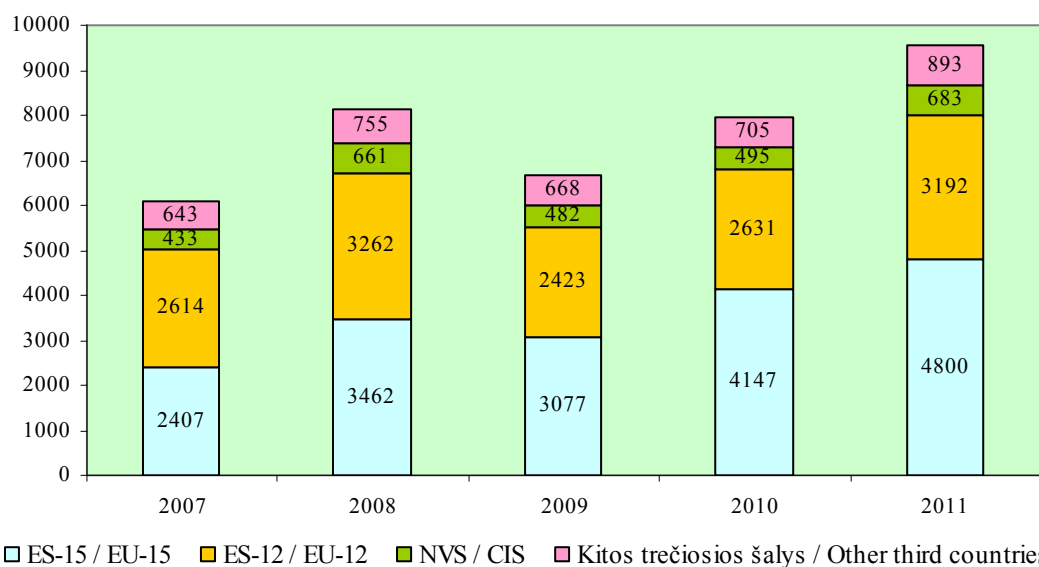
Žuvų ir vėžiagyvių importas pagal vertę sumažėjo 18 mln. Lt ir siekė 808 mln. Lt. Įvežta 26 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų, 31 tūkst. t žuvies filė ir kitokios žuvies mėsos,

35 tūkst. t sušaldytų žuvų. Prekybos žuvimis apimtys dažniausiai priklauso nuo žuvų rūšies ir kainos. Visų žuvų importo kainos, išskyrus šviežių arba atšaldytų ir gyvų, padidėjo arba išliko tokios pat (vidutinė šviežių ir atšaldytų žuvų importo kaina sumažėjo nuo 14584 iki 13167 Lt/t). 30 proc. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos (240 mln. Lt), 12 proc. – iš Vokietijos (97 mln. Lt), 9,7 proc. – iš Norvegijos (78 mln. Lt), 8,6 proc. – iš Kazachstano (69 mln. Lt), 8,0 proc. – Latvijos (68 mln. Lt). Importas iš šių šalių sudarė 68 proc. visų įvežtų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

Pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus importas, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo daugiau kaip 39 proc. Kiaušiniai ir medus sudaro labai mažą (1,9 proc.) šios grupės produktų eksporto vertės dalį. Kaip ir kiekvienais metais, daugiausia importuota žaliavinio pieno, jo dalis sudarė 55 proc. visų importuotų pieno produktų vertės. Pažymėtina, kad žaliavinio pieno importas, palyginti su 2005 metais, kai jis prasidėjo, išaugo 7,5 karto (nuo 39 iki 295 tūkst. t), o jo vidutinė kaina – 1,2 karto (nuo 950 iki 1145 Lt/t). 70 proc. žaliavinio pieno įvežta iš Latvijos, 30 proc. – iš Estijos.

1,3 karto pagal vertę padidėjo sūrių ir varškės importas: 2011 metais importuota 7,5 tūkst. t už 89 mln. Lt (2010 m. 6,1 tūkst. t už 67 mln. Lt). 41 proc. sūrių ir varškės pagal vertę įvežta iš Lenkijos, 20 proc. – iš Latvijos, 13 proc. – iš Vokietijos. Nenugriebto pieno miltelių įvežta 9,5 tūkst. t už 27 mln. Lt (47 proc. iš Čekijos, 31 proc. – iš Latvijos), lieso pieno miltelių – 3,2 tūkst. t už 19 mln. Lt (25 proc. iš Estijos, 20 proc. – iš Lenkijos, 17 proc. – iš Danijos), sutirštinto pieno – 2,6 tūkst. t už 13 mln. Lt (iš Nyderlandų ir Vokietijos – 80 proc.).

Importo iš ES šalių dalis sudarė 83,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo ir buvo 1,4 proc. punkto mažesnė nei 2010-aisiais, vertė siekė 7992 mln. Lt. ES narių senbuvių (ES-15) dalis, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 1,8 proc. punkto. Iš šių šalių importuota 60 proc. žemės ūkio ir maisto produktų (už 4800 mln. Lt) (2.8 pav.).

2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo dinamika pagal šalių grupes 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.8. Dynamics of the import of agricultural and food products by country group in 2007–2011, LTL million

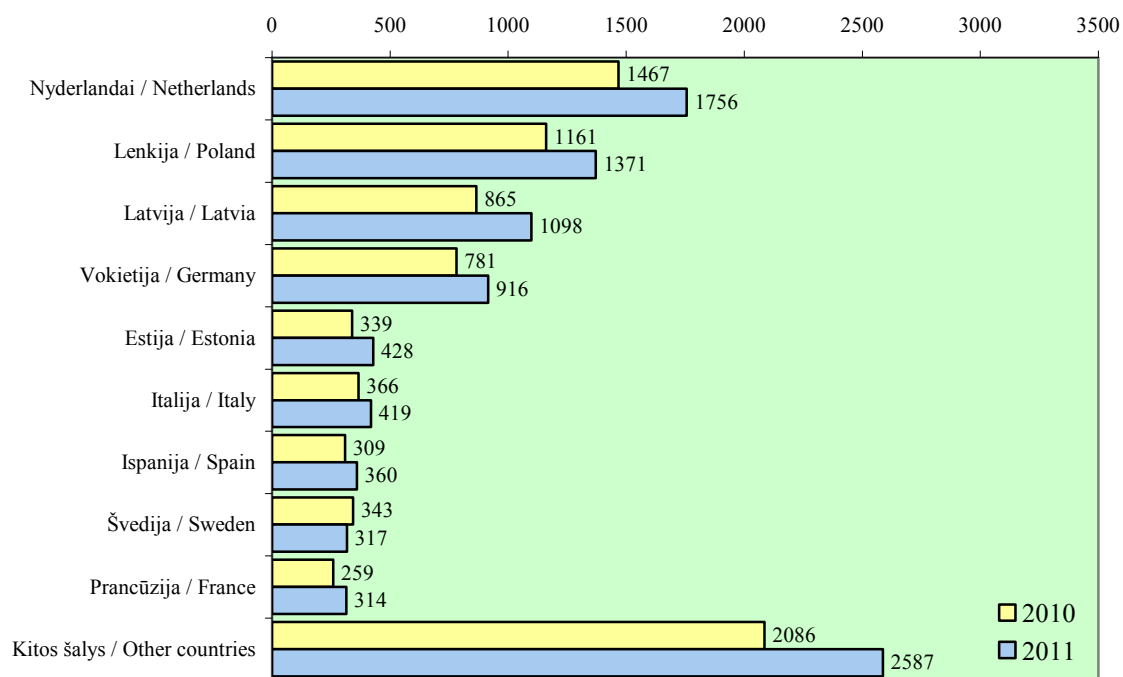
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Importo iš NVS ir kitų trečiųjų šalių apimtys analizuojamu laikotarpiu kito nevienodai: pirmaisiais ekonominio sunkmečio metais žymiai sumažėjo, bet 2010-aisiais vėl pradėjo didėti ir 2011 metais importas iš visų šalių grupių 18 proc. viršijo ikikrizinį 2008-ųjų lygį.

2011 metais importas iš trečiųjų šalių, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 376 mln. Lt, jo vertė siekė 1576 mln. Lt ir padidėjo 1,4 proc. punkto. ES šalių žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 18 proc. visų prekių importo iš ES į Lietuvą, trečiųjų šalių – 4,6 proc. viso prekių importo iš trečiųjų šalių (2010-aisiais šios dalys buvo tokios pat).

Importo iš Nyderlandų, Lenkijos, Latvijos ir Vokietijos vertė sudarė beveik 54 proc. visų importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertės.

Per nagrinėjamą laikotarpį daugiausia produktų įvežta iš Nyderlandų (2.9 pav.). Importas iš šios šalies, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo beveik 1,2 karto ir sudarė 18 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo: vaisiai, riešutai (679 mln. Lt), daržovės (668 mln. Lt), augantys augalai ir skintos gėlės (106 mln. Lt). Šių trijų produktų grupių importo vertė – 83 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktų importo vertės iš Nyderlandų. 14 proc. sudarė KN 0709 grupės daržovės. Įvežta 31 tūkst. t paprikų už 152 mln. Lt, 8,4 tūkst. t baklažanų už 40 mln. Lt, 3,8 tūkst. t cukinijų už 14 mln. Lt. Pomidorų įvežta 47 tūkst. t už 211 mln. Lt, įvairių uogų – už 136 mln. Lt, citrusinių vaisių – už 132 mln. Lt, obuolių ir kriaušių – už 129 mln. Lt

**2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalis
2010 ir 2011 metais, mln. Lt**

*Fig. 2.9. The import of agricultural and food products by country in 2010 and 2011,
LTL million*

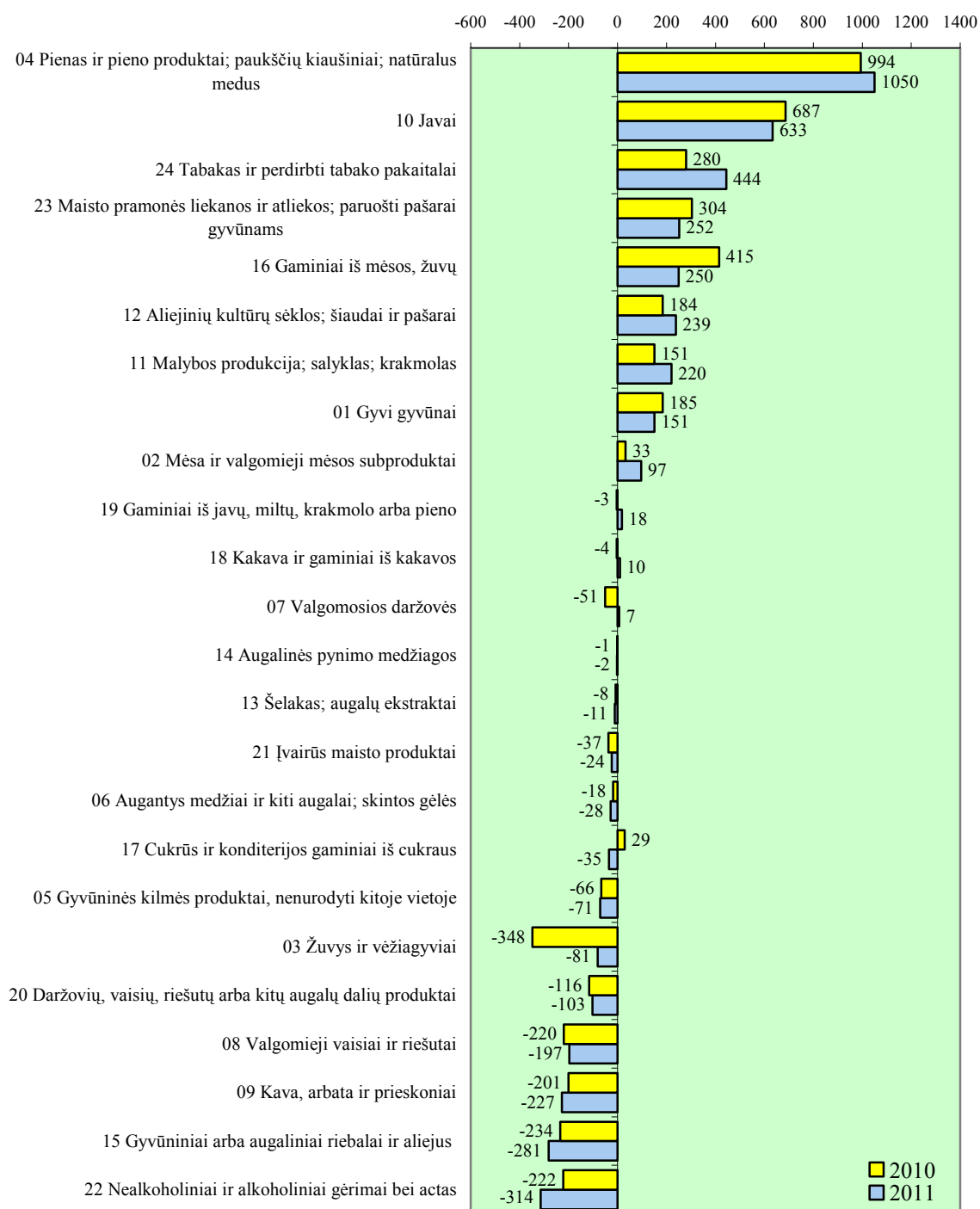
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Antroje vietoje pagal importo apimtį yra Lietuvos kaimynė Lenkija – 14 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo. Importo iš Lenkijos vertė 2011 metais padidėjo 18 proc., tai 209 mln. Lt daugiau nei 2010-aisiais. Iš Lenkijos daugiausia įvežta mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų (192 mln. Lt, 14 proc.), 23 mln. Lt daugiau nei 2010-aisiais. Kiaulienos importuota 15 tūkst. t už 83 mln. t (6,1 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo iš Lenkijos). Pagal kiekį kiaulienos importas šiek tiek sumažėjo, tačiau, padidėjus vidutinei importo kainai nuo 5347 Lt/t 2010 metais iki 5673 Lt/t 2011-aisiais, importo vertė išaugo 1,2 mln. Lt. Paukštienos įvežta 13 tūkst. t už 64 mln. Lt, apimtis liko 2010-ųjų lygio, tačiau, pabrangus importuojamai paukštienai nuo 4468 iki 4768 Lt/t, 2011 metais įvežtos paukštienos vertė buvo 4,5 mln. Lt didesnė. Antroje importo iš Lenkijos vietoje pagal vertę yra cukrūs ir konditerijos gaminiai iš cukraus. 93 proc. šios produktų grupės importo vertės sudarė baltasis cukrus, jo įvežta 40 tūkst. t už 103 mln. Lt. Palyginti su 2010-aisiais, apimtis pagal kiekį padidėjo 1,7 karto, pagal vertę – 2,4 karto, vidutinė įvežto baltojo cukraus kaina – 2514 Lt/t. Trečioje vietoje pagal importo apimtį – įvairūs maisto produktai (KN 21 skirsnis), į šią produktų grupę įeina įvairūs ekstraktai ir koncentratai, padažai ir pagardai, maistiniai priedai, valgomieji ledai. Šių produktų importo vertė sudarė 7,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo iš Lenkijos vertės. Pieno produktų, kiaušinių, medaus įvežta už 95 mln. Lt (sūrių – už 36 mln. Lt, įvairių jogurtų – už 28 mln. Lt, kiaušinių – už 6,7 mln. Lt), daug įvežta daržovių (83 mln. Lt), mineralinio, gazuoto vandens su įvairiais priedais (59 mln. Lt).

2011 metais importas iš Latvijos padidėjo beveik 1,3 karto ir sudarė 11 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo į Lietuvą. Daugiausia iš Latvijos įvežta pieno produktų, 98 proc. jų sudarė žaliavinis pienas, kurio įvežta 209 tūkst. t už 235 mln. Lt. Pagal kiekį jo įvežta 1,3 karto daugiau, pagal vertę – 1,5 daugiau, nes vidutinė importo kaina padidėjo nuo 993 Lt/t 2010 metais iki 1125 Lt/t 2011-aisiais. Antroje vietoje – alkoholiniai ir nealkoholiniai gėrimai, actas. Šios grupės produktų įvežta už 112 mln. Lt, 62 proc. jų sudarė spiritas, likeriai ir kiti spiritiniai gėrimai, 17 proc. – vanduo su įvairiais priedais, 12 proc. – alus. Javų įvežta už 43 mln. Lt (iš jų kviečių – 58 tūkst. t už 43 mln. Lt), žuvų ir vėžiagyvių – už 65 mln. Lt, miltinių konditerijos gaminių – už 59 mln. Lt. Minėti produktai sudarė daugiau kaip 50 proc. visų įvežtų iš Latvijos žemės ūkio ir maisto produktų.

Kaip jau buvo minėta, įstojus į Europos Sąjungą prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas, skirtingai nuo Lietuvos užsienio prekybos daugeliu kitų prekių, yra teigiamas (2.10 pav.). Iš 24 KN skirsnių 12 produktų eksportas 2011 metais buvo didesnis už importą, pasiektas užsienio prekybos perviršis. Suminis produktų su teigiamu prekybos balansu perviršis sudarė 3372 mln. Lt, suminis produktų su neigiamu prekybos balansu deficitas – 1375 mln. Lt. Didžiausi teigiami buvo prekybos KN 04 skirsnio produktais: pienu ir jo produktais, kiaušiniiais ir medumi (1,0 mlrd. Lt), grūdais (633 mln. Lt), tabako gaminiais (44 mln. Lt), maisto pramonės atliekomis ir paruoštais pašarais gyvūnams (252 mln. Lt), mėsos ir žuvies gaminiais (250 mln. Lt) balansai. Didžiausi neigiami buvo prekybos įvairiais gėrimais, riebalais ir aliejumi, kava ir arbata, vaisiais ir riešutais balansai.

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas 2010 ir 2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.10. Foreign trade balance of agricultural and food products in 2010 and 2011, LTL million

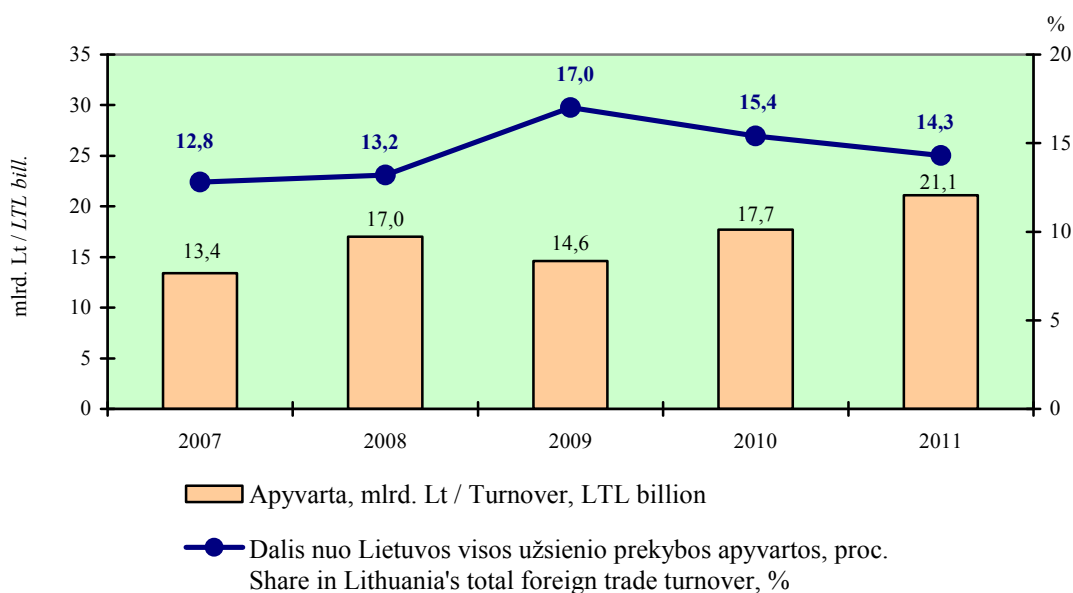
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Buvę neigiami 2010 metais prekybos daržovėmis, gaminiais iš miltų ir krakmolo, kakava ir jos gaminiais balansas 2011-aisiais tapo teigiami. 2,9 karto padidėjo prekybos mėsa perviršis, 1,6 karto – tabaku ir tabako gaminiais, 1,5 karto – malybos produkcija, salyklu ir krakmolu prekybos perviršiai. Žymiai – 4,3 karto – sumažėjo neigiamas prekybos žuvimis balansas.

Prekybos su ES šalimis balansas, kaip ir 2010 metais, buvo neigiamas, deficitas išaugo nuo 908 iki 1228 mln. Lt. Prekybos su trečiosiomis šalimis perviršis lyginamuoju laikotarpiu padidėjo nuo 2641 iki 3225 mln. Lt.

Didžiausias perviršis buvo prekiaujant su Rusija (3162,6 mln. Lt), Latvija (414 mln. Lt), Jungtine Karalyste (287 mln. Lt), Vokietija (184 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekyboje su Nyderlandais (1372 mln. Lt), Lenkija (549 mln. Lt), Ispanija (225 mln. Lt), Prancūzija (135 mln. Lt).

2010 metais užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta po 2009 metų kritimo vėl pradėjo augti, 2011 metais, palyginti su 2009-aisiais, apyvarta padidėjo 44 proc. ir sudarė 21,1 mlrd. Lt (2.11 pav.). Lietuvos visos užsienio prekybos apyvarta padidėjo 71 proc., todėl žemės ūkio ir maisto produktų apyvartos dalis sumažėjo.

2.11 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos apyvarta ir jos dalis iš visos užsienio prekybos 2007–2011 metais

Fig. 2.11. Turnover of foreign trade of agricultural and food products and its share in total Lithuania's foreign trade in 2011

Tolesnės Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos priklausys nuo pasaulinių tarptautinės prekybos tendencijų, kurios daro įtaką vartotojų rinkoms ir verslo aplinkai. Didelę svarbą turės labiausiai reikšmingų prekybos segmentų vystymosi tempai Lietuvoje. Dėl objektyvių globalizacijos procesų prekybos svarba pasaulio ekonomikai dar labiau didės. Prielaidas tam sudaro pigesni ir greitesni pervežimai, galimybė lengviau susisiekti, interneto plėtra. Labai svarbūs ir dažnėjantys tarptautiniai susitarimai, kurie liberalizuoja prekių srautus, mažina arba visai panaikina tarifinius ir netarifinius barjerus.

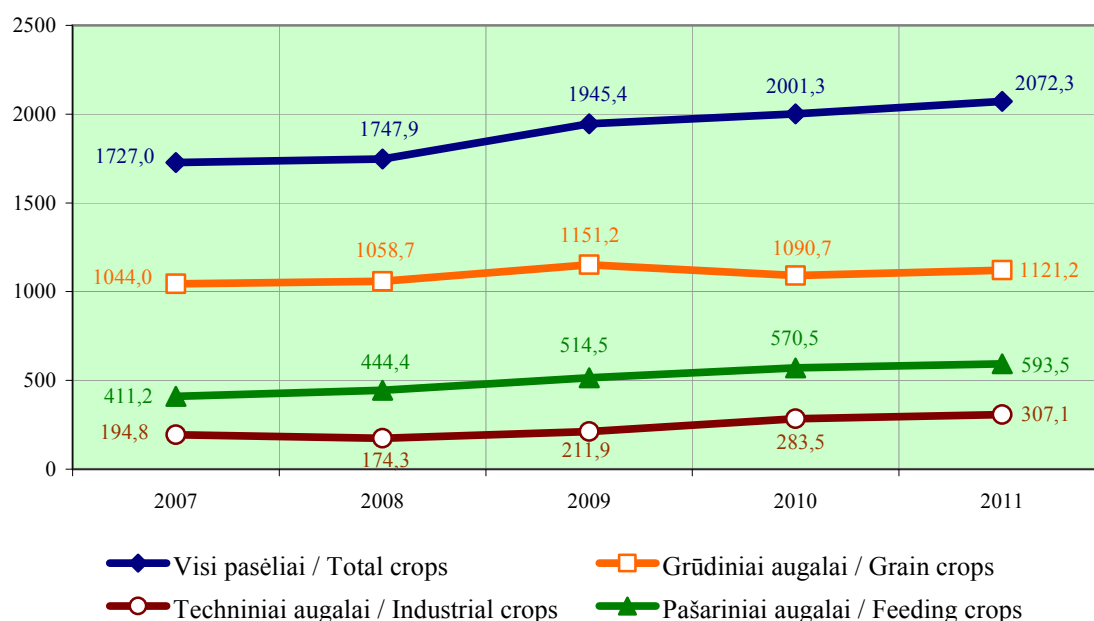
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose

3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets

3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Lietuvoje grūdinių augalų auginimo sąlygos yra palankios: vyrauja vidutinio derlingumo dirvožemiai – pagal natūralųjį derlingumą panašūs į kitų šio regiono šalių (Lenkijos, Danijos, pietinės Skandinavijos ir kt.) dirvožemius, nors pagal vegetacijos trukmę ir vidutinę temperatūrą mūsų šalies sąlygos prastesnės. Santykinai pranašesnė Lietuva tik už šiauriau esančias kaimynines šalis. Grūdų trūkumas pasaulio ir ES grūdų rinkose skatino mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau grūdinių augalų, nors jų plotai didėjo lėčiau nei kitų pasėlių. 2011 metais grūdinais augalais buvo apsėta 54,1 proc. viso pasėlių ploto (2010 m. – 54,5 proc., 2009 m. – 59,2 proc., 2008 m. – 60,6 proc., 2007 m. – 60,4 proc.). 2011 metais šalyje, palyginti su 2010-aisiais, grūdinių augalų plotas padidėjo 2,8 proc., o per 2007–2011 metus išaugo 7,4 proc. (2.12 pav.).

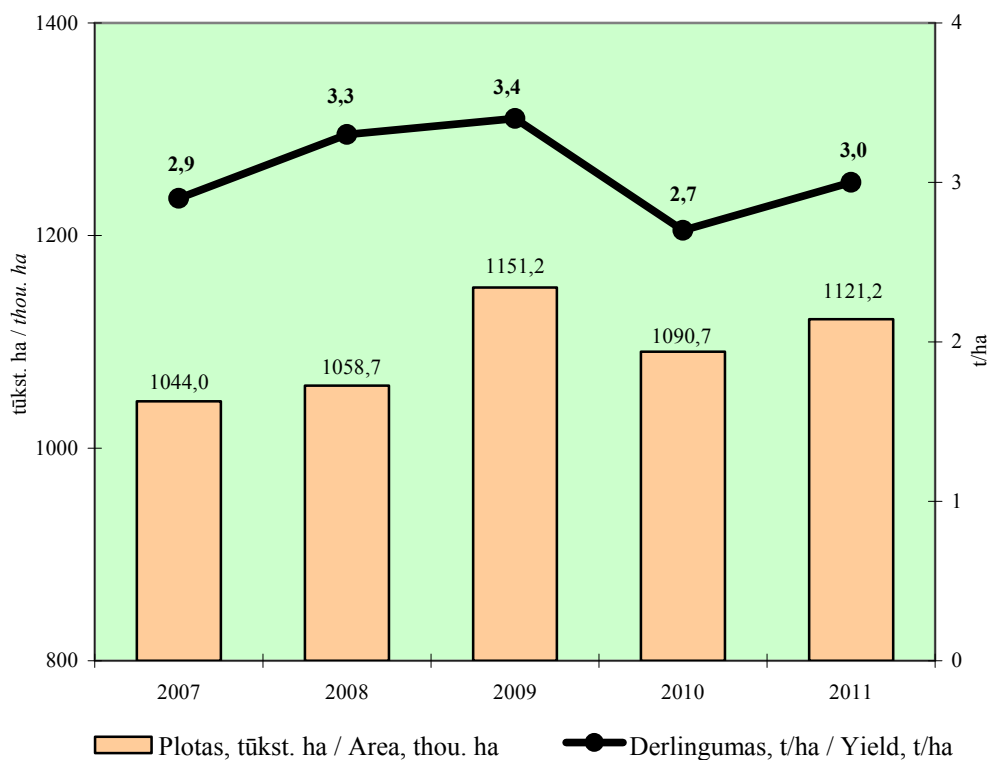
2.12 pav. Pasėlių plotas Lietuvoje 2007–2011 metais, tūkst. ha
Fig. 2.12. Crop area in Lithuania in 2007–2011, thousand hectares

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Auginimas. Javų pasėlių plotas ir jų struktūra per pastaruosius penkerius metus keitėsi priklausomai nuo grūdų paklausos pasaulio, ES ir Lietuvos rinkose, supirkimo kainų, užsienio prekybos sąlygų, tiesioginių išmokų.

Analizuojamu laikotarpiu daugelio pasaulio šalių grūdų augintojams gamtinės sąlygos ne visada buvo palankios. Nuo 2006-ųjų iki 2010-ųjų kasmet pasaulyje grūdų suvartojimas augo sparčiau nei jų derlius. Nors 2011 metais grūdų derlius pasaulyje buvo 9,7 proc. didesnis nei 2010 metais ir sudarė 1919,3 mln. t, tačiau pasaulinės atsargos sumažėjo iki 360,2 mln. t. Todėl išaugo pasaulinis grūdų importo poreikis, o pagrindinės pasaulio grūdų eksportuotojos, įskaitant Rusiją, Ukrainą ir Kazachstaną, kasmet rinkai tegalėdavo pasiūlyti tik maždaug 90 proc. reikiamo kiekio.

Lietuvoje, kaip minėta, grūdinių augalų pasėlių plotas 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 7,4 proc. (2.13 pav.).

2.13 pav. Grūdinių augalų plotas ir derlingumas 2007–2011 metais

Fig. 2.13. Crop area and yield of grain crops in 2007–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Javų plotų per minėtą laikotarpį padaugėjo 7,2 proc., ankštinių augalų – 13,5 proc. Didžiausią javų pasėlių plotų dalį 2011 metais užėmė kviečiai – 51,7 proc., miežiai – 23,6, kvietrugiai – 9,0, avižos – 5,9, rugiai – 4,0, griekiai – 2,6 proc.

Gana nepalankios 2010/2011 metų žiemos laikotarpio hidrometeorologinės sąlygos neleido žemės ūkio augalams normaliai peržiemoti, vystytis ir bręsti. Nemaži žiemkenčių plotai iššalo ar išmirko. Dėl to žieminių javų pasėlių plotų 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 23,1 proc. (120,5 tūkst. ha): žieminių kviečių –

23, proc., žieminių kvietrugių – 15,5 proc., žieminių miežių – 81,8 proc., rugių – 13,5 proc. Iš viso žiemkenčiais Lietuvoje 2011 metais buvo apsėta 400,6 tūkst. ha: 279,6 tūkst. ha – žieminais kviečiais, 75,5 tūkst. ha – žieminais kvietrugiais, 42,8 tūkst. ha – rugiais, 2,7 tūkst. ha – žieminais miežiais.

Vasariniai javai 2011 metais sudarė 60,2 proc. visų grūdinių augalų pasėlių, didžiausia dalis – vasarinių kviečių. 2011 metais jais apsėta 276,4 tūkst. ha. Vasariniais miežiais apsėta 251,3 tūkst. ha. 2011 metais, be minėtų grūdinių augalų, Lietuvoje buvo auginama 63,9 tūkst. ha avižų, 46,2 tūkst. ha ankštinių augalų, 24,0 tūkst. ha varpinių augalų mišinių, 27,5 tūkst. ha grikių, 9,6 tūkst. ha kukurūzų grūdams.

2011 metais 83,0 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ūkiuose (930,3 tūkst. ha), likusi dalis – ŽŪB ir įmonėse (190,9 tūkst. ha). Palyginti su 2010 metais, grūdinių augalų pasėlių plotas ūkininkų ūkiuose padidėjo 4,6 proc., o ŽŪB ir įmonėse 5,0 proc. sumažėjo.

2011 metų hidrometeorologinės sąlygos augalų vystymuisi buvo gana palankios. Todėl tų metų javų derlingumas buvo daug didesnis nei 2010-aisiais (2.7 lentelė).

2.7 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2007–2011 metais, t/ha

Table 2.7. Average yield of grain crops in 2007–2011, tonnes per hectare

Grūdinių augalų rūšis / Kind of grain crops	2007	2008	2009	2010	2011
Grūdiniai augalai / Grain crops	2,94	3,29	3,38	2,69	2,98
javai / cereals	3,01	3,35	3,45	2,75	3,03
žieminiai / winter cereals	3,65	4,14	3,89	3,04	3,03
kviečiai / wheat	4,16	4,76	4,40	3,40	3,32
kvietrugiai / triticale	2,95	3,27	3,16	2,34	2,54
rugiai / rye	2,37	2,76	2,53	1,76	2,02
miežiai / barley	3,15	3,94	3,83	2,50	2,92
vasariniai / spring cereals	2,53	2,69	2,87	2,44	3,03
kviečiai / wheat	3,08	3,01	3,41	3,07	3,47
miežiai / barley	2,64	2,88	3,03	2,36	3,01
kvietrugiai / triticale	2,17	2,33	2,73	2,00	2,41
avižos / oat	1,94	2,07	2,23	1,53	2,03
grikliai / buckwheat	0,96	0,76	0,67	0,74	0,96
varpinių augalų mišiniai / mixed cereals	1,92	1,91	2,01	1,68	1,98
kukurūzai / grain maize	4,82	4,24	4,33	6,66	7,49
kiti javai / other cereals	1,13	0,73	0,55	1,51	2,00
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	1,39	1,70	1,80	1,36	1,72

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdinių augalų derlingumas Lietuvoje 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 10,8 proc., javų – 10,2 proc. Labiausiai padidėjo grikių – 29,7 proc., vasarinių kvietrugių – 20,5 proc., žieminių miežių – 16,8 proc., kukurūzų – 12,5 proc. derlingumas.

Šalies javų auginėjai stambesniuose specializuotuose ūkiuose, taikydami pažangesnes javų auginimo ir derliaus nuėmimo technologijas, nuolat didina grūdų gamybos efektyvumą, tačiau grūdiniai augalai kai kuriose kaimyninėse ES valstybėse vis dar žymiai derlingesni nei Lietuvoje. Pavyzdžiui, 2011 metais grūdinių augalų derlingumas didesnis buvo: Airijoje – 2,8 karto (8,45 t/ha), Nyderlanduose – 2,6 karto (7,93 t/ha), Vokietijoje – 2,1 karto (6,45 t/ha), Danijoje – 96,0 proc. (5,94 t/ha), Čekijoje – 84,8 proc. (5,60 t/ha), Vengrijoje – 70,0 proc. (5,15 t/ha), Švedijoje – 55,8 proc. (4,72 t/ha), Bulgarijoje – 39,3 proc. (4,22 t/ha), Lenkijoje – 13,2 proc. (3,43 t/ha).

Lietuvoje 2011 metais buvo prikulta 3304 tūkst. t grūdų, arba 437 tūkst. t (15,2 proc.) daugiau nei 2010-aisiais (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.8. Average harvest of grain crops in 2007–2011, thousand tonnes

Grūdinių augalų rūšis / Kind of grain crops	2007	2008	2009	2010	2011
Grūdiniai augalai / Grain crops	3073	3484	3892	2867	3304
javai / cereals	3017	3422	3806	2797	3226
žieminiai / winter cereals	1553	1921	2440	1592	1192
kviečiai / wheat	1151	1381	1749	1250	912
kvietrugiai / triticale	199	286	394	218	187
rugiai / rye	165	205	208	87	85
miežiai / barley	38	49	89	37	8
vasariniai / spring cereals	1464	1501	1366	1205	2034
kviečiai / wheat	240	341	351	460	957
miežiai / barley	976	922	770	513	752
kvietrugiai / triticale	29	25	31	41	50
avižos / oat	120	141	143	94	128
grikliai / buckwheat	21	21	15	14	26
varpinių augalų mišiniai / mixed cereals	53	19	33	35	47
kukurūzai / grain maize	26	32	24	47	72
kiti javai / other cereals	0,8	0,2	0,1	1	1
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	56	62	86	70	78

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, grūdinių augalų derlius Lietuvoje 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 15,2 proc. Grūdinių augalų derliaus padidėjimą lėmė 2,8 proc. didesnis jų pasėlių plotas ir 10,8 proc. – derlingumas.

Javų grūdų derlius, palyginti su 2010 metais, padidėjo 15,3 proc. dėl 3,8 proc. didesnio pasėlių ploto ir 10,2 proc. – derlingumo. Žieminių javų pasėlių plotų buvo 23,1 proc. mažiau, derlingumas – 0,3 proc. menkesnis. Vasarinių javų pasėlių plotas padidėjo 33,5 proc., o derlingumas – 24,2 proc.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, ankštinių augalų pasėlių plotų sumažėjo 15,2 proc., o derlingumas išaugo 26,5 proc.

Žemdirbiai 2011 metais, palyginti su 2007-iaisiais, gavo 23,2 proc. mažesni žiemkenčių derlių, vasarinių – 38,9 proc. ir ankštinių augalų – 39,3 proc. didesni. Bendrą grūdų derlių per minėtą laikotarpį pavyko padidinti 7,5 proc., iš jų javų grūdų derlius išaugo 6,9 proc.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. Sumažėjus vartojimui, 2011 metais Lietuvoje iš augintojų supirkta 14,0 proc. mažiau (268,0 tūkst. t) javų grūdų nei 2010-aisiais (2.9 lentelė). Labiausiai sumažėjo rugių (26,0 tūkst. t), I klasės maistinių kviečių (116,0 tūkst. t), kvietrugių (37,0 tūkst. t) supirkimas. Tačiau gerokai daugiau per minėtą laikotarpį supirkta grikių, kukurūzų, avižų ir maistinių miežių.

2.9 lentelė. Javų grūdų supirkimas 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.9. Purchase of cereal grains in 2007–2011, thousand tonnes

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Iš viso / <i>Total</i>	1769	2398	2544	1916	1648	-14,0
kviečiai / <i>wheat</i>	992	1445	1717	1366	1195	-12,5
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	144	211	635	613	497	-18,9
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	436	710	700	256	195	-23,8
pašariniai / <i>feed wheat</i>	412	524	382	497	503	1,2
rugiai / <i>rye</i>	101	114	115	51	25	-51,0
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	20	65	78	17	12	-29,4
miežiai / <i>barley</i>	523	591	439	372	320	-14,0
maistiniai / <i>food barley</i>	40	43	34	32	40	25,0
salykliniai / <i>malt barley</i>	61	78	60	68	56	-17,6
pašariniai / <i>feed barley</i>	422	470	345	272	224	-17,6
avižos / <i>oats</i>	14	28	16	12	15	25,0
grikiiai / <i>buckwheat</i>	8	3	3	2	9	4,5 k.
kvietrugiai / <i>triticale</i>	85	184	252	110	73	-33,6
kukurūzai / <i>maize</i>	7	9	2	3	11	3,7 k.

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2011 m.).

2011 metais, kaip ir per kelerius pastaruosius metus, didžiausią supirktų javų grūdų dalį sudarė kviečiai – 72,5 proc. ir miežiai – 19,4 proc., kvietrugiai – tik 4,4 proc., rugiai – 1,5 proc.

Grūdų supirkimo kainos per analizuojamą laikotarpį kito įvairiai. Sumažėjusį grūdų kainų lygį Lietuvos rinkoje lėmė kritusios grūdų kainos pasaulio ir ES šalių rinkose 2009 metais. Tais metais javų grūdai Lietuvoje buvo supirkti 35,5 proc. pigiau nei 2008-aisiais (2.10 lentelė). Kainos pradėjo didėti 2010 metų I pusmečio pabaigoje ir kilo iki 2011 metų birželio mėnesio. Vidutinės javų grūdų supirkimo kainos 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 44,5 proc., o 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, – 28,1 proc. Labiausiai pakilo avižų, maistinių rugių, salyklinių ir pašarinių miežių supirkimo kainos.

2.10 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2007–2011 metais, Lt/t

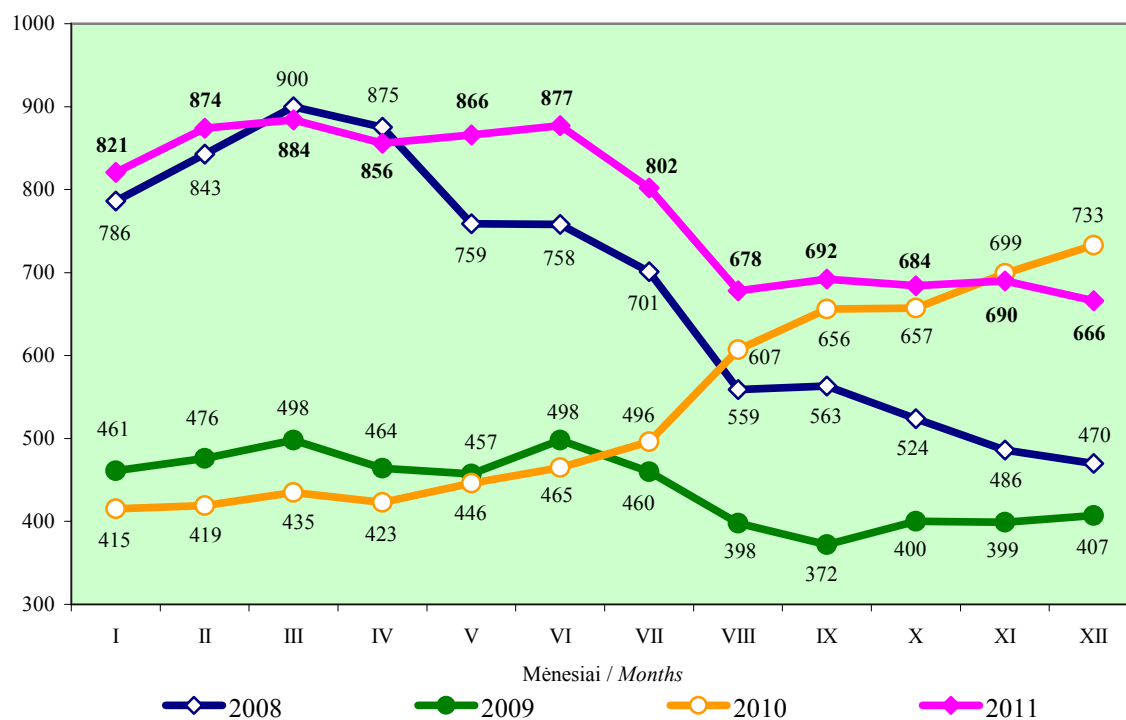
Table 2.10. Average purchase price of grains in 2007–2011, LTL per tonne

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2010,</i> %
Iš viso / <i>Total</i>	625	561	362	517	662	28,1
kviečiai / <i>wheat</i>	638	595	396	544	677	24,5
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	657	675	415	578	740	28,0
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	691	622	411	564	684	21,3
pašariniai / <i>feed wheat</i>	567	501	371	511	605	18,4
rugiai / <i>rye</i>	527	480	248	391	591	51,2
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	577	496	255	404	625	54,7
miežiai / <i>barley</i>	637	518	317	446	628	40,8
maistiniai / <i>food barley</i>	643	519	298	437	585	33,9
salykliniai / <i>malt barley</i>	793	659	394	503	729	44,9
pašariniai / <i>feed barley</i>	600	508	305	433	612	41,3
avižos / <i>oats</i>	511	446	204	307	523	70,4
grikiiai / <i>buckwheat</i>	914	663	564	1753	1190	–32,1
kvietrugiai / <i>triticale</i>	536	440	269	471	554	17,6
kukurūzai / <i>maize</i>	749	708	438	579	571	–1,4

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2011 m.).

Grūdų supirkimo kainos Lietuvoje pradėjo kristi nuo 2011 metų birželio mėnesio. Nors vidutinė metinė grūdų supirkimo kaina pastaraisiais metais išaugo, per metus pastebima ryškių svyravimų. Maistinių kviečių vidutinė supirkimo kaina 2011 metų gruodžio mėnesį buvo 9,1 proc., pašarinių kviečių – 6,2 proc., pašarinių miežių – 5,1 proc. mažesnė nei 2010-ųjų gruodį, o maistinių rugių beveik nepakito (2.14–2.17 pav.). Per 2011 metų II pusmetį grūdai atpigę: pašariniai miežiai – 14,6 proc., maistiniai rugiai – 19,7 proc., maistiniai kviečiai – 24,1 proc., pašariniai kviečiai – 28,6 proc.

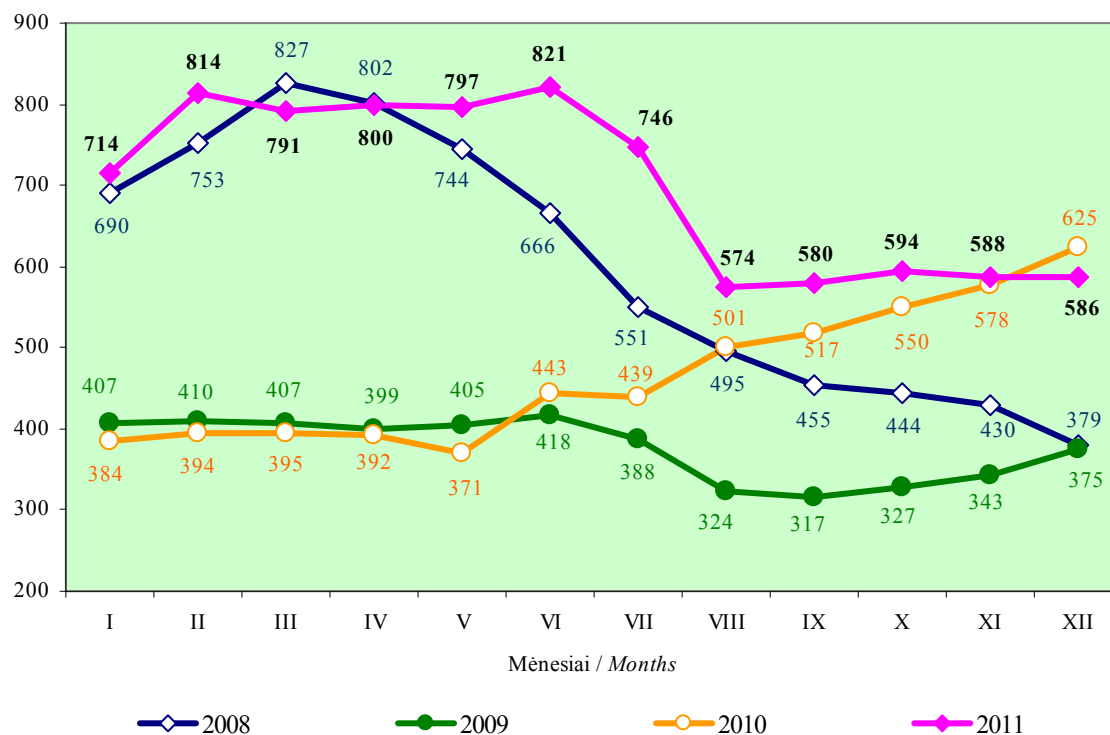

2.14 pav. Maistinių kviečių supirkimo kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.14. Food wheat purchase prices in 2008–2011, LTL per tonne

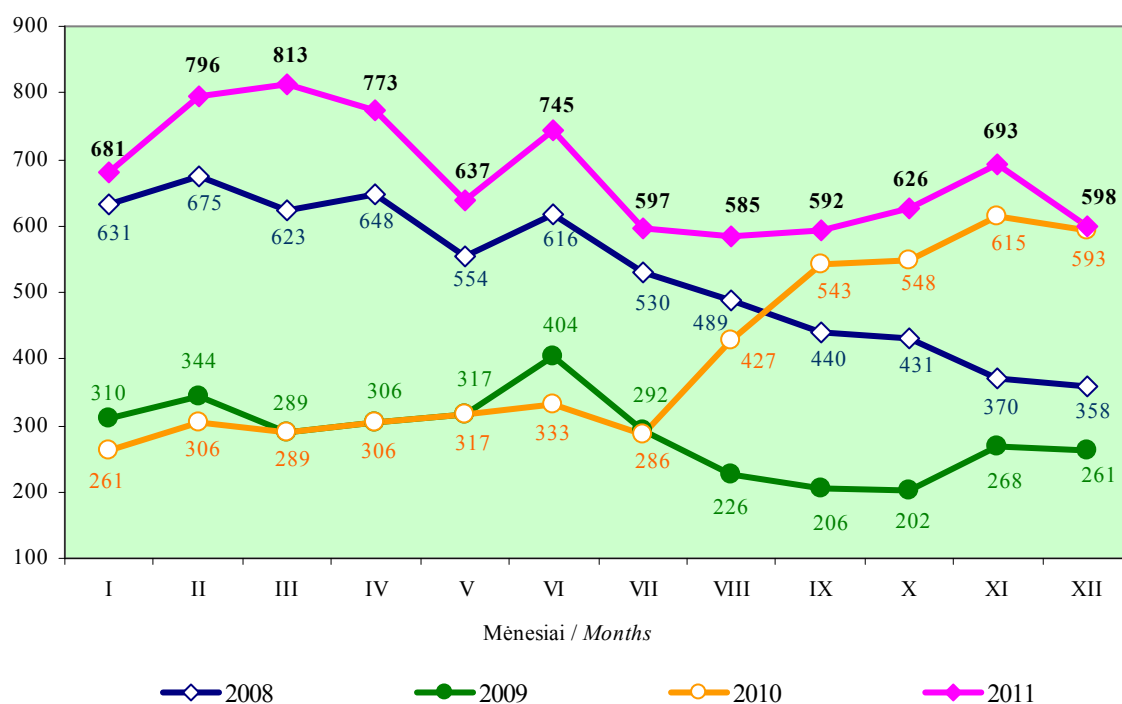
Šaltiniai: LAEI skaičiavimai, ŽŪMPRIS.

2.15 pav. Pašarinių kviečių supirkimo kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.15. Feed wheat purchase prices in 2008–2011, LTL per tonne

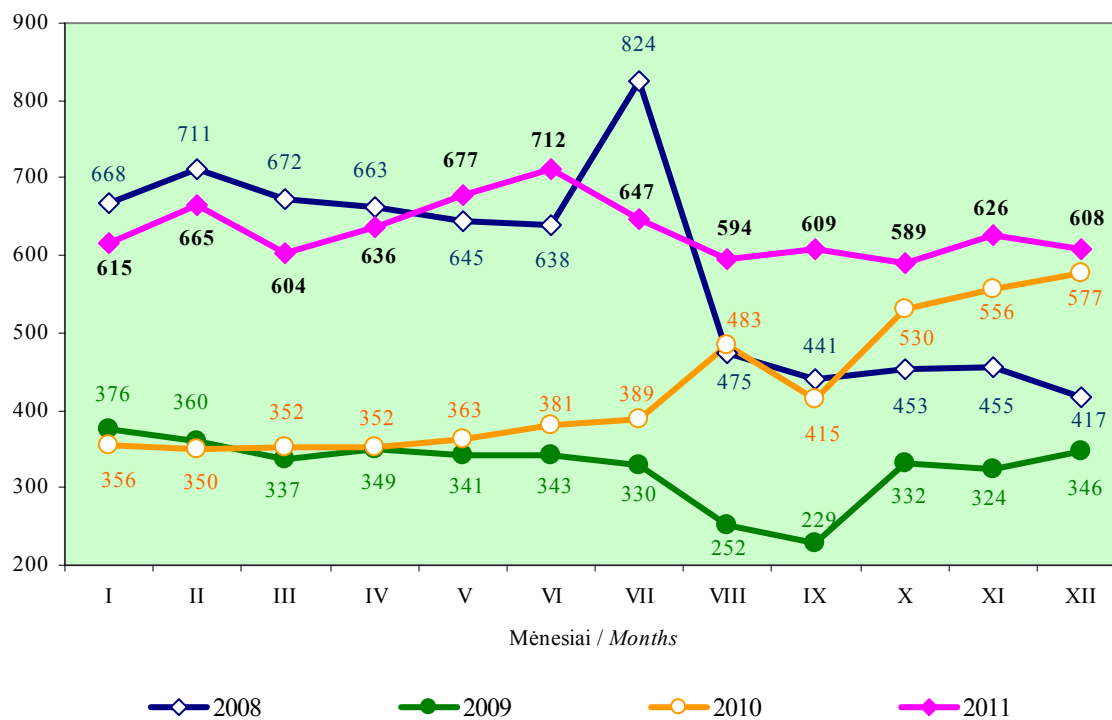
Šaltiniai: LAEI skaičiavimai, ŽŪMPRIS.

2.16 pav. Maistinių rugių supirkimo kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.16. Food rye purchase prices in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2011 m.).

2.17 pav. Pašarinių miežių supirkimo kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.17. Feed barley purchase prices in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2011 m.).

Grūdų kainų mažėjimas tiek kaimyninėse rinkose, tiek ir Lietuvoje siejamas su galimybėmis daugiau grūdų tiekti rinkoms, nes 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, gautas didesnis jų derlius: pasaulyje – 9,7 proc., ES-27 – 3,2, Kazachstane – 77,1, Rusijoje – 54,0, Ukrainoje – 30,5, Lietuvoje – 9,5 proc.

Perdirbimas. 2011 metais šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 983,8 tūkst. t grūdų, arba 50,2 tūkst. t (4,8 proc.) mažiau nei 2010-aisiais (2.11 lentelė).

2.11 lentelė. Grūdų perdirbimas 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.11. Processing of grains in 2007–2011, thousand tonnes

Grūdų rūšis <i>Kind of grains</i>	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su comapred to 2010, %
Kviečiai / <i>Wheat</i>	506,5	472,0	494,5	556,1	590,6	6,2
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	126,0	57,5	89,9	193,9	257,0	32,5
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	141,6	200,2	198,0	133,5	80,3	-39,8
pašariniai / <i>feed wheat</i>	238,9	214,3	206,6	228,7	253,3	10,8
Rugiai / <i>Rye</i>	52,5	48,0	44,2	88,5	40,8	-53,9
maistiniai / <i>food rye</i>	20,9	18,9	25,1	31,3	30,6	-2,2
pašariniai / <i>feed rye</i>	31,6	29,1	19,1	57,2	10,2	-82,2
Miežiai / <i>Barley</i>	228,0	236,3	197,2	225,7	227,0	0,6
maistiniai / <i>food barley</i>	0,8	0,1	0,2	0,1	0,2	2 k.
salykliniai / <i>malt barley</i>	105,0	111,5	77,8	91,2	100,4	10,1
pašariniai / <i>feed barley</i>	122,2	124,8	119,2	134,4	126,4	-5,9
Avižos / <i>Oats</i>	4,0	10,4	12,2	14,6	4,9	-66,4
Grikių / <i>Buckwheat</i>	5,5	9,3	7,0	5,0	5,5	10,0
Kvietrugiai / <i>Triticale</i>	31,2	54,0	119,6	116,6	42,2	-63,8
Kukurūzai / <i>Maize</i>	53,3	102,7	33,9	20,7	68,3	3,3 k.
Žirniai / <i>Peas</i>	4,4	6,1	5,4	6,8	4,5	-33,8
Iš viso / <i>Total</i>	885,4	938,8	914,0	1034,0	983,8	-4,8

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Per minėtą laikotarpį daugiausia padidėjo kukurūzų, I klasės maistinių ir pašarinių kviečių ir grikių, o sumažėjo avižų, kvietrugių, rugių ir II klasės maistinių kviečių perdirbimas. Tai lėmė grūdų produktų gamybos ir vartojimo pokyčiai šalyje. Be to, grūdų pagal asortimentą perdirbimo pokyčiams nemažos įtakos turėjo ir geresnė grūdų kokybė. Pavyzdžiui, bendras kviečių perdirbimas 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 6,2 proc., o I klasės maistinių kviečių – net 32,5 proc. II klasės maistinių kviečių per minėtą laikotarpį perdirbta 39,8 proc. mažiau.

Grūdų atsargos 2011 metų gruodžio pabaigoje buvo: kviečių – 326,8 tūkst. t, rugių – 23,7, miežių – 92,6, kvietrugių – 32,4, avižų – 8,7, grikių – 6,0 tūkst. t. Palyginti su 2010-ųjų gruodžiu, pagrindinių grūdų rūšių atsargos padidėjo: grikių – 5,3 karto, avižų – 2,6 karto, kvietrugių – 56,5 proc., rugių – 21,5 proc., miežių – 8,3 proc., o kviečių 16,6 proc. sumažėjo.

Labiausiai per pastaruosius metus augo miltų (12,5 proc.) gamyba (2.12 lentelė). Kitų produktų grupių gamyba sumažėjo: javų kruopų – 26,8 proc., šviežios duonos – 6,0 proc., pyrago ir konditerijos gaminių – 0,4 proc.

2.12 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.12. Production of grain products in 2007–2011, thousand tonnes

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011
Miltai / Flour	252,3	249,2	269,0	296,9	334,1
Javų kruopos / Cereal groats	20,0	23,5	22,4	19,4	14,2
Šviežia duona / Fresh bread	141,4	142,0	134,3	134,1	126,1
ruginė / rye bread	62,7	60,9	59,8	59,9	59,0
kita (balta ir batonai) / other bread	78,7	81,1	74,5	74,2	67,1
Pyragai ir konditerijos gaminiai / Pastry and confectionery	32,2	26,9	24,1	23,5	23,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gyventojų perkamosios galios mažėjimas turėjo tiesioginės įtakos prekybai (2.13 lentelė). 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, daugiausia sumažėjo manų kruopų (50,0 proc.), grikių kruopų (34,5 proc.) ir kviečių kruopų (44,0 proc.) pardavimas. Taip pat mažiau parduota šviežios duonos (4,5 proc.) ir ruginių miltų (2,8 proc.).

2.13 lentelė. Grūdų produktų pardavimas 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.13. Sales of grain products in 2007–2011, thousand tonnes

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Kvietiniai miltai / Wheat flour	136,2	117,7	108,6	106,0	117,7	10,9
Ruginiai miltai / Rye flour	23,9	16,4	18,6	28,8	28,0	-2,8
Javų kruopos / Cereal groats	13,8	16,1	14,4	13,3	9,0	-32,3
kviečių / wheat	3,1	3,8	2,7	2,5	1,4	-44,0
manų / semolina	1,2	1,6	0,9	0,2	0,1	-50,0
grikių / buckwheat	3,4	4,5	4,5	2,9	1,9	-34,5
Šviežia duona / Fresh bread	133,1	132,4	124,8	125,2	119,5	-4,5
ruginė / rye bread	60,4	58,3	56,4	56,6	55,8	-1,4
kita / other bread	72,7	74,1	68,4	68,6	63,7	-7,1
Konditerijos gaminiai / Confectionery	31,2	25,8	23,1	22,3	22,4	0,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

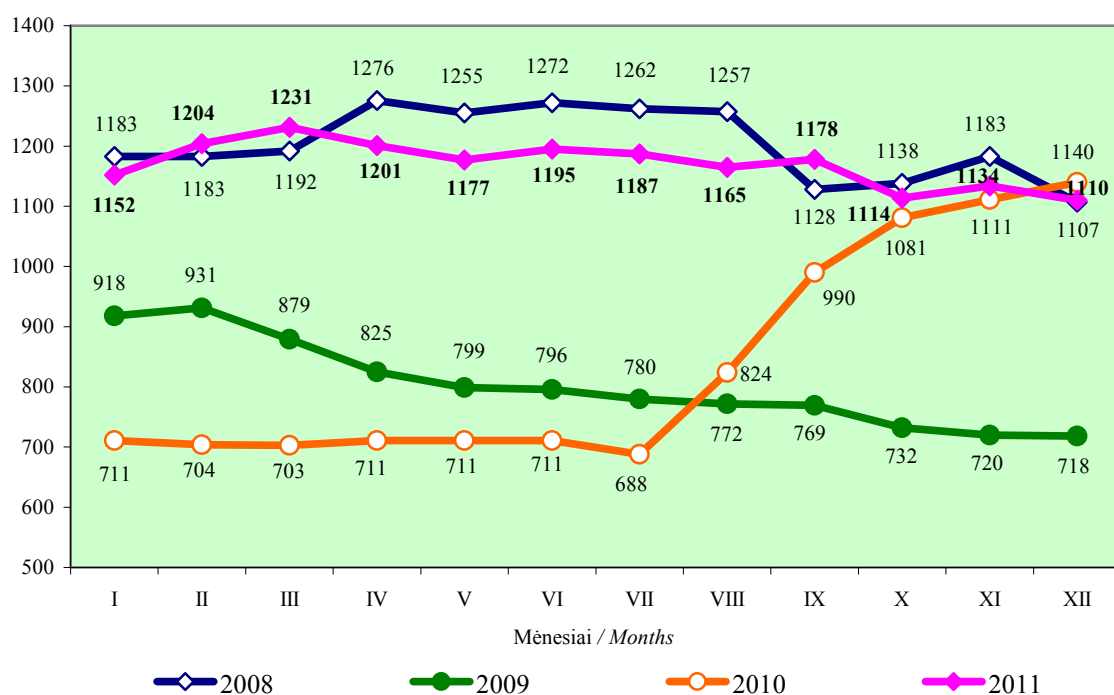
Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos 2011-aisiais, palyginti su 2010 metais, didėjo, labiausiai išaugo javų kruopų ir ruginių miltų (2.14 lentelė).

2.14 lentelė. Vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos 2007–2011, Lt/t
Table 2.14. Average wholesale prices of grain products in 2007–2011, LTL per tonne

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	944	1162	937	970	1186	22,3
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	860	1014	698	704	1014	44,0
Javų kruopos <i>Cereal groats</i>	1301	1419	1077	1265	1887	49,2
kviečių / <i>wheat</i>	998	1114	741	868	1282	47,7
manų / <i>semolina</i>	1128	1170	813	850	1319	55,2
grikių / <i>buckwheat</i>	2396	2194	1775	2786	4178	50,0
Šviežia duona <i>Fresh bread</i>	2463	3076	2992	2739	3055	11,5
ruginė / <i>rye bread</i>	2304	2881	2886	2658	3010	13,2
Kita / <i>other bread</i>	2595	3230	3082	2806	3094	10,3
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	6697	8790	8300	7660	8164	6,6

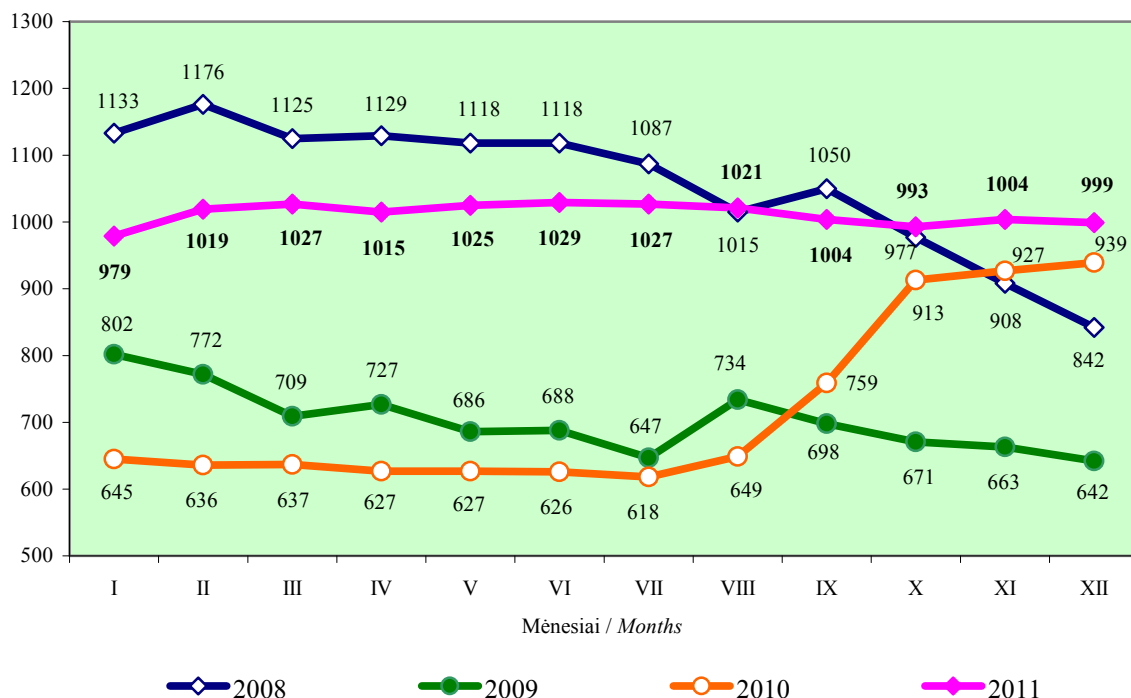
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, nežymiai mažėjo ir iki 2010-ųjų liepos, o vėliau ėmė kilti. Išaugęs didmeninių kainų lygis yra arba stabilus, kaip, pavyzdžiui, aukščiausios rūšies kvietinių miltų (2.18 pav.), arba toliau kyla. Vien per 2011 metus didmeninės kainos padidėjo: ruginių sijotų miltų – 2,0 proc. (2.19 pav.), ruginės duonos – 3,1 proc. (2.20 pav.), batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 4,6 proc. (2.21 pav.).

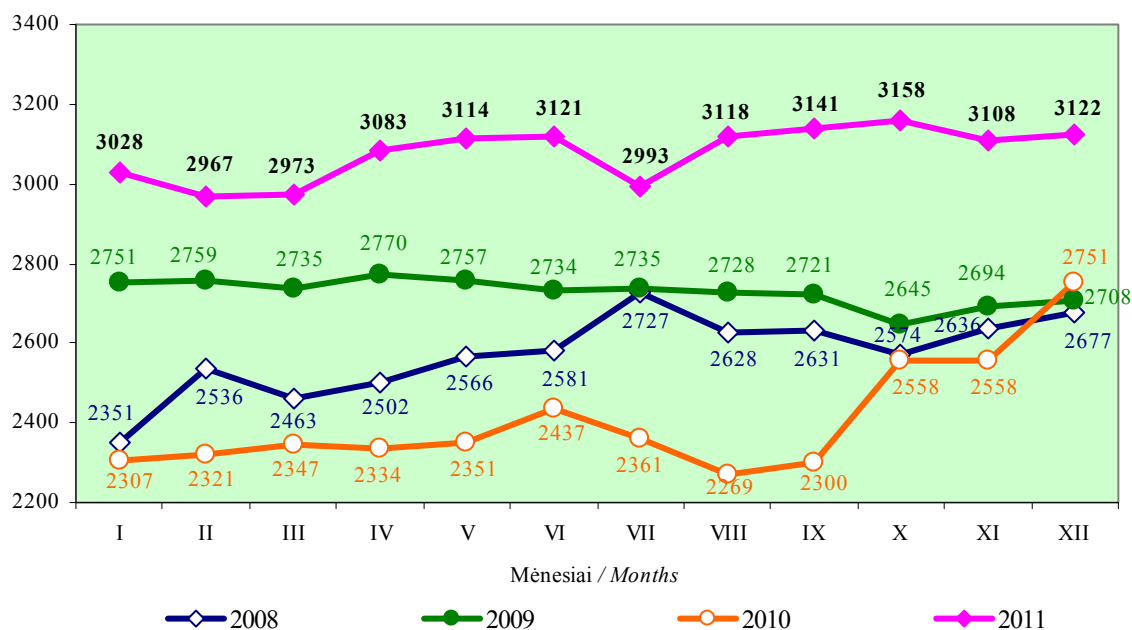
2.18 pav. Aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/t
 Fig. 2.18. Wholesale price of the best-quality wheat flour in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

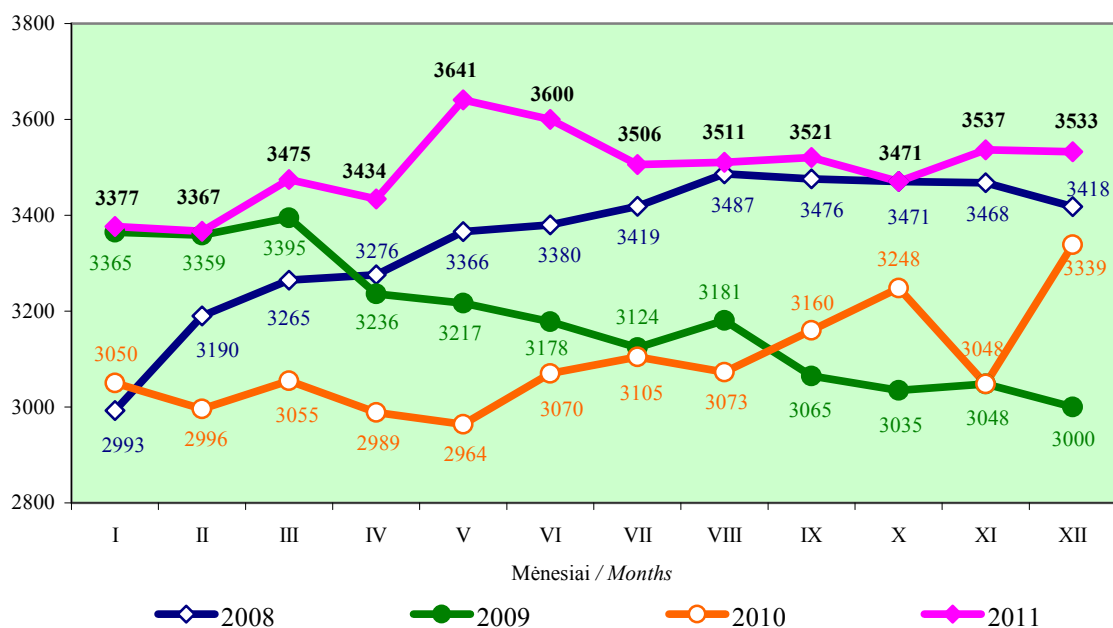
2.19 pav. Ruginių sijotų miltų didmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/t
 Fig. 2.19. Wholesale price of sifted rye flour in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2.20 pav. Ruginės duonos didmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/t
 Fig. 2.20. Wholesale price of rye bread in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

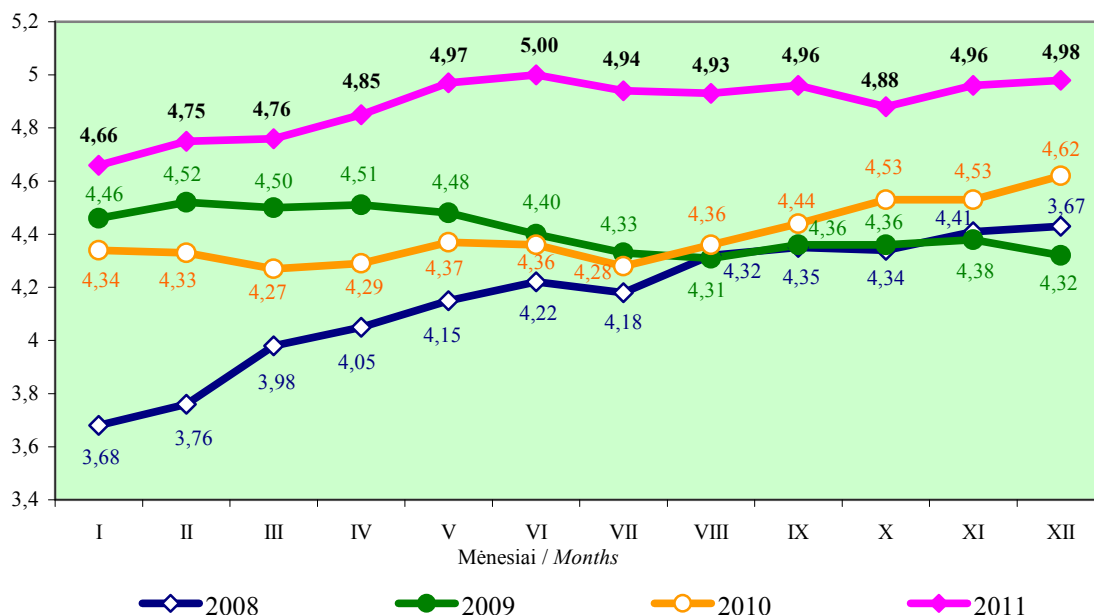
2.21 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.21. Wholesale price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

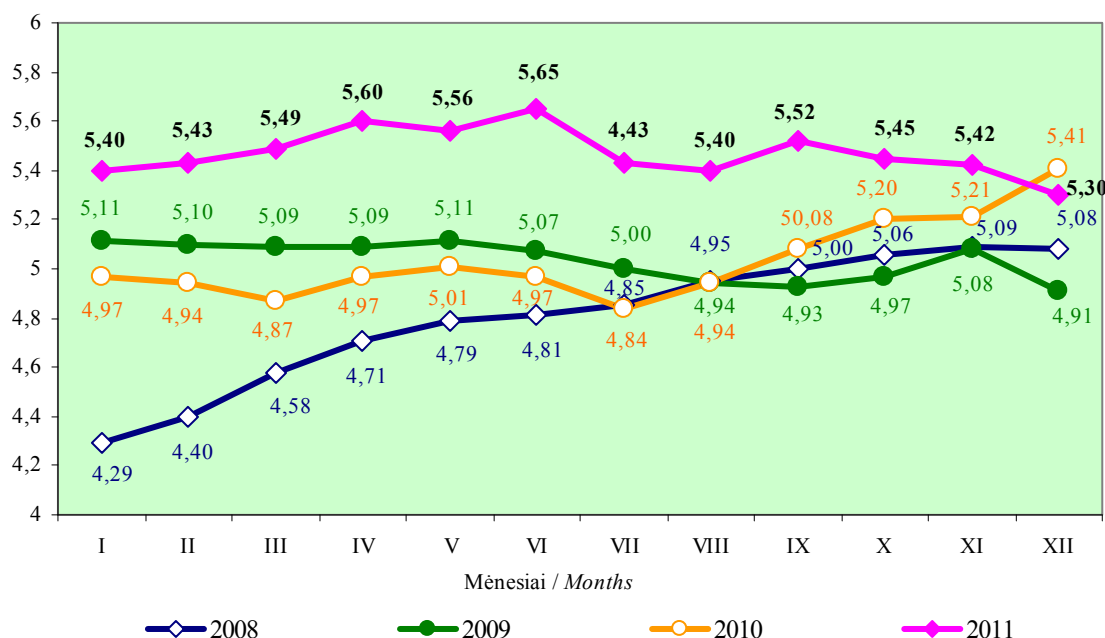
Didmeninių ir mažmeninių kainų pokyčiai nebuvo vienodi. Skirtumas tarp 2011 ir 2010 metų ruginės duonos bei batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninių kainų buvo mažesnis nei skirtumas tarp šių produktų didmeninių kainų.

2011 metų gruodžio mėnesio vidutinė mažmeninė kaina, palyginti su 2010-ųjų gruodžiu, buvo: ruginės duonos – 7,8 proc. didesnė (2.22 pav.), batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 2,0 proc. mažesnė (2.23 pav.).

2.22 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/kg
Fig. 2.22. Retail prices of rye bread in 2008–2011, LTL per kilogram

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2.23 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2008–2011 metais, Lt/kg

Fig. 2.23. Retail prices of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2008–2011, LTL per kilogram

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdų produktų vidutinės mažmeninės kainos per 2011 metus keitėsi skirtingai: ruginė duona 6,9 proc. pabrango, o batonai iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų 1,8 proc. atpigo.

Balansas. 2007–2011 metais išauginto grūdų derliaus pakako šalies poreikiams patenkinti (2.15 lentelė). Daugiausia grūdų sunaudojama gyvulininkystėje. 2007–2011 metais 32,9 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams.

2.15 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansai 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.15. Balances of grain and grain products in 2007–2011, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011*
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	755,7	1083,7	1300,0	1272,5	866,1
Išauginta / Production	3073,4	3484,2	3892,3	2867,2	3303,9
Importas / Import	293,8	415,3	199,3	294,2	308,0
Visi ištekliai / Total resources	4122,9	4983,2	5391,6	4433,9	4478,0
Eksportas / Export	905,9	1839,8	2067,6	1708,6	1549,5
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	2133,3	1843,4	2051,5	1859,2	1915,5
sėklai / seeds	228,1	214,0	230,6	221,4	226,5
pašarams / animal fodder	1263,2	1019,4	1194,4	980,8	1015,6
nuostoliai / losses	61,5	52,2	57,1	52,8	53,2
sunaudota pramonėje / industrial uses	168,8	175,7	178,8	242,7	259,7
gyventojų vartojimo fondas <i>human consumption</i>	411,7	382,1	390,6	361,5	360,5
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	122	114	117	110	113
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1083,7	1300,0	1272,5	866,1	1013,0
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	144,1	189,0	189,7	154,2	172,5

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas 2011. ISSN 2029-3658.

Grūdų ir jų produktų suvartojimas Lietuvoje mažėja – per 2007–2011 metus vidaus vartojimas sumažėjo 10,2 proc. Vienas gyventojas 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, suvartojo jų 7,4 proc. mažiau, o bendras gyventojų vartojimo fondas per minėtą laikotarpį sumažėjo 12,4 proc.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. Neabejotina, kad nemažą įtaką situacijai grūdų ir jų produktų rinkose daro eksportas bei importas. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, javų grūdų eksportas sumažėjo 20,6 proc. (2.16 lentelė), o importas padidėjo 1,7 proc. (2.17 lentelė). Per minėtą laikotarpį jų eksportas į ES valstybes nukrito 22,6 proc. ir 2011 metais sudarė 56,7 proc. viso javų grūdų eksporto. Nors javų grūdų eksportas į trečiąsias šalis 2011-aisiais, palyginti su 2010 metais, sumažėjo 17,9 proc., jo lyginamoji dalis iš viso javų grūdų eksporto šoktelėjo 1,5 proc.

punkto. Pagrindinė priežastis – dėl pasaulinės krizės sumažėjusios galimybės skirti pakankamai lėšų reikiamam grūdų kiekiui pirkti, o mažesnius jų kiekius eksportuoti Lietuvai ekonomiškai buvo nenaudinga. Malybos produkcijos eksportas per minėtą laikotarpį padidėjo 15,8 proc., o importas – 20,0 proc.

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.16. Exports of cereal grains and grain products in 2007–2011, thousand tonnes

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	722,5	1608,3	1778,8	1379,5	1094,9	-20,6
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	438,4	1129,9	1275,6	1123,1	807,7	-28,1
rugiai / rye	24,1	60,1	118,2	20,8	26,6	27,9
miežiai / barley	227,6	316,1	189,0	154,0	204,3	32,7
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	113,7	141,9	147,5	159,8	185,1	15,8
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	13,1	6,8	11,3	15,3	9,8	-35,9
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	1,3	1,1	0,7	0,7	1,7	2,4 k.
javų kruopos <i>cereal groats</i>	2,9	3,1	4,2	3,9	2,8	-28,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia lietuviškų kviečių 2011 metais nupirko Saudo Arabija – 15,8 proc. ir Vokietija – 14,3 proc. Rugių daugiausia eksportuota į Lenkiją – 55,5 proc. ir Vokietiją – 26,6 proc., o miežių – į Saudo Arabiją – 54,9 proc., Latvija – 19,5 proc. Kvietinių miltų Lietuva pardavė Latvijai – 62,0 proc., Rusijai – 16,6 proc., o ruginių – Lenkijai – 80,6 proc., Jungtinei Karalystei – 10,5 proc. Javų kruopų parduota Latvijai – 62,0 proc., Estijai – 23,3 proc., Vokietijai – 8,7 proc.

Javų grūdų importas 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, kaip minėta, išaugo tik 1,7 proc. (2.17 lentelė). Daugiausia kviečių importuota iš Latvijos – 91,0 proc., Lenkijos – 8,3 proc., rugių – iš Rusijos – 77,8 proc., Baltarusijos – 15,9 proc., o miežių – iš Latvijos – 38,1 proc., Estijos – 36,9 proc., Suomijos – 21,7 proc.

Lietuva iš Lenkijos nupirko 56,5 proc., Baltarusijos – 19,5 proc., Latvijos – 17,5 proc. visų importuotų kvietinių miltų. Ruginių miltų pirkti iš Latvijos – 95,3 proc., Estijos – 4,4 proc. Javų kruopų daugiausia importuota iš Latvijos – 71,4 proc., Lenkijos – 15,5 proc., Vengrijos – 10,3 proc.

2.17 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2007–2011 metais, tūkst. t*Table 2.17. Imports of cereal grains and grain products in 2007–2011, thousand tonnes*

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	192,5	331,1	92,3	172,7	175,9	1,7
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	44,6	115,4	39,5	95,3	64,1	–32,7
rugiai / rye	18,0	2,8	5,4	23,9	41,3	72,8
miežiai / barley	57,3	37,6	6,0	8,8	68,1	7,7 k.
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	50,3	42,0	48,9	50,0	64,8	20,0
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	5,5	5,4	16,4	26,2	28,4	8,4
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	16,6	17,2	13,3	3,2	4,9	53,1
javų kruopos <i>cereal groats</i>	1,8	1,5	2,7	6,9	9,8	42,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų grūdų vidutinės kainos 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 32,0 proc. ir buvo 6,4 proc. didesnės nei 2007 metais (2.18 lentelė). Brangiausiai eksportuoti rugiai ir javų kruopos.

2.18 lentelė. Eksportuotų ir importuotų javų grūdų ir jų produktų vidutinės kainos 2007–2011 metais, Lt/t*Table 2.18. Average prices of exported and imported cereal grains and grain products in 2007–2011, LTL per tonne*

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010 %
<i>Eksporto kainos / Export prices</i>						
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	736	696	486	593	783	32,0
kviečiai / wheat	682	725	515	607	796	31,1
rugiai / rye	702	687	382	468	754	61,1
miežiai / barley	810	577	390	486	674	38,7
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	1230	1436	1300	1345	1757	30,6
kvietiniai miltai / wheat flour	820	1135	816	858	1201	40,0
ruginiai miltai / rye flour	850	1087	805	819	1007	22,9
javų kruopos / cereal groats	1047	1376	959	954	1449	51,9

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010 %
<i>Importo kainos / Import prices</i>						
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	714	785	735	759	814	7,3
kviečiai / <i>wheat</i>	586	683	454	672	738	9,8
rugiai / <i>rye</i>	608	1175	541	415	623	50,1
miežiai / <i>barley</i>	683	974	630	376	681	81,1
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	1335	1496	1043	1177	1619	37,6
kvietiniai miltai / <i>wheat flour</i>	860	1159	726	781	1018	30,4
ruginiai miltai / <i>rye flour</i>	871	1011	739	684	952	39,2
javų kruopos / <i>cereal groats</i>	1067	1160	797	1062	1195	12,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Importuotų rugių ir miežių kainos per minėtą laikotarpį pakilo atitinkamai 50,1 ir 81,1 proc. Importuotų javų grūdų kainos 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, buvo 14,0 proc. didesnės. Iš įvežtų grūdų produktų brangiausiai teko mokėti už ruginius miltus – jų vidutinė kaina 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 39,2 proc.

Rinkos reguliavimo priemonės ir parama. Lietuvai tapus ES nare, taikomos tokios pat grūdų rinkos reguliavimo priemonės, kaip ir kitose ES šalyse: intervencinio pirkimo sistema, tiesioginės išmokos, importo ir eksporto reguliavimo priemonės.

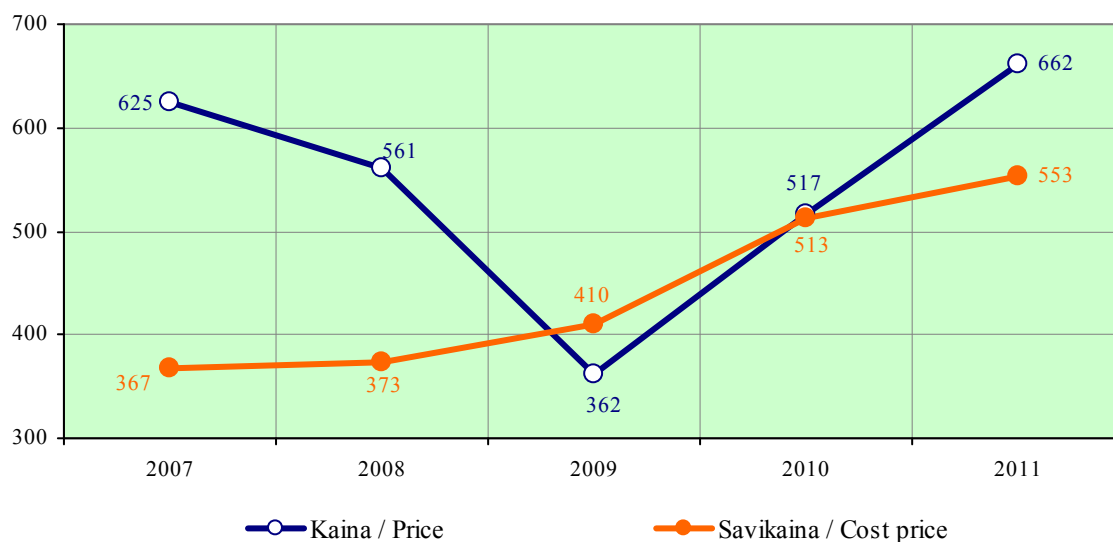
Įgyvendinant ES BŽŪP reformą, kurios vienas tikslų – paramą atsieti nuo gamybos rezultatų, nuo 2007 metų keitėsi paramos tiesioginėmis išmokomis už pasėlius teikimo principai. Ūkininkaujantiems ir žemės ūkio produkciją gaminantiems pareiškėjams paramos suma 2007–2011 metais susidėjo iš pagrindinės išmokos už plotus, mokamos iš ES biudžeto, ir papildomų nacionalinių su gamyba susietų tiesioginių išmokų. Pagrindinė, arba vadinamoji vienkartinė, išmoka, mokama už reikalavimus atitinkančius deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus, 2011 metais buvo 369,81 Lt/ha, nepriklausomai nuo auginamų augalų rūšių.

2011 metais buvo užregistruota 166,76 tūkst. (2010 m. – 172,18 tūkst.) paraiškų tiesioginėms išmokoms gauti ir deklaruota 2,74 mln. ha (2010 m. – 2,69 mln. ha) pagrindinei ir 1,42 mln. ha (2010 m. – 1,32 mln. ha) – papildomai tiesioginių išmokų daliai gauti. Lietuvai iš ES biudžeto tiesioginėms išmokoms už plotus 2011 metais buvo skirta 1000,38 mln. Lt (2010 m. – 905,71 mln. Lt), papildomoms nacionalinėms išmokoms iš šalies biudžeto – 41,31 mln. Lt (2010 m. – 43,84 mln. Lt).

Bendra tiesioginių išmokų suma už javų pasėlių plotus buvo apskaičiuota sumuojant pagrindinę išmoką, mokamą iš ES biudžeto, ir papildomas su gamyba susietas išmokas, mokamas iš šalies biudžeto.

Ekonominiai rodikliai. Analizės duomenys rodo, kad javų grūdų sektorius per analizuojamą laikotarpį dėl pasaulinių pasiūlos pokyčių ir gamtinių sąlygų vystėsi netolygiai. Lietuvoje tam tikrą įtaką javų grūdų kainoms ir javų augintojų veiklos

efektyvumui turėjo išaugusi ir viršijusi paklausą vidaus poreikiams tenkinti grūdų pasiūla – 2011 metais beveik 2,3 karto (2010 m. – 2,4 karto, 2009 m. – 2,6, 2008 m. – 2,7, 2007 m. – 1,9 karto). Tai sukūrė realias ekonomines prielaidas grūdų supirkimo kainoms, o kartu – ir pačios šakos rentabilumui mažėti (2.24 pav.).

2.24 pav. Grūdų vidutinė supirkimo kaina ir savikaina ūkininkų ūkiuose 2007–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.24. Average purchase price and cost price of grain in family farms in 2007–2011, LTL per tonne

Šaltinis: LAEI skaičiavimai.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, 28,1 proc. padidėjusios vidutinės grūdų supirkimo kainos padarė nemažą įtaką grūdų auginimo pelningumui didėti.

2007 metais ūkininkų ūkiuose užaugintų grūdų rentabilumas be subsidijų buvo 70,3 proc., o 2009 ir 2010-aisiais grūdų auginimas be subsidijų buvo nerentabilus, 2011 metais padidėjo iki 19,7 proc., o su subsidijomis – iki 54,1 proc.

Grūdų kainų mažėjimo 2009 metais pagrindinė priežastis buvo grūdų perteklius dėl didėjančio derliaus ir mažesnio javų grūdų vartojimo vidaus reikmėms. Dėl to šalyje padidėjo grūdų atsargų, o rinkoje išaugo jų pasiūla. Nors 2009 metais grūdų eksportas sparčiai augo, tačiau tai stipriai nesumažino vis didėjančio grūdų pertekliaus ir mažai galėjo paveikti pasiūlos bei paklausos tarpusavio priklausomybę. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, javų grūdų eksportas sumažėjo, tačiau dar menkesnis jų derlius atitinkamai paveikė javų grūdų pasiūlą rinkoje ir sudarė prielaidas grūdų kainoms didėti.

Siekiant sudaryti ekonomines sąlygas grūdų ateities kainoms didėti bent tiek, kiek infliacija, rekomenduotina javų augintojams aktyviau naudotis išankstinėmis sutartimis su grūdų perdirbėjais arba eksportuotojais ir užsitikrinti išankstines garantijas parduoti būsimą derlių. Žinodami grūdų poreikį, augintojai galėtų realiau planuoti pasėlių struktūrą. Gyventojų vartojimo fondo padidėjimui šalyje, o kartu ir paklausai, nemažą įtaką turėtų įstatyminių nuostatų, stiprinančių vartotojų perkamąją galią ir skatinančių vartojimą, taikymas. Gyvulininkystės plėtra ūkiuose ir kooperatiniais pagrindais plėtojami gamybiniai santykiai tarp stambių specializuotų augalininkystės ir gyvulininkystės ūkių lemtų grūdų pašarams paklausos didėjimą.

3.2. Pienas

3.2. Milk

Pieno ūkio reikšmė Lietuvos žemės ūkyje išlieka didelė. Pienas 2007 metais sudarė 25,7 proc., o 2010 – 24,7 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Tai didžiausias šalies žemės ūkio segmentas. Tačiau pasaulinė ekonominė krizė pristabdė prekinę pieno gamybą. 2011 metais dar nebuvo pasiektas ikikrizinis 2007 metų pieno supirkimo lygis. Staigūs kainų svyravimai ir nevienodos pieno pardavimo sąlygos, kai smulkiesiems gamintojams mokama mažesnė supirkimo kaina, pastebimai sumažino smulkiųjų pieno gamintojų skaičių. Mažėja net 10–19 karvių laikančių ūkių, nors ankstesniais metais ši pieno gamintojų grupė augo. Ir nors dėl didėjančio karvių produktyvumo pieno supirkimas nekrito taip pastebimai, kaip sumažėjo karvių skaičius, Lietuvos pieno perdirbėjams neužtenka šalyje superkamo pieno. Dėl to sparčiai auga žaliavinio pieno importas. Tik dėl jo pieno perdirbėjai 2011 metais perdirbo 3,7 proc. pieno daugiau nei 2007-aisiais. Kartu išaugusios pieno produktų kainos 2011 metais leido Lietuvos pieno perdirbėjams gauti 17 proc. didesnes pajamas nei 2007-aisiais.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2011 metais primelžta 1754 tūkst. t pieno, iš jo 75 proc. supirktą perdirbti (2.19 lentelė). Pieno gamyba 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 1,0 proc., tačiau, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 9,4 proc. Pieno supirkimas per 2011 metus išaugo 3,0 proc., o per penkerius sumažėjo 2,3 proc. Pieno gamybos ir supirkimo apimtims didelę įtaką padarė pasaulinė ekonominė krizė: 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, pieno gamyba smuko 5 proc., o supirkimas – 7,4 proc. Iki 2011 metų nei pieno gamyba, nei supirkimas nepasiekė ikikrizinio lygio.

2.19 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 2.19. Milk production and purchase in 2007–2011, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su compared to 2007, %
Primelžta pieno / Milk production	1936,6	1883,8	1791,0	1736,5	1754,0	91
Supirktą pieno / Milk purchase						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1348,5	1375,6	1274,2	1278,3	1317,1*	98
bazinių rodiklių** <i>basic fatness**</i>	1628,2	1660,8	1534,3	1540,4	1587,2	97

* 4,14 % riebalų / milk fat, 3,27 % baltymų / protein.

** 3,4 % riebalų / milk fat, 3,0 % baltymų / protein.

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2011 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 1392-2874; Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

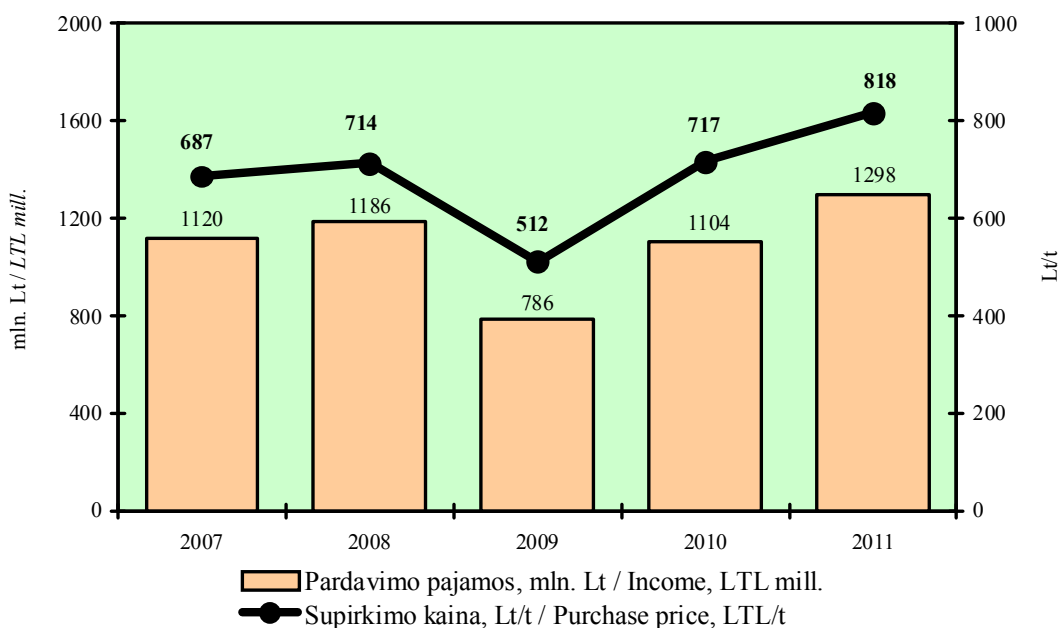
Beveik visas pienas melžiamas iš karvių. Ožkų pienas 2010 metais tesudarė 0,2 proc. ir nuo 2007-ųjų nuolat mažėjo tiek fiziniu svoriu, tiek santykinai. 2007 metais ožkų pienas sudarė 0,3 proc. viso primelžto pieno.

Didžioji pieno dalis pagaminama ūkininkų ir šeimos ūkiuose, tačiau pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2007 metais pastarieji pagamino 13,7 proc. pieno, o 2010-aisiais – 16,2 proc.

Žaliavinio pieno importas 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 44 proc. ir siekė 294,7 tūkst. t. Importo šalys išliko tradicinės – Latvija (70 proc. importuoto pieno) ir Estija (30 proc.). Palyginti su 2007-aisiais, 2011 metais žaliavinio pieno buvo importuota 2 kartus daugiau. Vidutinė importuoto žaliavinio pieno kaina 2011 metais – 1145 Lt/t. Per 2011 metus eksportuota 70,7 tūkst. t žaliavinio pieno. Palyginti su 2010-aisiais, jo išvežta 3 kartus daugiau, išsiplėtė ir eksporto geografija. Iki 2010 metų 99 proc. žaliavinio pieno buvo eksportuojama į Lenkiją, o 2011-aisiais į šią šalį išvežta tik 69 proc. pieno, 27 proc. – į Estiją ir 4 proc. – į Latviją. Vidutinė eksportuoto žaliavinio pieno kaina – 1199 Lt/t. Palyginti su 2007-aisiais, 2011 metais žaliavinio pieno buvo eksportuota 11,5 karto daugiau. Nuo įstojimo į ES dienos prekyba žaliaviniu pienu vis labiau auga, o 2011 metais ji buvo didžiausia per minėtą laikotarpį.

Nuo 2007 metų superkamo pieno kokybė ir pieno sudėties rodikliai mažai keitėsi. 2007 metais ES veterinarijos ir higienos reikalavimus atitiko 96 proc. viso supirkto pieno, o 2011-aisiais – 95,7 proc. Vidutinis supirkto pieno riebumas tiek 2007, tiek 2011 metais buvo 4,14 proc., o baltymingumas – 3,29 proc. 2007-aisiais ir 3,27 proc. 2011-aisiais.

Pieno supirkimo kainos nustojo didėti 2008 metų antroje–2009 metų pirmoje pusėje ir 2011 metų II ketvirtį. Kitu metu nuo 2007 iki 2011 metų pieno supirkimo kaina kilo. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, bazinių rodiklių pieno vidutinė metinė supirkimo kaina padidėjo 19 proc. – iki 818 Lt/t (2.25 pav.).

2.25 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2007–2011 metais

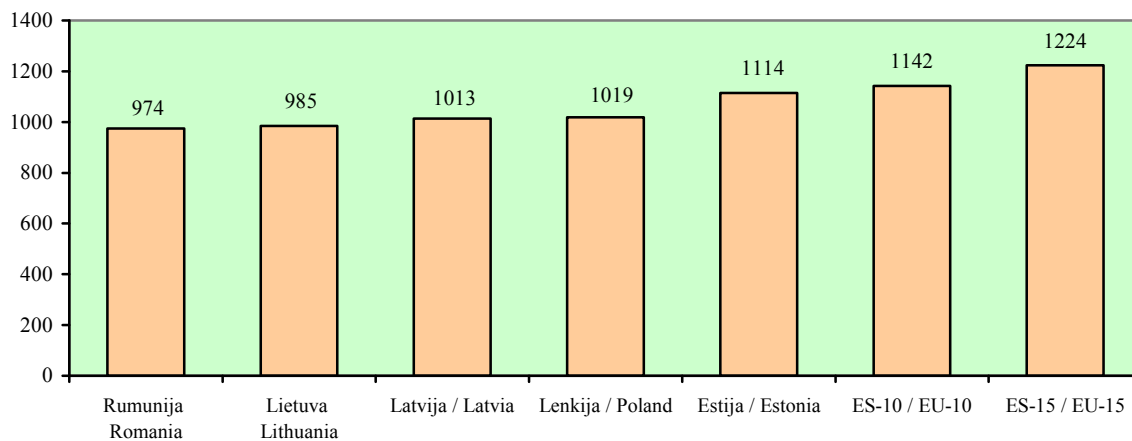
Fig. 2.25. Purchase price and income from sales of milk of basic indicators in 2007–2011

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2011 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 1392-2874;

Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658;

Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.vic.lt/?mid=348>>.

Pieno supirkimo kainos svyravimus daugiausia lėmė pasaulinės pieno produktų paklausos kitimas ir atitinkamai didėjusios ar mažėjusios pieno produktų eksporto kainos bei sezoniškumas. Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau pas mus jų didėjimas ar mažėjimas buvo staigesnis ir gilesnis. 2010 metais Lietuvos pieno supirkimo kaina pakilo iš žemiausios pozicijos ES nuo įstojimo į Sąjungą metų ir užleido ją Rumunijai. 2011 metais Lietuvoje už žaliavinį pieną buvo mokama 2,2 proc. aukštesnė kaina nei Rumunijoje, bet žemesnė nei kitose ES šalyse. Lietuvos pieno supirkimo kaina 2011 metais buvo apie 3 proc. mažesnė nei Latvijoje. Šiek tiek daugiau už superkamą pieną mokėjo Estijoje – 13 proc. daugiau nei Lietuvoje (2.26 pav.). Viena pagrindinių žemos pieno supirkimo kainos Lietuvoje priežasčių – vyraujantys smulkieji pieno gamintojai, kuriems mokama daug žemesnė kaina nei stambiesiems.

2.26 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2011 metais, Lt/t

Fig. 2.26. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and selected EU countries in 2011, LTL per tonne

Šaltinis: EU milk prices – GD Agri. DairyCo [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dairyco.net/library/market-information/datum/eu-milk-prices-dg-agri.aspx>.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkiausių tarp ES šalių. 2007 metais jam teko 3,3 karvės ir 33 proc. ES vidurkio. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje (1,6 karvės) ir Bulgarijoje (2,9 karvės). Tačiau pieno gamyba Lietuvoje pastebimai stambėja. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, vidutinis pieno ūkis padidėjo iki 4,2 karvės, arba 27 proc.

Nuo 2007 iki 2011 metų pabaigos laikančių karves ūkių skaičius sumažėjo 36 proc. Daugiausia sumažėjo 1–2 karvių laikytojų – 36265, arba 39 proc., 3–9 karvių laikytojų sumažėjo 30 proc., 10–19 karvių laikytojų – 18 proc. Tačiau laikančių 30 ir daugiau karvių ūkių padaugėjo 188, arba 15 proc., o karvių juose – 12 proc. (2.20 lentelė). Tačiau vis dar vyrauja smulkieji pieno ūkiai. 10 karvių ir daugiau laiko tik 4,8 proc. šalies pieno gamintojų.

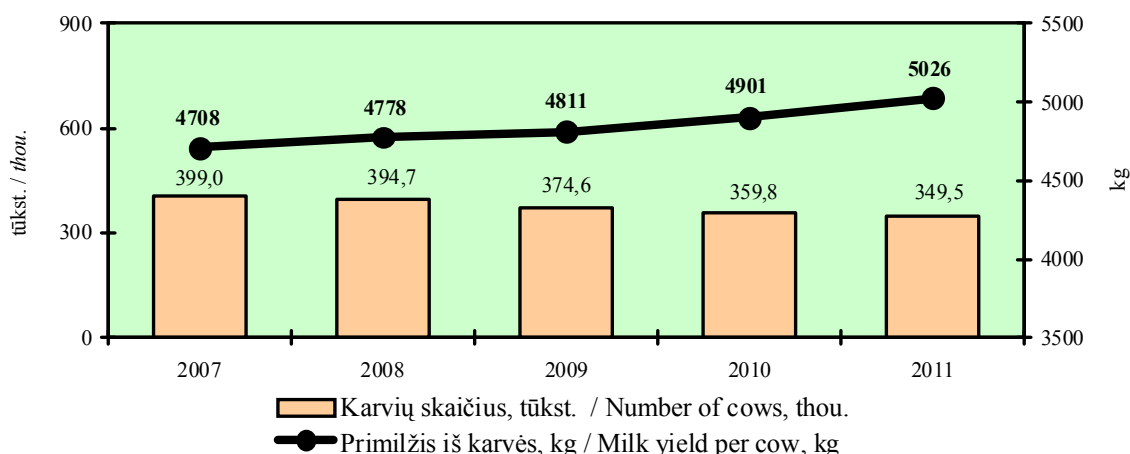
2.20 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2007 ir 2011 metų pabaigoje*Table 2.20. Dairy farms by number of cows in 2007 and 2011 (at the end of the year)*

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2007		2011	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	92932	114,9	56667	70,7
3–9	22219	100,5	15592	72,1
10–19	3524	46,3	2873	38,6
20–29	1036	24,6	1024	24,4
30–49	700	26,1	787	29,8
50–99	361	24,1	433	29,1
≥100	210	59,4	239	63,6
Iš viso / Total	120982	395,9	77615	328,4
Vidutiniškai / Average		3,3		4,2

Šaltiniai: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu110101_pagal_gyvas_karvs11.pdf>; <http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu110101_pagal_gyvus_karvs21.pdf>; <http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu110101_pgl_gy_kar22.pdf>.

Dėl šalyje vyraujančių smulkiųjų ūkių karvių vidutinis produktyvumas gerokai mažesnis už ES vidutinį, 2007 metais jis tesiekė 78 proc. ES šalių vidurkio. Tačiau jų produktyvumas analizuojamu laikotarpiu nuolat didėjo. 2011 metais iš vienos karvės primelžta 5026 t pieno. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2010–2011 kontrolės metais pasiekė 6392 kg – 2,9 proc. daugiau nei 2009–2010-aisiais. Šalyje 2010–2011 kontrolės metais buvo kontroliuojama 43 proc. visų laikomų karvių.

Melžiamų karvių skaičius nuo 2007 iki 2011 metų pabaigos sumažėjo 49,5 tūkst. (2.27 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį. 2009 metais, kainoms drastiškai nukritus, melžiamų karvių sumažėjo labiausiai – 5,1 proc. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, karvių sumažėjo 2,9 proc.

* Išankstiniai Statistikos departamento duomenys / Preliminary data.

2.27 pav. Karvių skaičius ir primilžis iš karvės 2007–2011 metų pabaigoje*Fig. 2.27. Number of cows and milk yield per cow in 2007–2011 (at the end of the year)*

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja trys pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“. Šios įmonių grupės 2011 metais gavo apie 63 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų, 7 proc. punktais mažiau nei 2010-aisiais. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Pastaraisiais metais išaugo dar viena perdirbimo įmonių grupė – AB Vilkyškių pieninė. Ji 2011 metais, kaip ir 2010, gavo apie 10 proc. pieno perdirbimo sektoriaus pajamų. Kitos pieno perdirbimo įmonės ir jų grupės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 12 pieno perdirbimo įmonių turi leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją, o 9 – į Baltarusiją.

Per 2007–2011 metų laikotarpį 2007-aisiais, išaugus pasaulinei pieno produktų paklausai ir kainoms, jų pardavimo augimas buvo sparčiausias. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, pieno produktų pardavimas išaugo 29 proc., o eksportas – 35 proc. Pastebimai sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa 2008 ir 2009 metais lėmė pardavimo ir eksporto mažėjimą. 2010–2011 metais po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika vėl padidino pieno produktų paklausą (2.21 lentelė). 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) pardavimas padidėjo 26 proc., iš jo eksportas – 18 proc.

2.21 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2007–2011 metais

Table 2.21. Key indicators of the milk processing industry in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	34	33	32	31	31
Parduota pieno produktų, mln. Lt / <i>Sales, LTL mill.</i>	2333,9	2294,8	2043,3	2169,0	2736,6
dalis nuo maisto produktų gamybos, proc. <i>share in total production of foodstuffs, %</i>	31	28	28	28	30
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Export income, LTL mill.</i>	1388,7	1340,6	1154,4	1457,7	1718,7
dalis nuo pieno produktų pardavimo, proc. <i>share in total income from sales, %</i>	60	58	56	67	63

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2007–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;

Statistikos departamento duomenys [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440> ;

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <http://veitl1.vet.lt/vepras/>.

Pagrindinė Lietuvos pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Daugiausia pieno produktų buvo pagaminta 2007–2008 metais, kai pasaulinė pieno produktų paklausa buvo didžiausia, o vidaus rinka dar nepatyrusi krizės ir ne taip susitraukusi dėl emigracijos. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai išaugo varškės (23 proc.), šviežių sūrių ir sausų pieno ir išrūgų produktų (po 10 proc.) gamyba. Tačiau daugelio pieno produktų gamyba dar nepasiekė 2007–2008 metų pakilimo laikotarpio gamybos apimčių (2.22 lentelė).

2.22 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2007–2011 metais, tūkst. t
 Table 2.22. Production of main dairy products in 2007–2011, thousand tonnes

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su 2007, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	97,8	105,0	99,5	94,0	102,6	105
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	35,3	35,9	34,8	35,7	33,9	96
Jogurtas / Yoghurt	17,3	15,3	14,4	14,4	14,6	84
Grietinė ir jos mišiniai / Sour cream & mixes	26,6	27,9	28,6	27,8	28,3	106
Varškė / Curd	21,5	23,3	23,5	24,4	26,5	123
Sviestas ir kiti pieno riebalai / Butter and other milk fats	12,3	9,0	12,0	8,5	8,7	71
Švieži sūriai / Fresh cheese	22,6	30,7	34,8	24,0	24,8	110
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	52,3	56,3	37,6	43,9	46,8	89
Sausi pieno ir išrūgų produktai / Dried milk and whey products	35,7	40,0	41,4	36,6	39,2	110
Valgomieji ledai, mln. l / Ice cream, mill. l	24,3	25,1	21,1	24,5	18,1	74
Pieno konservai / Canned dairy products	22,0	29,8	21,0	25,0	21,5	98

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2007–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2011 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 1392-2874.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui per 2007–2010 metų laikotarpį padidėjo 1,2 proc. Neskaitant ūkiuose pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo, atskirų pieno produktų suvartojimas 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 9–43 proc., o raugintų pieno produktų šalies gyventojai suvartojo 5 proc. mažiau (2.23 lentelė). Nors per minėtą laikotarpį didžiosios dalies pieno produktų kainos pakilo, tačiau dėl padidėjusio darbo užmokesčio gyventojų perkamoji galia taip pat didėjo, o tai ir lėmė pieno produktų vartojimo augimą.

2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjusios pieno produktų kainos didelės įtakos suvartojimui neturėjo, nes darbo užmokestis augo vidutiniškai sparčiau už pieno produktų kainas. 2009 metais dėl ekonominės krizės pieno produktų kainos sumažėjo ir padidėjo gyventojų, turinčių darbą, perkamoji galia: palyginti su 2008 metais, išaugo galimybė nusipirkti 7–54 proc. daugiau pieno produktų. Be to, darbo užmokestis dar nebuvo drastiškai kritęs. Tačiau didėjant nedarbui kai kurių pieno produktų suvartota mažiau. 2010–2011 metais, palyginti su 2009-aisiais, darbo užmokesčiui nekybant, o pieno produktų kainoms išaugus dėl padidėjusios pasaulinės paklausos, net ir dirbančiųjų gyventojų perkamoji galia smuko, bendras pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas sumažėjo, tačiau daugelio pieno produktų buvo suvartojama beveik tiek pat, kiek ir 2009-aisiais, o kai kurių ir daugiau.

**2.23 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2007–2011 metais**

Table 2.23. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2007–2011

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su 2007, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>						
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į pieną <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	259	268	289	262	n. d.	
Sūris ir varškė* / <i>Cheese*</i>	13,6	14,3	13,6	14,1	14,8	109
Sviestas* / <i>Butter*</i>	1,4	1,3	2,2	1,9	2,0	143
Rauginto pieno produktai* / <i>Sour milk products*</i>	25,5	22,5	20,7	23,5	24,3	95
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	24,2	39,1	30,2	30,7	30,8	127
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia <i>Purchasing power of average neto wages and salaries per month</i>						
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	75	87	93	78	81	108
Grietinė, 20–30 proc. riebumo, kg <i>Sour cream, 20–30 % fat content, kg</i>	186	206	317	276	253	136
Varškė, 5–9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 5–9% fat content, kg</i>	124	131	153	148	130	105
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5% fat content, l</i>	697	703	778	773	658	94
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>						
Sviestas / <i>Butter</i>	18,01	19,04	17,26	19,91	19,62	109
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2,5% fat content, Lt/l</i>	1,94	2,35	2,06	2,01	2,42	125
Grietinė, 20–30 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–30 % fat content</i>	7,28	8,01	5,35	5,63	6,29	86
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9% fat content</i>	10,90	12,59	10,50	10,53	12,25	112

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2007–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1392-2874;

Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658;

Statistikos departamento duomenys.

Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminama Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2007 metais importiniai pieno produktai sudarė 16 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žaliavinio pieno importo), o 2011 metais – 18 proc., nors 2009 metais buvo nukritę iki 14 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyrauja sūriai ir fermentuoti bei rauginti pieno produktai, ledai. 2011 metais iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) įvežta už 279,8 mln. Lt (be žaliavinio pieno). Bendra pieno produktų rinka sudarė 1,6 mlrd. Lt, o įskaitant ir produktus su augaliniais riebalais – 1,7 mlrd. Lt.

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje 2011 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2006-ųjų gruodžiu, padidėjo 22,0 proc. Didmeninės kainos augo 2007 metais ir aukščiausią lygį analizuojamu laikotarpiu pasiekė 2008-ųjų gruodį. 2007 metais pieno ir jo produktų kainų šuolį lėmė pasaulinių kainų didėjimas. 2009-aisiais pieno produktų įmonių kainos, veikiamos krizės ir pasaulinio kainų kritimo, mažėjo. Žemiausią lygį jos pasiekė 2009-ųjų rugsėjį – buvo 5 proc. mažesnės nei 2006-ųjų gruodį. Nuo 2009 metų rugsėjo pieno produktų didmeninės kainos Lietuvos rinkoje didėjo, lėčiausiai – 2011 metais. Per juos kainos pakilo 9,5 proc.

Pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2007–2011 metais buvo teigiamas, tačiau kito ne Lietuvos pieno perdirbėjų naudai, nes vis didesnę vietinės rinkos dalį užėmė importuoti pieno produktai. 2007 metais eksportas 4,6 karto viršijo importą, o 2011-aisiais – tik 2,8 karto. Importo augimo tempai lenkė eksporto: per 2007–2011 metų laikotarpį importas išaugo 2 kartus, eksportas – 24 proc. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, importas padidėjo 36 proc., o eksportas – 18 proc.

2011 metais pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) eksportuota už 1718,7 mln. Lt. Eksportas sparčiausiai augo 2007-aisiais – 36 proc., palyginti su prieš tai buvusiais metais. Tam didžiausios įtakos turėjo pasaulinės paklausos augimas. Apie pusę viso eksporto sudarė sūris ir varškė. 2007 ir 2011 metais sūrio ir varškės lyginamasis svoris buvo 47 proc. eksporto, o 2008 – 58 proc., 2009 – 56 proc. 2011 metais pieno produktų eksporto dar 18 proc. sudarė nekoncentruota grietinėlė, 9 proc. – pieno milteliai. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, augo beveik visų pieno produktų eksportas, labiausiai – jogurto (5,7 karto). Sumažėjo tik kazeino, sviesto ir lieso pieno miltelių eksportas (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Pieno produktų grynas eksportas 2007–2011 metais, mln. Lt

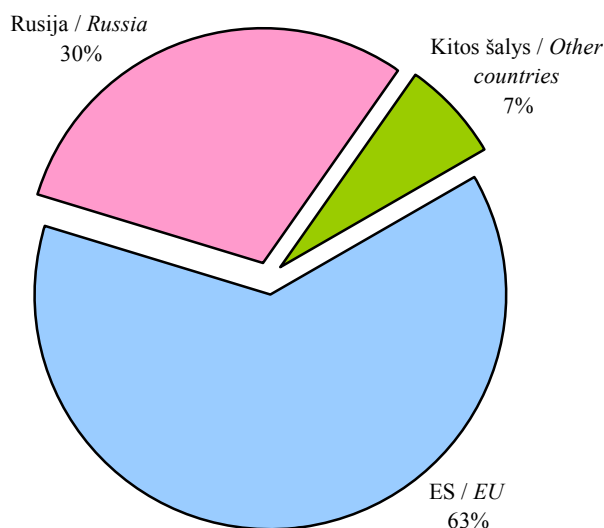
Table 2.24. Net exports of dairy products in 2007–2011, LTL million

KN kodas CN code	Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su compared to 2007, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė Milk & cream, not concentrated	275,3	180,2	177,5	291,3	418,1	152
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė Milk & cream, concentrated	230,5	189,1	163,4	256,2	221,9	96
040210	Lieso pieno milteliai Skimmed milk powder	168,3	83,0	66,5	151,2	135,2	80
040221	Nenugriebto pieno milteliai Whole milk powder	3,5	23,2	30,7	28,9	10,5	300
040291	Sutirštintas pienas be cukraus Condensed milk without sugar	28,5	34,1	25,1	42,4	36,8	129
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi Condensed milk with sugar	30,0	47,5	40,4	33,4	39,2	131
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / Fermented or acidified milk & cream	13,8	15,7	15,2	16,6	36,7	266

KN kodas CN code	Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su 2007, % compared to 2007, %
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	2,3	2,2	2,3	2,7	13,1	570
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	93,0	63,7	61,0	83,2	99,0	106
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	69,5	52,2	39,8	33,5	36,8	53
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	646,0	782,8	647,9	716,0	813,0	126
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	199,4	269,7	252,9	293,7	332,7	167
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	444,0	509,2	391,5	416,6	467,9	105
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	30,6	31,5	34,4	42,3	48,2	158
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	0,9	9,0	3,2	0,03	0,3	33
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	29,1	16,0	12,0	18,1	44,7	154

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės lietuviškų pieno produktų eksporto šalys buvo ES valstybės ir Rusija. Ir 2011 metais daugiausia pieno produktų išvežta į ES šalis – 63 proc. viso eksporto, į Rusiją – 30 proc. (2.28 pav.). 2007 metais atitinkamai buvo eksportuota 65 proc. ir 29 proc. Eksporto į Rusiją dalis tokia didelė todėl, kad joje yra galimybė lietuviškus sūrius parduoti su savo prekės ženklu, taip gaunant aukštesnę kainą nei parduodant ES šalyse kaip pramoninius sūrius. Sūriai sudarė didžiąją į Rusiją eksportuotų pieno produktų dalį (88 proc. 2011 metais).

2.28 pav. Pieno produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2011 metais

Fig. 2.28. Structure of the export of dairy products by country group in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų pieno produktų kainos 2011 metų gruodį, palyginti su 2006-ųjų tuo pačiu mėnesiu, padidėjo 67 proc. Kainų kitimo tendencijos analizuojamu laikotarpiu buvo panašios kaip ir vidaus rinkoje, tik kainų šuoliai ar kritimas daug didesni. 2010 metais pieno produktų eksporto kainos kilo ypač sparčiai: 2010 metų gruodį, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu mėnesiu, jos padidėjo 26 proc. O 2011 metų gruodį, palyginti su 2010-ųjų gruodžiu, pieno produktų eksporto kainos nekito.

Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, nuo 2008–2009 kvotos metų – 2 proc. – iki 1739 tūkst. t, po to kasmet didinama 1 proc. Gauta kvota yra pakankama ir nevaržo prekinės pieno gamybos (2.25 lentelė).

2.25 lentelė. Nacionalinės pieno gamybos kvotos vykdymas 2006–2011 metais, proc.

Table 2.25. Fulfilment of national milk production quota in 2006–2011, per cent

Kvotos metai <i>Quota year</i>	Pardavimo perdirbti kvota <i>Quota for processing</i>	Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota <i>Quota for direct consumption</i>
2006–2007	85	7
2007–2008	85	54
2008–2009	84	56
2009–2010	76	61
2010–2011	77	n. d.

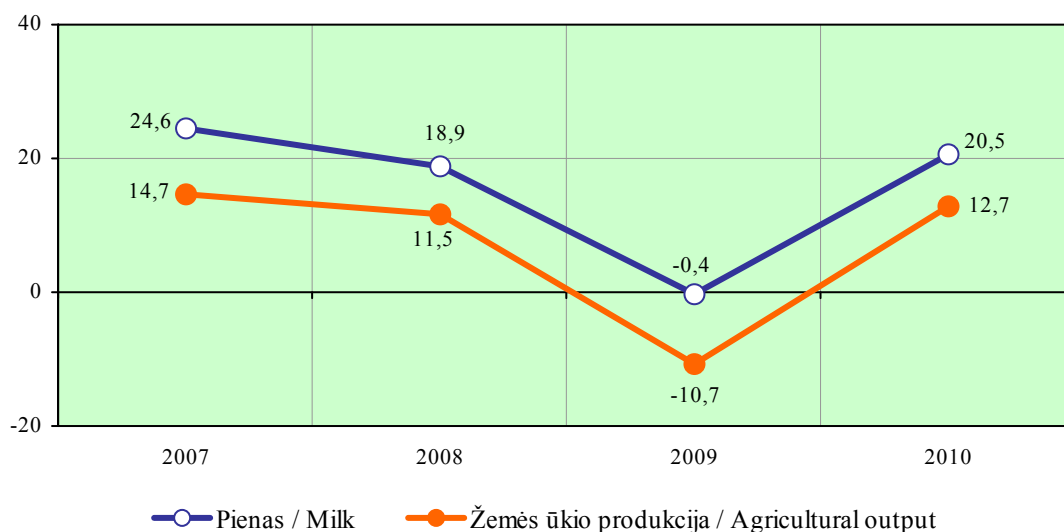
Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nma.lt/index.php/parama/kvotos/pieno-kvotos/statistika/1498>.

Už 2007 metus buvo išmokėta 70,4 mln. Lt tiesioginių nacionalinių išmokų už parduotą kvotinį pieną, už 2008-uosius – 119,6 mln. Lt, 2009-iesiems buvo skirta 121 mln. Lt. Už 2010 metus išmokėta 117,2 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną ir 10,6 mln. Lt ES išmokų pieno gamintojams, nukentėjusiems nuo pieno sektoriaus krizės. 2011 metais pieno gamintojams skirta 92 mln. Lt atsietųjų nacionalinių tiesioginių išmokų už kvotinį pieną.

Iš pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių 2007–2011 metais daugiausia buvo naudojamos eksporto kompensacijos. 2007 metais už pieno produktų eksportą į trečiąsias šalis pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 71,6 mln. Lt, nors išaugus pieno produktų pasaulinėms kainoms, nuo 2007 metų liepos ES eksporto į trečiąsias šalis kompensacijos buvo panaikintos. Tačiau 2008-aisiais už ankstesniais metais eksportuotą produkciją pieno perdirbimo įmonės dar gavo 3,8 mln. Lt kompensacijų. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas atnaujintas ir pieno produktų eksportuotojams išmokėta 17,55 mln. Lt eksporto kompensacijų, iš jų Lietuvos įmonėms – 13,95 mln. Lt. 2010 metais išmokėta tik 3,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, nes dėl padidėjusių kainų kompensacijos vėl buvo nutrauktos. 2011 metais išmokėta 0,05 mln. Lt eksporto kompensacijų.

Iš kitų pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių visais analizuojamais metais buvo naudojama parama ilgai brandinamų sūrių privačiam sandėliavimui: dviem įmonėms kasmet suteikiama parama 700 t sūrių sandėliavimui. 2009 metais pieno perdirbimo įmonės pirmą kartą pasinaudojo intervencinių sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimų priemone, nes pieno produktų kainos užsienio rinkose buvo labai kritusios. Iki tol intervenciniai pirkimai nevyko, nes neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Į intervencinius sandėlius buvo supirkta 1,84 tūkst. t sviesto ir 10,34 tūkst. t lieso pieno miltelių. 2010 metais – 12,18 tūkst. t intervencinių pieno produktų, o 2011 metais – 6,0 tūkst. t.

Pieno ūkio ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose ūkininkų pienininkystės ūkiuose 2007–2010 metais buvo pelninga. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, bendrasis pelnas ir subsidijos 1 Lt pardavimo pajamų 2007 metais buvo 79 proc. (43 proc. – be subsidijų). 2010-aisiais pelningumas sumažėjo iki 77 proc., įskaitant subsidijas (21 proc. – be subsidijų). Pieno gamyba buvo pelninga ir ŽŪB bei įmonėse, išskyrus 2009 metus, kai patirta 0,4 proc. nuostolių (2.29 pav.). Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse – viena pelningesnių ūkio šakų, nors atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo šiek tiek sumažėjo: nuo 9,9 proc. punkto 2007 metais iki 7,8 proc. punkto 2010-aisiais.

2.29 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2007–2010 metais, proc.

Fig. 2.29. Profitability of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2007–2010, per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2008–2011.

Pieno gamybos pelningumui 2007–2010 metais didžiausią įtaką turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas. Pieno gamybos savikaina keitėsi mažiau, tačiau, pavyzdžiui, 2008 metais, net ir augant supirkimo kainai dėl padidėjusios savikainos pieno gamybos pelningumas sumažėjo. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2007 metais buvo 540 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2010 metais padidėjo iki

640 Lt/t, t. y. 18,5 proc., o palyginti su 2008 metais, sumažėjo 12 proc. Natūralaus pieno savikaina 2010 metais, palyginti su 2007-aisiais, išaugo 8,2 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių (iki 2008 m. – trijų) didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių veikla, 2007 metais buvusi pelninga, 2008-aisiais patyrė 1,9 proc. nuostolių (2.26 lentelė). Tačiau nuo 2009 metų vėl gautas pelnas. 2011 metais pelningumas pasiekė 3,1 proc.

**2.26 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynasis pelningumas
2007–2011 metais, proc.**

Table 2.26. Net profitability of major dairy enterprises in 2007–2011, per cent

Rodiklis / Indicator	2007	2008	2009	2010	2011
Grynasis pelningumas <i>Net profitability</i>	5,3	-1,9	2,6	4,0	3,1

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>>.

2007 metais nemažos įtakos pelningumui turėjo eksporto kompensacijos, mokamos už išvežamą į trečiąsias šalis produkciją. Tais metais pelningumą dar padidino pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos. 2008 metais minėtos kompensacijos nebebuvo mokamos, pasaulinės pieno produktų kainos krito ir Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms, eksportuojančioms daugiau kaip pusę savo produkcijos, teko dirbti nuostolingai. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas vėl atnaujintas, o 2010–2011 metų pelningumo didėjimą nulėmė pakilusios pieno produktų kainos.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Gyvulininkystės sektorius Lietuvoje yra svarbi žemės ūkio sritis, aprūpinanti šalies vartotojus įvairiais gyvulininkystės produktais, ir Lietuvos eksporto šaltinis. Gyvulininkystės produktai sudaro apie pusę žemės ūkio produkcijos. Iš jų beveik pusę sudaro pienas, o likusią dalį – gyvulių ir paukščių mėsa. Tik nežymi dalis tenka kiaušinių, vilnos, medaus, vaško ir kitai gyvulininkystės produkcijai. Kasmet gyvulių skaičius mažėja, tačiau apsirūpinimas jų produkcija išlieka gana didelis. Analizuojamu laikotarpiu daugiausia sumažėjo karvių, tačiau dėl didesnio primilžio pieno pagaminama dvigubai daugiau nei reikia šalies rinkai. Nors trečdalis veršelių eksportuojama, jautienos pagaminama beveik tris kartus daugiau nei suvartoja šalies gyventojai. Sparčiai plečiasi paukštininkystė, nes paukštiena – pigiausia ir perkamiausia mėsa. Daugiausia šalies gyventojai suvartoja kiaulienos, tačiau Lietuvoje užauginama tik trečdalis viso poreikio. Du trečdaliai kiaulienos importuojama iš ES šalių. Dėl nepakankamo suinteresuotumo ir skatinimo bei griežtų aplinkosaugos reikalavimų kiaulininkystė praranda dešimtmečiais turėtas pozicijas. Didelė dalis gyvulininkystės produktų eksportuojama. Vertine išraiška 2011 metų mėsos, gyvulių ir paukščių eksportas buvo 36 proc. didesnis nei importas. 2011 metais gyvulių ir paukščių paskersta beveik tiek pat, kiek ir 2010-aisiais. Tai atitinka ikikrizinį 2008 metų lygį.

Gyvulių auginimas. Statistikos departamento duomenimis, 2011 metais ūkininkai ir bendrovės laikė mažiau melžiamų karvių, kiaulių, paukščių, o daugiau galvijų ir avių nei 2010-aisiais. Didžiausias nuosmukis – kiaulininkystės sektoriuje (2.27 lentelė).

2.27 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2007–2011 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.27. Number of livestock and poultry in 2007–2011 (at the end of the year), thousand

Gyvulių rūšys / Kind of animals	2007	2008	2009	2010	2011*
Galvijai / Cattle	787,9	770,9	759,4	748,0	752,4
iš jų melžiamos karvės of which dairy cows	404,5	394,7	374,6	359,8	349,5
Kiaulės / Pigs	923,2	897,1	928,2	929,4	790,3
Paukščiai / Poultry	9874,8	9107,5	9308,7	9466,3	8921,2
Avys / Sheep	43,3	47,5	52,5	58,5	60,4

* Išankstiniai Statistikos departamento duomenys / Preliminary data of the Statistics Lithuania.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

Galvijai. Statistikos departamento duomenimis, 2011 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 752,4 tūkst. galvijų, iš jų melžiamų karvių – 46 proc. (2.27 lentelė). Daugiausia – Lietuvos juodmargių (66 proc.) ir Lietuvos žalujų (19 proc.). Mėsinių ir mišrūnų veislių galvijai sudaro 14 proc.

2011 metų pabaigoje galvijus augino 87,4 tūkst. ūkių, t. y. dvigubai mažiau nei prieš penkerius metus (2.28 lentelė). Smulkiųjų ūkių skaičius mažėja. Vidutinis ūkis dar labai mažas. Vienam ūkiui teko vidutiniškai 8 galvijai (ES – apie 37).

2.28 lentelė. Galvijų ūkių skaičius 2006 ir 2011 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.28. Farms by number of cattle in 2006 and 2011 (at the end of the year), thousand

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. / Number of cattle per farm, heads	2006		2011	
	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle	ūkių skaičius number of farms	galvijų skaičius number of cattle
1–2	95,9	132,0	48,8	67,1
3–5	38,2	140,9	19,2	71,2
6–10	15,9	118,5	9,1	68,9
11–20	8,0	114,1	5,1	73,4
21–30	2,2	55,7	1,8	44,9
31–50	1,5	59,8	1,5	60,4
51–100	0,9	64,0	1,1	77,5
101–150	0,2	26,1	0,3	40,5
>=151	0,3	148,5	0,4	166,7
Iš viso / Total	163,1	859,6	87,3	670,6
Vidutiniškai, vnt. Average, heads		5,3		7,7

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje galima išskirti tris pagrindines galvijų auginimo ūkių grupes – stambiuosius, vidutinius ir smulkiuosius galvijų augintojus. 2011 metais smulkieji ūkiai, kuriuose laikoma iki 20 galvijų, sudarė 94 proc. visų ūkių, juose buvo auginama 42 proc. visų galvijų. Mažėja smulkiųjų ūkių, auginančių iki 50 galvijų, skaičius.

Galvijienos gamyba yra priklausoma nuo pieno gamybos tendencijų. Didėjant pieno gamybai, didėja ir pieninių veislių galvijų skaičius. Kadangi skerdimui užauginama trigubai daugiau galvijų nei jų mėsos reikia šalies rinkai, gyvulių perteklius turi neigiamos įtakos supirkimo kainoms. Gyvų galvijų eksportas – alternatyva galvijų kainoms didinti. Todėl ne vienus metus vykstantis veršelių eksportas iš dalies yra pateisinamas. 2011 metais eksportuota 41 proc. gimusių veršelių. Svarbu ir tai, kad pieninių veislių galvijų mėsa nėra vertinama taip, kaip mėsinių galvijų.

Mėsinių galvijų auginimas – palyginti jauna gyvulininkystės šaka. Dabar Lietuvoje auginama 13 grynaveislių ir dvi mėsinių mišrūnų galvijų veislės. Iš grynaveislių labiausiai paplitę limuzinų, šarolė ir abrakų veislės. Tačiau daugiausia auginama mišrūnų. Mėsinių ir mišrūnų veislių galvijų skaičius per penkerius metus (2007–2011 m.) padidėjo. Karvių židinių skaičius išaugo daugiau kaip du kartus, iki 22,5 tūkst., tačiau grynaveislių buvo tik apie ketvirtadalį, o telyčių skaičius nedidėjo. 2011 metų pabaigoje mėsinių ir mišrūnų veislių karvių ir telyčių buvo 59,9 tūkst., o su prieaugliu – 94,9 tūkst. Juos augino 18,3 tūkst. ūkių. Vienam ūkiui teko vidutiniškai 5 galvijai.

Visose ES šalyse gyvulių skerdenos vertinamos pagal vieningą skerdenų klasifikavimo sistemą SEUROP. Sistema privaloma ES šalyse ir leidžia teisingai mokėti už parduotus gyvulius, skelbti kainas ir jas palyginti visose ES šalyse. Gyvulių skerdenų klasifikavimas Lietuvos skerdyklose vykdomas nuo 2002 metų. 2011 metų skerdenų vertinimo rezultatai rodo, kad E, U ir R klasių (kartu) buvo tik 9 proc., o vyraujančios O klasės – 54 proc. (2.29 lentelė).

2.29 lentelė. Galvijų skerdenų struktūra pagal SEUROP raumeningumo klases 2007–2011 metais, proc.

Table 2.29. Cattle carcasses by SEUROP conformation class in 2007–2011, per cent

Klasės / Class	2007	2008	2009	2010	2011
E, U ir R	8,5	8,6	8,5	12,6	8,7
O	46,7	48,6	47,2	55,9	54,3
P	44,8	42,8	44,3	31,5	37,0
Iš viso / Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Kiaulės. Statistikos departamento duomenimis, 2011 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 790,3 tūkst. kiaulių, iš jų veislinių paršavedžių – 68,3 tūkst. (2.30 lentelė). 2011 metais kiaulių augintojai užaugino apie 1,17 mln. kiaulių, iš kurių 261 tūkst. eksportavo, o 916 tūkst. paskerdė. Du trečdaliai kiaulių paskersta skerdimo įmonėse. Per 2006–2011 metus kiaulių skaičius sumažėjo beveik trečdaliu. Kiaulininkystė – vienas iš nedaugelio žemės ūkio sektorių, kuriam nėra taikomos tiesioginės išmokos, kompensacijos už kurą, o pašarinių grūdų kainos 2007–2011 metais gerokai sukilo. Todėl daugelis smulkiųjų ūkių nustojo auginti kiaules. Kad Lietuvos gyventojai visiškai apsirūpintų sava kiauliena, gamybos apimtis reikėtų padidinti daugiau kaip du kartus.

2.30 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2006 ir 2011 metų pabaigoje, tūkst.*Table 2.30. Number of pigs by group in 2006 and 2011 (at the end of the year), thousand*

Kiaulių grupės / Group of pigs	2006	2011	Pokytis / Change %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	1127,1	790,3	-29,1
paršeliai iki 20 kg / piglets up to 20 kg	249,8	138,6	-44,5
paršeliai 20–50 kg / piglets 20–50 kg	260,7	208,5	-20,0
penimos kiaulės 50–80 kg <i>fattening pigs 50–80 kg</i>	252,3	202,3	-19,8
penimos kiaulės 80–110 kg <i>fattening pigs 50–80 kg</i>	198,1	117,4	-40,7
penimos kiaulės daugiau kaip 110 kg <i>fattening pigs over 110 kg</i>	66,7	54,1	-18,9
veislinės paršavedės / pedigree sows	81,9	68,3	-16,6
kuiliai / boars	2,0	1,1	-45,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais kiaulių skerdenų kokybė nesikeitė (2.31 lentelė), tačiau yra pakankamai aukšto lygio – S, E ir U raumeningumo klasės kiaulės sudarė 99 proc.

2.31 lentelė. Kiaulių skerdenų struktūra pagal SEUROP raumeningumo klases 2007–2011 metais, proc.*Table 2.31. Pig carcasses by SEUROP conformation class in 2007–2011, per cent*

Klasės / Class	2007	2008	2009	2010	2011
S	30	34	46	47	47
E	46	46	42	42	44
U	19	16	11	10	8
R	4	3	1	1	1
O	1	1	0	0	0
P	0	0	0	0	0
Iš viso / Total	100	100	100	100	100

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Avys ir ožkos. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, 2011 metų pabaigoje 4,7 tūkst. ūkiuose buvo auginama 61 tūkst. avių (iš jų 27,7 tūkst. ėriavedžių) ir 3,1 tūkst. ūkiuose – 6,7 tūkst. ožkų (iš jų 3,0 tūkst. ožkų vedeklių). Per 2006–2011 metus avių skaičius išaugo 26 proc., tačiau 1 proc. sumažėjo ožkų (2.32 lentelė). Avininkystė Lietuvoje nėra paplitusi žemės ūkio šaka, tačiau avių skaičius didėja.

2.32 lentelė. Ūkiai pagal avių ir ožkų skaičių 2006 ir 2011 metų pabaigoje*Table 2.32. Farms by number of sheep and goats in 2006 and 2011 (at the end of the year)*

Avių ar ožkų skaičius ūkyje <i>Number of sheep or goats per farm</i>	Avis auginantys ūkiai / <i>Sheep farms</i>				Ožkas auginantys ūkiai / <i>Goat farms</i>			
	2006		2011		2006		2011	
	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>
1–2	1400	1992	1770	2570	3065	3903	2453	3234
3–5	744	2837	1134	4347	412	1437	502	1768
6–10	430	3269	717	5367	67	497	87	626
11–20	325	4763	496	7306	10	159	18	257
21–30	173	4317	221	5526	1	26	2	54
31–50	140	5434	186	7022	1	42	5	194
51–100	98	6646	118	8321	1	52	2	151
101–150	27	3259	32	3983	0	0	1	105
>=151	34	15778	37	16552	3	622	1	299
Iš viso / <i>Total</i>	3371	48295	4711	60994	3560	6738	3071	6688
Vidutiniškai / <i>Average</i>		14		13		2		2

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Per 2011 metus paskersta 25,3 tūkst. avių, gauta 0,4 tūkst. t avienos, suvartota 700 t (0,2 proc. visos mėsos).

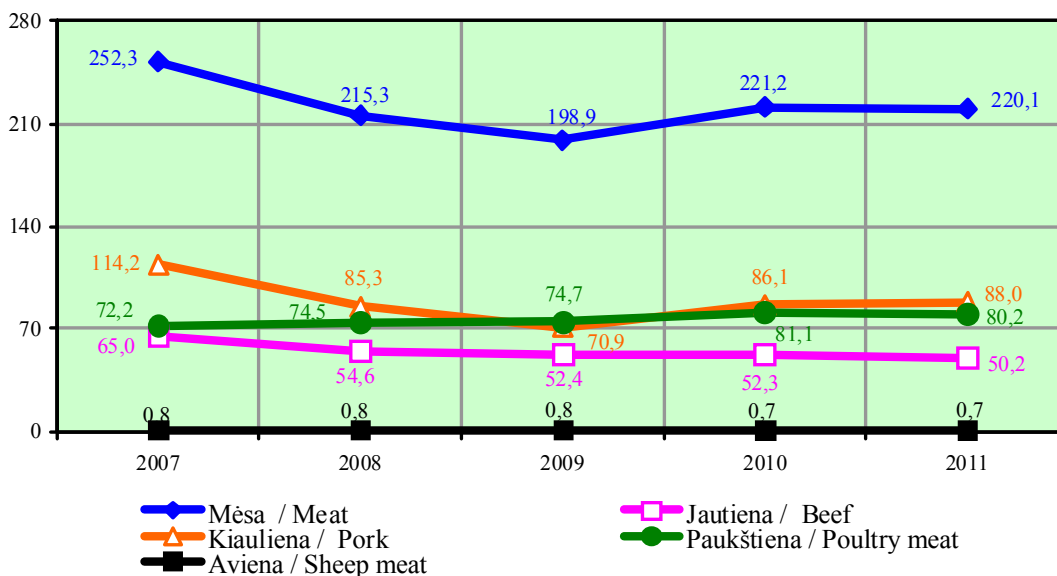
Paukščiai. Statistikos departamento duomenimis, 2011 metų pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 8,9 mln. paukščių (2.33 lentelė). Per 5 metų laikotarpį beveik dvigubai padidėjo kalakutų skaičius. Tačiau kitų paukščių rūšių mažėjo. Daugiausia sumažėjo broilerių – 14 proc.

2.33 lentelė. Paukščių skaičius 2007 ir 2011 metų pabaigoje, tūkst.*Table 2.33. Number of poultry in 2007 and 2011, thousand*

Paukščiai / <i>Poultry</i>	2007	2011
Viščiukai broileriai / <i>Broilers</i>	5383,2	4624,0
Vištos dedeklės / <i>Laying hens</i>	4309,6	4034,1
Žasys / <i>Geese</i>	36,9	17,5
Antys / <i>Ducks</i>	34,3	29,3
Kalakutai / <i>Turkeys</i>	104,4	207,7
Kiti paukščiai / <i>Other</i>	6,4	8,7
Iš viso / <i>Total</i>	9874,8	8921,2

Šaltinis: Sstatistikos departamento duomenys.

Mėsos gamyba. Išankstiniais duomenimis, 2011 metais visuose ūkiuose pagaminta 220,1 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenos. Tai 1,1 tūkst. t mažiau nei 2010-aisiais (2.30 pav.).

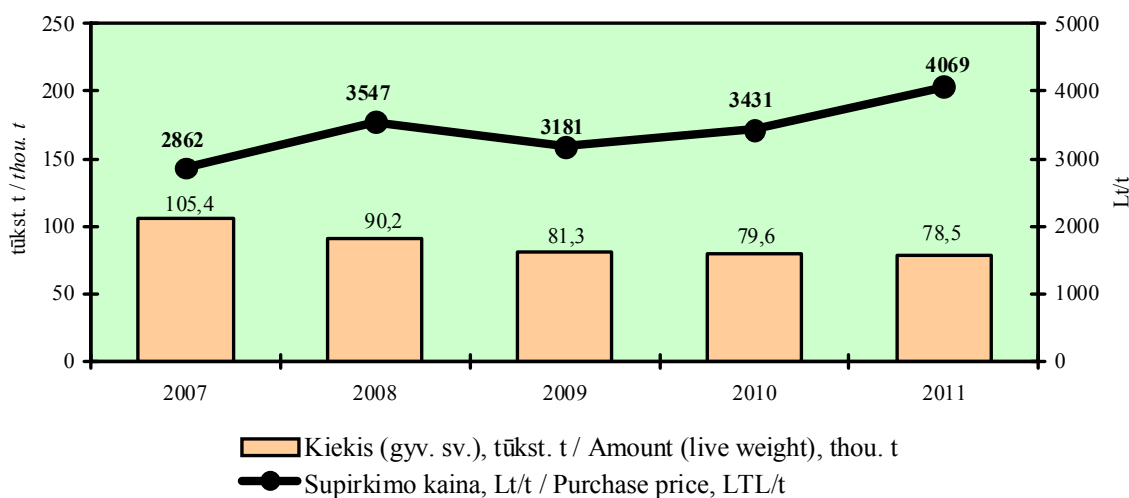

2.30 pav. Mėsos (skerdenos) gamyba 2007–2011 metais, tūkst. t

Fig. 2.30. Meat production (carcasses) in 2007–2011, thousand tonnes

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

2011 metais supirkta 233,7 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), 1 proc. daugiau nei 2010-aisiais. Skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 151,3 tūkst. galvijų (1 proc. mažiau nei 2010-aisiais) ir gavo 38,0 tūkst. t skerdenos. Daugiausia supirkta karvių (44 proc.) ir bulių (40 proc.). Daugiau nei 2010-aisiais supirkta karvių (2 proc.), bet mažiausiai telyčių – 6 proc. 2011-aisiais vidutinė galvijų supirkimo kaina buvo 19 proc. didesnė nei 2010 metais (2.31 pav.).

2.31 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinė kaina 2007–2011 metais

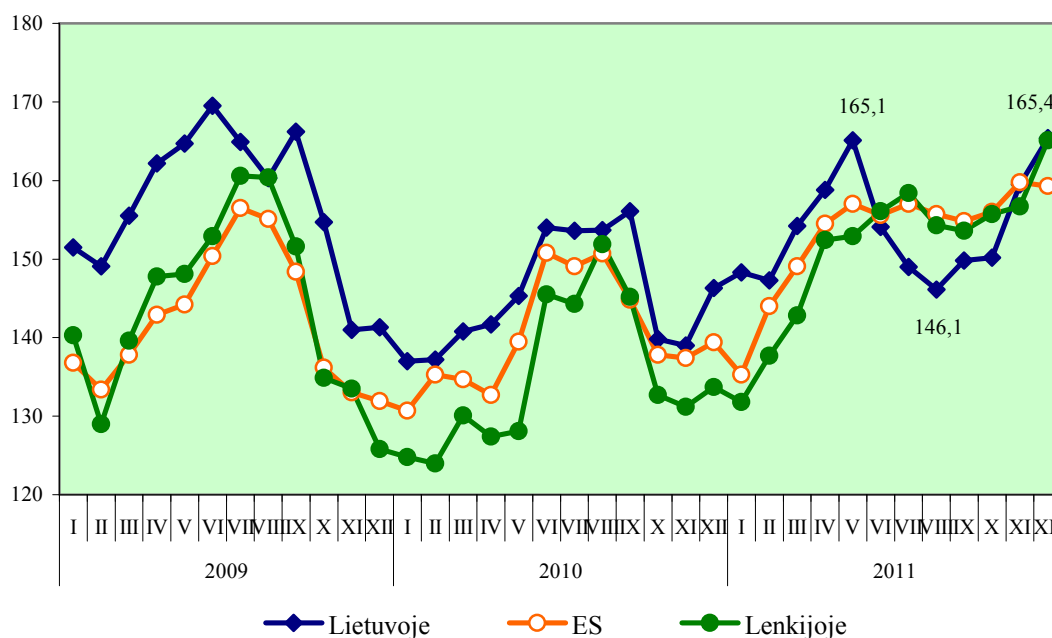
Fig. 2.31. Amount purchased and average price of cattle in 2007–2011

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; ŽŪIKVC duomenys.

2011 metų galvijų supirkimo kainos Lietuvoje buvo didžiausios per visą analizuojamą laikotarpį. O2 klasės bulių vidutinė supirkimo kaina per metus išaugo penktadaliu. Šios kainos didėjo beveik visose ES šalyse (vidutiniškai 15 proc.). Metų pabaigoje supirkimo kainos Lietuvoje buvo tik 3,8 proc. mažesnės už vidutinę kainą ES šalyse ir apie 3 proc. didesnės nei Lenkijoje. Lietuvoje išaugintų O2 klasės bulių supirkimo kaina ES rinkoje lenkė 13-os ES šalių supirkimo kainas.

Per 2011 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 46 proc. (519 tūkst.) visuose ūkiuose užaugintų kiaulių. 2011 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina pagal SEUROP skerdenų klasifikavimo skalę buvo 6 proc. didesnė nei 2010-aisiais.

Kiaulių (E klasės) supirkimo kaina Lietuvoje – 154,0 EUR/100 kg – atitiko ES šalių vidurkį. Tačiau birželio–spalio mėnesiais dėl maro protrūkio ir eksporto sustabdymo supirkimo kaina Lietuvoje buvo 4 proc. mažesnė nei ES vidurkis (2.32 pav.).

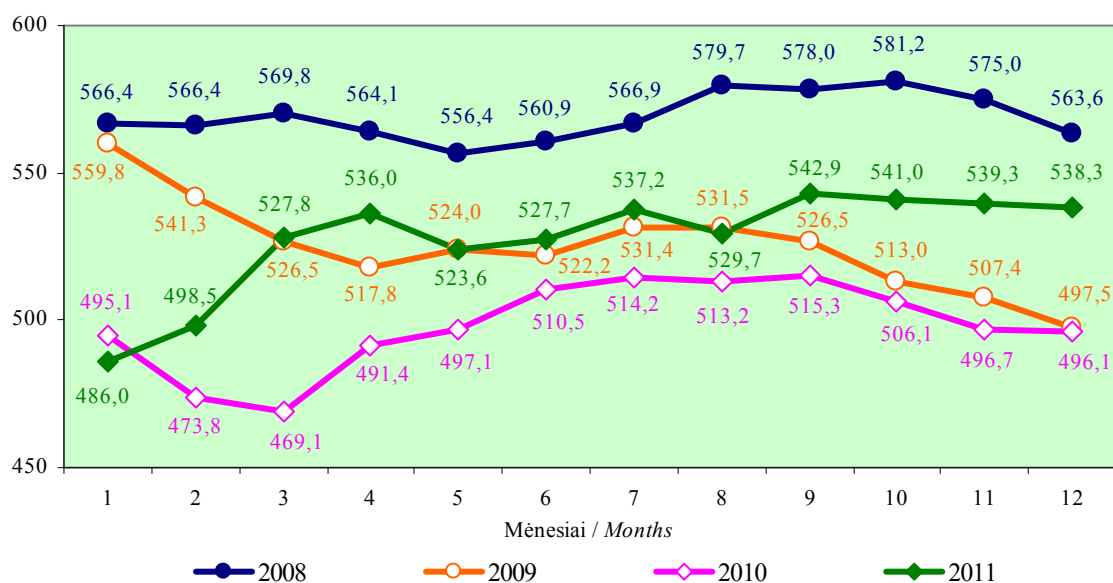
2.32 pav. Kiaulių supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir ES 2009–2011 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.32. Purchase price of pigs in Lithuania, Poland and EU in 2009–2011, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2011 metais didžiausios kiaulių supirkimo kainos (E klasės) buvo Maltoje (181,4 EUR/100 kg), Italijoje (172,7 EUR/100 kg) ir Graikijoje (172,5 EUR/100 kg), mažiausios – Danijoje (138,9 EUR/100 kg), Nyderlanduose (140,8 EUR/100 kg) ir Belgijoje (141,3 EUR/100 kg). Daugiausia kaina kilo Italijoje (15 proc.), Latvijoje ir Prancūzijoje (13 proc.).

2011 metais paskersta 40,3 mln. paukščių (2 proc. daugiau nei 2010-aisiais), iš jų 38,6 mln. viščių broilerių (13 proc. daugiau). 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, vidutinė vištienos didmeninė kaina buvo apie 6 proc. aukštesnė nei 2010-aisiais ir pasiekė 2009-ųjų lygį (2.33 pav.).

2.33 pav. Vidutinė paukštienos pardavimo kaina 2008–2011 metais, Lt/100 kg

Fig. 2.33. Average sale price of poultry meat in 2008–2011, LTL per 100 kilogram

Šaltiniai: ŽŪIKVC duomenys.

Vidaus rinka. Šalies rinkoje 2011 metais realizuota 277,7 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 1,9 mlrd. Lt (2.34 lentelė). Palyginti su ikikriziniu 2008 metų laikotarpiu, rinkos apimtys sumažėjo apie 15 proc., o vertė – 28 proc. Keitėsi gyventojų vartojimo struktūra. Žalios mėsos ir paukštienos vartojimas nesumažėjo, tačiau beveik dvigubai mažiau suvartota mėsos gaminių.

2.34 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimai vidaus rinkoje 2008 ir 2011 metais

Table 2.34. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2008 and 2011

Gaminiai / Products	2008		2011	
	kiekis, tūkst. t quantity, thou t	vertė, mln. Lt value, mill. Lt	kiekis, tūkst. t quantity, thou t	vertė, mln. Lt value, mill. Lt
Mėsa ir subproduktai Meat and sub-products	95,1	706,2	106,8	684,3
Paukštiena ir subproduktai Poultry meat and sub-products	39,7	251,6	49,9	246,1
Mėsos gaminiai Meat products	174,8	1553,6	100,2	819,5
Importuoti mėsos gaminiai Imported meat products	20,0	118,3	20,8	121,3
Iš viso / Total	329,6	2629,7	277,7	1871,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

LAEI skaičiavimais, 2011 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 72 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus). Palyginti su 2010-aisiais – 2 kg daugiau (2.35 lentelė). ES šalių gyventojai mėsos ir jos produktų per metus suvartoja vidutiniškai apie ketvirtadalį daugiau.

2.35 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2007–2011 metais, kg
Table 2.35. Per capita consumption of meat products in 2007–2011, kilograms

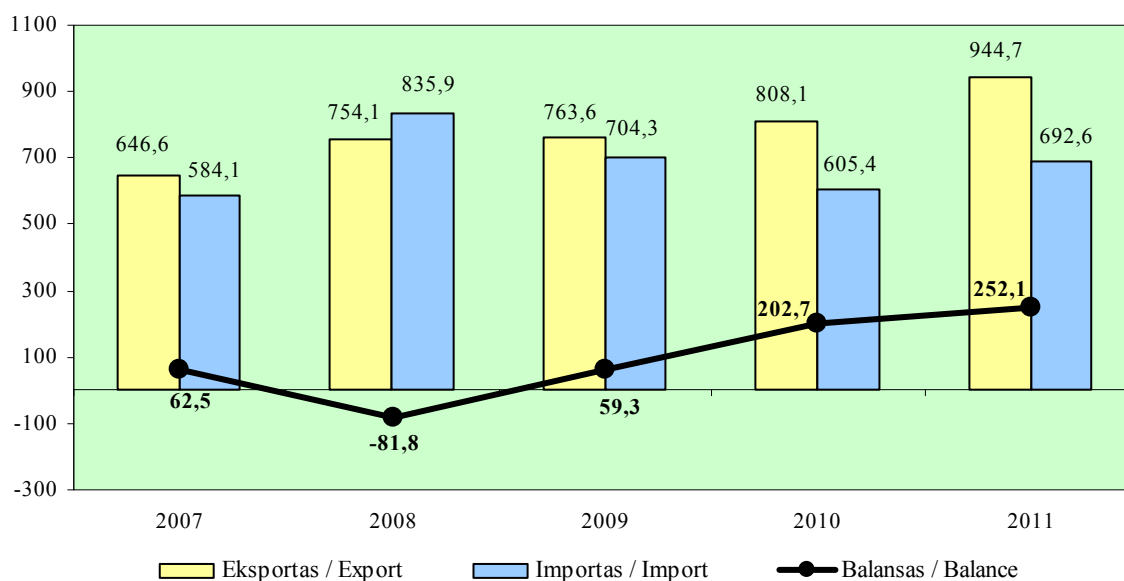
Mėsos rūšys / Meat by kind	2007	2008	2009	2010	2011*
Mėsa, iš viso / Meat, total	77	81	72	70	72
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	7	6	5	4	4
kiauliena / pork	46	46	42	41	43
paukštiena / poultry	22	24	22	21	22
I ir II kategorijos subproduktai sub-products, category I and II	2	3	2	3	3

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

Nors mūsų šalyje populiariausia kiauliena, tačiau kiaulėms užauginti trūksta pajėgumų, todėl pusė suvartojamo kiaulienos kiekio yra importuojama. Galvijienos suvartojama beveik du kartus mažiau nei vidutiniškai ES. Pastarosios vartojimas Lietuvoje palaipsniui mažėja, nes, kaip ir daugelyje naujųjų ES šalių, šios mėsos kaina kyla sparčiausiai. Statistikos departamento duomenimis, 56 proc. skerdziamų galvijų sudaro karvės ir telyčios, todėl jautienos kokybė nėra geriausia. Pagal 2010 metų mėsos balansą šalis galvijiena buvo apsirūpinusi 284 proc., paukštiena – 111 proc., kiauliena – 54 proc.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2011 metais buvo teigiamas (2.34 pav.). Eksporto apimtys padidėjo 17 proc., o importo – 14 proc. Beveik du kartus išaugo kiaulienos eksportas, tačiau jo dalis sudarė tik 7 proc. viso mėsos ir gyvulių eksporto. Didžiausią eksporto dalį sudaro galvijiena (34 proc.) ir gyvi gyvuliai (25 proc.). Daugiausia eksportuojama veršelių ir kiaulių.

2.34 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.34. Foreign trade balance of meat and livestock in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais eksportuota 30 tūkst. t galvijienos (2.36 lentelė). Pagrindiniai importuotojai – Rusija (65 proc.), ES šalys – Italija, Švedija ir Nyderlandai. Kiaulienos daugiausia pirkto Latvija, Rusija ir Baltarusija, o paukštienos – ES šalys – Latvija, Nyderlandai, Estija ir Prancūzija.

2.36 lentelė. Mėsos eksportas pagal rūšis 2007–2011 metais*, tūkst. t

Table 2.36. Meat exports by kind in 2007–2011*, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2007	2008	2009	2010	2011**
Mėsa, iš viso / Meat, total	79,3	74,0	71,4	87,3	105,0
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	35,5	30,9	29,7	31,7	30,3
kiauliena / pork	12,6	13,6	12,9	15,3	28,9
paukštiena / poultry	21,6	19,9	22,4	29,1	37,6

* Mėsos produktai perskaičiuoti į mėsą / Meat products converted into meat.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Žymią mėsos importo dalį sudaro kiauliena (2.37 lentelė). Per 2011 metus importuota beveik 82 tūkst. t kiaulienos, daugiausia – iš Vokietijos (25 proc.), Lenkijos (23 proc.) ir Belgijos (17 proc.). 2011 metais daugiausia paukštienos įvežta iš Lenkijos (62 proc.).

2.37 lentelė. Mėsos importas pagal rūšis 2007–2011 metais*, tūkst. t

Table 2.37. Meat imports by kind in 2007–2011*, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2007	2008	2009	2010	2011**
Mėsa, iš viso / Meat, total	123,3	147,0	133,1	114,5	122,2
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	6,2	6,3	2,9	3,4	3,5
kiauliena / pork	70,3	94,5	95,6	78,5	81,8
paukštiena / poultry	36,4	33,2	26,1	21,6	25,2

* Mėsos produktai perskaičiuoti į mėsą / Meat products converted into meat.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Gyvulininkystės verslas, palyginti su augalininkyste, yra mažiau patrauklus. Visų pirma tiesioginių išmokų mokėjimas gyvulių augintojams nėra tiesiogiai priklausomas nuo gyvulių skaičiaus, ūkio plėtros. Antra, ūkininko darbo indėlis augalininkystėje ir gyvulininkystėje labai skiriasi, o rezultatai priešingai – skirstomi tik pagal dirbamą žemę. Jei tokia skatinimo sistema nesikeis, gyvuliai ūkiuose gali tapti retenybe.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. *Sugar beet*

Lietuva – viena iš 19-os ES šalių, 2011-aisiais auginusių cukrinius runkelius. Jų neaugino Bulgarija, Estija, Airija, Kipras, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Slovėnija. 2011 metais ES šalyse buvo išauginta 105,2 mln. t cukrinių runkelių šaknų. 2011 metais Lietuvoje išauginti cukriniai runkeliai tesudarė 0,7 proc. ES šalių derliaus.

Pasaulyje pagaminama apie 160–165 mln. t cukraus: apie 20 proc. – iš cukrinių runkelių ir apie 80 proc. – iš cukranendrių. Europoje pagaminama apie 19 proc., Afrikoje – 9,5 proc., Šiaurės ir Vidurio Amerikoje – 12,1 proc., Pietų Amerikoje – 12,7 proc., Azijoje – 45,7 proc., Okeanijoje – 1,0 proc. pasaulinio cukraus kiekio.

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, cukraus gamyba yra ribojama. 2006 m. liepos 1 d. ES pradėjo esminę cukraus sektoriaus reformą, kurios tikslas buvo sukurti konkurencingą sektorių. Ji įgyvendinama ir auginant cukrinius runkelius, ir juos perdirbant. Siekdama išvengti cukraus pertekliaus, ES visoms valstybėms narėms, gaminančioms cukrų, mažino jo gamybos kvotą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 318/2006 dėl bendrojo cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nurodoma, kad ES valstybių cukraus gamybos kvota yra 17,44 mln. t, o 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 510/2008 nustatė 13,47 mln. t kvotą. Tokio dydžio kvota buvo nustatyta ir 2010–2011 prekybos metams. Pagal tarptautinius įsipareigojimus ES kasmet užsienio rinkose gali parduoti 1,34 mln. t virškvotinio cukraus.

Stodama į ES Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. Šalies vidaus reikmėms 2007 metais buvo sunaudota 99,1 tūkst. t, 2011-aisiais – 95,2 tūkst. t cukraus.

2007 m. spalio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir kai kuriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas, ir 2009 m. kovo 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 183/2009, iš dalies keičiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1234/2007 VI priedą dėl kvotų patikslinimo cukraus sektoriuje, 2009–2010 prekybos metams Lietuvai, kaip ir kitoms ES šalims, sumažino viršutinę cukraus gamybos ribą. Lietuvai 2006–2007 prekybos metais buvo skirta 94,2 tūkst. t, 2007–2008 metais – 96,0 tūkst. t, 2008–2009, 2009–2010 ir 2010–2011 metais – po 90,3 tūkst. t cukraus kvota.

Auginimas. Lietuvoje buvo susiformavę nuolatiniai cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, kurie leidžia pasiekti 50 t/ha ir didesnę derlingumą.

Uždarius du cukraus fabrikus, gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams 2011 metais iš dalies keitėsi įprasti cukrinių runkelių auginimo arealai. Tais metais cukrinių runkelių kiekį padidino kai kurių savivaldybių cukrinių runkelių augintojai: Kėdainių r. – 107,7 tūkst. t, Kauno r. – 33,9 tūkst. t, Raseinių r. – 1,6 tūkst. t, Kalvarijos r. – 1,3 tūkst. t. Tačiau kitų savivaldybių augintojai juos sumažino: Joniškio r. – 102,4 tūkst. t, Panevėžio r. – 82,7 tūkst. t, Pakruojo r. – 40,4 tūkst. t, Akmenės r. – 33,8 tūkst. t, Šiaulių r. – 32,5 tūkst. t ir kai kurių kitų rajonų savivaldybių teritorijose. Dalyje rajonų išvis atsisakyta auginti cukrinius runkelius arba jų išauginta labai mažai.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje, kur tam tinkamiausios dirvos. Lietuvoje cukrinių runkelių plotas pakito nuo 16,9 tūkst. ha 2007 metais iki 17,7 tūkst. ha 2011-aisiais. Pažymėtina, kad 2008 metais jų plotai buvo sumažėję iki 8,7 tūkst. ha. Nors cukrinių runkelių kokybės rodikliai buvo geri, cukraus gamybos kvotai įvykdyti tokie runkelių plotai pernelyg maži.

Cukrinių runkelių derlingumas 2007 metais buvo 47,3 t/ha, 2008-aisiais – 39,0, 2009-aisiais – 45,1, 2010-aisiais – 46,9, 2011-aisiais – 49,9 t/ha. Skaičiuojant 1 ha cukrinių runkelių (perdirbti) pasėlių, 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, cukraus buvo pagaminta 9,4 proc. daugiau.

2.38 lentelė. Cukraus gamybos 2007–2011 metais rodikliai

Table 2.38. Sugar production indicators in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	16,9	8,7	15,1	15,4	17,7
Išauginta cukrinių runkelių perdirbti, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet for processing, thou. t</i>	855,7	339,1	682,2	722,5	877,8
Supirktų runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet procured, %</i>	17,24	18,13	17,24	16,15	17,28
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	125,1	55,7	105,6	100,6	136,9
Cukraus išeiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	15,6	16,4	15,9	13,9	15,6
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	7,4	6,4	7,0	6,5	7,8
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	29,1	32,7	31,3	27,0	...

Saltiniai: cukraus fabrikų, Statistikos departamento, ŽŪM duomenys.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos, didelės reikšmės – veislės ir agrotechnika. Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse, kuriose taikomos modernios auginimo technologijos ir cukrinių runkelių vegetacijos laikotarpis ilgesnis nei Lietuvoje, jų yra didesnis. Tačiau pastaraisiais metais mūsų šalyje jis taip pat gerokai išaugo. Per analizuojamą laikotarpį pagerėjo kokybės rodikliai. Šaknų cukringumas 2001 metais 1,28 proc. punkto viršijo ES reglamentu nustatytą bazinį cukringumą (16 proc.).

Visi plotai apsėjami derlingų geros kokybės cukrinių runkelių veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Jos parenkamos atsižvelgiant į Lietuvos agroklimatą.

Sutartis su fabrikais dėl cukrinių runkelių auginimo 2007 metais buvo sudarę 1509, 2008-aisiais – 543, 2009-aisiais – 636, 2010-aisiais – 593, 2011-aisiais – 592 ūkio subjektai. Sutarčių skaičių lėmė nustatyta ir koreguojama cukraus kvota, cukrinių runkelių derlingumas, skirtingas šaknų cukringumas.

Perdirbimas. Lietuvoje 2011 metais buvo dvi akcinės bendrovės, kurioms priklausė du cukraus fabrikai: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“.

Siekiant padidinti cukraus išėigą, pagerinti jo kokybę, sumažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtos saugos problemas, Lietuvos cukraus fabrikai buvo

modernizuojami. Buvusi AB „Danisco Sugar Kėdainiai“ (2009 metų pradžioje, pasikeitus savininkams, tapo AB „Nordic Sugar Kėdainiai“) iki 2008 metų cukrinių runkelių perdirbimo sezono pradžios rekonstravo fabriką ir padidino cukrinių runkelių perdirbimo pajėgumus iki 6 tūkst. t per parą. Vakarų Europoje cukraus fabrikų našumas apie 1,5 karto didesnis.

Reformuojant ES cukraus sektorių, buvo nustatyta ES cukraus gamybos restruktūrizavimo schema, pagal kurią ES cukraus fabrikams, atsisakantiems cukraus gamybos kvotos, numatyta skirti restruktūrizavimo paramą.

Restruktūrizavus gamybą, Lietuvos fabrikų 2008–2009, 2009–2010 ir 2010–2011 prekybos metais kasmetinė cukraus gamybos kvota – 90 252 t. Ši kvota paskirstyta dviem gamintojams: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“, kurie pagamino atitinkamai 75,1 ir 24,9 proc. kvotinio cukraus. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo leido ES valstybėms narėms įsigyti papildomą cukraus kvotą – Lietuvai nustatyta 8985 t. Papildomą 8100 t kvotą išpirko UAB „Arvi cukrus“.

Pagal su ES suderėtą stojant į Bendriją kvotinio cukraus kiekį, priklausomai nuo runkelių šaknų cukringumo, reikėtų supirkti 760–800 tūkst. t cukrinių runkelių.

2010 ir 2011 metais buvo viršyta cukraus, pagaminto iš Lietuvoje išaugintų cukrinių runkelių, kvota. Pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 318/2006 produkcijos perteklius ar jo dalis, viršijanti įmonės cukraus kvotą, gali būti laikoma kitų prekybos metų produkcijos dalimi.

Ekonomika. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kurie augina runkelius didesniuose plotuose. Už cukrinius runkelius 2009-aisiais fabrikai augintojams išmokėjo 85,9 mln. Lt, 2010-aisiais – 83,1 mln. Lt.

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių oficialiosios statistikos formų suvestiniais duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai 39–68 proc. 2007 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 91,62 Lt, 2008-aisiais – 108,27 Lt, 2009-aisiais – 93,87 Lt, 2010-aisiais – 97,24 Lt ir 2011-aisiais – 104,42 Lt.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, mažina minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3158/2006): 2006–2007 prekybos metais – iki 32,86 euro/t (113,46 Lt/t), 2007–2008 prekybos metais – iki 29,78 euro/t (102,82 Lt/t), 2008–2009 prekybos metais – iki 27,83 euro/t (96,09 Lt/t), 2009–2010 prekybos metais ir vėliau – iki 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). Pastaroji kaina nurodyta ir 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 510/2008, iš dalies keičiančiame Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1234/2007. Kaina nustatyta už standartinės kokybės (16 proc. cukringumo) geros prekinės būklės runkelius. Daugumoje ūkių šie rodikliai būna geresni, todėl ir faktinė kaina didesnė.

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 319/2006 (iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 1782/2003) Lietuvai nustatė tiesioginių išmokų už kvotinį cukrų sumą: 2006 metams – 6547 tūkst. eurų (22,6 mln. Lt), 2007 metams – 8012 tūkst. eurų (27,7 mln. Lt), 2008-iesiems – 9476 tūkst. eurų (32,7 mln. Lt), 2009 ir vėlesniems metams – po 10260 tūkst. eurų (35,4 mln. Lt).

Cukrinių runkelių kokybė, cukraus kaina ir situacija rinkoje yra palankūs veiksniai Lietuvos cukrinių runkelių augintojams ir cukraus gamintojams. Šis verslas yra pelningas.

3.5. Bulvės

3.5. Potatoes

Po mažo 2010-ųjų bulvių derliaus jų kainos išaugo ir 2011 metų pradžioje buvo didžiausios per pastaruosius ketverius metus. Tačiau 2011 metai buvo palankūs bulvėms auginti, todėl sulaukta gausesnio derliaus ir mažesnių kainų. Lietuvoje supirkimo ir mažmeninė bulvių kaina, palyginti su kainomis kaimyninėse šalyse, buvo vidutinė.

Auginimas. Lietuvoje bulvių pasėlių dalis visų pasėlių struktūroje 2007–2011 metais mažėjo: 2007 metais sudarė 3 proc., o 2011-aisiais – tik 1,8 proc. Šalies augintojai 2011 metais šiek tiek išplėtė bulvių plotus. Nors jų buvo 3,3 proc. daugiau nei 2010-aisiais, tačiau 28,4 proc. mažiau nei 2007-aisiais (2.39 lentelė).

2.39 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2007–2011 metais

Table 2.39. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Pasėlių plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. t	52,8	48,4	46,6	36,6	37,8
Derlius, tūkst. t / Total harvest, thou. t	576,1	716,4	662,5	476,9	587,7
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	10,9	14,8	14,2	13,0	15,6

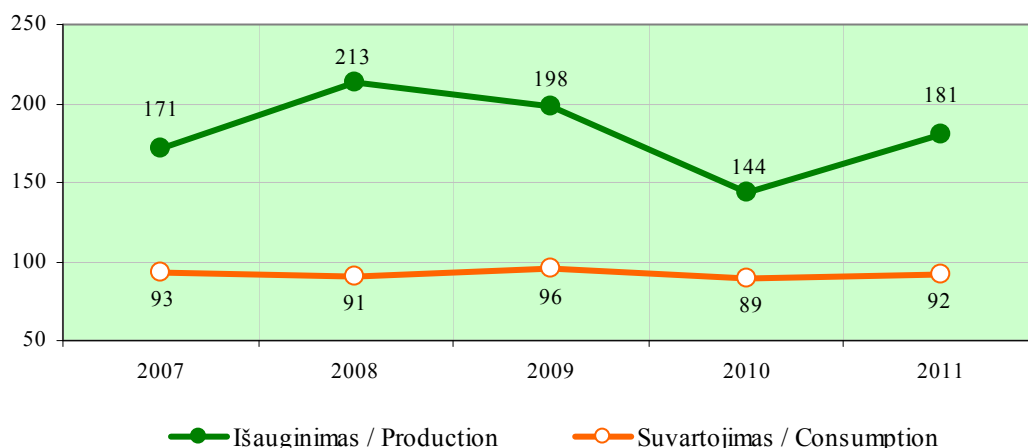
Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658;

Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2011 metai bulvėms buvo palankūs. Jų derlingumas – didžiausias per pastaruosius penkerius metus, apie 20,0 proc. didesnis nei prieš metus. Prikasta 23,2 proc. daugiau nei 2010-aisiais. Tačiau tai 18,0 proc. mažiau nei 2008-aisiais, kai prikasta daugiausia bulvių per pastaruosius penkerius metus. 98,6 proc. bulvių užauginta ūkininkų ir šeimos ūkiuose. 2011 metais prikasta 24,1 tūkst. t ankstyvųjų bulvių, kurios sudarė 4,1 proc. viso derliaus.

Bulvės 2011 metais gerai derėjo daugelyje ES šalių. Daugiausia iš ES bulvių užauginančių šalių Vokietijoje prikasta 16,0 proc. daugiau, daugiausia per pastaruosius penkerius metus, o Lenkijoje priešingai – sumažėjus pasėlių plotui 90,4 tūkst. ha, derlius buvo 6,5 proc. menkesnis – mažiausias per pastaruosius penkerius metus.

Rinka. Lietuvoje 2011 metais vienas gyventojas suvartojo vidutiniškai apie 92 kg bulvių, 3 proc. daugiau nei prieš metus, bet 4 proc. mažiau nei 2009-aisiais, kai bulvių suvartota daugiausia (2.35 pav.). Lietuviai suvartoja apie 26 proc. daugiau bulvių nei vidutiniškai ES. Lietuva beveik visiškai apsirūpina bulvėmis. Apie 54 proc. derliaus suvartota gyventojų reikmėms.

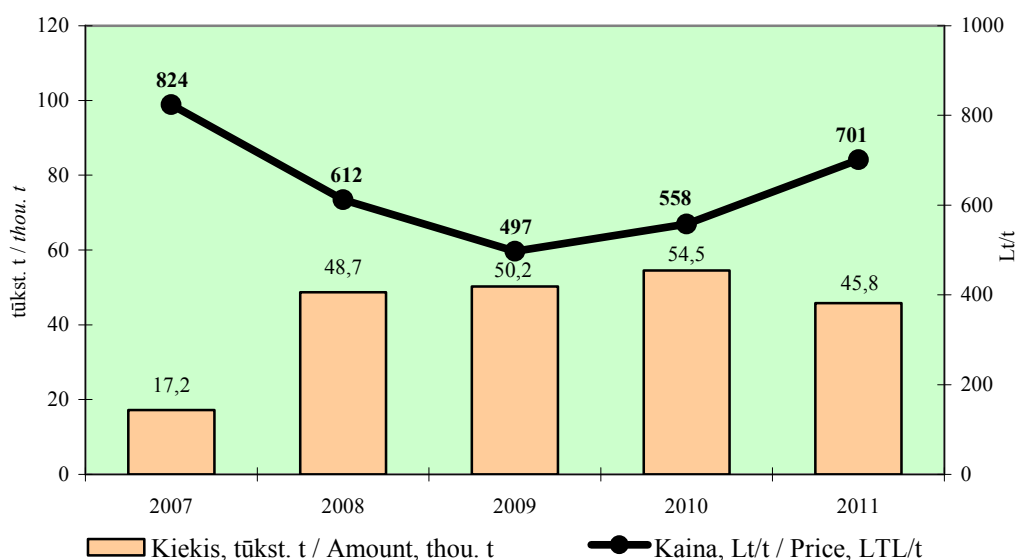
2.35 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2007–2011 metais, kg

Fig. 2.35. Per capita production and consumption of potatoes in 2007–2011, kilograms

Šaltinis: Žemės ūkis, miškininkystė. Statistika (teminės lentelės). Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1241>>.

2009–2011 metais gyventojai suvartojo 6,2 karto daugiau bulvių nei buvo supirkta.

Dėl didelių kainų 2011 metų pradžioje bulvių supirkta perpus mažiau nei prieš metus. Supirkimai ėmė didėti rinkoje pradėjus pardavinėti ankstyvąjį derlių ir vėliau mažėjant kainoms. Visgi per 2011 metus supirkta 16 proc. mažiau bulvių nei 2010-aisiais (2.36 pav.). 63 proc. bulvių supirkta šviežiam vartojimui, kitos – gaminiams. Bulvių perdirbimui supirkta tiek pat, kiek prieš metus, o šviežiam vartojimui 24 proc. mažiau nei 2010-aisiais.

2.36 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2007–2011 metais

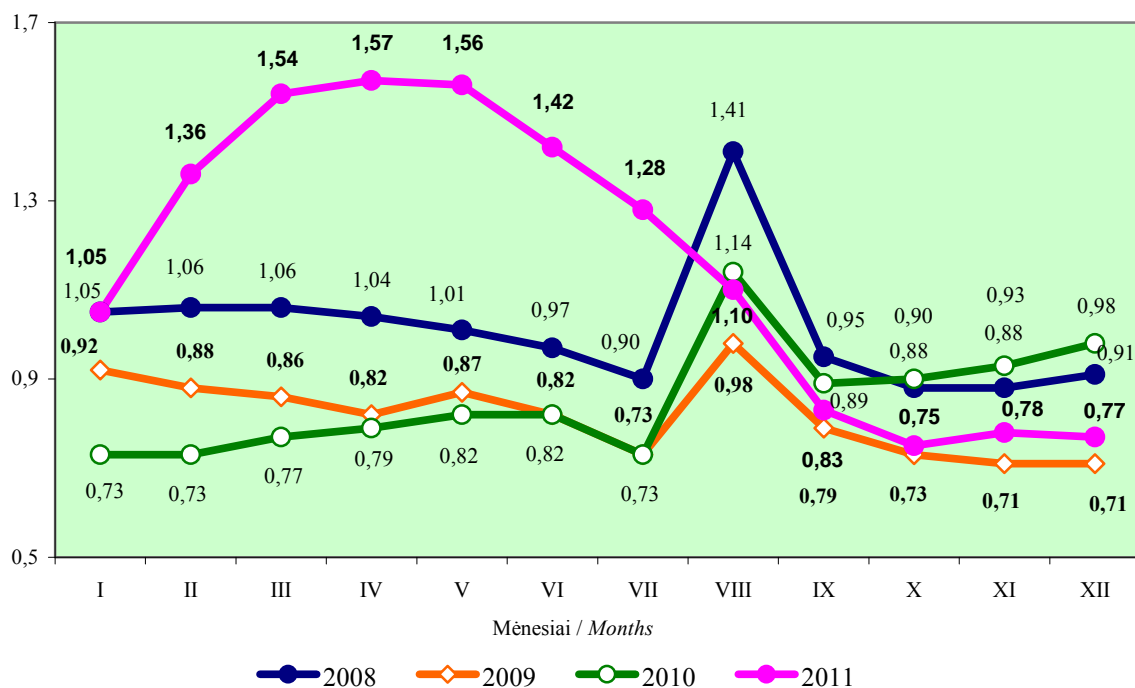
Fig. 2.36. Amounts and average prices of potatoes purchased in Lithuania in 2007–2011

Šaltinis: Žemės ūkio produkcijos supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1237>>.

2011 metų pradžioje bulvės, kaip įprasta, brango ir dėl mažesnių atsargų kainos buvo didžiausios per pastaruosius ketverius metus. Tačiau gausus 2011 metų derlius kainas sumažino ir bulvės kainavo pigiau nei prieš metus.

2011 metų derliaus bulvės birželį buvo supirktos apie 30 proc., o parduotos mažmeninės prekybos centruose 10 proc. brangiau nei 2010 metų birželį – brangiausiai per pastaruosius penkerius metus. Liepą–rugsėį bulvių supirkimo ir mažmeninė kaina buvo apie 11 proc. mažesnė, spalį–gruodį supirktos 37 proc., o parduotos mažmeninės prekybos centruose apie 31 proc. mažesne kaina nei prieš metus.

Žemės ūkio rūmų duomenimis, bulvės turguje 2011 metų I pusmetį buvo brangiausios per pastaruosius ketverius metus, tačiau II pusmetį priartėjo prie 2009 metų kainų lygio, kai buvo pigiausios per pastaruosius penkerius metus. 2011 metais bulvės kainavo apie 8 proc. brangiau nei 2009-aisiais, tačiau 13 proc. pigiau nei 2010-aisiais ir 24 proc. – nei 2007-ųjų tuo pačiu laikotarpiu (2.37 pav.).

2.37 pav. Vidutinė bulvių kaina turguose 2008–2011 metais, Lt/kg

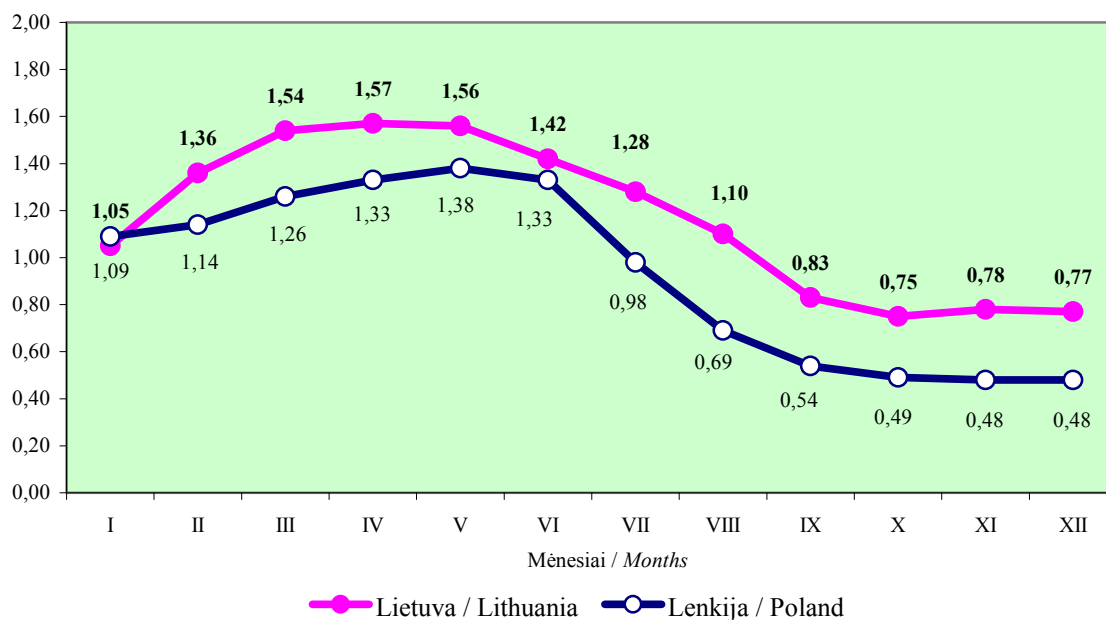
Fig. 2.37. Average price of potatoes in local markets in 2008–2011, LTL per kilogram

Šaltinis: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zur.lt/index.php?-274611353>>.

2011 metų II pusmetį ūkininkai iš supirkėjų gavo apie 38 proc. mažesnę kainą nei parduodami savo produkciją turguose. 2011 metų pradžioje bulvės turguose buvo iki 29 proc. pigesnės nei parduotuvėse, tų metų derliaus bulvių kainų skirtumai kas mėnesį mažėjo ir lapkritį–gruodį kainos beveik susilygino.

2011 metais Lietuvos turguose bulvės buvo apie 25 proc. brangesnės nei Lenkijos, o II pusmetį vėlyvojo derliaus kainoms Lenkijoje nukritus labiau nei Lietuvoje, bulvės kainavo net apie 58 proc. daugiau (2.38 pav.).

2.38 pav. Bulvių kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2011 metais, Lt/kg
Fig. 2.38. Price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2011, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2011 [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive; Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.zur.lt/index.php?-274611353>.

2010 metais Europos rinkoje bulvių stigo ir dėl to išaugo jų kaina, tačiau 2011-aisiais bulvių pasiūla buvo didelė. Todėl rugsėjo–gruodžio mėnesiais visose kaimyninėse šalyse bulvės kainavo 30–70 proc. pigiau nei prieš metus. Lietuvos ūkininkų ūkiuose užaugintų bulvių kaina, palyginti su kainomis kaimyninėse šalyse, buvo vidutinė. Lietuviškos bulvės buvo 31 proc. brangesnės nei ypač atpigusios ir pigiausios lenkiškos ir 22 proc. – nei vokiškos, tačiau daugiau kaip du kartus pigesnės nei latviškos ir rusiškos (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Vidutinės bulvių pardavimo iš prekinųjų ūkių kainos kai kuriose ES šalyse 2010 ir 2011 metų spalio mėnesį, Lt/kg

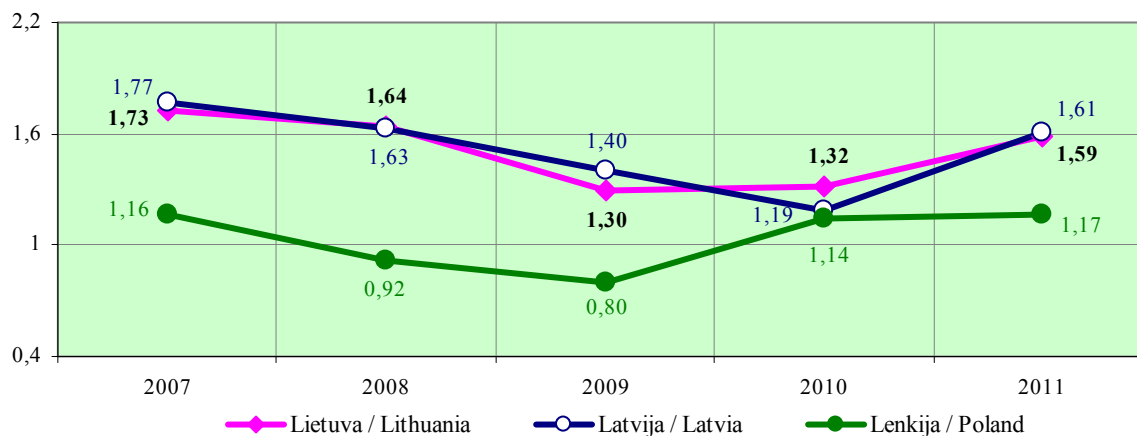
Table 2.40. Average sale prices of potatoes in commercial farms of selected EU countries in October 2010 and 2011, LTL per kilogram

Šalys / Countries	Kaina / Price, Lt/kg		Pokytis / Change 2011, palyginti su 2010, %	Palyginti su Lietuva Compared to Lithuania, %	
	2010	2011		2010	2011
Lenkija / Poland	0,71	0,25	-65	9	-31
Vokietija / Germany	0,61	0,28	-54	-6	-22
Slovakija / Slovakia	0,97	0,33	-66	49	-8
Lietuva / Lithuania	0,65	0,36	-45	-	-
Čekija / Czech Republic	0,93	0,44	-53	43	22
Estija / Estonia	0,68	0,46	-32	5	28
Latvija / Latvia	0,74	0,76	3	14	2,1*
Rusija / Russia	1,50	0,88	-41	2,3*	2,4*

* Kartai / Times.

Šaltinis: Bulvių ir daržovių vidutinės pardavimo kainos Lietuvos prekinuose ūkiuose. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Žemė ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. balandžio 15 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=5481>>.

Vidutinės metinės bulvių kainos Lietuvos ir Latvijos mažmeninės prekybos centruose 2011 metais buvo panašaus lygio, nors 2011 metų rugsėjo–gruodžio mėnesiais jos Lietuvoje buvo apie 16 proc mažesnės. Bulvės Lenkijos mažmeninės prekybos centruose kainavo 26 proc. pigiau nei Lietuvoje (2.39 pav.)

2.39 pav. Bulvių mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2007–2011 metais, Lt/kg

Fig. 2.39. Retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2007–2011, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2011 [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive>; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas, 2007–2011. ISSN 1648-5408.

Užsienio prekybos neperdirbtomis bulvėmis apimtys nedidelės. Eksportas sudaro tik 4,8 proc. derliaus, o importas apie 7,5 proc. gyventojų vartojimo fondo. Tačiau eksporto apimtys vis didėja. 2011 metais eksportuota 5,8 karto daugiau bulvių nei 2007-aisiais. 2011 metais daugiausia bulvių eksportuota į Rusiją – 86,4 proc., tačiau iš jų lietuviškos kilmės bulvės tesudarė 36 proc. Bulvių užsienio prekybos balansas antrus metus iš eilės išlieka teigiamas (2.41 lentelė).

2.41 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2007–2011 metais

Table 2.41. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2007–2011

Rodiklis Indicator	2007		2008		2009		2010		2011	
	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.
Eksportas Export	4835	7148	4116	5750	5212	5322	18309	20323	28047	38691
Importas Import	32694	33825	19261	20441	13931	12610	14380	18359	23714	32804
Balansas Balance	-27859	-26677	-15145	-14691	-8719	-7288	3929	1964	4333	5887

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Sumažėjus kainoms II pusmetį užsienio prekybos bulvėmis apimtys mažėjo, tačiau dėl didesnių srautų metų pradžioje buvo didesnės ir pakito panašiu mastu: importuota 63 proc., arba 9,2 tūkst. t daugiau, o eksportuota 53,2 proc., arba 9,7 tūkst. t daugiau nei prieš metus.

37,8 proc. bulvių importuota iš Olandijos (9,0 tūkst. t). Iš jos importas per metus padidėjo 72,4 proc. 18,6 proc. bulvių įsivežta iš Danijos ir 11,5 proc. – iš Italijos. Daugiausia įsivežta gegužę–liepą, kai prasideda derlius šiltesnio klimato šalyse. 2011 metais 8,5 proc. bulvių importo sudarė sėklinės bulvės, jų įsivežta 2,0 tūkst. t (8,8 karto daugiau nei prieš metus), beveik visas kiekis – iš Olandijos ir Danijos.

2011 metais paruoštų ir konservuotų bulvių (įskaitant traškučius) gamyba padidėjo 7,6 proc. – iki 6,1 tūkst. t – ir sudarė 98 proc. bulvių gaminių, o bulvių miltų, dribsnių ir granulių buvo pagaminta 1,3 t, arba 90,2 proc., šaldytų bulvių – 119,7 t, arba 82,1 proc. mažiau. Tai lėmė didesni pardavimai vidaus rinkoje – 12,3 proc., užsienio rinkose parduota 7,3 proc. mažiau. Vidaus rinkoje jų realizuota 55,8 proc., 28,5 proc. mažesne kaina negu užsienio rinkose. Užšaldytos bulvės ir bulvių miltai realizuoti tik vidaus rinkoje.

Parama ir ekonomika. 2011 metais už bulvių, skirtų maistui, pasėlius buvo mokama pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 369,81 Lt/ha. ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, 2010 metais Lietuvos prekiniuose ūkiuose, kuriuose bulvių pasėlių plotas sudarė vidutiniškai 35 ha, bulvių auginimo pelningumas buvo apie 53,5 proc., įskaitant subsidijas.

3.6. Daržovės

3.6. Vegetables

2011 metai buvo palankūs daržininkystei – daržovių derlius net 75 proc. didesnis negu 2010-aisiais. Dėl padidėjusios pasiūlos ne tik Lietuvoje, bet ir aplinkinėse rinkose kainos buvo mažesnės nei prieš metus.

Auginimas. Pastaraisiais metais lauko daržovių pasėliai Lietuvoje užima apie 14 tūkst. ha ir sudaro apie 0,7 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių. 2011 metais pasodinta šiek tiek daugiau (1,4 proc.) daržovių nei 2010-aisiais (2.42 lentelė). 98,6 proc. lauko daržovių augino ūkininkai ir tik 1,4 proc. – ŽŪB. Šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai ir kt.) sudarė 52,3 proc., kopūstai– 23,2 proc. (iš jų 85,9 proc. baltagūžiai) pasėlių.

2.42 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2007–2011 metais, tūkst. ha

Table 2.42. Crop area of vegetables grown in the open field in 2007–2011, thousand hectares

Daržovių rūšys / Vegetables	2007	2008	2009	2010	2011
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	14,9	14,2	14,1	14,0	14,2
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	3,9	3,8	3,5	3,2	3,3
agurkai / cucumbers	1,0	1,0	0,9	1,5	1,5
pomidorai / tomatoes	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3
burokėliai / beetroots	2,4	2,2	2,2	2,0	2,2
morkos / carrots	2,7	2,6	2,6	2,3	2,4
svogūnai / onions	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2010–2011 metais įvairių daržovių pasėlių plotai kito nežymiai. Labiausiai išsiplėtė burokėlių plotai – 10 proc. Palyginti su 2007-aisiais, 2011 metais kopūstų pasodinta 15,4 proc., burokėlių 8,3 proc., morkų 11,1 proc. mažiau, tačiau agurkų plotai padidėjo 50 proc., pomidorų, kaip ir svogūnų, plotai išliko tokie pat.

Po nederlingų 2010-ųjų, kai daržovių derlingumas buvo mažiausias per pastaruosius penkerius metus, 2011-aisiais derlingumas išaugo 70 proc. (2.43 lentelė). Agurkų ir morkų derlingumas buvo didžiausias per 2007–2011 metų laikotarpį, svogūnai geriau derėjo tik 2008 metais, o kopūstai buvo beveik du kartus derlingesni nei prieš metus, panašiai kaip labai palankiais auginti daržoves 2009 metais.

2.43 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2007–2011 metais, t/ha
Table 2.43. Average yield of vegetables grown in the open field in 2007–2011, tonnes per hectare

Daržovių rūšys / Vegetables	2007	2008	2009	2010	2011
Lauko daržovės, iš viso / Vegetables grown in the open field, total	16,6	19,5	20,7	12,0	20,4
kopūstai / cabbages	25,0	31,1	34,9	17,8	34,5
agurkai / cucumbers	7,3	7,5	9,8	7,8	10,0
pomidorai / tomatoes	5,3	5,2	6,2	5,8	5,8
burokėliai / beetroots	21,2	24,2	27,6	13,8	24,2
morkos / carrots	23,1	22,3	24,4	17,9	29,3
svogūnai / onions	8,6	14,4	10,1	10,3	12,2

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2011 metais nuimta 315 tūkst. t daržovių, 67,0 proc. daugiau nei prieš metus. Lauko daržovės sudarė 91,3 proc., šiltnamių – 8,7 proc. daržovių derliaus. Šiltnamių daržovių nuimta 27,4 tūkst. t, 11,4 proc. daugiau nei 2010-aisiais, tačiau 22,4 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Po nederlingų 2010 metų lauko daržovių derlius ypač derlingais 2011 metais buvo 75,4 proc. gausesnis.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, labiausiai išaugo kopūstų ir burokėlių derlius – apie du kartus, tačiau tik dėl to, kad 2010 metais jis smarkiai sumažėjo, o 2011 metais buvo ankstesnių metų lygio (2.44 lentelė). Agurkų derlius 2011 metais buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus, o palyginti su 2007-aisiais – du kartus didesnis. Morkų nuimta taip pat daugiausia per 2007–2011 metų laikotarpį. Pomidorų derlius, nors ir mažesnis nei 2010 metais, buvo didesnis nei 2007–2009 metų laikotarpiu.

2.44 lentelė. Lauko daržovių derlius 2007–2011 metais, tūkst. t

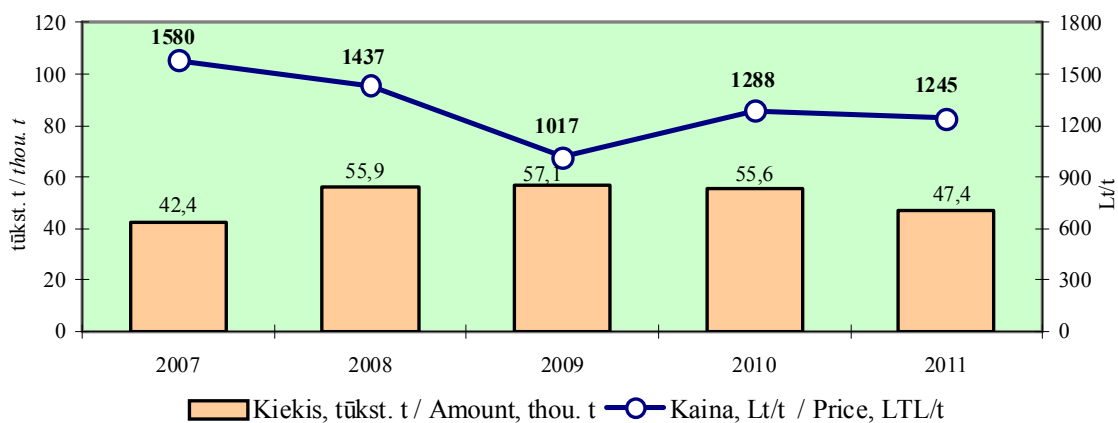
Table 2.44. Harvest of vegetables grown in the open field in 2007–2011, thousand tonnes

Daržovių rūšys / Vegetables	2007	2008	2009	2010	2011
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	246,6	275,7	292,3	164,0	287,6
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	96,7	117,2	123,3	53,3	112,9
agurkai / cucumbers	7,5	7,2	9,0	11,6	15,0
pomidorai / tomatoes	1,5	1,4	1,6	2,5	2,0
burokėliai / beetroots	50,5	53,3	61,8	26,6	52,7
morkos / carrots	62,7	57,0	63,7	40,9	70,5
svogūnai / onions	17,6	29,6	20,6	19,6	24,2

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2011 metai buvo palankūs auginti daržoves ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse. Eurostato duomenimis, Čekijoje nuimta 62 proc. (kopūstų 63 proc., svogūnų 32 proc.), Vokietijoje 12 proc. (kopūstų 8 proc., svogūnų 31 proc.), Slovakijoje 34 proc. (kopūstų 41 proc., svogūnų 47 proc.) daržovių daugiau nei 2010 metais.

Rinka. Daržovių supirkimas per 2007–2010 metus didėjo, tačiau 2011-aisiais buvo supirkta 14,7 proc. mažiau (2.40 pav.). Vidutiniškai per metus daržovių supirkimo kainos sumažėjo 3,3 proc., o kai kurios daržovės (žiediniai kopūstai, pomidorai ir salotos) buvo pigiausios per pastaruosius penkerius metus. Pomidorai buvo 29 proc., žiediniai kopūstai 41 proc., salotos 17 proc., baltagūžiai kopūstai 10 proc., svogūnai 8 proc. pigesni nei prieš metus.

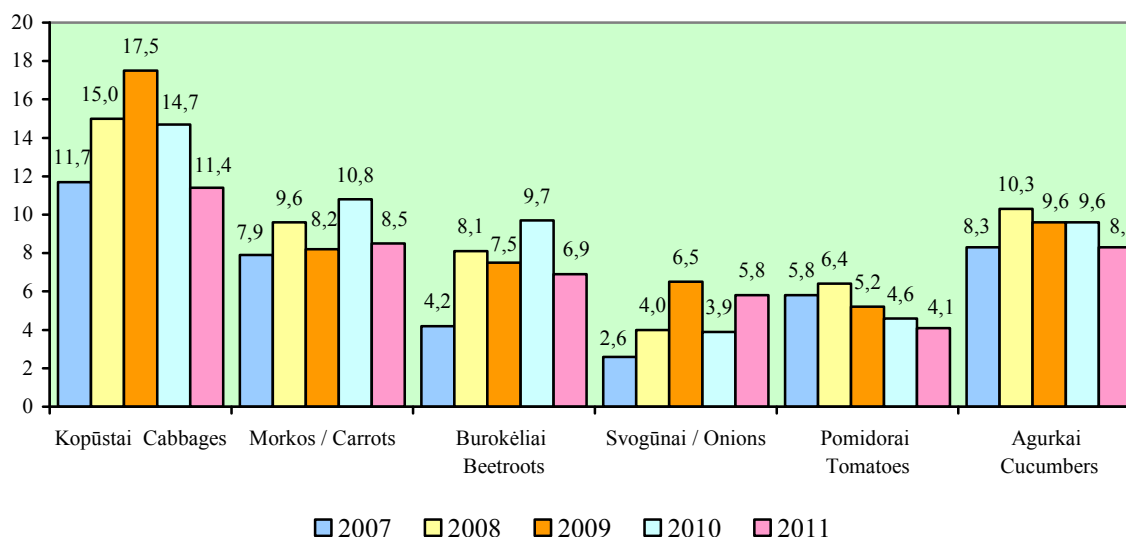

2.40 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2007–2011 metais

Fig. 2.40. Amount purchased and average price of vegetables in 2007–2011

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

2011 metais Lietuvoje supirkta 15 proc. išaugintų daržovių. Palyginti su 2010-aisiais, labiausiai sumažėjo burokėlių (29 proc.), kopūstų (23 proc.), morkų (22 proc.) supirkimas, tik svogūnų supirkta 47 proc. daugiau (2.41 pav.). Kopūstų, pomidorų ir česnakų supirkta mažiausiai per pastaruosius penkerius metus.

2.41 pav. Daržovių supirkimas 2007–2011 metais, tūkst. t

Fig. 2.41. Purchase of vegetables in 2007–2011, thousand tonnes

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Mažesnis daržovių derlius 2010 metais sparčiai sukėlė kainas 2011 metų pradžioje, tačiau 2011-aisiais, sulaukus gausaus derliaus (lauko daržovių – 75,4 proc. daugiau nei prieš metus), liepą–gruodį jos buvo mažesnės nei 2010 metų tuo pačiu laikotarpiu. Tokius kainų pokyčius lėmė skirtingas minimų metų derlius. 2011 metų pabaigoje labiausiai nukrito kopūstų – 69 proc. ir svogūnų – 43 proc. supirkimo kainos.

2011 metų pradžioje daržovės mažmeninės prekybos centruose brango, I pusmetį buvo vidutiniškai 12 proc. brangesnės, o II pusmetį apie 11 proc. pigesnės nei 2010-ųjų, nors apie 4 proc. brangesnės nei 2009-ųjų tuo pačiu laikotarpiu. Mažmeninės kainos pakito mažiau nei supirkimo: labiausiai atpigo kopūstai – apie 23 proc. Daržovių augintojų gaunamos kainos dalis labai priklauso nuo derliaus. 2011 metais dėl gausaus derliaus supirkimo kainos krito ir rugsėjo–gruodžio mėnesiais augintojų kainos dalis tesudarė 42–53 proc. (14–21 proc. punktu mažiau nei prieš metus), o prekybininkų gaunama kainos dalis išaugo iki 30–46 proc.

Mažmeninės daržovių kainos Vilniuje buvo 6–69 proc. didesnės nei Taline. Morkos kainavo 52 proc., kopūstai – 5 proc. brangiau, o svogūnai – 15 proc. pigiau nei Varšuvoje.

Dėl didelės daržovių pasiūlos visose ES šalyse 2011 metų pabaigoje jos buvo pigesnės nei prieš metus (gruodžio mėn. – vidutiniškai 6,2 proc.) (2.45 lentelė). Labiausiai daržovės atpigo Lenkijoje, Slovakijoje ir Čekijoje, o Lietuvoje jos buvo 6,3 proc. punkto pigesnės nei Lenkijoje (2.45 lentelė).

2.45 lentelė. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2011 metais*, proc.
Table 2.45. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2011*, per cent

Šalis / Country	Pokytis / Change	Šalis / Country	Pokytis / Change
ES / EU	-6,2	Belgija / Belgium	-8,0
Slovakija / Slovakia	-19,7	Nyderlandai / Netherlands	-7,8
Čekija / Czech Republic	-18,7	Suomija / Finland	-6,2
Lenkija / Poland	-18,3	Ispanija / Spain	-5,9
Estija / Estonia	-17,3	Austrija / Austria	-4,5
Latvija / Latvia	-16,9	Prancūzija / France	-4,3
Vokietija / Germany	-12,1	Danija / Denmark	-2,0
Slovėnija / Slovenia	-12,0	Italija / Italy	1,7
Lietuva / Lithuania	-12,0	Graikija / Greece	6,2
Švedija / Sweden	-9,0		

* 2011 m. gruodžio mėn., palyginti su 2010 m. gruodžio mėn. / December 2011 compared to December 2010.

Šaltinis: Development in agricultural prices. European commission. Directorate-general for agriculture and rural development [interaktyvus]. Brussels, D (2012) [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/foodprices/food01_2012_en.pdf>.

2011 metais daržovių kainoms rugsėjo–gruodžio mėnesiais sumažėjus visose šalyse, lietuviški burokėliai, kopūstai ir morkos buvo vieni pigiausių, palyginti su kaimyninėmis šalimis, išskyrus Lenkiją, kur jos kainavo dar pigiau – nuo 4 proc.

(morkos) iki 78 proc. (kopūstai) (2.46 lentelė). Lietuviškos daržovės nuo 33 proc. (svogūnų) iki 51 proc. (morkų) buvo pigesnės ir palyginti su kainomis Rusijos, pagrindinės prekybos daržovėmis partnerės, rinkoje, nors skirtumas tarp kainų ir sumažėjo.

**2.46 lentelė. Vidutinės daržovių kainos kai kurių šalių prekiniuose ūkiuose
2011 metų lapkričio mėnesį, Lt/kg**

Table 2.46. Average prices of vegetables in commercial farms of selected countries in November 2011, LTL per kilogram

Šalys Country	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,42	–	0,32	–	0,47	–	0,58	–
Lenkija Poland	0,35	–17	0,18	–44	0,45	–4,3	0,35	–40
Latvija Latvia	0,50	19	0,42	31	0,48	2	0,67	16
Estija Estonia	0,50	19	0,44	38	0,53	13	–	–
Vokietija Germany	1,50	3,6*	0,69	2,2*	0,63	34	–	–
Rusija Russia	0,79	88	0,58	81	0,96	2*	0,87	50

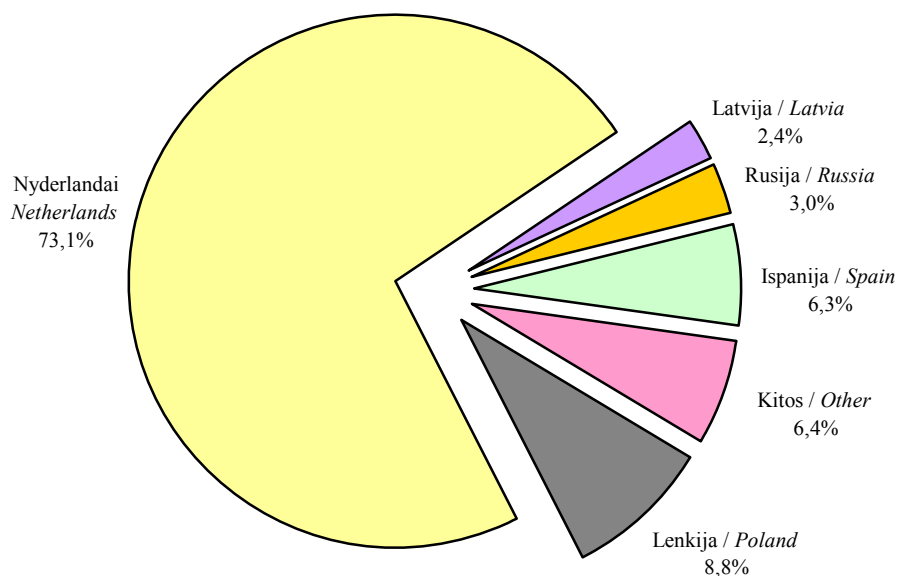
* Kartai / Times.

Šaltinis: Bulvių ir daržovių vidutinės pardavimo kainos Lietuvos prekiniuose ūkiuose. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema [interaktyvus], [žiūrėta 2012 m. gegužės 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346>>.

Lietuvoje lauke ir šiltnamiuose užaugintų daržovių derlius sudarė apie 84 proc. vidaus reikmėms suvartojamų daržovių. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, užsienio prekybos daržovėmis apimtys didėjo. 2011 metais eksportuota 30 proc. daugiau daržovių. Nors eksportas didėjo sparčiau, daržovių išvežta mažiau nei įsivežta.

Daugiausia daržovių įsivežama iš Nyderlandų (2.42 pav.). Per metus jų importas padidėjo 32,6 proc. 2011 metais iš šios šalies importuota 166,6 tūkst. t daržovių už 662 mln. Lt. Jų importas iš Lenkijos 2011 metais buvo 2,8 proc. didesnis nei 2010-aisiais. 2011 metais įsivežta 28,3 tūkst. t daržovių už 79,2 mln. Lt. Palyginti su 2010-aisiais, labiausiai išaugo salotų, pomidorų ir kopūstų importas, atitinkamai 46 proc., 38 proc. ir 30 proc.

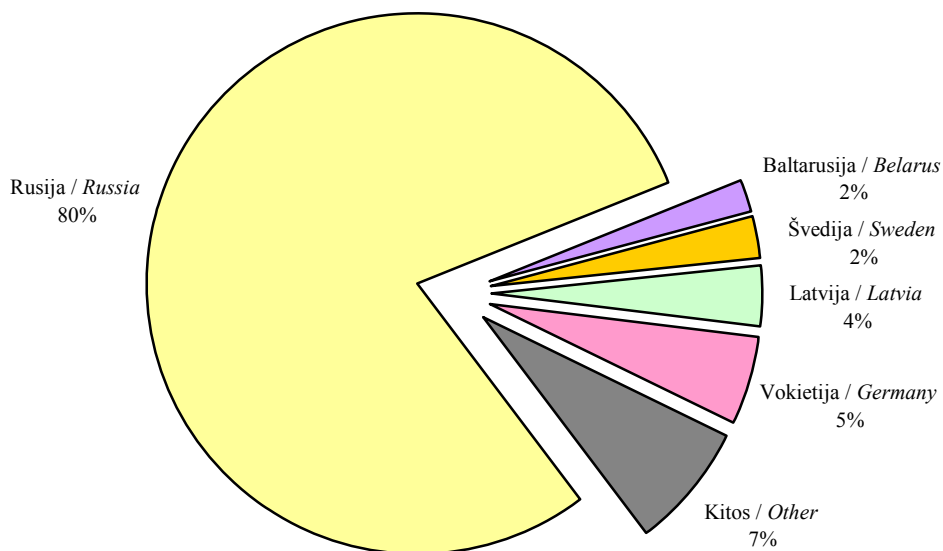

2.42 pav. Daržovių importo struktūra pagal šalis 2011 metais

Fig. 2.42 Structure of vegetables import by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia (181,3 tūkst. t už 718,2 mln. Lt) daržovių iš Lietuvos išvežta į Rusiją (2.43 pav.). Eksportas į šią šalį buvo 34,5 proc. didesnis nei 2010-aisiais. Labiausiai per metus išaugo pomidorų, agurkų, svogūnų ir salotų eksportas – daugiau kaip 50 proc., o kopūstų – 32 proc.

2.43 pav. Daržovių eksporto struktūra pagal šalis 2011 metais

Fig. 2.43 Structure of vegetables export by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Perdirbimas. 2011 metais raugintų kopūstų buvo pagaminta 49,3 proc., džiovintų svogūnų 66,0 proc., pomidorų kečupo 14,3 proc. daugiau negu 2010-aisiais. Šaldytų daržovių ir pomidorų sulčių pagaminta mažiausiai per pastaruosius penkerius metus, jų gamyba per metus sumažėjo atitinkamai 31,1 ir 7,1 proc. (2.47 lentelė). 2011 metais daugiausia per 2007–2011 metų laikotarpį sudžiovinta svogūnų ir pagaminta pomidorų kečupo, kitų pomidorų padažų. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai sumažėjo šaldytų daržovių, pomidorų sulčių ir raugintų kopūstų gamyba, tačiau svogūnų sudžiovinta 3,1 karto daugiau.

2.47 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių produktų gamyba 2007–2011 metais

Table 2.47. Production of preparations of fruit and vegetables in 2007–2011

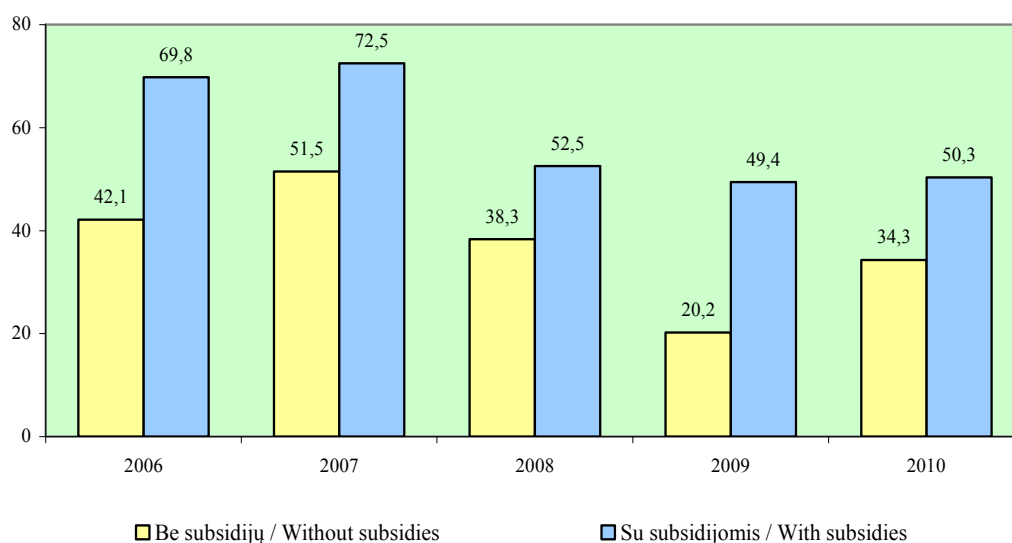
Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2007, %
Rauginti kopūstai / Cabbages preserve, t	1165,3	1471,8	247,4	507,0	757,1	-35,0
Džiovinti svogūnai / Dried onions, t	247,4	507,0	523,8	464,5	771,2	3,1*
Užšaldytos daržovės ir jų mišiniai, t Vegetables and mixtures, frozen, t	671,6	600,4	406,4	371,3	255,7	-61,9
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l Fruit and vegetable juice, mill. l	16,6	13,9	8,8	9,1	10,1	-39,2
iš jų pomidorų of which tomato juice	4,4	4,9	3,4	2,8	2,6	-40,9
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t	12,2	11,0	11,2	11,9	13,6	11,5

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2007–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Produktų iš daržovių gamyba išliko orientuota į vidaus rinką. Nekoncentruotos pomidorų tyrės realizuojamos tik Lietuvoje, kitų daržovių gaminių šalyje parduota daugiau kaip 70 proc. pagaminto kiekio.

Valstybės parama ir ekonomika. 2011 metais už daržovių pasėlius buvo mokama pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 369,81 Lt/ha.

ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, 2010 metais daržininkystės ir sodininkystės prekiniai ūkiai nuėmė vidutiniškai 30 t/ha lauko daržovių derlių – 15,1 proc. mažiau nei prieš metus. Ūkiai pardavė savo produkciją 24 proc. didesnėmis kainomis nei 2009-aisiais. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugus daržovių kainoms, du kartus padidėjus veiklos pelnui, subsidijų ir PVM atskaita vėl sudarė mažesniąją dalį veiklos, įskaitant subsidijas, pelningumo (2.44 pav.). 2010 metais daržininkystės ir sodininkystės veikla buvo pelninga, pelningumas tik iš veiklos sudarė 34,3 proc., o įskaitant subsidijas – 50,3 proc.

2.44 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pagrindinės veiklos pelningumas 2006–2010 metais, proc.

*Fig. 2.44. Profitability of vegetable and fruit growing farms
in 2006–2010, per cent*

Šaltinis: Ūkių veiklos rezultatai (ŪADT tyrimo duomenys) 2010. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas. 2011. ISSN 2029-1221.

Situacija daržovių rinkoje labai nepastovi. Vienais metais augintojai, nuimdami mažesnę derlių, už išaugintą produkciją gauna didesnę kainą, kitais metais – atvirkščiai. Šis sektorius ypač priklauso nuo klimatinėms sąlygoms, todėl sunkiai prognozuojamas. Tačiau jis itin svarbus, nes šiuo metu daugelyje šalių ypač aktualūs antsvorio ir nutukimo mažinimo klausimai. Siekdama skatinti sveiką mitybą, Lietuva taiko Vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programą, pagal kurią yra remiamas vaisių ir daržovių produktų tiekimas į švietimo įstaigas, siekiant suformuoti ateities vartotojus, kurie suprastų vaisių ir daržovių vartojimo teigiamą poveikį žmogaus sveikatai, ugdat sveiko maitinimosi įpročius, mažinant vaikų nutukimo riziką.

3.7. Vaisiai ir uogos

3.7. Fruit and berries

Lietuvos sodininkystės ir uogininkystės ūkiuose 2011 metais vyko nemažai pokyčių. Keitėsi ūkių plotai, derlius, produkcijos kainos, prekybiniai ryšiai su užsienio valstybėmis ir kiti veiksniai. Daugelis šių pokyčių buvo tarpusavyje susiję ir darė įtaką galutiniams sektoriaus veiklos rezultatams.

Auginimas. Sodų ir uogynų plotai Lietuvoje mažėja jau dešimtmetį. 2002-aisiais jie buvo beveik 1,5 karto didesni. 2011 metais sodai ir uogynai užėmė 29,2 tūkst. ha. Tai sudarė vos 0,9 proc. ŽŪN. Didžiausi sodų ir uogynų plotai 2011-aisiais buvo Vilniaus (16,0 proc.), Kauno (15,7 proc.) ir Panevėžio (13,8 proc.) apskrityse. Daugiausia auginta obelų – 52 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Kita

svarbiausia šio sektoriaus kultūra – juodieji serbentai. Jų plotai užėmė 15,3 proc. vaisių ir uogynų sodinių ploto. Kitos šalies soduose ir uogynuose auginamos kultūros sudarė vidutiniškai po 4 proc. bendro jų ploto.

2011 metais sodų ir uogynų plotas Lietuvoje, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 1 proc., išskyrus raudonuosius ir baltuosius serbentus, kurių plotas padidėjo 0,9 proc., ir avietes, kurių plotas išsiplėtė beveik 11 proc. Labiausiai 2011-aisiais, palyginti su situacija prieš penkerius metus, sumažėjo braškių sodinių plotas – 27,8 proc. Taip pat gerokai sumažėjo slyvų (22,6 proc.) ir vyšnių bei trešnių (21,6 proc.) plotų.

Analizuojant apskritis, didžiausias sodų ir uogynų ploto pokytis 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, užfiksuotas Telšių apskrityje, kur plotai padidėjo 22,7 proc. Taip pat sodai ir uogynai išsiplėtė Utenos (14 proc.) ir Tauragės (1,2 proc.) apskrityse. Tačiau bendras šių apskričių sodų ir uogynų plotas sudarė tik penktadalį visos šalies sodų ir uogynų, todėl neturėjo įtakos bendrai mažėjimo tendencijai. Didžiausiais plotais pasižyminčiose apskrityse vyko priešingi procesai – Vilniaus apskrityje sodų ir uogynų sumažėjo 1 proc., Kauno – 5,5 proc., Panevėžio 5,6 proc., Šiaulių – 9,1 proc., be to, pastarojoje apskrityje per penkerius metus sodų ir uogynų plotas sumažėjo labiausiai.

Nykstant sodų ir uogynų plotams, derančiųjų plotai mažėja dar sparčiau. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, derančių sodų ir uogynų plotas buvo 2,8 proc. mažesnis (2.48 lentelė).

2.48 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2007–2011 metais

Table 2.48. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Sodinių plotas iš viso, tūkst. ha <i>Total area of orchards and berry plantations, thou. ha</i>	29,5	27,0	26,7	29,4	29,2
iš jų derantis / <i>of which fruit bearing</i>	24,7	22,9	22,3	23,5	24,0
Derlius, tūkst. t / <i>Harvest, thou. t</i>	51,6	87,9	69,9	44,0	60,3
Derlingumas, t/ha / <i>Yield, t/ha</i>	2,1	3,8	3,1	1,9	2,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Sodininkystės ir uogininkystės sektoriaus rezultatams labai daug įtakos turi gamtinės sąlygos. Kelerius pastaruosius metus jos lėmė vis prastesnius derlius. Tačiau 2011-ieji buvo kur kas palankesni daugeliui šio sektoriaus kultūrų. Todėl 2011 metais surinktas vaisių ir uogų derlius buvo 16,8 proc. didesnis nei 2007-aisiais ir net 37,0 proc. – nei 2010-aisiais.

Didžiąją dalį 2011 metų vaisių ir uogų derliaus sudarė obuoliai – daugiau nei 81 proc. Vidutinis šalies obelų sodų derlingumas buvo vos 3,9 t/ha. Palyginti su 2007-aisiais, 2011 metais obelų derlingumas buvo 27,2 proc. didesnis. Kitų vaisių ir uogų derlius vidutiniškai sudarė po 3 proc. šio sektoriaus derliaus.

Lietuvoje sodų ir uogynų derlingumas, palyginti su kitoms ES šalimis, iki šiol buvo vienas mažiausių. Daugiausia derliaus iš vieno hektaro ES jau daugelį metų gaunama Austrijoje. Palankiais metais derlingumas ten siekia apie 100 t/ha. 2011 metais Austrijoje sodų ir uogynų derlingumas buvo 61,7 t/ha.

Rinka. 2011 metais Lietuvoje vaisių ir uogų supirkimo apimtys, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 28,6 proc. (2.49 lentelė). Tačiau, palyginti su 2010-aisiais, vaisių ir uogų supirkta 1,6 karto daugiau. Tai nulėmė tiek pat padidėjusios obuolių supirkimo apimtys. 2011 metais, kaip ir kasmet, obuoliai Lietuvoje sudarė didžiąją dalį supirktų vaisių ir uogų. Obuolių supirkimo apimtis paveikė paklausa. 2011 metais Lietuvos gamintojų produkcijos iš obuolių buvo nupirktas 1,5 karto daugiau nei 2010-aisiais, todėl reikėjo daugiau žaliavos.

2.49 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2007–2011 metais

Table 2.49. Purchase of fruit and berries in 2007–2011

Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to</i> 2007, %
Vaisiai ir uogos, kiekis / <i>amount, t</i>	56967	39627	23152	24632	40682	-28,6
iš viso / <i>Fruit & berries, total</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	733	392	435	913	545	-25,6
iš jų: / <i>of which:</i>						
obuoliai kiekis / <i>amount, t</i>	56079	38265	21964	23751	39280	-30,0
<i>apples</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	696	278	328	540	446	-35,9
kriaušės kiekis / <i>amount, t</i>	85	8	24	0,2	3,3	-96,1
<i>pears</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	2214	2391	2052	2007	1704	-23,0
braškės kiekis / <i>amount, t</i>	82	45	52	25	29	-64,6
<i>strawberries</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	3303	5708	7169	9784	10061	204,6
avietės kiekis / <i>amount, t</i>	19	63	26	17	9	-52,6
<i>raspberries</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	4794	5367	5388	4872	5779	20,5
juodieji serbentai kiekis / <i>amount, t</i>	564	594	749	519	520	-7,8
<i>black current</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	3239	2880	1783	1946	4378	35,2
kiti serbentai kiekis / <i>amount, t</i>	25	18	12	5	23	-8,0
<i>other currant</i>						
kaina / <i>price, Lt/t</i>	2308	2095	2960	1925	2204	-4,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Uogų supirkimo kainos išaugo. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai pabrango braškės – daugiau nei 3 kartus. Palyginti su 2010-aisiais, 2011 metais labiausiai sukilo juodųjų serbentų kainos. Jie supirkti 2,2 karto brangiau nei prieš metus. Brangiausios uogos 2011 metais buvo braškės, nes pastaraisiais metais dėl nepalankių klimatinių sąlygų jos prastai derėjo.

Vaisių supirkimo kaina dėl geresnio derliaus 2011 metais sumažėjo: kriaušės supirktos 15 proc., o obuoliai – 40 proc. pigiau nei prieš metus. Palyginti su 2007-aisiais, obuoliai ir kriaušės supirkti atitinkamai 36 ir 23 proc. mažesnėmis kainomis.

Palyginti su Lenkija, Lietuvoje 2011 metais vaisiai, skirti šviežiam vartojimui, supirkti brangiau. Už desertinius obuolius mūsų šalyje buvo mokama maždaug penktadaliu, o už kriaušes – apie 7 proc. didesnė kaina. Obuolių, skirtų perdirbti, kaina Lietuvoje 2011 metais buvo apytiksliai 13 proc. mažesnė nei kaimyninėje šalyje. Uogos, skirtos perdirbti, Lietuvoje, palyginti su Lenkija, buvo superkamos gerokai

didesnėmis kainomis. Už avietes pas mus mokėta 2,5 karto brangiau, už aronijas – 2 kartus, už serbentus – 37 proc. didesnė kaina. Tik braškių, skirtų perdirbti, supirkimo kaina Lietuvoje 2011 metais buvo beveik tokia pati, kaip ir Lenkijoje.

Mažmeninės obuolių ir kriaušių kainos Lietuvoje didėjo iki 2008-ųjų. Tačiau ekonominio sunkmečio metu jos ėmė kristi. Obuolių kaina 2010 metais pasiekė mažiausią lygį per visą tiriamą 2007–2011 metų laikotarpį (2.50 lentelė). Tada jie kainavo beveik 46 proc. mažiau nei 2008-aisiais, kai šie vaisiai buvo brangiausi. Tačiau 2011 metais obuoliai mažmeninėje rinkoje vėl ėmė brangti ir kainavo 60 proc. brangiau nei prieš metus ir beveik penktadaliu – nei prieš penkerius. Kriaušių mažmeninė kaina ėmė kristi 2009 metais, šią tendenciją išlaikė ir 2011-aisiais, kai šie vaisiai kainavo 3 proc. mažiau nei prieš metus. Tačiau palyginti su prieš pabrangimą buvusiu 2007-ųjų kaina, 2011-aisiais mažmeninėje Lietuvos rinkoje kriaušės kainavo 5 proc. brangiau.

2.50 lentelė. Obuolių ir kriaušių vidutinės mažmeninės kainos Lietuvoje 2007–2011 metais, Lt/kg

Table 2.50. Average retail prices of apples and pears in Lithuania in 2007–2011, LTL/kg

Vaisiai / Fruits	2007	2008	2009	2010	2011
Obuoliai / Apples	2,49	3,40	2,07	1,84	2,95
Kriaušės / Pears	3,90	4,98	4,80	4,24	4,10

Šaltiniai: Statistikos departamento, Žemės ūkio rūmų duomenys.

2011 metais vaisių mažmeninės kainos didėjo visoje ES. Palyginti su 2010-aisiais, jos išaugo 3 proc. Labiausiai per metus kainos išaugo Austrijoje (13 proc.), o sumažėjo tik Belgijoje (1 proc.). Lietuvoje 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, vaisių mažmeninė kaina išaugo 9 proc. Kaimyninėse šalyse jie brango mažiau. Latvijos mažmeninėje rinkoje vaisiai 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, buvo brangesni 6 proc., o Lenkijos – vos 0,3 proc. Palyginti su 2007-aisiais, Lietuvoje 2011 metais vidutinės mažmeninės vaisių kainos buvo išaugusios 9 proc., o Latvijoje ir Lenkijoje padidėjo atitinkamai 15 ir 12 proc.

Produkcijos perdirbimas. Palyginti su 2010-aisiais, 2011 metais vaisių ir uogų perdirbėjų gamybos apimtys gerokai išaugo – produkcijos pagaminta trečdaliu daugiau nei prieš metus. Tačiau prieš penkerius metus gamybos apimtys buvo ketvirtadaliu didesnės.

2011-aisiais, kaip ir kitais metais, pagrindiniai vaisių ir uogų perdirbėjų gaminiai buvo obuolių sultys, įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos bei užšaldyti vaisiai ir uogos.

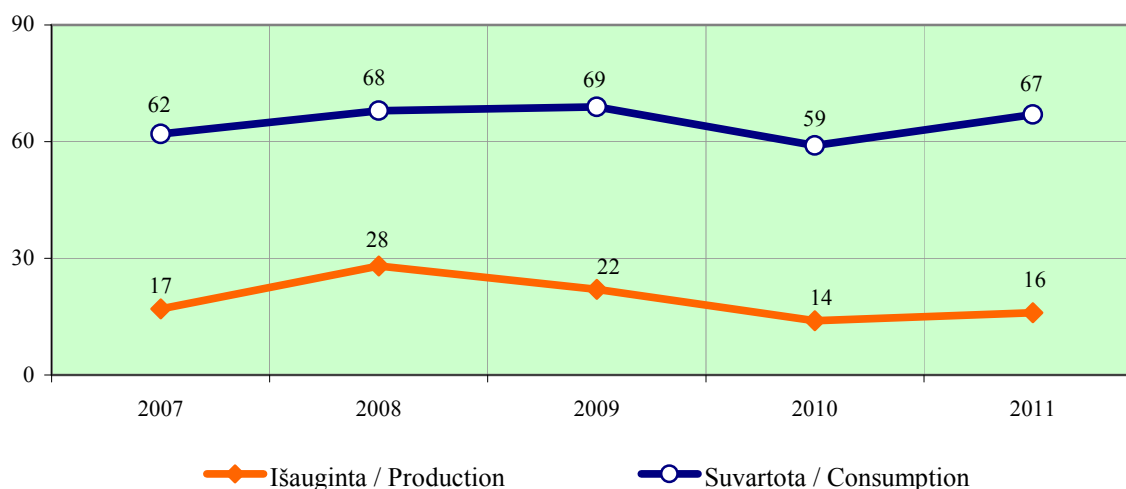
Obuolių sulčių 2011 metais išspausta 2,8 karto daugiau nei prieš metus, o palyginti su 2007-aisiais, padidėjus produktų paklausai, ypač vidaus rinkoje, gamybos apimtys išaugo daugiau nei 5 kartus (2.51 lentelė). Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų pagaminta maždaug 2 proc. daugiau nei prieš metus, tačiau, palyginti su 2007-aisiais, jų gamyba sumažėjo beveik 5 proc. 2011 metais beveik 1,5 karto daugiau nei 2010-aisiais užšaldyta vaisių ir uogų, o palyginti su 2007-aisiais, užšaldytų vaisių ir uogų gamybos apimtys padidėjo 16 proc.

2.51 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2007–2011 metais
Table 2.51. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2007–2011

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	2011
Obuolių sultys, mln. l / <i>Apple juice, mill. l</i>	0,9	0,9	2,2	1,7	4,9
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	4,7	3,5	4,7	4,4	4,5
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	3,3	2,8	2,2	2,6	3,9

Šaltiniai: Gaminų gamyba 2007–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Dėl mažo sodininkystės ir uogininkystės ūkio ir nepalankių klimatinių sąlygų Lietuvoje užauginama nepakankamai vaisių ir uogų. Sava produkcija tenkina tik trečdalį ar ketvirtadalį vaisių ir uogų poreikio (2.45 pav.). Pastaraisiais metais Lietuvoje apie 93 proc. vaisių ir uogų tenka gyventojų vartojimo fondui, iki 6 proc. – nuostoliams, apie 0,7 proc. – pašarams ir likusi dalis – pramonei.

2.45 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2007–2011 metais, kg

Fig. 2.45. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2007–2011, kilograms

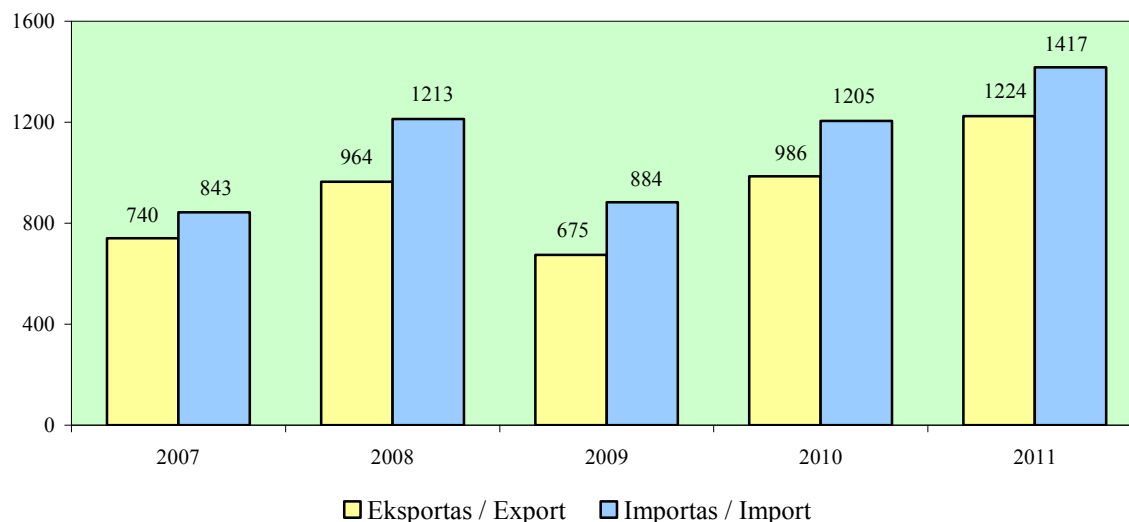
Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

Vaisių Lietuvoje suvartojama vos ne mažiausiai iš ES šalių. Tai neatitinka sveikatos organizacijų rekomenduojamos normos – maždaug 91 kg vaisių ir uogų per metus suaugusiajam. Remiantis Europos šviežių produktų asociacijos duomenimis, ES šalyse vaisių ir uogų suvartojimas vienam gyventojui pastaraisiais metais siekė vidutiniškai 90 kg vienam gyventojui per metus.

Eurostato duomenimis, didžiąją dalį Lietuvos gyventojų vaisių ir uogų raciono sudaro citrusiniai vaisiai, pastaraisiais metais – apie 40 proc. per metus suvartojamų

vaisių. Vynuogės ir obuoliai sudarė maždaug po dešimtadalį gyventojų per metus suvartoto vaisių ir uogų kiekio.

Užsienio prekyba. Didesnis vaisių ir uogų poreikis Lietuvoje nei gali užtikrinti vietos augintojai lemia tai, kad šalies užsienio prekybos balansas šiomis gėrybėmis yra neigiamas (2.46 pav.). 2011 metais užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas siekė beveik 193 mln. Lt.

2.46 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 2.46. Export and import of fruit and berries* in 2007–2011, LTL million

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / Fresh, frozen, dried and preserved.

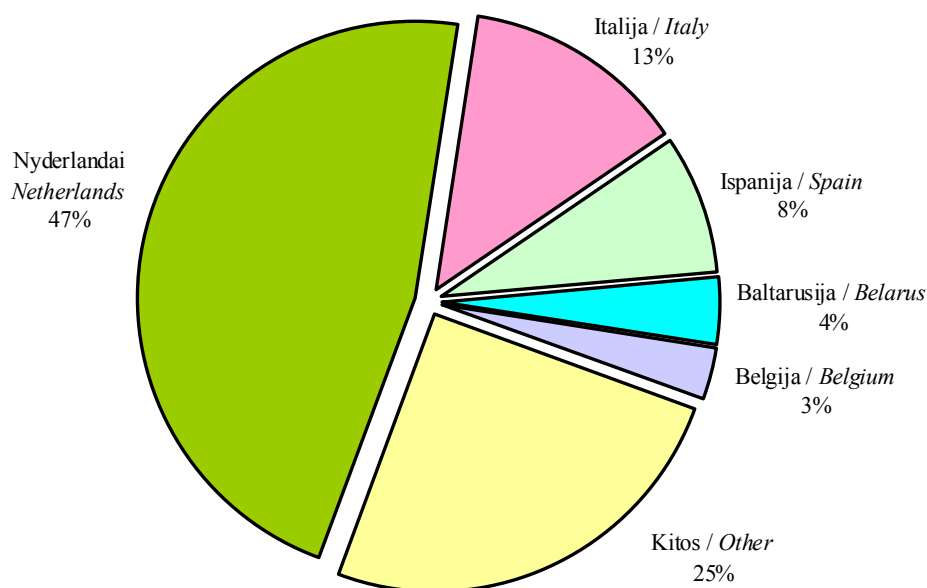
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, įvežamų vaisių ir uogų vertė išaugo 68 proc. Labiausiai padidėjo Lietuvoje neauginamų vaisių paklausa ir pasiūla. 2007–2011 metų laikotarpiu ypač išaugo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų importas – 8,3 karto. Daugiausia į Lietuvą įvežamų citrusinių vaisių importas 2007–2011 metais išaugo 1,7 karto. 2011 metais citrusiniai vaisiai sudarė 18,8 proc. nuo viso vaisių ir uogų importo vertine išraiška. Jų įvežta beveik 97 tūkst. t. už 266 mln. Lt. Didėjo ir visų kitų vaisių ir uogų importas, išskyrus obuolių, kriaušių ir svarainių (50,5 proc. mažiau), riešutų (išskyrus kokosų, bertoletijų ir anakardžių) (41,4 proc. mažiau) bei konservuotų vaisių, uogų ir riešutų (99,8 proc. mažiau).

2011 metais Lietuva vaisių ir uogų importavo iš 63 pasaulio šalių, iš kurių 21 – ES narės. Didžiausią importo vertine išraiška dalį sudarė importas iš ES – 82,8 proc. O už didžiausią sumą vaisių ir uogų importuota iš Nyderlandų (2.47 pav.).

2011 metais iš Lietuvos išvežta vaisių ir uogų už 1,2 mlrd. Lt. Tačiau lietuviški vaisiai ir uogos (įskaitant daržoves) tesudarė 6,6 proc. Palyginti su 2007-aisiais, vaisių ir uogų eksporto apimtys vertine išraiška padidėjo beveik 1,7 karto. Labiausiai tai lėmė 4,2 karto 2007–2011 metų laikotarpiu padidėjusi šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų eksporto vertė. Už didžiausią sumą į kitas šalis išvežama obuolių. 2011 metais jie sudarė 10,9 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės.

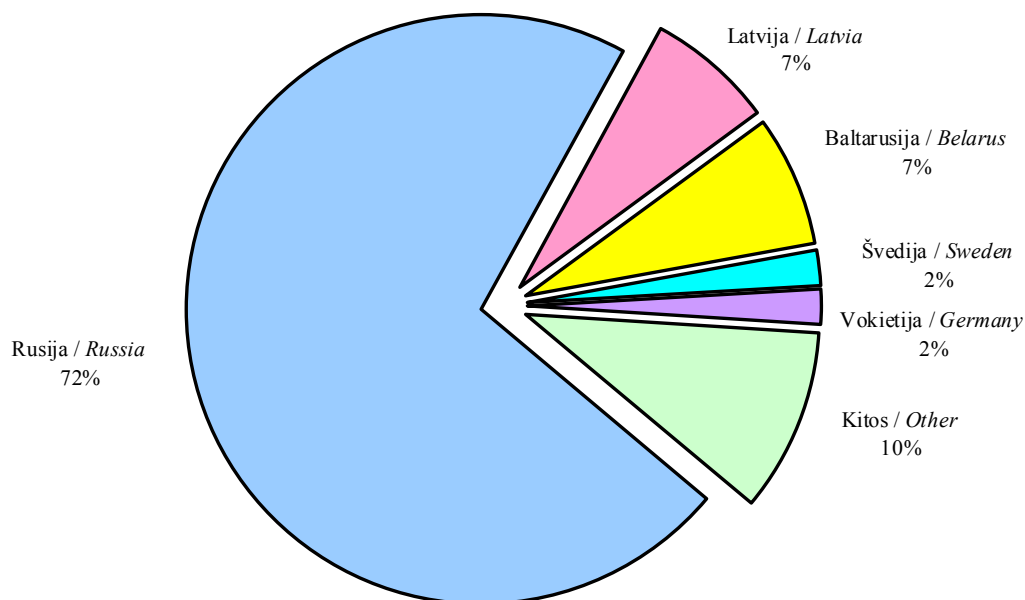

2.47 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2011 metais
 Fig. 2.47. Structure of the import of fruit and berries by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais vaisiai ir uogos buvo eksportuojami į 21 ES šalį ir į 19 kitų pasaulio šalių. Už didžiausią sumą vaisių ir uogų Lietuva 2011 metais išvežė į Rusiją (2.48 pav.). Kiek daugiau nei 17 proc. vaisių ir uogų (vertine išraiška) eksportuota į ES šalis.

2.48 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2011 metais
 Fig. 2.48. Structure of the export of fruit and berries by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Parama ir ekonomika. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, Lietuvoje deklaruota 3,9 proc. mažiau uogynų (5,9 tūkst. ha) ir 1,4 proc. – sodų (6,5 tūkst. ha). Už 2011 metais deklaruotus ir paramos tiesioginėmis išmokomis teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus LR žemės ūkio ministro įsakymu skirta 369,81 Lt/ha tiesioginė išmoka.

ES ir nacionalinę paramą 2011 metais gavo ūkio subjektai, dalyvavę vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programoje. Vaisius tiekusiems subjektams šioje programoje nuo 2010 m. rugsėjo 8 d. buvo skirta 1,15 Lt, o nuo 2011 m. spalio 10 d. – 3,30 Lt parama už ne žemesnės kaip II kokybės klasės obuolių kilogramą. Už ne žemesnės kaip II kokybės klasės kriaušių kilogramą nuo 2010 m. rugsėjo 8 d. buvo skirta 3,50 Lt parama. 2011 m. spalio 10 d. pasikeitus tvarkai už kriaušes gaunamos paramos dydis nepakito.

2010 metais Lietuvoje vaisių gamybos savikaina, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo maždaug penktadaliu, o pardavimo kaina išaugo 1,5 karto. Dėl šių priežasčių vaisių auginimo rentabilumas išaugo 1 proc., o uogų – beveik iki 30 proc.

ŪADT tyrimo duomenimis, labiausiai sodininkystės ir uogininkystės produkcijos savikainą 2010 metais lėmė darbo užmokestis, nes tai rankų darbui imli sritis. Derliui surinkti dažnai samdoma papildomų darbuotojų. 2010 metais išlaidos darbo užmokesčiui sodininkystės ir uogininkystės ūkiuose sudarė 44 proc. visų gamybos išlaidų.

Lietuvos sodininkystės ir uogininkystės sektoriaus veiklos 2007–2011 metais analizė parodė, kad šis sektorius nebuvo pajėgus aprūpinti vietos gyventojus savais vaisiais ir uogomis. Taip buvo dėl to, kad sodų ir uogynų plotai Lietuvoje yra nedideli ir kasmet vis labiau mažėja. Palyginti su kitomis ES šalimis, mūsų sodų ir uogynų derlingumas mažas, dažniausiai – dėl nepalankių klimatinių sąlygų. Kadangi vaisių ir uogų trūksta, o gyventojai pamėgo ne tik vietinius, bet ir šiltųjų kraštų vaisius, importo apimtys vis didėja. Ūkininkai atsisako sodininkystės ir uogininkystės veiklos dėl didelio nepastovumo rinkoje. Vaisių ir uogų kainos tai didėja, tai mažėja, o rentabilumas nėra didelis, dažnai tokia veikla netgi nuostolinga.

3.8. Rapsai

3.8. Rape

Alternatyvių energijos šaltinių panaudojimas darosi vis aktualesnis dėl aukštų pasaulinių naftos kainų ir prastėjančios ekologinės situacijos. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos ekspertai prognozuoja, kad po 15–20 metų ketvirtadalį degalų poreikio patenkins biokuras, kurio didelė dalis gaminama iš rapsų. JAV Žemės ūkio departamento išankstiniais duomenimis, 2011 metais pasaulinis rapsų derlius siekė 60,4 mln. t ir buvo 1,0 proc. mažesnis nei 2010 metais (2.52 lentelė). Jo sumažėjimą lėmė mažesnis derlingumas dėl nepalankių klimatinių sąlygų ir bendras derlius kai kuriose daugiausia rapsų auginančiose valstybėse – Kinijoje, Kanadoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje ir kt. Iš daugiausia rapsų pasaulyje užauginančių 2011 metais išliko ES – 20,7 mln. t (2010 m. – 21,6 mln. t), Kinija – 13,1 mln. t (13,7 mln. t), Kanada – 12,8 mln. t (12,9 mln. t). Nors derlius mažėjo, pasaulinis rapsų sunaudojimas vidaus rinkose 2011 metais didėjo ir sudarė 61,0 mln. t (2010 m. – 59,6 mln. t). Rapsų atsargos 2011 metų pabaigoje, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 5,3 proc. – iki 10,7 mln. t.

2.52 lentelė. Pasaulinė rapsų sėklų pasiūla ir paklausa 2007–2011 metais, mln. t
Table 2.52. World supply and demand of rapeseed in 2007–2011, million tonnes

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Atsargos metų pradžioje <i>Initial stock</i>	6,6	4,9	7,7	9,9	11,3
Derlius / Harvest	48,8	57,9	59,9	61,0	60,4
ES-27 / EU-27	18,4	19,0	21,6	21,6	20,7
Rusija / Russia	0,6	0,8	0,7	0,7	0,7
Ukraina / Ukraine	1,1	2,9	1,9	1,9	1,5
Kanada / Canada	9,6	12,6	11,8	12,9	12,8
JAV / USA	0,7	0,7	0,7	0,7	1,1
Kinija / China	10,4	12,1	12,8	13,7	13,1
Indija / India	4,9	6,7	6,3	6,4	7,0
Australija / Australia	1,1	1,8	1,9	1,9	2,4
Kitos šalys / Other countries	2,0	1,3	2,2	1,2	1,1
Visa pasiūla / Total supply	55,4	62,8	67,6	70,9	71,7
Sunaudojimas / Uses	50,5	55,1	57,7	59,6	61,0
Atsargos metų pabaigoje <i>Final stocks</i>	4,9	7,7	9,9	11,3	10,7

Šaltinis: JAV Žemės ūkio departamento duomenys.

ES šalyse 2011 metais išauginta 34,3 proc. viso pasaulio rapsų derliaus. ES šiuo metu – didžiausia biokuro iš rapsų, saulėgrąžų ir sojų aliejaus gamintoja ir yra užsibrėžusi tikslą 2015 metais pasiekti, kad biokuro dalis sudarytų 8 proc. degalų, naudojamų transportui. 2011-ųjų rapsų derlius buvo 0,6 mln. t (1,0 proc.) mažesnis nei 2010-aisiais. Perdirbamų į biokurą rapsų kiekiai sparčiai didėja. Daugiausia rapsų 2011 metais iš ES šalių užauginta Vokietijoje – 5,70 mln. t (2010 m. – 6,31 mln. t), Prancūzijoje – 4,82 mln. t (5,62 mln. t), Lenkijoje – 2,24 mln. t (2,51 mln. t).

Auganti biokuro paklausa ir ES finansinės paramos įsipareigojimai skatina mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau rapsų.

Auginimas. Situacija rapsų rinkoje dabar gana palanki: taikoma nauja santykių forma – sutartys tarp rapsų augintojų ir biokuro gamintojų, didėja supirkimo kainos, nuolat auga rapsų, kurie yra vieni rentabiliausių augalų, paklausa biokurui gaminti. Per analizuojamą laikotarpį rapsų pasėlių plotai padidėjo 43,5 proc., derlingumas išaugo 8,4 proc., gautas 55,3 proc. didesnis derlius (2.53 lentelė). Nors Lietuvoje 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, rapsai buvo nuimti nuo 0,7 proc. mažesnio ploto, tačiau dėl 17,6 proc. didesnio derlingumo derlius išaugo 16,2 proc. ir pasiekė beveik pusę milijono tonų.

2.53 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2007–2011 metais

Table 2.53. Crop area, harvest and yield of rape in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011	2011, palyginti su compared to 2010, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	174,4	161,6	191,9	251,9	250,2	99,3
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	311,9	330,3	415,8	416,7	484,3	116,2
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	1,79	2,04	2,17	1,65	1,94	117,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žieminių rapsų pasėlių plotų sumažėjo 73,8 proc., o vasarinių – padidėjo 39,5 proc. (2.49 pav.). Žieminių rapsų plotų mažėjimą lėmė nepalankios gamtinės sąlygos. 2010 metų rudenį Lietuvos rapsų augintojai pasėjo 89,3 tūkst. ha žieminių rapsų, tačiau dėl nepalankių žiemėjimo sąlygų daugiau kaip pusė jų pasėlių plotų sunyko.

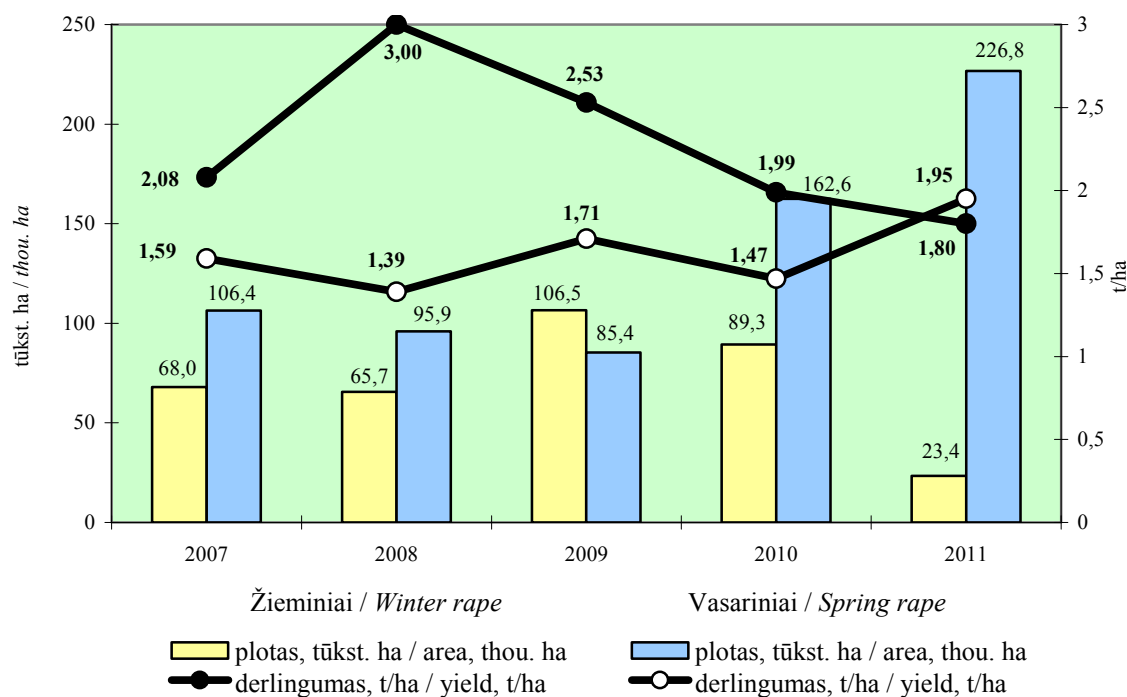
2.49 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2007–2011 metais

Fig. 2.49. Area under rape crops and seed yield in 2007–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Rapsų derlingumui ir bendram jų derliui įtakos turi tai, kad daugėja ūkių, auginančių rapsus didesniuose kaip 50 ha plotuose. Vidutinis vieno ūkio rapsų pasėlių plotas kasmet padidėja beveik 3,5 proc. Dėl to gerėja galimybės taikyti pažangesnes technologijas.

Rinka. Per 2011 metus Lietuvoje iš rapsų augintojų supirkta 395,0 tūkst. t rapsų, arba 9,1 tūkst. t (2,4 proc.) daugiau nei 2010-aisiais (2.54 lentelė). Didėjant biodyzelino gamybos pajėgumui, žaliavos poreikis jam gaminti 2011 metais išaugo.

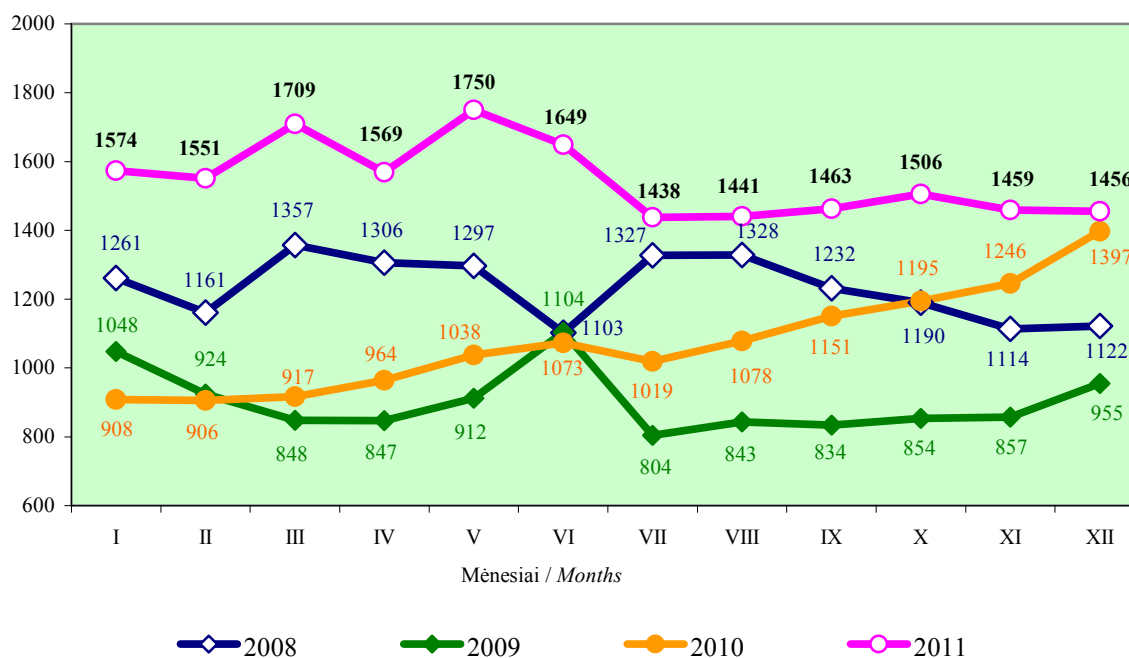
2.54 lentelė. Rapsų supirkimas 2007–2011 metais

Table 2.54. Purchase of rapeseed in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	329,8	299,4	368,0	385,9	395,0
Kaina, Lt/t / Price, LTL/t	952	1269	836	1099	1458
Vertė, mln. Lt / Value, LTL mill.	314,0	379,9	307,7	424,1	575,9

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658; ŽŪMPRIS.

Dėl didėjančios rapsų paklausos vidutinė jų supirkimo kaina per 2007–2011 metų laikotarpį išaugo 53,2 proc. 2011 metų gruodžio mėnesio kaina buvo 4,2 proc. aukštesnė nei 2010-ųjų gruodį, nors, palyginti su 2008-ųjų gruodžiu, supirkimo kainų skirtumas buvo gerokai didesnis (2.50 pav.).

2.50 pav. Vidutinė rapsų supirkimo kaina 2008–2011 metais, Lt/t

Fig. 2.50. Average purchase price of rapeseed in 2008–2011, LTL per tonne

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse rapsų supirkimo kainos 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, taip pat labai išaugo (2.55 lentelė). Pavyzdžiui, 2011 metų 45-ąją savaitę, palyginti su 2007 metų tuo pačiu laiku, rapsų kainos Vokietijoje pakilo 22,2 proc., Lietuvoje – 37,0 proc., Lenkijoje – 55,7 proc., Latvijoje – 44,7 proc., Estijoje – 31,0 proc.

2.55 lentelė. Vidutinė rapsų sėklų kaina kai kuriose ES valstybėse 2007–2011 metų 45-ąją savaitę, Lt/t

Table 2.55. Average price of rapeseed in selected EU countries in the 45th week of 2007–2011, LTL per tonne

Valstybės Countries	2007	2008	2009	2010	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
Vokietija / Germany	1192	1069	853	1368	1456	6,4
Lietuva / Lithuania	1026	1032	829	1318	1406	6,7
Lenkija / Poland	982	1155	912	1277	1529	19,7
Latvija / Latvia	978	1225	724	1213	1415	16,7
Estija / Estonia	1154	1042	804	1128	1512	34,1

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, Lietuvoje rapsų eksportas pagal vertę padidėjo 5,5 proc. (2.56 lentelė). Tai lėmė augantis rapsų poreikis kitų valstybių rinkose. Vidutinė eksportuotų rapsų kaina dėl nuolat didėjančios jų sėklų paklausos biokurui gaminti ir nepakankamos jų pasiūlos per 2007–2011 metus išaugo 47,0 proc., o 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, – 34,1 proc.

2.56 lentelė. Rapsų eksportas 2007–2011 metais

Table 2.56. Export of rapeseed in 2007–2011

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t	Kaina, Lt/t Price, LTL/t	Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.
2007	205,8	1038	213,6
2008	193,2	1201	232,0
2009	297,3	953	283,3
2010	278,5	1138	316,9
2011	219,1	1526	334,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia rapsų sėklų iš Lietuvos 2011 metais nupirko Lenkija – 33,7 proc., Latvija – 24,6 proc., Vokietija – 20,6 proc., Belgija – 9,7 proc., Suomija – 6,8 proc.

Rapsų užsienio prekybos balansas teigiamas – eksportuojama kur kas daugiau nei importuojama. Pagrindinė įvežamų rapsų dalis skiriama sėklai. 2011 metais į Lietuvą buvo importuota 20,9 tūkst. t rapsų. Sėklai skirti rapsai įvežti iš ES šalių: Vokietijos – 49,1 proc., Danijos – 24,4 proc., Švedijos – 7,7 proc.

Lietuva importuoja nemažai maistinio rapsų aliejaus (2.57 lentelė). 2011 metais jo įvežta 37,8 tūkst. t: 54,2 proc. – iš ES šalių, 45,8 proc. – iš kitų valstybių. Vidutinė importuoto aliejaus kaina nuo 2007 iki 2011 metų pakilo 44,5 proc., o 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais – 44,0 proc. Tam didelę įtaką padarė rapsų sėklų kainų pokyčiai: 2011 metais jų kaina buvo 32,7 proc. aukštesnė nei prieš metus, o palyginti su 2007-aisiais – išaugo 53,2 proc.

2.57 lentelė. Maistinio rapsų aliejaus importas ir eksportas 2007–2011 metais*Table 2.57. Import and export of alimentary rapeseed oil in 2007–2011*

Metai Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t		Kaina, Lt/t Price, LTL/t		Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.	
	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export
2007	38,3	21,7	2355	2451	90,2	53,2
2008	56,6	27,9	3287	3434	186,1	95,8
2009	57,3	17,2	2130	2241	122,1	38,5
2010	53,8	10,8	2362	2649	127,0	28,7
2011	37,8	9,1	3402	3495	128,6	31,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais iš Lietuvos eksportuota 9,1 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus: 65,9 proc. – į ES šalis, 34,1 proc. – į kitas valstybes. Vidutinė eksportuoto aliejaus kaina buvo 31,9 proc. didesnė nei 2010-aisiais ir 42,6 proc. – nei 2007-aisiais.

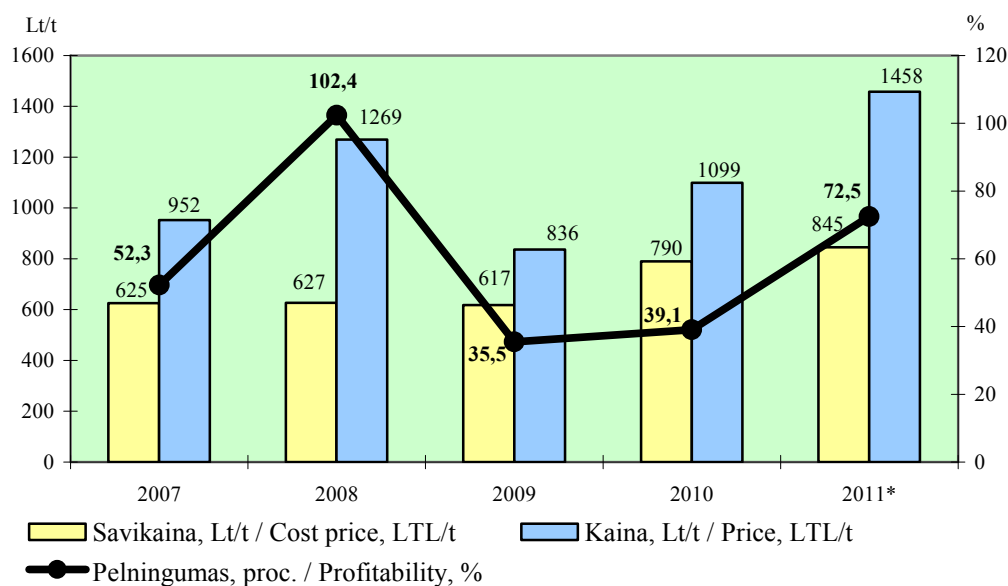
Perdirbimas. 2011 metais Lietuvos įmonės perdirbo 202,6 tūkst. t rapsų – 13,4 tūkst. t (7,1 proc.) daugiau negu 2010-aisiais. 2011 metais pagaminta 2,2 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus, o likusioji rapsų dalis perdirbta į metilo esterį.

Rapsų perdirbimo gamybiniai pajėgumai iki 2009 metų didėjo, kaip ir žaliavos poreikis. Kad būtų užtikrintas turimų gamybinių pajėgumų geresnis panaudojimas, kasmet reikia užauginti ne mažiau kaip 540 tūkst. t rapsų. 2011 metais žemdirbiai jų užaugino 484,3 tūkst. t, arba beveik 90,0 proc. reikiamo kiekio.

Pasaulyje rapsų perdirbimo apimtys didėja. Vien tik 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, rapsų perdirbta 2,3 proc. daugiau. Tai lėmė nuolat didėjanti biodyzelino paklausa.

Parama ir ekonomika. Rapsų pasėlių plotų plėtrą skatina teikiama parama. Už paramos reikalavimus atitinkančius 2010 metais deklaruotus rapsų pasėlius buvo mokama iš ES biudžeto pagrindinė tiesioginė išmoka – 369,81 Lt/ha ir papildomos tiesioginės susietos su gamyba išmokos iš nacionalinio biudžeto – 75,00 Lt/ha.

Laikantis pažangių agrotechninių rapsų auginimo reikalavimų, pasiekiamas didelis rapsų derlingumas ir gamybos pelningumas. Nuo 2007 iki 2009 metų ūkininkų ūkiuose rapsų vienos tonos išauginimo sąnaudos kasmet buvo beveik panašios, o nuo 2009 iki 2011 metų šoktelėjo beveik 37,0 proc. (2.51 pav.). Didesnę rapsų savikainą 2011 metais lėmė nepalankios žiemojimo sąlygos ir pabrangę materialiniai bei techniniai ištekliai.

2.51 pav. Vidutinė rapsų auginimo savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas ūkininkų ūkiuose 2007–2011 metais

Fig. 2.51. Average cost price, purchase price and profitability of rapeseed in family farms in 2007–2011

Šaltinis: LAEI skaičiavimai.

2008 metais, vidutinei supirkimo kainai pakilus iki 1269 Lt/t ir žymiai išaugus rapsų derlingumui, pelningumas be subsidijų pasiekė 102,4 proc. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, rapsų supirkimo kainai sumažėjus 34,1 proc., rapsų sėklų pelningumas sumažėjo iki 35,5 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, rapsų sėklų supirkimo kainai padidėjus 32,1 proc., jų pelningumas šoktelėjo iki 39,1 proc., o 2011 metais, supirkimo kainai padidėjus 32,7 proc., pelningumas pakilo iki 72,5 proc.

Analizė rodo, kad rapsams auginti tinkamų dirvožemių Lietuvoje yra maždaug 60–70 proc. Pagal agrotechninius reikalavimus jų rotacija trunka 4–5 metus, todėl rapsų plotai gali sudaryti apie 20–25 proc. pasėlių. Taigi Lietuvoje yra potencialios galimybės didinti rapsų pasėlių plotus ir patenkinti aliejaus pramonės bei biokuro gamybos poreikius, plėtoti eksportą. Rapsų gamybos efektyvumui didinti būtina jų pasėliams parinkti palankius augti dirvožemius, sėti kuo daugiau sertifikuotos sėklos, laiku naudoti trąšas, pažangias apsaugos nuo kenkėjų priemones ir daug dėmesio skirti derliaus nuėmimo mašinų parkui atnaujinti, nes dėl susidėvėjusios technikos didelė dalis derliaus prarandama jį nuimant.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Bendroji žemės ūkio produkcija

1. Gross agricultural output

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, bendrosios žemės ūkio produkcijos 2011 metais, skaičiuojant tų metų kainomis, buvo pagaminta už 7,86 mlrd. Lt, t. y. 23 proc. daugiau nei 2010-aisiais. Tai lėmė 18,4 proc. išaugusios žemės ūkio produktų supirkimo kainos, didesnės jų gamybos apimtys. Skaičiuojant palyginamosiomis kainomis augimas žymiai mažesnis. Žemės ūkio produkcijos apimtis 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 6,0 proc., iš jos augalininkystės produkcijos – 11 proc., gyvulininkystės produkcijos – tik 0,8 proc. Bendrojoje žemės ūkio produkcijoje augalininkystės dalis padidėjo 4,6 proc. punkto (3.1 lentelė).

3.1 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2007–2011 metais

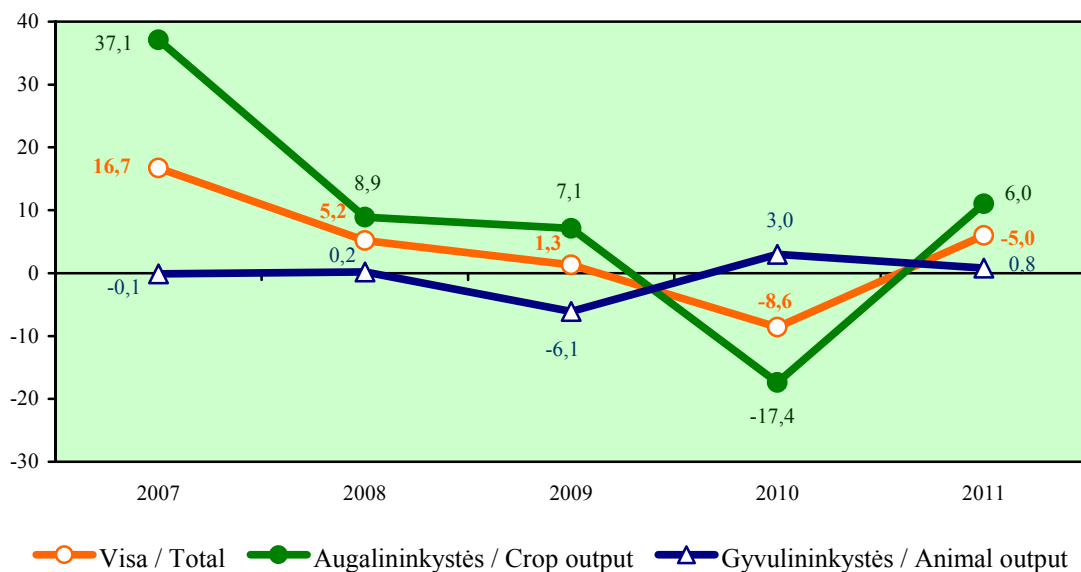
Table 3.1. Structure of gross agricultural output in 2007–2011

Produkcija Output	2007		2008		2009		2010		2011*	
	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%
Iš viso / Total	6912,2	100	7340,0	100	5707,0	100	6388,2	100	7856,0	100
augalininkystės crop output	3980,1	52,7	4125,5	56,2	3239,5	56,8	3476,2	54,4	4635,0	59,0
gyvulininkystės animal output	2932,1	47,3	3214,5	43,8	2467,5	43,2	2912,0	45,6	3221,0	41,0

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per visą analizuojamą laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės negu gyvulininkystės produkcija. Tai lėmė didesnis augalininkystės produktų ir jiems pagaminti reikalingų žaliavų kainų santykis, palyginti su gyvulininkystės produktais, taip pat didesnės tiesioginės ir kompensacinės išmokos. Per 2007–2011 metų laikotarpį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos apimtys pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, nevienodi (3.1 pav.). 2010 metais augalininkystės produkcija sumažėjo daugiausia – 17,4 proc. Didžiausias jos prieaugis buvo 2007 metais. Gyvulininkystės produkcijos pokyčiai iki 2009 metų buvo nežymūs. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, šios produkcijos gamybos apimtis sumažėjo 6,1 proc., 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 3 proc., 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais – 0,8 proc.

3.1 pav. Žemės ūkio produkcijos apimties pokyčiai 2007–2011 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

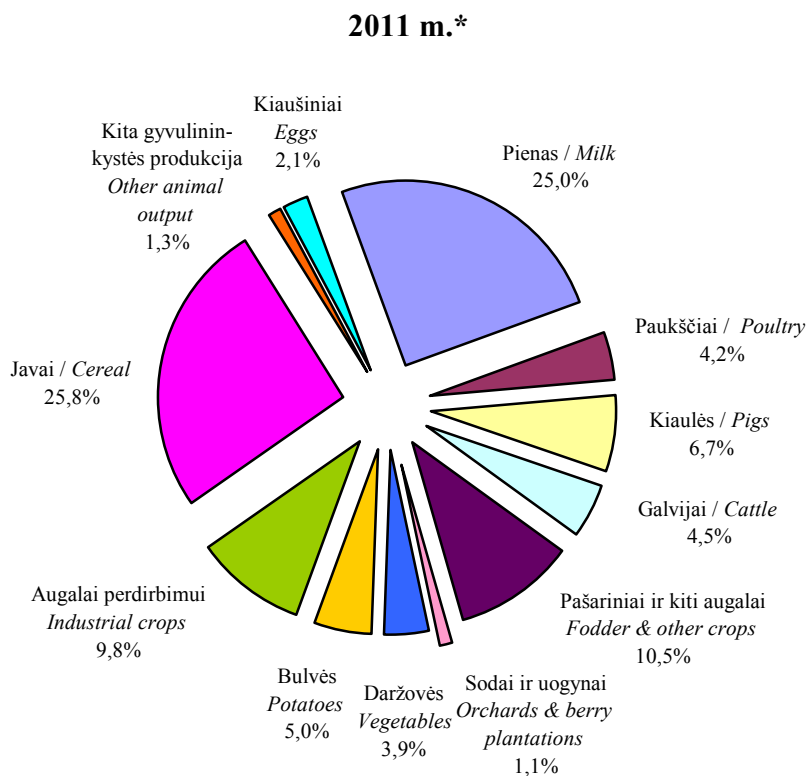
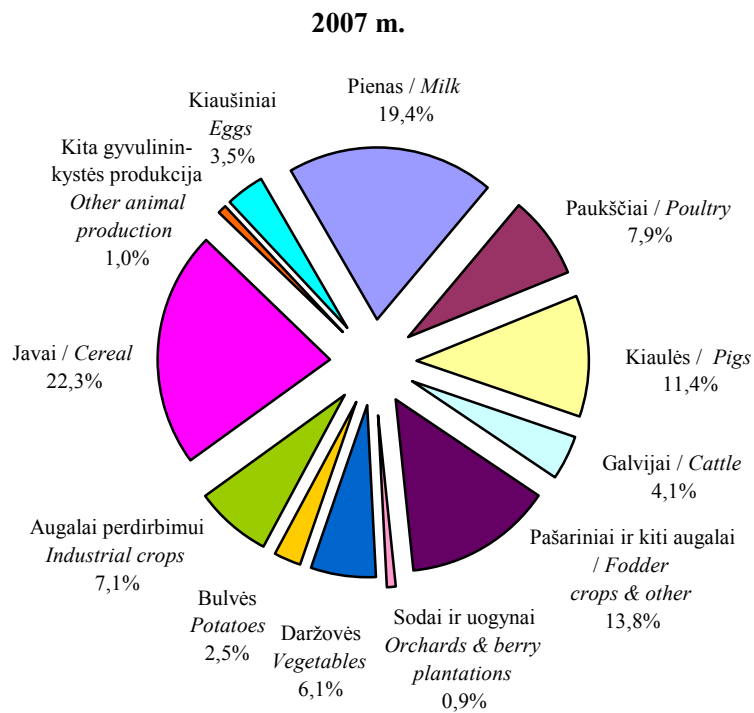
Fig. 3.1. Changes in gross agricultural output in 2007–2011 (compared to the previous year), per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertė 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, buvo gerokai didesnė. Tai lėmė 27,4 proc. išaugusios augalininkystės produkcijos supirkimo kainos ir geresnis žemės ūkio augalų derlius.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, rapsų ir javų supirkimo kaina buvo atitinkamai 32,5 proc. ir 27 proc., bulvių – 25,6 proc., cukrinių runkelių – 1,7 proc. didesnė. 3,3 proc. pigiau supirktos daržovės. Augalininkystės produkcijos apimties padidėjimą 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, lėmė padidėjęs grūdų derlius – 15,2 proc. (dėl 4,5 proc. didesnio ploto ir 10 proc. didesnio derlingumo), lauko daržovių – 75,4 proc. (atitinkamai 3,7 ir 70,0 proc.), bulvių – 23,2 proc. (3,3 ir 20,0 proc.). Rapsų derlius padidėjo 16,2 proc. dėl 17,6 proc. didesnio derlingumo ir 7,3 proc. didesnio ploto. Cukrinių runkelių 24,2 proc. derliaus augimą lėmė 5,3 proc. padidėjęs derlingumas ir 15,0 proc. – plotas.

Gyvulininkystės produkcijos vertė 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 10,6 proc. Tai lėmė 13,3 proc. išaugusios gyvulininkystės produktų supirkimo kainos. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) paskersta 0,7 proc., surinkta kiaušinių 2 proc. mažiau, primelžta pieno 1 proc. daugiau. Galvijų, paukščių, kiaulių ir pieno supirkimo kainos padidėjo atitinkamai 18,5 proc., 16,0 proc., 15,0 proc. ir 14,1 proc. Tokia situacija lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos šakų struktūrinius pokyčius.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

**3.2 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra
2007 ir 2011 metais**

Fig. 3.2. Structure of gross agricultural production in 2007 and 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūros dalį Lietuvoje 2007 ir 2011 metais sudarė grūdiniai augalai (atitinkamai 22,3 ir 25,8 proc.) ir pienas (19,4 ir 25,0 proc.).

2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, bendrojoje žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiausia išaugo pieno ir grūdinių augalų dalis – atitinkamai 5,6 ir 3,5 proc. punkto. Dėl palyginti mažo konkurencingumo ir pelningumo net 4,7 proc. punkto sumažėjo kiaulių ir 3,7 proc. punkto – paukščių dalis.

Įvairiose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. 2011 metais Lietuvoje gyvulininkystės produkcija sudarė panašią žemės ūkio produkcijos dalį kaip Latvijoje ir Prancūzijoje. Gyvulininkystės produkcijos dalis sudarė daugiau nei 50,0 proc. devyniose ES šalyse. Ši dalis didžiausia buvo Airijoje, Danijoje, Jungtinėje Karalystėje, Belgijoje ir Maltoje.

Lietuvoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Įvairių žemės ūkio produktų supirkimo apimtys per pastaruosius penkerius metus kito netolygiai.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, bulvių, daržovių ir grūdų buvo supirkta atitinkamai 16,0 proc., 15,0 proc. ir 14,0 proc. mažiau, o vaisių ir uogų, cukrinių runkelių ir rapsų – 65,0 proc., 21,0 proc. ir 2,0 proc. daugiau. Gyvulių ir paukščių bei gyvulininkystės produktų supirkimo apimtys taip pat kito nevienodai. Gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) supirkta 1,0 proc. daugiau, pieno – 3,0 proc. daugiau, kiaušinių – 8,0 proc. mažiau. Tam įtakos turėjo žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos.

Kainų indeksų kitimo tendencijos per visą analizuojamą laikotarpį buvo skirtingos. Didžiausias augalininkystės produktų kainų indeksas užfiksuotas 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, padidėjo 30,9 proc. punkto. Mažiausias kainų indeksas buvo 2009-aisiais. Augalininkystės produktų kainos 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 27,4 proc. Gyvulių ir gyvulininkystės produktų didžiausias supirkimo kainų indeksas buvo 2011 metais, o mažiausias – 2009-aisiais. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, gyvulininkystės produktų kainų pokytis buvo mažesnis nei augalininkystės produktų. Materialinių išteklių kainų indeksas mažiausias buvo 2009 metais. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, materialinių išteklių kainos padidėjo 22 proc. (3.2 lentelė).

3.2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2007–2011 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 3.2. Price indices of agricultural products and inputs in 2007–2011 (compared to the previous year), per cent

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Kainų žirkklės / Price scissors	108,8	85,3	104,0	116,5	97,0
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural products</i>					
bendrasis / total	117,3	110,0	77,8	116,3	118,4
augalininkystės / crop products	130,9	105,8	69,1	125,6	127,4
gyvulininkystės / livestock products	109,9	112,6	83,1	111,7	113,3
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	107,8	129,0	74,8	99,8	122,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nurodyti kainų indeksų pokyčiai 2007–2011 metų laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2008 metai: augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos kainos, palyginti su 2007-aisiais, pakilo atitinkamai 5,8 proc. ir 12,6 proc., materialinių išteklių kainos augo daug sparčiau – 29,0 proc. 2011 metais žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų ir materialinių išteklių kainų pokyčiai žemdirbiams vėlgi buvo nepalankūs, tačiau mažiau nei 2008-aisiais. Palankiausi žemdirbiams buvo 2007, 2009 ir 2010 metai, kai žemės ūkio produktų kainos viršijo materialinių išteklių kainas.

Pažymėtina, kad kainų žirklys turėjo skirtingą poveikį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos gamintojams. 2011 metai palankesni buvo augalininkystės produkcijos gamintojams, kurių produkcijos supirkimo kainų indeksas buvo 5,4 proc. punkto didesnis nei materialinių išteklių. Gyvulininkystės sektoriuje atvirkščiai – materialinių išteklių kainų indeksas buvo 8,7 proc. punkto didesnis nei produkcijos supirkimo kainų indeksas. Tai lėmė santykinai didesnis augalininkystės produktų kainų kilimas.

Nepalankų žemės ūkio produktų kainų žirklių poveikį, Lietuvai tapus ES nare, gamintojams kompensavo tiesioginės išmokos.

2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra

2. Structure of entities in agriculture and food industry

Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektai nagrinėjami pagal ŽŪIKVC pateiktus duomenis, kurie kaupiami LR žemės ūkio ir kaimo verslo registre (Valdų registre), LR ūkininkų ūkių registre, Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinėje sistemoje.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2007–2011 metus kito netolygiai. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 10,0 proc., o palyginti su 2010-aisiais – 2,2 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 25,3 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 25,0 proc. (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius 2007–2011 metais

Table 3.3. Number of agricultural entities in 2007–2011

Žemės ūkio subjektai / Agricultural entities	2007	2008	2009	2010	2011
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. <i>Registered farmer farms, thou.</i>	101,0	108,0	107,0	108,7	111,1
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	586	602	632	662	734
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. / Households, thou.	125,3	108,7	103,2	99,2	94,0

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, pagal visų žemės ūkio subjektų 2011 metais deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 16,3 ha, t. y. 4,5 proc. didesnis nei 2010-aisiais ir 21,6 proc. – nei 2007-aisiais. Iš viso 2011 metais ŽŪN deklaravo 8,3 proc. mažiau ūkių nei 2010-aisiais, bet deklaruojamas plotas išaugo 1,8 proc. Nors 2011 metais, kaip ir 2010-aisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė 53,1 proc. visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius 2011 metais sumažėjo 8,5 proc. Palyginti su 2007 metais, tokių ūkių skaičius sumažėjo 17,9 tūkst., arba 16,8 proc. Kasmet mažėja ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamą laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 21,1 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Per penkerius metus ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ha ir 100,1–500 ha ūkių grupėse, atitinkamai 24,4 proc. ir 31,0 proc. Didžiausiųjų – daugiau nei 500 ha – grupėje ūkių skaičius per 2007–2011 metus pakito nežymiai (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotų žemės ūkio naudmenų plotą 2007–2011 metais

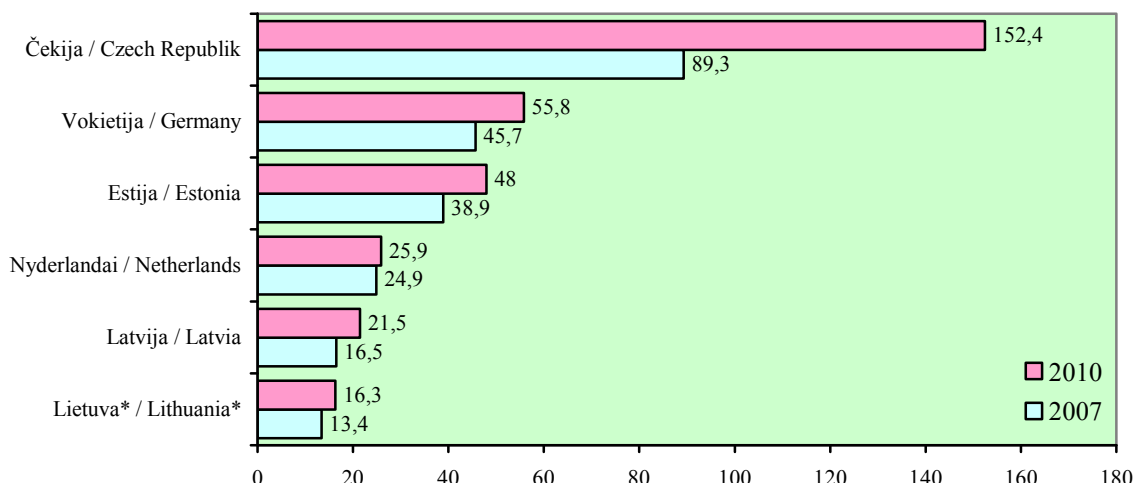
Table 3.4. Structure of farms by declared agricultural area in 2007–2011

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2007		2008		2009		2010		2011	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>
< 5	106,7	54,0	97,1	53,3	94,6	53,6	92,1	53,6	88,8	53,1
5,1–10	46,0	23,2	42,0	23	39,3	22,3	37,4	21,7	36,3	21,7
10,1–20	24,3	12,3	22,7	12,4	21,7	12,3	20,9	12,2	20,6	12,3
20,1–50	13,3	6,7	12,9	7,1	12,8	7,2	12,6	7,4	12,2	7,3
50,1–100	4,1	2,1	4,4	2,4	4,6	2,6	4,9	2,9	5,1	3,0
100,1–500	2,9	1,4	3	1,6	3,2	1,8	3,4	2,0	3,8	2,3
> 500	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,3	0,4	0,3
Visi ūkiai <i>All farms</i>	197,7	100	182,5	100	176,6	100	171,8	100	167,3	100
Vidutinis <i>Average</i>	13,4		14,4		15,0		15,6		16,3	

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registro (Valdų registro), Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

Nors vidutinis ūkio dydis Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus auga, tačiau ūkiai yra smulkesni negu kaimyninėse šalyse. 2010 m. Latvijoje ūkiai vidutiniškai buvo didesni 1,3 karto, o Estijoje – 2,9 karto (3.3 pav.). Stambiausi vidutiniai ūkiai tiek 2007, tiek ir 2010-aisiais Čekijoje.

* 2007, 2011 m.

3.3 pav. Vidutinis ūkio dydis kai kuriose ES šalyse 2007 ir 2010 metais, ha
 Fig. 3.3. Average farm size in some EU countries in 2007 and 2010, hectares

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvos ir kai kurių ES šalių 2010 metų ūkių struktūros pagal plotą ir skaičių analizė rodo, kad Lietuvos ūkių struktūra yra neracionali. 87 proc. ūkių yra smulkūs, iki 20 ha, jie apima 28 proc. visų šalies ūkių ploto. Santykinai blogesnė situacija Portugalijoje (pagal skaičių – 93 proc., pagal plotą – 2 proc.). Latvijoje situacija panaši kaip ir Lietuvoje – smulkių ūkių pagal skaičių – 82 proc., pagal plotą – 32 proc. Daugiausia stambių ūkių (per 100 ha) yra Čekijoje (pagal skaičių – 19 proc., pagal plotą – 89 proc.), Vokietijoje (pagal skaičių – 11 proc., pagal plotą – 55 proc.). Lietuvoje ūkių, didesnių nei 100 ha, yra 3 proc. ir jiems priklauso 58 proc. visų ŽŪN (3.5 lentelė).

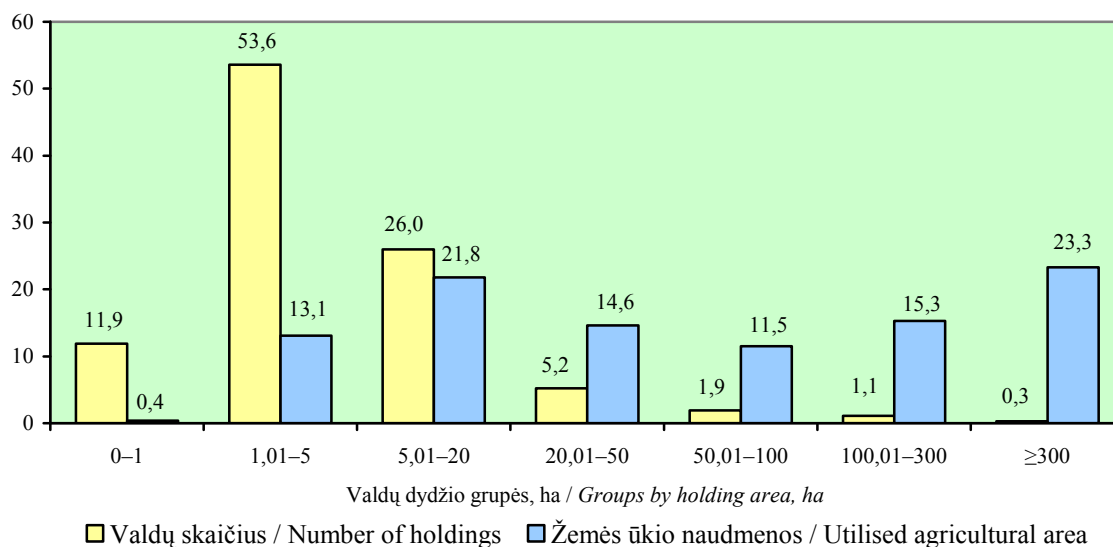
3.5 lentelė. Kai kurių ES šalių ūkių struktūra pagal plotą ir skaičių 2010 metais, proc.
 Table 3.5. Farm structure by area and number in some EU countries in 2010, per cent

Šalis Country	<5 ha		5,1–20 ha		20,1–50 ha		50,1–100 ha		>100 ha	
	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number
Čekija / Czech Republic	0	15	2	36	4	19	5	11	89	19
Vokietija Germany	0	9	8	38	15	25	22	17	55	11
Estija / Estonia	4	34	11	37	14	14	16	6	55	9
Ispanija / Spain	4	53	23	26	16	11	10	5	47	5
Latvija / Latvia	11	34	21	48	14	12	12	3	42	3
Lietuva* Lithuania*	9	53	19	34	14	7	13	3	45	3
Nyderlandai Netherlands	11	29	13	28	10	27	8	13	58	3
Portugalija Portugal	0	76	2	17	4	4	5	1	89	2

* 2011 m.

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2011 metų pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 210,0 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų. Palyginti su 2010 metais, įregistruotų valdų skaičius sumažėjo 39 proc. Tokių ryškų valdų sumažėjimą lėmė supaprastinta tvarka išregistruoti valdas mirus valdytojui, trejus metus nevykdant žemės ūkio veiklos arba tiek pat metų neatnaujinant duomenų. Dėl šių pataisų buvo išregistruota arba inicijuotas išregistravimas 103,9 tūkst. valdų, kuriose kelerius metus nebuvo vykdoma žemės ūkio veikla ir kurių duomenys neatitiko realios padėties. Nors valdų skaičius gerokai sumažėjo, tačiau valdytojų valdomas žemės plotas sumažėjo tik 5,7 proc., iki 2,8 mln. ha bendro žemės ploto, kuriame jų valdomas ŽŪN plotas nepakito (siekė 2,4 mln. ha). Tai rodo, kad išregistruotose valdose nebuvo vykdoma žemės ūkio ar alternatyvi veikla. Vidutinis valdos dydis 2011 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 13,5 ha, pagal ŽŪN – 11,2 ha. Valdos iki 5 ha ŽŪN sudarė 65,5 proc. visų valdų (13,5 proc. visų ŽŪN) (3.4 pav.). 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, tokio dydžio valdų sumažėjo net 48 proc., nes absoliuti dauguma išregistruotų valdų buvo smulkios. 5–20 ha valdų skaičius struktūroje išaugo 7,8 proc. punkto (14,9 proc.), o pagal ŽŪN dalį sumažėjo 2,0 proc. punkto. 2011 metais ŽŪN labai padaugėjo 100–300 ha grupėje. Bendras šios grupės ŽŪN plotas ir valdų skaičius išaugo daugiau nei 23 proc. Daugiau nei 300 ha grupėje bendras valdų skaičius ir bendras ŽŪN plotas irgi labai padidėjo – atitinkamai 17,2 ir 7,6 proc.

3.4 pav. Įvairaus dydžio valdų skaičius ir jų žemės ūkio naudmenų pasiskirstymas Lietuvoje 2011 metais, proc.

Fig. 3.4. Number of holdings and share of utilized agricultural area in different size holding groups in Lithuania in 2011, per cent

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Palankiose ūkininkauti vietovėse įregistruota 65,8 proc. visų registruotų valdų ŽŪN. 2011 metais 44,0 proc. visų valdų savininkų buvo vyresni nei 60 metų. Ši tendencija išlieka ir nagrinėjant valdų savininkus pagal regionus, kur didelio nepalankumo teritorijose jų dalis viršija 51,5 proc. atitinkamo regiono valdų savininkų. Jauniesiems, iki 40 metų amžiaus, ūkininkams teko 13,5 proc. visų šalies valdų, didžiausia jų dalis palankiose ūkininkauti vietovėse – 14,1 proc. (3.6 lentelė).

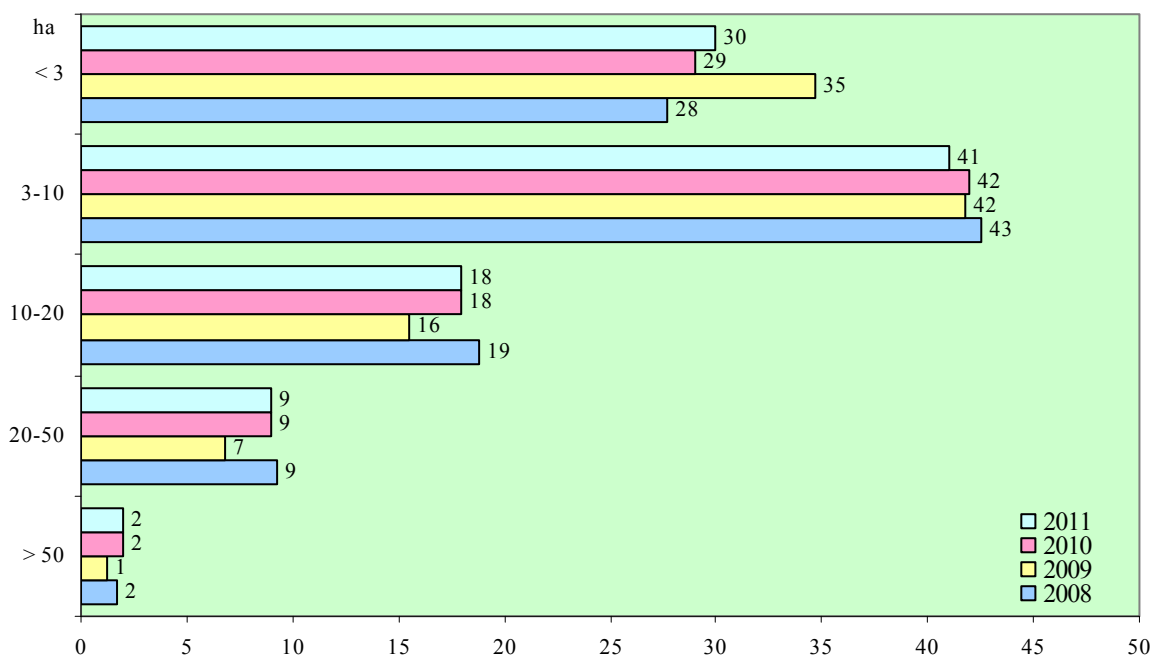
3.6 lentelė. Valdų pasiskirstymas pagal palankumo ūkininkauti vietoves ir savininkų amžių 2011 metais

Table 3.6. Distribution of holdings by type of farming area and owners' age in 2011

Rodikliai / Indicators	Vietovės / Areas			
	didelio nepalankumo highly disadvantaged	mažo nepalankumo less disadvantaged	palankios ūkininkauti normal	
Valdų skaičius, proc. Number of holdings, %	11,0	40,4	48,6	
Valdų plotas, proc. Area of holdings, %	8,6	36,6	54,8	
Vidutinis valdos dydis, ha Average size of holding, ha	10,5	12,2	15,2	
Valdų savininkų skaičius pagal amžių, proc. Number of holding owners by age, %	< 40 m.	11,2	13,5	14,0
	40–60 m.	37,3	41,8	44,0
	> 60 m.	51,5	44,7	42,0

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Beveik pusę ŽŪN valdo 111,1 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų – 52,9 proc. visų valdų valdytojų. 2011 metais registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 2,2 proc., palyginti su 2010-aisiais. Per 2008–2011 metus daugiausia išaugo smulkiųjų, iki 3 ha, registruotų ūkininkų skaičius – 11,1 proc., o ūkių, turinčių daugiau kaip 50 ha – 19,2 proc. Registruotų ūkininkų ūkių 2011 metais, palyginti su praėjusiais, daugėjo tik smulkiųjų ir stambiausių ūkių grupėje, mažėjo tik 3–10 ha ūkių grupėje. Tai rodo, kad vyksta nežymus ūkių stambėjimo procesas (3.5 pav.).

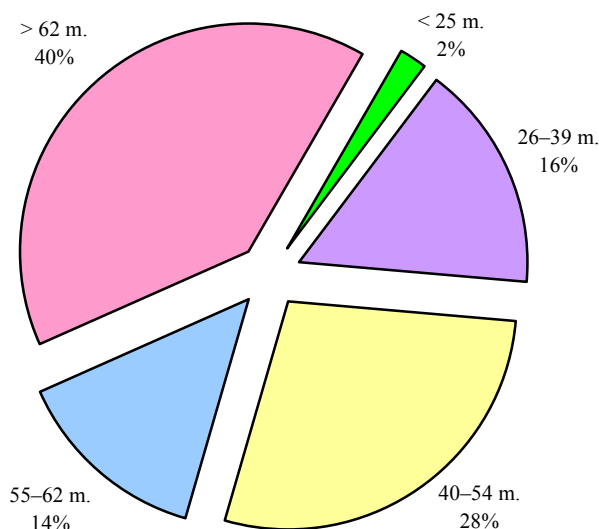

3.5 pav. Registruotų ūkininkų ūkiai pagal dydį 2008–2011 metais, proc.

Fig. 3.5. Number of registered family farms by size in 2008–2011, per cent

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Registruotų ūkininkų ir valdų valdytojų struktūra pagal amžių panaši, nes 40 proc. registruotų ūkininkų sudaro pensinio amžiaus (vyresni nei 62 metų) ir 18 proc. – asmenys iki 40 metų, t. y. jaunieji ūkininkai (3.6 pav.).

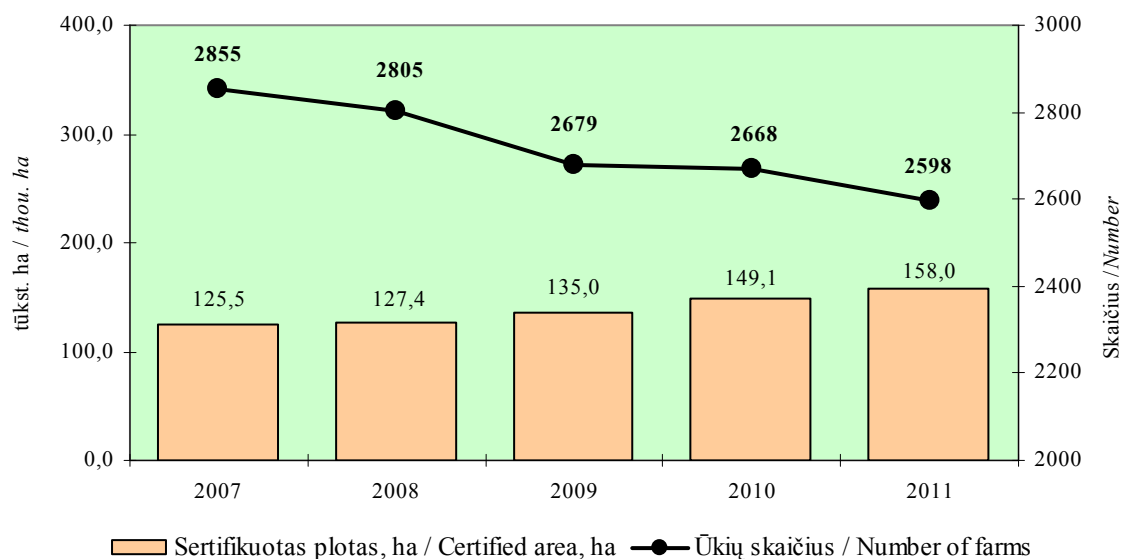
3.6 pav. Registruotų ūkininkų struktūra pagal amžių 2011 metais

Fig. 3.6. Structure of registered farmers by age in 2011

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal Kaimo plėtros 2007–2013 metų programą, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniam ūkiams, pertvarkant juos į prekinius. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams, įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtos saugos reikalavimus. 2011 metais ES paramai pagal kaimo plėtros priemones gauti NMA surinko 113,7 tūkst. paraiškų. Prašyta suma buvo 8,8 proc. mažesnė negu ankstesniais metais – 1,96 mlrd. Lt. Kaimo žmonės labiausiai domino dvi I krypties priemonės – „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Naudojimas konsultavimo paslaugomis“.

Lietuvoje 2011 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 158 tūkst. ha. Per analizuojamą 2007–2011 metų laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 25,9 proc., o ūkininkaujančiųjų nuo 2007-ųjų sumažėjo 9,0 proc. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, plotas padidėjo 6,0 proc., ūkių skaičius nežymiai sumažėjo – 2,6 proc. (3.7 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo nuo 55,9 iki 60,8 ha.

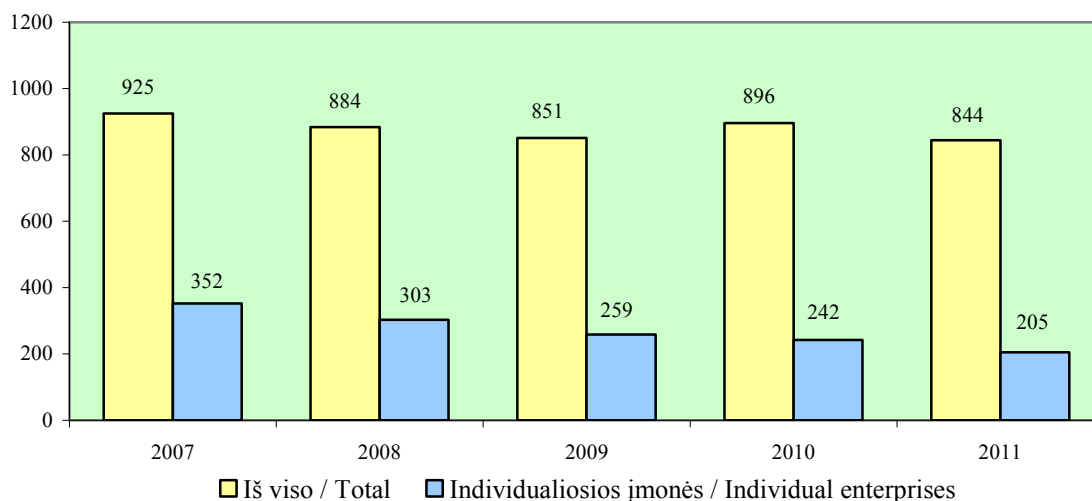

3.7 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2007–2011 metais

Fig. 3.7. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2007–2011

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Maisto pramonės įmonės. 2011 metais Lietuvoje veikė 844 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. 24,3 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2007–2011 metus bendras įmonių skaičius sumažėjo 8,8 proc., o individualiųjų – daugiau nei 41,8 proc. (3.8 pav.).

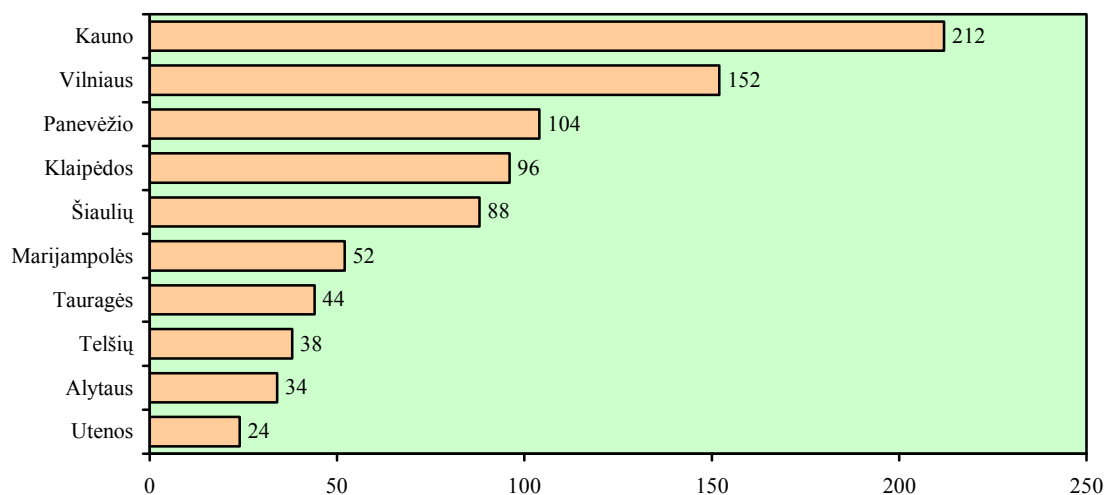

3.8 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2007–2011 metais

Fig. 3.8. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2007–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje yra 25,1 proc., Vilniaus – per 18,0 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių (3.9 pav.). Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 2,8 ir 4,0 proc. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, visose apskrityse įmonių skaičius mažėjo. Labiausiai maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius sumažėjo Utenos, Panevėžio ir Tauragės apskrityse – atitinkamai 17,2 proc., 8,8 proc. ir 8,3 proc.

3.9 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius apskrityse 2011 metų pabaigoje

Fig. 3.9. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in 2011 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamą 2007–2011 metų laikotarpį sumažėjo beveik visų maisto produktų gamybos sektorių įmonių skaičius – žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo, mėsos ir jos produktų gamybos, pieno ir jo produktų gamybos sektoriuose – atitinkamai 15,4 proc., 12,6 proc. ir 12,1 proc. Vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo įmonių sumažėjo 11,1 proc. (3.7 lentelė).

3.7 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2007–2011 metais

Table 3.7. Entities of the food industry in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	925	884	851	896	844
Darbuotojų skaičius / Number of employees	46613	47183	49465	42957	41000
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	5750,0	6405,5	5552,6	6337,6	7341,5
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	3234,4	3359,0	3099,5	4247,5	4971,7

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2007	2008	2009	2010	2011
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	39	34	30	31	28
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1142	1091	1134	1229	1245
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	190	180,9	118,8	176,6	298,2
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	110	167,2	154,0	214,1	353,2
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	193	182	170	182	159
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10512	10421	10355	9103	8726
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1341	1571,1	1221,8	1151,6	1306,4
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	382,0	420,1	351,0	407,9	522,7
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	32	27	30	33	29
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	6054	6346	8899	5848	5526
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1411	1662,9	1227,0	1525,8	1903,2
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	1399	1330,2	903,9	1288,1	1608,1
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	50	48	46	52	44
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4616	4601	4529	4582	4181
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	211	234,1	205,1	234,5	256,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, mill. Lt</i>	568,1	659,0	701,9	898,0	989,2
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	34	34	34	36	32
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	979	1033	972	985	934
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	101	131,3	104,5	89,3	100,1
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	43	56,8	50,0	52,1	74,8

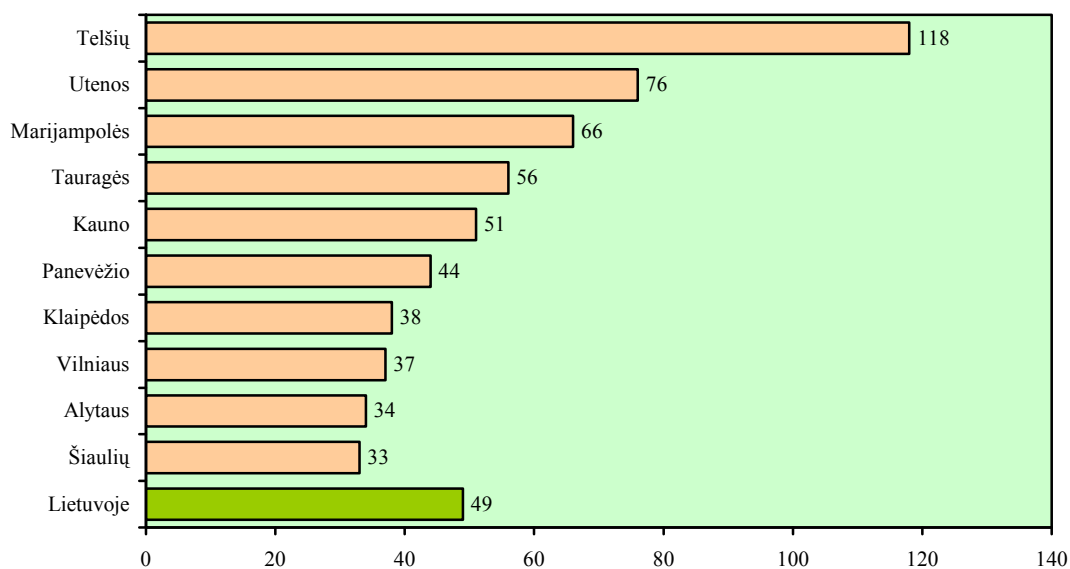
* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 4,6 proc., o palyginti su 2007-aisiais – 12,0 proc. Per analizuojamą 2007–2011 metų laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 2010 metais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, daugiausia darbuotojų sumažėjo žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo – 8,8 proc. bei pieno ir jo produktų sektoriuje – 5,5 proc., vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo – 5,2 proc. Palyginti su 2010 metais, darbuotojų skaičius padidėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos įmonėse (1,3 proc.). 2011 metais pagal sektorius daugiausia įmonių veikė miltinių produktų (341 įmonė), mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Gamybos koncentracijos procesas Lietuvos maisto produktų ir gėrimų pramonėje nors ir lėtai, bet tęsiasi. 2007–2011 metais sumažėjus bendram įmonių skaičiui, vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius išaugo nežymiai – 2,1 proc. Įvairiuose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus ir vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos sektoriuje (atitinkamai 21 ir 29), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo – atitinkamai 191 ir 95 darbuotojai.

Gausiausios pagal darbuotojų skaičių 2011 metais buvo Telšių, Utenos, Marijampolės apskričių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. Ši tendencija nekinta ilgus metus. Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje pirmauja Telšių, Utenos ir Marijampolės apskritys ir lenkia Lietuvos vidurkį atitinkamai 2,4 1,6 ir 1,3 karto (3.10 pav.).

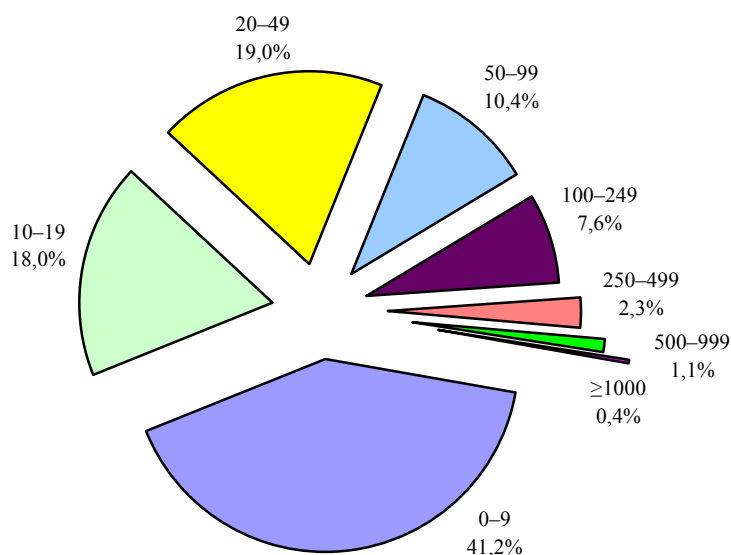

3.10 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius apskrityse 2011 metų pabaigoje

Fig. 3.10. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in 2011 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

41,2 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų), 37,0 proc. – prie mažų (10–49 darbuotojai) ir per 18,0 proc. – prie vidutinių įmonių (50–249 darbuotojai) (3.11 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2010 metais tesudarė 3,8 proc., tačiau jose dirbo beveik 40,6 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

3.11 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2011 metais

Fig. 3.11. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

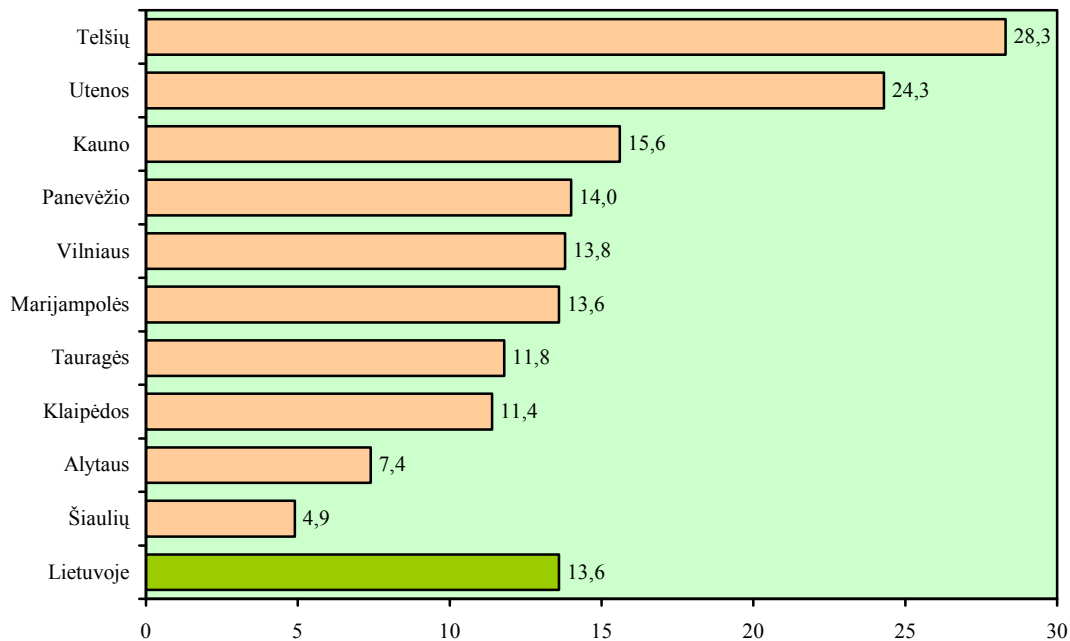
Gamybos koncentracijos pokyčius bei lygį rodo ir įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimas išaugo 50,5 proc., o palyginti su 2010-aisiais – 23,5 proc.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės sektoriaus įmonės gamybos apimtys per penkerius metus išaugo 1,9 karto, pieno ir jo produktų bei vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo – po 1,4 karto.

Didžiausia gamybos koncentracija užfiksuota pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2011 metais buvo 121,1 mln. Lt, o trys stambiausios įmonės pagamino apie 63 proc. visos sektoriaus produkcijos. Daugiau kaip 1,9 karto didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimo apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Vertinant pagal apskritis, 2011 metais vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos didžiausios buvo Telšių, Utenos, Kauno ir Panevėžio apskrityse. Viena Telšių apskrities maisto produktų įmonė gavo 2,1 karto daugiau pajamų nei vidutiniškai viena įmonė šalyje ir per 5,8 karto daugiau – nei viena Šiaulių apskrities įmonė. Santykinai didelės ir Utenos apskrities analizuojamos šakos

įmonių pajamos. Šalies vidurkį jos viršijo 1,8 karto (3.12 pav.). Toki aukštą vidutinį įmonės pajamų lygį lėmė minėtose apskrityse veikiančios didžiausios maisto produktų gamybos įmonės, tokios kaip AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“.

3.12 pav. Vidutinės metinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos Lietuvos apskrityse 2011 metais, mln. Lt

Fig. 3.12. Average annual income from sales per enterprise of manufacture of food and beverages in Lithuania by county in 2011, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pajamos buvo didesnės nei ankstesniais metais – tai nulėmė po krizės išaugęs vartojimas tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Prognozuojama, kad maisto produktų paklausa didės, o kainos kils. Tai svarbios maisto pramonės plėtros prielaidos.

3. Ūkių veiklos rezultatai

3. Results of farm business survey

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2010 metų veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1300 ūkininkų ūkių (3.8 lentelė) ir 48 ŽŪB (3.9 lentelė). Respondentai tyrimui atrinkti pagal ūkių ūkininkavimo tipus ir jų ekonominį dydį, remiantis Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis.

Respondentiniai ūkiai apėmė apie 2,5 proc. ūkininkų ūkių, kurių ekonominis dydis ne mažesnis kaip 4 tūkst. eurų ir apie 8 proc. žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių apskrityje, o mažiausiai – Alytaus apskrityje.

3.8 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2010 metais

Table 3.8. Structure of selected family farms in 2010

Eil. nr.	Ūkininkavimo tipas Type of farming		Ekonominis dydis, tūkst. eurų Economic size, EUR thousand							Iš viso Total	%	
	pavadinimas / description	kodas code	4-8	8-15	15-25	25-50	50-100	100-250	250-500			≥500
1	Javų, rapsų / Specialist cereals, oilseeds and protein crops	15	15	25	30	71	110	118	27	8	404	31,1
2	Augalininkystės / General field cropping, mixed cropping	16, 61	13	19	16	23	31	35	15	3	155	11,9
3	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	23, 38	5	8	15	11	5	4	1	2	51	3,9
4	Pienininkystės Specialist dairying	45	26	49	42	73	88	42	6	1	327	25,2
5	Žolėdžių gyvulių Grazing livestock	46, 47, 48, 73	22	30	18	15	5	1	–	1	92	7,1
6	Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / Field crops-grazing livestock, combined	83	23	40	29	33	40	27	6	–	198	15,2
7	Kiaulių, paukščių Specialist granivores	51, 52, 53	5	6	1	2	2	2	1	1	20	1,5
8	Kiti mišrus ūkiai / Various crops and livestock, combined	84	14	18	5	6	3	3	4	–	53	4,1
Iš viso / Total			123	195	156	234	284	232	60	16	1300	100
%			9,5	15,0	12,0	18,0	21,8	17,9	4,6	1,2	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Tyrime dalyvavusių nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių skaičius išaugo 4 proc. ir sudarė 41 proc., o ekologinės gamybos – nepasikeitė ir sudarė 8 proc. visų respondentų.

3.9 lentelė. Respondentinių žemės ūkio bendrovių struktūra 2010 metais

Table 3.9. Structure of selected agricultural companies in 2010

Eil. nr.	Ūkininkavimo tipas Type of farming		Ekonominis dydis, tūkst. eurų Economic size, EUR thousand					Iš viso Total	%
	pavadinimas description	kodas code	50-100	100-250	250-500	500-1000	≥1000		
1	Augalininkystės General field cropping	15, 16, 61	1	4	6	3	2	16	33,3
2	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	23, 38	2	4	–	1	–	7	14,6
3	Kiaulių, paukščių Specialist granivores	51, 52	–	–	–	4	5	9	18,8
4	Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / Specialist dairying, field crops-grazing livestock, combined	45, 83	1	1	4	4	6	16	33,3
Iš viso / Total			4	9	10	12	13	48	100
%			8,3	18,8	20,8	25,0	27,1	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Pasėliai ir gyvuliai. Vidutiniškai vienam prekinės gamybos ūkininko ūkiai ariamos žemės teko 36,1 ha. Didžiausią jos dalį kaip ir ankstesniais metais užėmė kviečių (22,5 proc.), miežių (11,6 proc.), rapsų (10,0 proc.), kvietrugių (6,0 proc.) pasėliai. Vienmetėms ir daugiametėms žolėms buvo skirta net 27,7 proc. ariamos žemės. Palyginti su 2009 metais, didėjo rapsų, ankštinių augalų, grūdinių augalų mišinių, grikių ir kviečių, o mažėjo lauko daržovių, bulvių, rugių, kvietrugių ir avižų plotai. Nuo 2007 metų ūkininkų ūkiuose vis daugiau auginama kviečių, o nuo 2009 metų – cukrinių runkelių.

Palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių pasėlių struktūra gerokai skyrėsi: pirmuosiuose beveik dvigubai daugiau žemės skirta kviečiams, rapsams, lauko daržovėms, o antruosiuose daugiau auginta rugių, avižų, kvietrugių, grikių, mišinių, ankštinių augalų.

Kviečiams Marijampolės apskrities ūkininkų ūkiuose teko net 48 proc., Telšių – tik 3,8 proc. ariamos žemės, o vienmetėms ir daugiametėms žolėms priešingai: Marijampolės apskrityje – tik 14,8 proc., o Telšių – net 56,5 proc. Marijampolės apskrityje taip pat daugiausia auginta rapsų, cukrinių runkelių ir bulvių. Didžiausi miežių plotai buvo Šiaulių, rugių, avižų ir grikių – Alytaus, lauko daržovių – Kauno ir Šiaulių apskričių ūkininkų žemėse.

2010 metais visų augalų, išskyrus cukrinius runkelius, derlingumas ūkininkų ūkiuose buvo gerokai mažesnis negu 2009-aisias. Mažiausiai (4,5–5,0 proc.), palyginti su pastaraisiais metais, sumažėjo grikių ir bulvių derlingumas, o daugiausia (20–27 proc.) – grūdinių augalų mišinių, rugių, kvietrugių, rapsų ir ankštinių augalų. Kviečių iš 1 ha prikulta 18 proc., o miežių – 16 proc. mažiau.

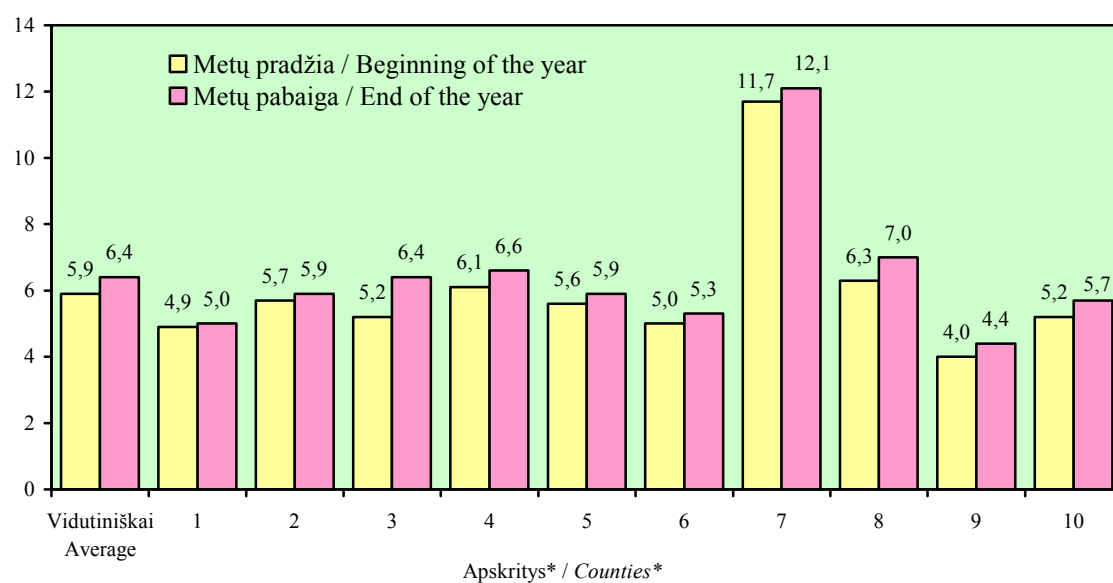
Žemės ūkio produkcijos kainos per metus taip pat gerokai padidėjo: daugiausia (93 proc.) – grikių, kviečių ir miežių – atitinkamai 46 ir 50 proc., pieno – 35 proc., o mažiausiai (18 proc.) – bulvių.

Vidutinis metinis sutartinių gyvulių skaičius, tenkantis vienam ūkininko ūkiui, buvo 9,6, arba penktadaliu mažesnis negu 2009 metais. Nuo 2008 metų galvijų banda sumažėjo: melžiamų karvių – 9 proc., veršelių iki 1 metų – beveik 30 proc., bulių ir telyčių nuo metų iki dvejų – atitinkamai 49 ir 29 proc., kiaulių banda nesikeitė.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose 2010 metais laikyta dešimtadaliu daugiau sutartinių gyvulių nei vidutiniškai šalies ūkiuose (tai lėmė galvijų ir avių skaičius). Kiaulių, paukščių ir bičių daugiau laikyta palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. Mažiausias sutartinių gyvulių skaičius, palyginti su 2009 metais, sumažėjęs beveik 16 proc., vėl buvo Vilniaus (5,6), o didžiausias – Klaipėdos (17,4, sumažėjo 13 proc.) apskričių ūkininkų ūkiuose.

2010 metais didžiausią ŽŪB pasėlių dalį sudarė kviečiai (28,2 proc., sumažėjo 0,8 proc. punkto), miežiai (16,4 proc., sumažėjo 1,6 proc. punkto), rapsai (18,9 proc., padidėjo 1,9 proc. punkto). Palyginti su 2009 metais, sumažėjo daugumos augalų, išskyrus rapsus, ankštinius augalus grūdams, grikius ir grūdinių augalų mišinius, plotai. Sumažėjo gyvulių, išskyrus kiaules, ir paukščių skaičius, tenkantis vienai respondentinei ŽŪB.

Turtas. Kaip ir ankstesniais metais, ūkininkų ūkių žemės ūkio turtas didėjo. 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 6,35 tūkst. Lt žemės ūkio turto, 8,0 proc. daugiau negu 2009-aisiais (3.13 pav.). Daugiausia, kaip ir 2008–2009-aisiais, žemės ūkio turto 1 ha ŽŪN teko Tauragės apskrities ūkiuose (12,1 tūkst. Lt), o mažiausiai – Utenos (4,4 tūkst. Lt).

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.13 pav. Ūkininkų ūkių nuosavas žemės ūkio turtas 1 ha ŽŪN 2010 metais, tūkst. Lt
 Fig. 3.13. Own agricultural assets of family farms per 1 ha UAA in 2010, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

Daugiausia turto turėjo daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių, o mažiausiai – javų, rapsų ūkiai. Turto struktūroje net 16 proc. sumažėjo gyvulių, o 1,5–4,0 proc. padidėjo kitų turto rūšių dalys (3.10 lentelė).

3.10 lentelė. Ūkininkų ūkių nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2008–2010 metais
 Table 3.10. Structure of agricultural assets of family farms in 2008–2010

Turto rūšis / Type of asset	2008		2009		2010	
	tūkst. Lt LTL thou	%	tūkst. Lt LTL thou	%	tūkst. Lt LTL thou	%
Žemė / Land	41,87	16,5	43,46	17,0	45,01	17,5
Gamybiniai pastatai / Farm buildings	35,34	13,9	34,71	13,5	35,24	13,7
Traktoriai / Tractors	43,55	17,1	46,13	18,0	47,72	18,5
Kombainai / Harvesters	13,15	5,2	14,84	5,8	15,44	6,0
Žemės ūkio mašinos / Agricultural machinery	21,07	8,3	26,51	10,3	26,54	10,3
Įrenginiai / Equipment	28,28	11,1	26,84	10,5	27,34	10,6
Gyvuliai / Livestock	21,47	8,5	22,16	8,7	18,58	7,2
Kvotos / Quota	11,99	4,7	10,35	4,0	9,33	3,6
Kitas turtas / Other	37,31	14,7	31,30	12,2	32,58	12,6
Iš viso / Total	254,03	100	256,30	100	257,78	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

2010 metų pabaigoje ūkininkų ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (SD) vidutiniškai teko 148 tūkst. Lt žemės ūkio turto, arba 4,0 proc. daugiau nei prieš metus. Šiuo požiūriu turtingiausi buvo javų, rapsų (278,1 tūkst. Lt) ir Marijampolės (236 tūkst. Lt), skurdžiausi – daržininkystės, sodininkystės (89,7 tūkst. Lt) ir Tauragės (116,6 tūkst. Lt) apskrities ūkininkų ūkiai.

Per 2010 metus vienos ŽŪB turtas sumažėjo vidutiniškai 1,2 proc. Daugiausia sumažėjo kombainų (13,4 proc.) ir traktorių (5,2 proc.) vertė, bet 18 proc. padidėjo įrenginių ir 15 proc. nuosavos žemės vertė. Metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 369 Lt turto. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jo turėjo kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovės.

Ūkininkų ūkių finansinis turtas per metus padidėjo dešimtadaliu, o 2009 metais – tik 2,5 proc. Didžiausias finansinio turto prieaugis buvo pienininkystės ūkiuose (26 proc.), kiaulių, paukščių ūkiuose pokytis neigiamas (–42 proc.), o kituose finansinis turtas didėjo nuo 4,4 iki 12,3 proc. Finansinis turtas per metus sumažėjo Tauragės apskrities ūkiuose.

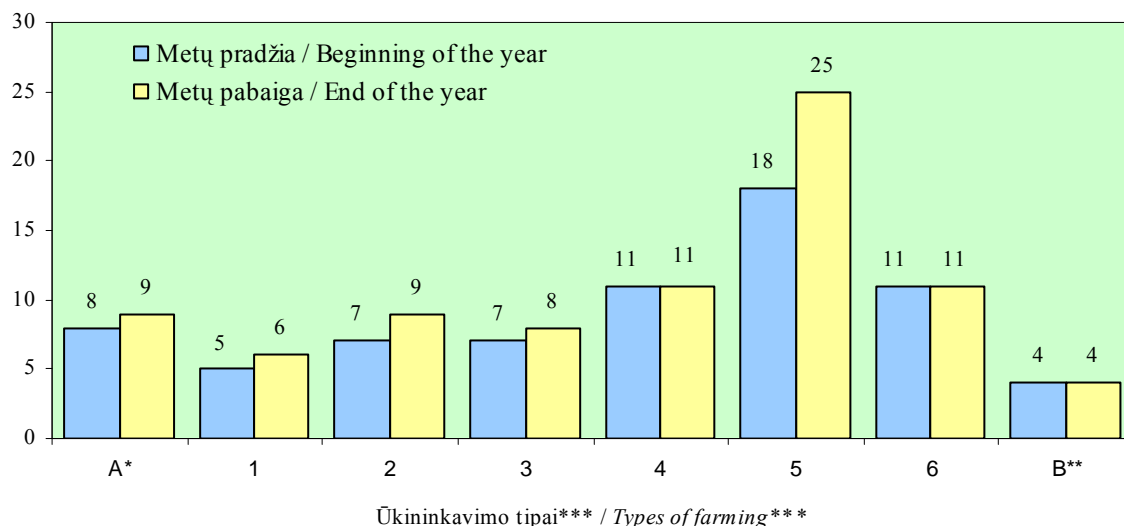
ŽŪB finansinis turtas per metus vidutiniškai padidėjo beveik 15 proc. Jis sumažėjo tik daržininkystės, sodininkystės bendrovėse (5,6 proc.).

Ūkininkų ūkių skolos per metus vidutiniškai išaugo 3,7 proc. ir 2010 metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 918,5 Lt skolų. Daugiausia skolų 1 ha ŽŪN turėjo Klaipėdos (1503 Lt), o mažiausiai – Vilniaus apskrities (461 Lt) ūkiai. Labiausiai išsiskolinę daržininkystės, sodininkystės (2136 Lt), o mažiausiai – žolėdžių gyvulių (389 Lt) ūkiai. Per metus išsiskolinimas sumažėjo ūkiuose, didesniuose negu 150 ha, ūkiuose, kurių ekonominis dydis viršija 100 tūkst. eurų, javų, rapsų, daržininkystės, sodininkystės, žolėdžių gyvulių ir Marijampolės apskrities ūkiuose.

Ūkininkų ūkių likvidumo (trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykis) ir mokumo (turto ir skolų santykis) rodikliai per metus vidutiniškai padidėjo atitinkamai 20 proc. ir 13 proc. Skirtumai tarp grupių labai dideli, o šie rodikliai metų pabaigoje buvo geresni arba per metus nepasikeitė ūkiuose, didesniuose negu 40 ha, ūkiuose, kurių ekonominis dydis viršija 25 tūkst. eurų, javų, rapsų, augalininkystės, žolėdžių gyvulių ir Marijampolės, Panevėžio bei Šiaulių apskričių ūkiuose. Ir likvidumas, ir mokumas labiausiai padidėjo augalininkystės, žolėdžių gyvulių ir Šiaulių apskrities ūkiuose (3.14 pav.).

ŽŪB skolos per 2010 metus beveik nepasikeitė ir jų metų pabaigoje 1 ha ŽŪN buvo 1779 Lt, o 1 Lt turto – 25 ct. Mažiausiai skolų turto vertės vienetui turėjo daržininkystės, sodininkystės, o daugiausia – augalininkystės bendrovės. Vidutiniai ŽŪB likvidumo ir mokumo rodikliai nepasikeitė, bet buvo gerokai prastesni negu ūkininkų ūkių.

Ūkininkų nuosavo kapitalo vidutinis metinis prieaugis buvo 9 proc., tik mažesniuose nei 10 ha ūkiuose kapitalas nesikeitė. Didžiausias prieaugis buvo Klaipėdos apskrities (18 proc.), 40–50 ha ir 50–100 tūkst. eurų ekonominio dydžio (po 16 proc.) bei 100–150 ha (15 proc.) ūkiuose, o mažiausias 10–20 ha, 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio (po 2 proc.) ir 30–40 ha bei Tauragės apskrities (po 3 proc.) ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

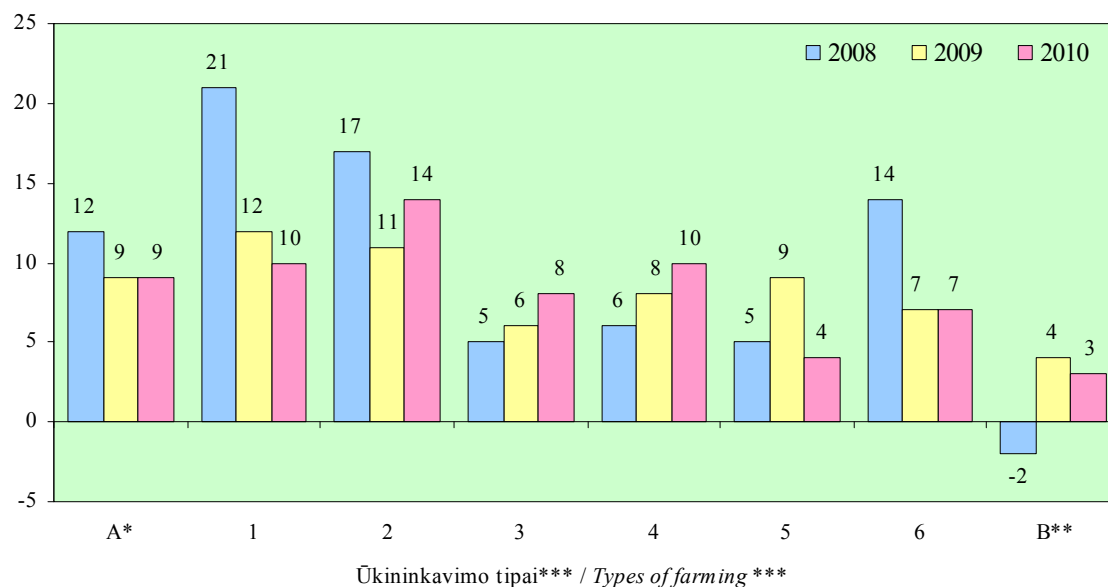
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.14 pav. Ūkių mokumas 2010 metais

Fig. 3.14. Farm solvency in 2010

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB nuosavo kapitalo vertė vidutiniškai per 2010 metus padidėjo 3 proc. Ji sumažėjo daržininkystės, sodininkystės ir mišrioje augalininkystės-žolėdžių gyvulių bendrovėse (3.15 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

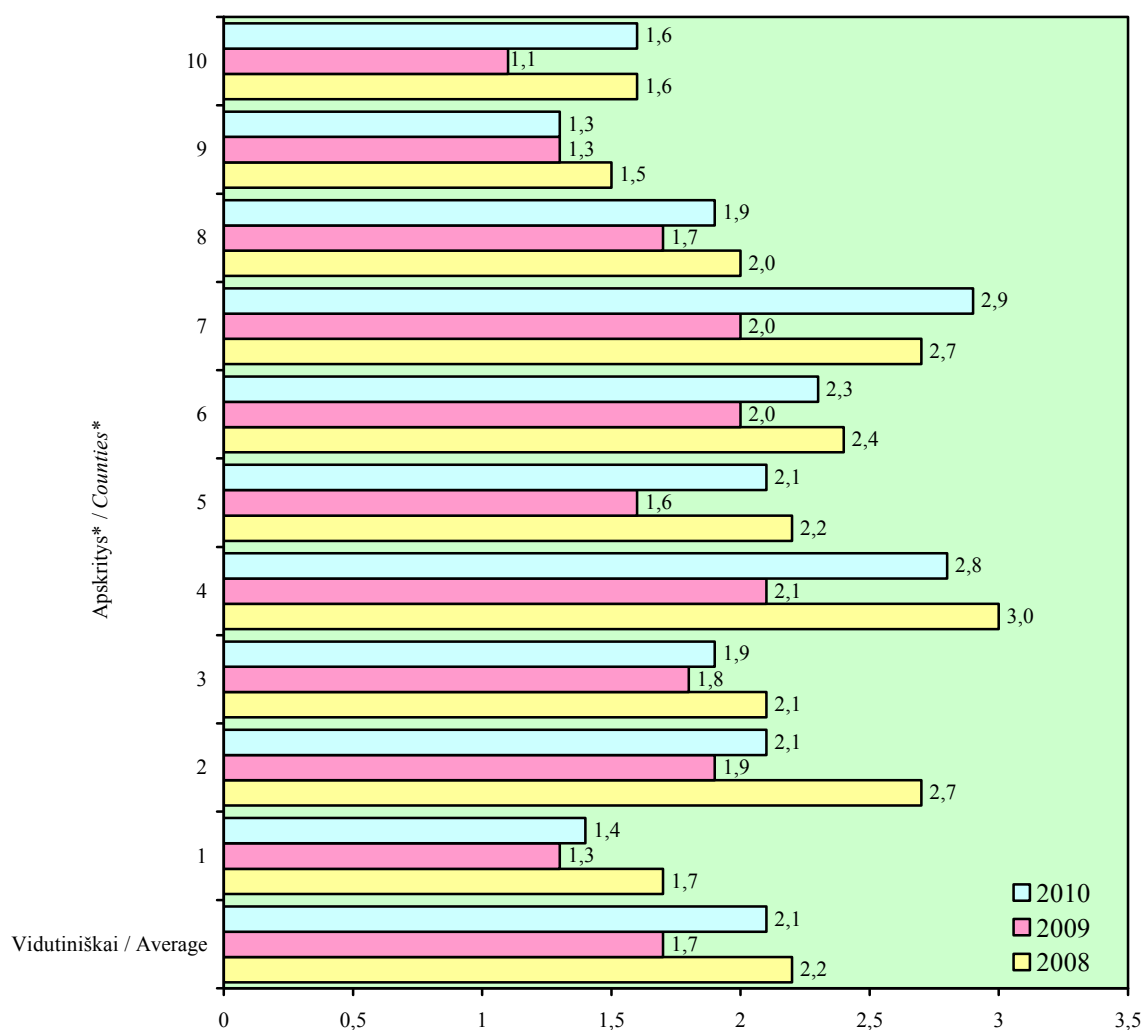
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.15 pav. Nuosavo kapitalo metinis prieaugis 2008–2010 metais, proc.

Fig. 3.15. Annual change in net worth in 2008–2010, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendroji produkcija. Ūkininkų ūkių veiklos rezultatai, palyginti su 2009 metais, buvo geresni. Kainų augimas lėmė, kad augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, padidėjo beveik penktadaliu, gyvulininkystės produkcija, tenkanti 1 sutartiniam gyvuliui – net 39 proc., o bendroji produkcija 1 ha ŽŪN – beveik 21 proc. Daugiausia (>2,5 tūkst. Lt) bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino mažesni negu 20 ha ploto, turintys didžiausią žemės našumo balą (>45), didžiausi pagal ekonominį dydį (>100 tūkst. eurų), kiaulių, paukščių, daržininkystės, sodininkystės, pienininkystės, augalininkystės ir Tauragės bei Marijampolės apskričių ūkiai. Gamyba didėjo visose ūkių, išskyrus mažiausius (<10 ha), grupėse. Daugiau negu trečdaliu bendroji produkcija padidėjo, palyginti su 2009 metais, kiaulių, paukščių, daržininkystės, sodininkystės, Marijampolės, Panevėžio, Tauragės ir Vilniaus apskričių ūkiuose (3.16 pav.).

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.16 pav. Produkcijos gamyba ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.16. Output per 1 ha UAA in family farms in 2008–2010, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

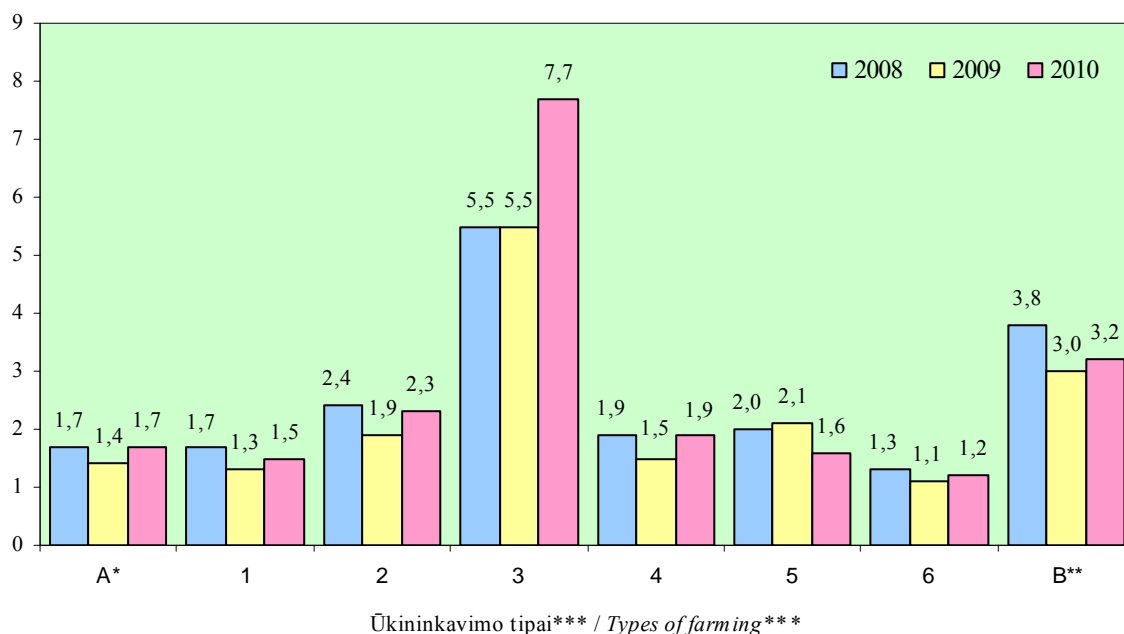
Augalininkystės produkcijos dalis iš bendrosios ūkininko ūkio produkcijos buvo mažesnė, palyginti su 2009 metais, vidutiniškai 1 proc. punktu, gyvulininkystės – nesikeitė, o kitos produkcijos – padidėjo 1 proc. punktu ir sudarė apie 3 proc. (pusė iš to teko paslaugoms). Didžiausią ūkininko ūkio bendrosios produkcijos dalį sudarė pienas (23 proc., 2 proc. punktais mažiau negu 2009 metais) ir kviečiai (20 proc., 4 proc. punktais mažiau), o pašarai, rapsai, galvijena ir miežiai atitinkamai 10 proc., 9 proc., 7 proc. ir 6 proc. Pienas sudarė daugiau nei trečdalį bendrosios produkcijos Telšių (40 proc.). Klaipėdos (38 proc.), Utenos (35 proc.) ir Alytaus (34 proc.), kviečiai – daugiau nei ketvirtadalį Šiaulių (27 proc.) ir Marijampolės (45 proc.) apskričių ūkininkų ūkiuose. Nepalankių ūkininkauti vietovių ir ekologinės gamybos ūkininkų ūkių bendrojoje produkcijoje vyravo pienas (atitinkamai 29 ir 24 proc.) ir pašarai (atitinkamai 15 ir 11 proc.).

Didžiausia gyvulininkystės produkcijos dalis iš bendrosios produkcijos buvo kiaulių, paukščių (81 proc.), pienininkystės (68 proc.) ir žolėdžių gyvulių (58 proc.) ūkiuose. Daugiau negu pusę bendrosios produkcijos sudarė gyvulininkystės produkcija Klaipėdos, Tauragės ir Telšių apskričių ūkiuose. Pieno dalis šalyje sudarė, kaip ir 2008-aisiais, vidutiniškai 23 proc. bendrosios produkcijos (2 proc. punktais daugiau negu 2009 metais), galvijenos – 7 proc. (3 proc. punktais mažiau), kiaulienos – 4 proc. Pieno produkcija sudarė didžiausią gyvulininkystės produkcijos dalį beveik visose ūkių grupėse, nepriklausomai nuo grupavimo kriterijaus, išskyrus kiaulių, paukščių ir daržininkystės, sodininkystės ūkius. Juose didesnė dalis teko kiaulienos ir paukštienos ar galvijenos produkcijai.

ŽŪB bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino 2 proc. daugiau negu 2009 metais. Daugiausia jos pagaminta kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovėse.

Pardavimo pajamos ir gamybos išlaidos. Ūkininkų ūkinės veiklos pajamų struktūra 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, keitėsi mažai ir sudarė: gyvulininkystės pajamos – 41 proc., augalininkystės – 56 proc., kitos ūkinės veiklos – 3 proc.

Ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN gauta vidutiniškai 1715 Lt pardavimo pajamų, 24 proc. daugiau negu 2009 metais (3.17 pav.). Didžiausios jos buvo kiaulių, paukščių (9907 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (7724 Lt), o mažiausios – ekologinės gamybos (938 Lt) ūkiuose. Santykinės pardavimo pajamos padidėjo visose ūkių grupėse, išskyrus ūkius, mažesnius negu 10 ha. Šiuose ūkiuose gauta gerokai mažiau pajamų už augalininkystės ir paukštininkystės produkciją. Daugiau nei trečdaliu pardavimo pajamos padidėjo 30–40 ha, 50–100 ha, mažesnio nei 32 balai žemės našumo, daržininkystės, sodininkystės, žolėdžių gyvulių, Panevėžio, Tauragės ir Vilniaus apskričių ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.17 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.17. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2008–2010, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB 1 ha ŽŪN gavo vidutiniškai 3159 Lt pardavimo pajamų, 4 proc. daugiau negu prieš metus.

Ūkininkų ūkių gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2009 metais, vidutiniškai padidėjo 3,6 proc., tačiau atskirose ūkių grupėse šis pokytis svyravo nuo +31 proc. (Tauragės apskrities ūkiuose) iki –19 proc. (ūkiuose, mažesniuose negu 10 ha). Gamybos išlaidų kitimo bendrų tendencijų ūkių grupėse nebuvo. Santykinės išlaidos truputį sumažėjo javų, rapsų ir mišriuose augalininkystės-žolėdžių gyvulių ūkiuose, bet gerokai padidėjo daržininkystės, sodininkystės ir žolėdžių gyvulių ūkiuose, nesikeitė Kauno ir Telšių apskrities ūkiuose. Pastoviosios išlaidos, palyginti su 2009 metais, išaugo 12 proc., o kintamosios sumažėjo 6 proc. Pirmosios augo dėl padidėjusio nusidėvėjimo, degalų, žemės nuomos, elektros ir kitų pridėtinių išlaidų. Kintamosios išlaidos sumažėjo, nes buvo mažiau išlaidų sėklai, mineralinėms trąšoms, žolėdžių gyvulių pašarams, veterinarijos paslaugoms (3.11 lentelė).

3.11 lentelė. Ūkininkų ūkių išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2008–2010 metais
Table 3.11. Structure of costs per 1 ha UAA in family farms in 2008–2010

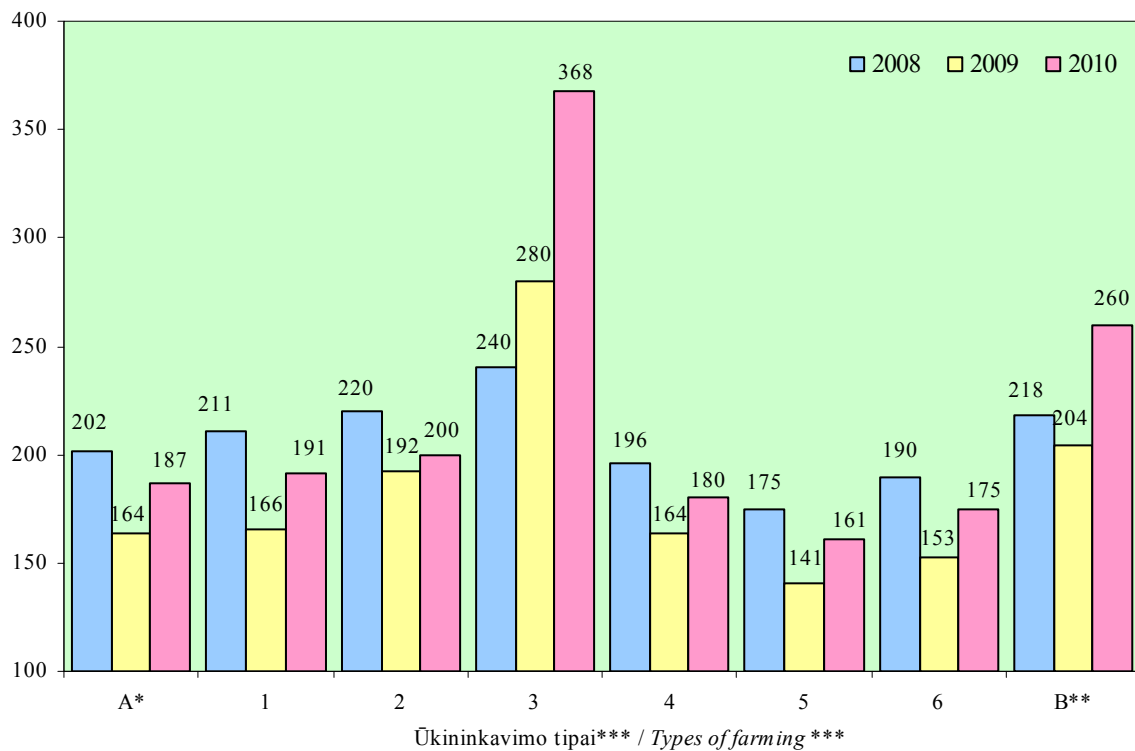
Išlaidų rūšys / Costs	2008		2009		2010	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pašarai / <i>Feedingstuffs</i>	383,0	21,0	377,5	20,8	341,4	18,2
Nusidėvėjimas / <i>Depreciation</i>	342,4	18,8	394,5	21,8	482,0	25,7
Degalai, elektra / <i>Fuel, electricity</i>	227,4	12,5	192,1	10,6	219,0	11,6
Mineralinės trąšos / <i>Mineral fertilizers</i>	228,7	12,6	215,6	11,9	197,4	10,5
Sėklos / <i>Seeds</i>	110,4	6,0	92,3	5,1	86,9	4,6
Augalų apsaugos produktai <i>Crop protection products</i>	81,0	4,4	76,8	4,2	83,9	4,5
Pastatų ir technikos priežiūra <i>Maintenance of buildings & machinery</i>	95,7	5,3	91,9	5,1	101,0	5,4
Darbo užmokestis / <i>Wages paid</i>	64,9	3,6	63,5	3,5	61,1	3,2
Žemės mokestis ir nuoma <i>Land tax and rent</i>	56,1	3,1	54,5	3,0	59,5	3,2
Kitos / <i>Other</i>	231,4	12,7	253,0	14,0	246,1	13,1
Iš viso / Total	1821	100	1811,7	100	1878,3	100,0

Šaltinis: LAEI duomenys.

Išlaidų struktūroje kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų dalys, palyginti su 2009 metais, pasikeitė: kintamųjų 5 proc. punktais sumažėjo ir sudarė 42 proc., o pastoviųjų atitinkamai padidėjo ir sudarė 58 proc. Didžiausias skirtumas tarp kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų kaip ir prieš metus buvo ekologinės gamybos (atitinkamai 26 ir 74 proc.), Vilniaus apskrities (30 ir 70 proc.) ir daržininkystė, sodininkystės ūkiuose (32 ir 68 proc.), o mažiausias (49 ir 51 proc.) – Šiaulių apskrities ūkiuose.

Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN teko kiaulių, paukščių (8461 Lt), daržininkystės, sodininkystės (5202 Lt) ūkiuose ir mažesniuose negu 10 ha ūkiuose (4831 Lt), o mažiausiai – 40–50 ha (1328 Lt), Utenos (1332 Lt), ekologinės gamybos (1459 Lt) ūkiuose.

2010 metais degalų 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose sunaudota vidutiniškai už 187 Lt, arba 14 proc. daugiau negu 2009-aisiais (3.18 pav.). Didžiausios degalų sąnaudos – daržininkystės, sodininkystės (368 Lt), Vilniaus apskrities (244 Lt), kiaulių, paukščių (231 Lt) ir 10–20 ha (229 Lt) ūkiuose, o mažiausios – Utenos (146 Lt), Telšių (153 Lt) ir Klaipėdos (156 Lt) apskričių, 40–50 ha (159 Lt) ir žolėdžių gyvulių (161 Lt) ūkiuose. Ekologinės gamybos ūkiuose degalų sunaudota 3 proc. daugiau negu vidutiniškai ūkininkų ūkiuose, o nepalankių ir palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose degalų sąnaudos beveik nesiskyrė (184–189 Lt).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

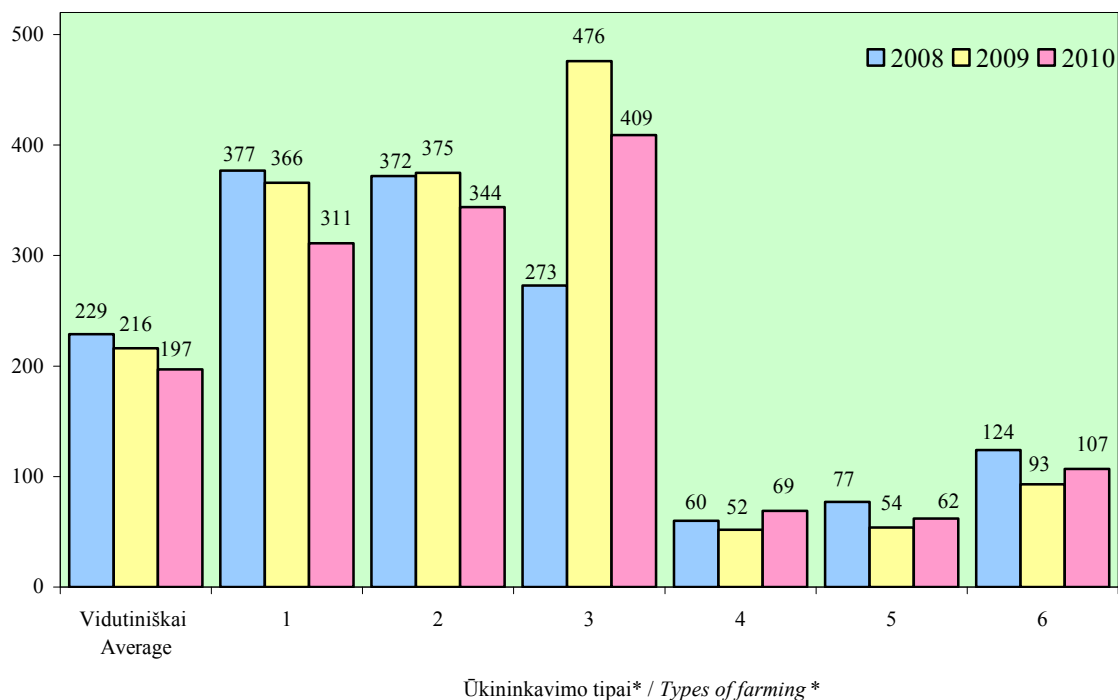
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.18 pav. Išlaidos degalams 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, Lt

Fig. 3.18. Costs of fuel per 1 ha UAA in 2008–2010, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Nors mineralinės trąšos brango, jų išlaidos 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose kasmet, palyginti su praėjusiais metais, mažėjo: 2009 metais – 6 proc., 2010-aisiais – 9 proc. (siekė 197 Lt) (3.19 pav.). Mažiausiai pinigų trąšoms (išskyrus ekologinius ūkius) išleista 32–35 (41 Lt) ir mažiau nei 32 (49 Lt) ŽŪN našumo balų ūkiuose, Telšių (54 Lt) ir Utenos (57 Lt) apskričių, žolėdžių gyvulių (62 Lt) ir pienininkystės (69 Lt) ūkiuose, o daugiausia – Marijampolės apskrities (427 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (409 Lt) ūkiuose.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.19 pav. Ūkininkų ūkių išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, Lt

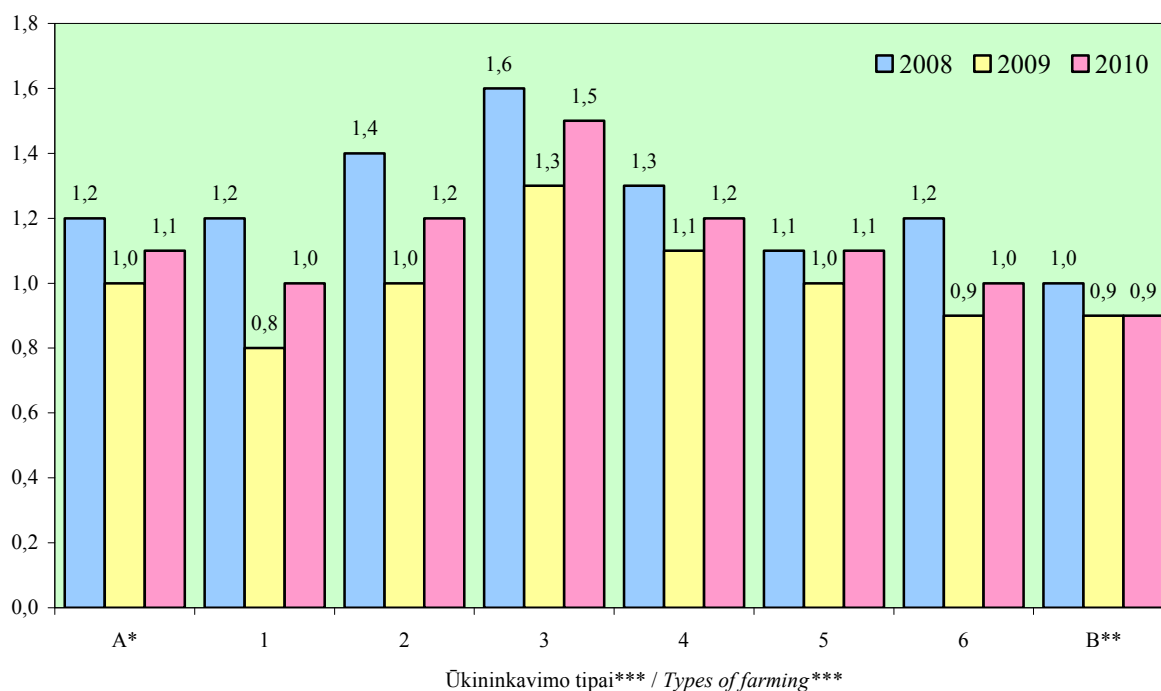
Fig. 3.19. Costs of mineral fertilizers in family farms per 1 ha UAA in 2008–2010, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2009 metais, beveik nepasikeitė. Kaip ir ankstesniais metais, mažiausios jos buvo augalininkystės, o didžiausios – kiaulių, paukščių bendrovėse. Augalininkystės kintamosios išlaidos 1 ha ŽŪN sumažėjo 6 proc., o gyvulininkystės kintamosios išlaidos 1 sutartiniam gyvuliui nesikeitė. Degalų 1 ha ŽŪN sunaudota už 260 Lt, arba beveik 16 proc. daugiau nei prieš metus ir 39 proc. daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

2010 metais ūkininkų ūkiuose viename išlaidų litui teko vidutiniškai 1,11 Lt bendrosios produkcijos, 17 proc. daugiau negu 2009-aisiais. Geriausi rodikliai buvo daržininkystės, sodininkystės (1,52 Lt), Marijampolės apskrities (1,25 Lt), mažesniuose negu 10 ha ir augalininkystės (po 1,23 Lt), daugiau nei 45 ŽŪN našumo balų (1,21 Lt) ūkiuose, o prasčiausi – Alytaus apskrities (0,81 Lt) ir ekologinės gamybos (0,86 Lt) ūkiuose.

ŽŪB viename išlaidų litui pagaminta beveik tiek pat produkcijos, kiek ir 2009 metais, bet 23 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiuose (3.20 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.20 pav. Bendroji produkcija 1 Lt išlaidų 2008–2010 metais, Lt

Fig. 3.20. Total output per 1 Lit of costs in 2008–2010, LTL

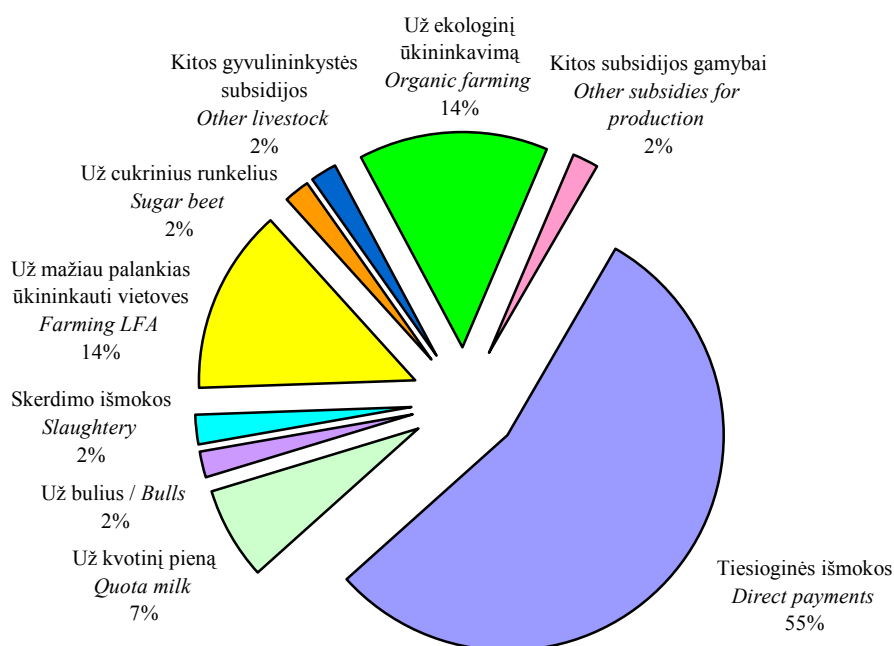
Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2010 metais ūkininkų ūkių pelningumas (bendrasis pelnas, vidutiniškai tenkantis 1 ha ŽŪN), palyginti su 2009-aisiais, gerokai padidėjo ir siekė 201 Lt. Jis mažėjo tik smulkesniuose negu 10 ha ir Alytaus apskrities ūkiuose, tačiau nuostolinga veikla dar išliko 30–40 ha, ekologinės gamybos, Alytaus, Utenos ir Vilniaus apskrities ūkiuose. Daugiausia bendrojo pelno 1 ha ŽŪN gavo daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių ūkiai.

ŽŪB bendrojo pelno 1 ha ŽŪN rodikliai šiek tiek pagerėjo, tačiau išliko neigiami (išskyrus daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių bendroves).

Gamybos subsidijos, tekusios vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2010 metais, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo 4 proc. ir siekė 27,3 tūkst. Lt. Didžiausią jų dalį sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius (55 proc.), išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir ekologinį ūkininkavimą (po 14 proc.). Gamybos subsidijų struktūra beveik nepasikeitė (3.21 pav.). Gana dideli subsidijų struktūros skirtumai įvairiose ūkių grupėse: tiesioginių išmokų už pasėlius dalis ypač didelė didesnių nei 100 tūkst. eurų ekonominio dydžio, daugiau nei 45 ŽŪN našumo balų ūkiuose, palankių ūkininkauti vietovių, stambesnių nei 150 ha, augalininkystės, Šiaulių apskrities ūkiuose – 64–67 proc., o mažiausia – ekologinės gamybos (30 proc.) ir Vilniaus apskrities (40 proc.) ūkiuose. Mažiausia išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse dalis buvo Marijampolės ir Kauno (po 2 proc.)

apskričių ūkiuose, atitinkamai 11,5 ir 13,3 Lt 1 ha ŽŪN, didžiausia – Utenos (32 proc., arba 224 Lt) ir Telšių (23 proc.) apskričių ūkiuose. Ekologinio ūkininkavimo išmokų dalis didžiausia buvo ekologinės gamybos (52 proc.), daržininkystės, sodininkystės (51 proc.) ir Vilniaus (29 proc.) apskrities, o mažiausia – mažesniuose nei 10 ha ir didesniuose nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (po 2 proc.) bei Marijampolės apskrities (4 proc.) ūkiuose.

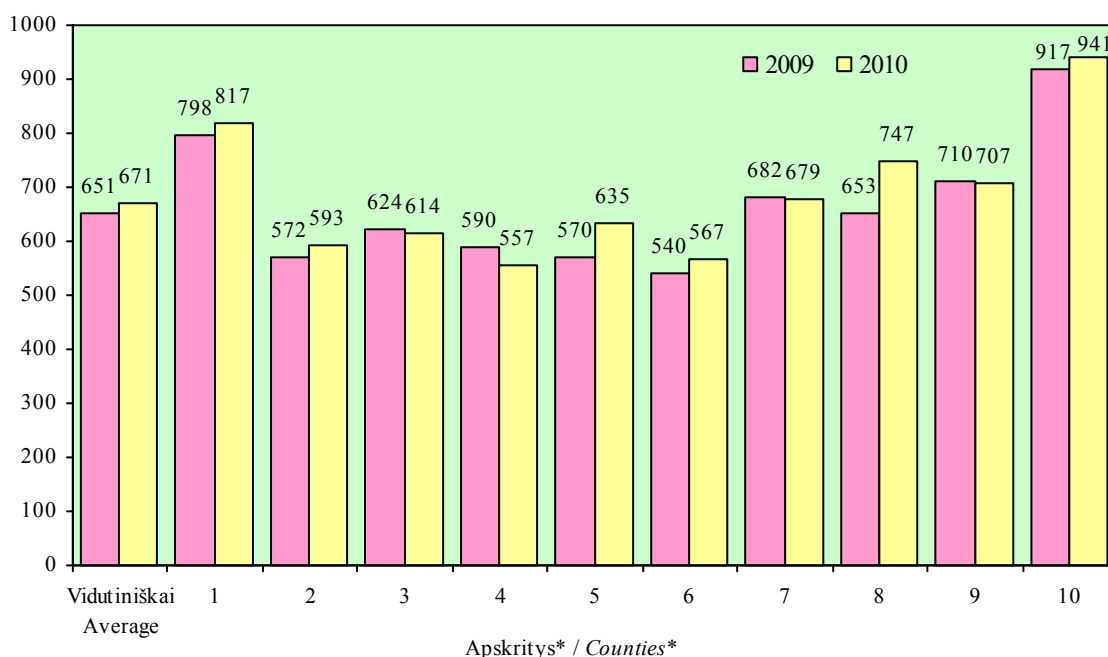
3.21 pav. Gamybos subsidijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2010 metais

Fig. 3.21. Structure of subsidies for production in family farms in 2010

Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininkų ūkiuose gamybos subsidijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo vidutiniškai 671 Lt (3 proc. daugiau negu 2009 m.), tačiau įvairiose ūkių grupėse ji gana smarkiai skyrėsi (3.22 pav.). Didžiausia parama, kaip ir ankstesniais metais, skirta ekologinės gamybos ūkiams – 1246 Lt (1,9 karto daugiau nei vidutiniškai šalyje). Dėl nemažų išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir paramą ekologiniam ūkininkavimui Vilniaus apskrities ūkių subsidijos gamybai siekė 941 Lt. Kitose ūkių grupėse šios subsidijos buvo gerokai mažesnės. Mažiausia parama teko didesnio negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (506 Lt), Marijampolės apskrities (557 Lt), palankių ūkininkauti vietovių (558 Lt), daugiau negu 45 ŽŪN našumo balų (560 Lt) ir augalininkystės (579 Lt) ūkiams.

ŽŪB gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN gavo 2 proc. mažiau nei 2009 metais ir beveik 14 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiai. Daugiausia jų gavo kiaulių, paukščių, o mažiausia – daržininkystės, sodininkystės bendrovės. Subsidijų struktūra 2010 metais panaši į jų 2009 metų struktūrą: tiesioginės išmokos už pasėlius sudarė 66 proc. (1 proc. punktu daugiau nei prieš metus), parama gyvulininkystei – 16 proc., kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse – 7 proc.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.22 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijos 1 ha ŽŪN 2009–2010 metais, Lt

Fig. 3.22. Subsidies for production in family farms per 1 ha UAA in 2009–2010, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Parama investicijoms ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2009 metais, buvo trečdaliu mažesnė. Šalyje investicinė parama 1 ha ŽŪN siekė vidutiniškai 330 Lt, tačiau atskirose ūkių grupėse nukrypimai nuo vidurkio labai dideli. Daugiausia šios paramos gavo, kaip ir ankstesniais metais, 40–50 ha (543 Lt) ir kiaulių, paukščių (523 Lt), o mažiausiai – 10–20 ha (134 Lt) ūkiai.

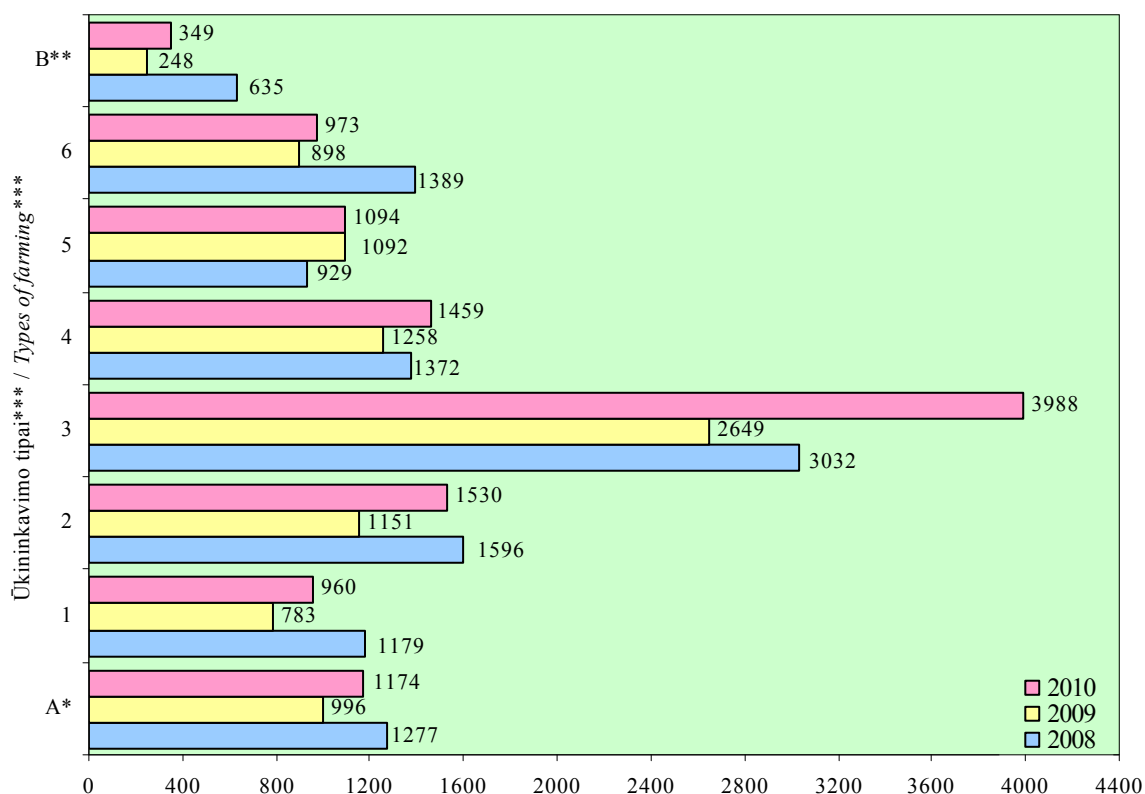
Didžiąją investicinės paramos dalį sudarė parama technikai ir įrengimams pirkti – 97 proc. Parama gamybiniam pastatams statyti didžiausia Telšių ir Utenos apskričių ūkiuose, o šios rūšies parama 1 ha ŽŪN didžiausia kiaulių, paukščių ūkiuose – 263 Lt.

Vienai bendrovei investicinės paramos teko vidutiniškai 29 proc. daugiau nei prieš metus. Ji sudarė 18,6 proc. visos subsidijų sumos. 84 proc. investicinės paramos buvo skirta technikai ir įrengimams pirkti.

2010 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas su subsidijomis, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo dešimtadaliu dėl išaugusios produkcijos apimtys ir kainų. Didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis 1 ha ŽŪN, buvo daržininkystės, sodininkystės (3988 Lt) (3.23 pav.) ir kiaulių, paukščių (2630 Lt) ūkiuose. Mažiausiai pelningi – Alytaus (808 Lt) ir Kauno (947 Lt) apskričių, 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio (924 Lt), didesni nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio ir javų, rapsų (po 960 Lt) bei mišrūs augalininkystės-žolėdžių gyvulių ūkiai.

Vienam SD vidutiniškai teko 27378 Lt (13 proc. daugiau nei prieš metus) bendrojo pelno su subsidijomis, tačiau šis rodiklis įvairiose ūkių grupėse labai skirtingas, didžiausias – didžiausiuose ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį (daugiau nei 150 ha – 87057 Lt), o mažiausias – smulkiusiuose (mažiau nei 10 ha – 7245 Lt) ūkiuose. Geografiškai didžiausias pelnas su subsidijomis vienam SD buvo Marijampolės apskrities (53705 Lt), mažiausias – Tauragės apskrities (10957 Lt) ūkiuose.

ŽŪB 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 349 Lt bendrojo pelno su subsidijomis, 1,4 karto daugiau negu 2009 metais. Šis rodiklis kiaulių, paukščių bendrovėse buvo viršytas beveik 7 kartus, o daržininkystės, sodininkystės bendrovėse – 3,6 karto (3.23 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

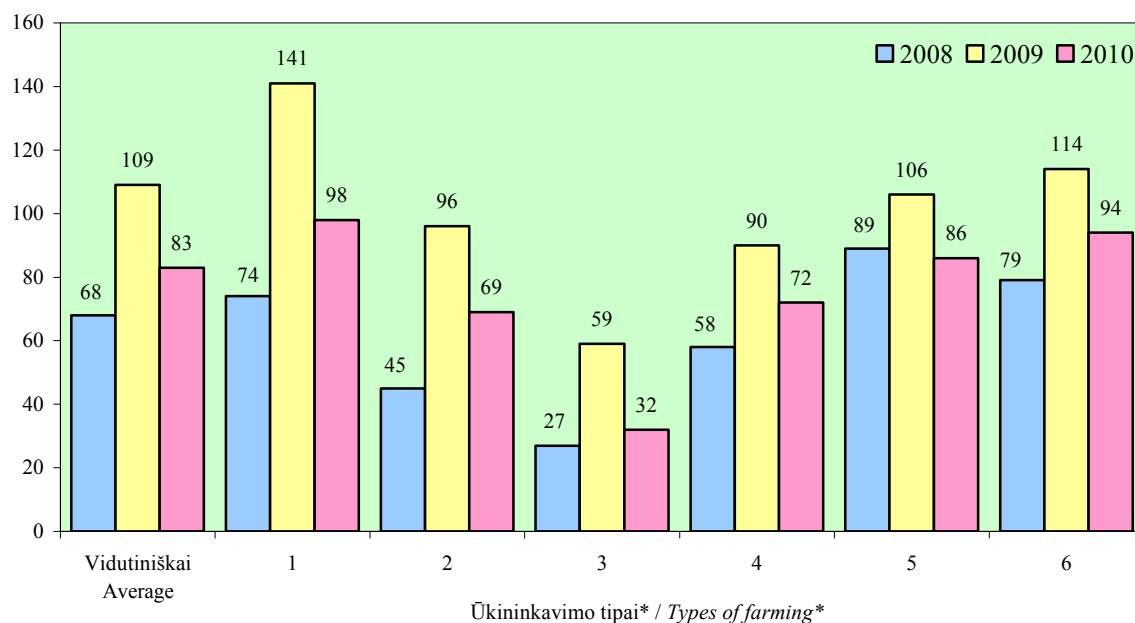
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.23 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, Lt

Fig. 3.23. Farm net income per 1 ha UAA in 2008–2010, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Kadangi 2010 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas išaugo, valstybės paramos lyginamasis svoris šiek tiek sumažėjo ir sudarė vidutiniškai 83 proc. bendrojo pelno (su subsidijomis) (3.24 pav.).

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.24 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2008–2010 metais, proc.

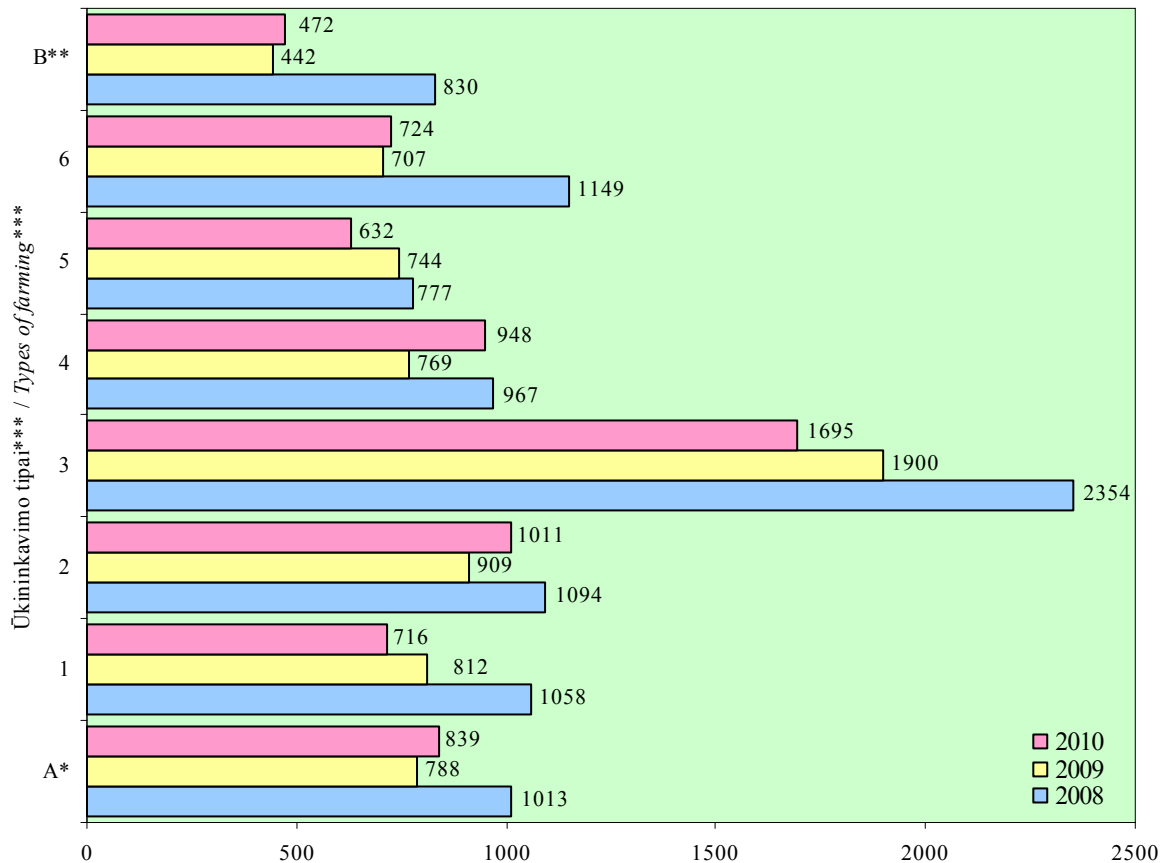
Fig. 3.24. Share of subsidies in family farms net income in 2008–2010, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Investicijos. 2010 metais ūkininkų ūkių investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2009 metais, vidutiniškai padidėjo 6 proc. ir sudarė 839 Lt (3.25 pav.). Didžiausios ir daugiau kaip 5,5 karto viršijančios vidurkį investicijos buvo kiaulių, paukščių ūkiuose – 4760 Lt. Nemažai investavo, kaip ir prieš metus, daržininkystės, sodininkystės (1695 Lt), Klaipėdos apskrities (1401 Lt), o mažiausiai – Šiaulių apskrities (543 Lt) ir 20–30 ha (563 Lt) ūkiai.

2010 metais daugiausia (30 proc.) investicijų ūkininkų ūkiuose skirta traktoriams įsigyti (10091 Lt), o palyginti su 2009-aisiais, jos vidutiniškai šalyje išaugo 3 proc. Padidėjo investicijos į įrengimus ir inventorių (6537 Lt, 19 proc.), žemę (2797 Lt, 8 proc.), bet sumažėjo – į žemės ūkio mašinas ir transporto priemones (7251 Lt, 21 proc.) ir kombainus (3972 Lt, 12 proc.). Beveik visose ūkių grupėse daugiausia buvo investuojama į vieną ar kelias minėtas technikos rūšis, išskyrus kiaulių, paukščių ūkius, kuriuose didžiausia investicijų dalis tenka gamybiniam pastatams statyti.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.
 ** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.
 *** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.25 pav. Investicijos 1 ha ŽŪN 2008–2010 metais, Lt
 Fig. 3.25. Farm investments per 1 ha UAA in 2008–2010, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB investicijos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2009 metais, padidėjo 7 proc. Jos didžiausios kiaulių, paukščių, o mažiausios – augalininkystės bendrovėse. Didėjo investicijos traktoriams ir įrengimams, o mažėjo žemei ir gamybiniais pastatams.

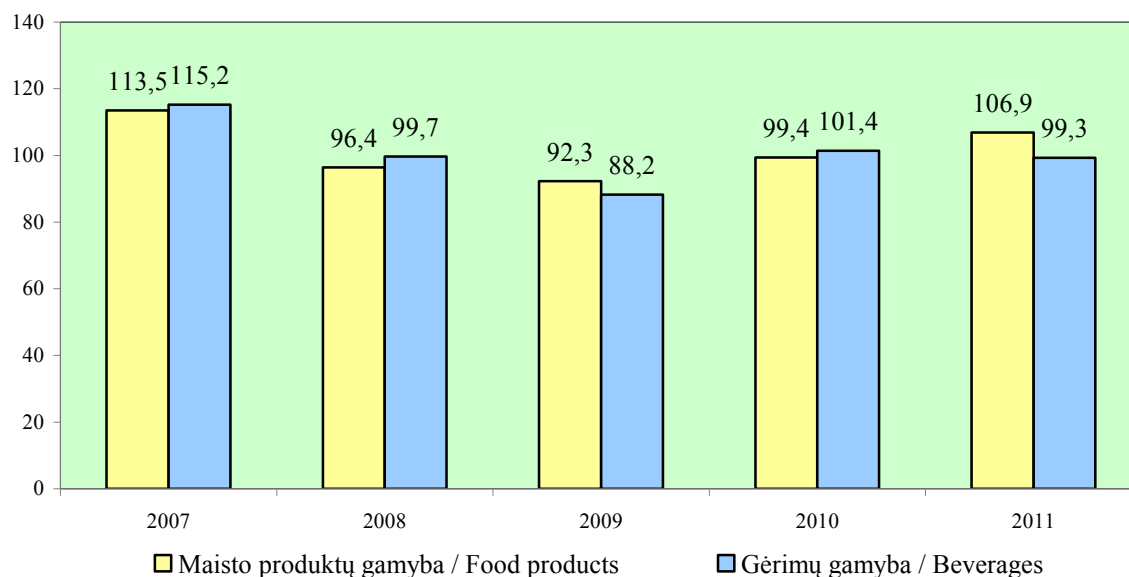
Darbuotojų užimtumas. 2010 metais ūkininko ūkyje dirbo vidutiniškai 1,74 SD (beveik tiek pat, kiek ir prieš metus). Ūkių grupėse pagal žemės plotą ir ekonominį dydį SD skaičius didėjo augant hektarų skaičiui ir ekonominiam dydžiui. Kuo didesnis ūkis, tuo didesnis ŽŪN plotas teko vienam SD: mažiau nei 10 ha turinčiuose ūkiuose – 3,74 ha, didesniuose nei 150 ha – 82 ha. Vidutiniškai vienam SD teko 23,33 ha ŽŪN, 4 proc. mažiau nei 2009 metais. Daugiausia ŽŪN vienam SD teko didesniuose negu 150 ha (82 ha) ir negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (73 ha) bei javų, rapsų (60 ha) ūkiuose, o mažiausiai – kiaulių, paukščių (5,15 ha) ir daržininkystės, sodininkystės (6,38 ha) ūkiuose.

Vienoje bendrovėje vidutiniškai dirbo 31,6 SD, 12 proc. mažiau nei prieš metus. Vienam SD teko 31,2 ha ŽŪN, arba 2 proc. daugiau nei 2009 metais.

4. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veiklos rezultatai

4. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė yra viena didžiausių Lietuvos apdirbamosios pramonės šakų. 2011 metais šios šakos įmonių produkcijos dalis sudarė 17,9 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė to meto kainomis buvo 10,4 mlrd. Lt, 15,4 proc. didesnė nei 2010 metais. Lyginant maisto produktų ir gėrimų pramonės parduotos produkcijos indeksus matyti, kad maisto produktų pardavimas išaugo 6,9 proc., o gėrimų parduota beveik tiek pat, kiek ir prieš metus (3.26 pav.).

3.26 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos indeksai 2007–2011 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Fig. 3.26. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2007–2011 (compared to the previous year), per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2011 metais išaugo cukraus, paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių, miltų, vaisių, uogų ir daržovių sulčių, konditerijos gaminių ir varškės gamyba, tačiau sumažėjo kitų šviežių sūrių, pieno konservų, natūralaus mineralinio ir aeruoto vandens gamyba (3.12 lentelė).

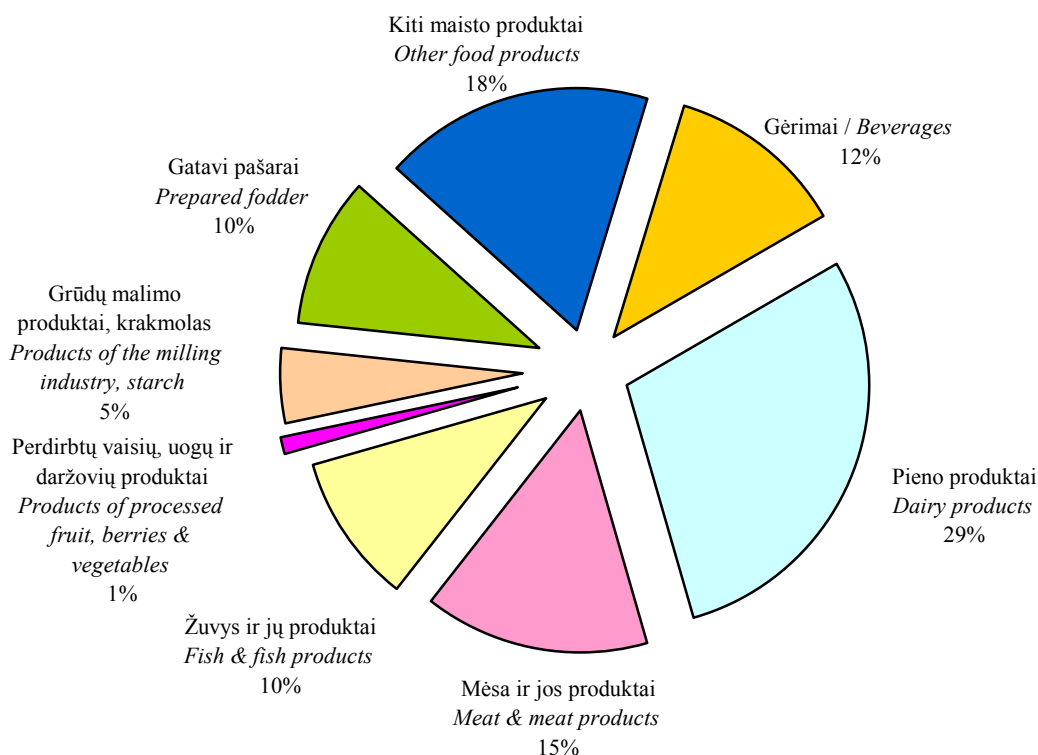
3.12 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2007–2011 metais, tūkst. t

Table 3.12. Production of main food products in 2007–2011, thousand tonnes

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2011, palyginti su 2010, %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	182,3	168,8	152,7	182,3	180,4	99,0
Dešros / <i>Sausages</i>	57,6	63,2	55,9	50,6	51,4	101,6
Švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Fresh (unripened and uncured) cheese</i>	17,0	24,2	27,1	24,0	24,8	103,3
Kiti švieži sūriai / <i>Other fresh cheese</i>	5,6	6,5	7,7	7,3	5,9	80,8
Nelydyti sūriai <i>Non-processed cheese</i>	52,3	56,3	37,6	43,9	46,8	106,6
Varškė / <i>Curd</i>	21,5	23,3	23,5	24,4	26,5	108,6
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	22,0	29,8	21,0	25,0	21,5	86,0
Sviestas / <i>Butter</i>	12,3	9,0	12,0	8,5	8,7	102,4
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	14,4	14,0	14,1	9,8	10,3	105,1
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	18,3	21,5	35,1	19,0	21,4	112,6
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	16,6	13,9	8,8	9,1	10,1	111,0
Miltai / <i>Flour</i>	252,3	249,3	271,1	297,9	334,2	112,2
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	173,6	169,0	158,3	157,8	149,5	94,7
Cukrus / <i>Sugar</i>	125,1	70,1	106,5	104,3	134,6	129,1
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	50,7	49,4	44,6	47,2	51,5	109,1
Natūralus mineralinis ir aeruotas vanduo, mln. dal. / <i>Natural mineral and aerated waters, mill. dal.</i>	18,4	17,3	16,8	17,6	17,1	97,2

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2007–2011 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1392-2874.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos 2011-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.27 pav.). Palyginti su ankstesniais metais, 4 proc. punktais išaugo pieno produktų, 1 proc. punktu – gatavų pašarų pardavimai, 3 proc. punktais sumažėjo gėrimų, po 1 proc. punktą – mėsos produktų, žuvų ir jų produktų, grūdų malimo produktų ir kitų maisto produktų pardavimo dalis.

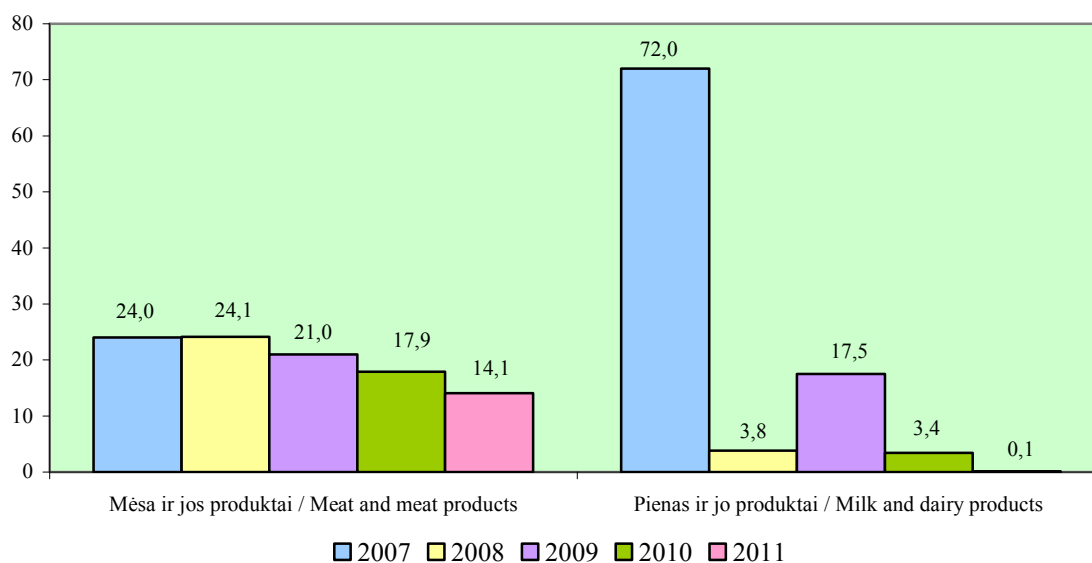
3.27 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūra 2011 metais

Fig. 3.27. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais Lietuvoje pagamintų maisto produktų užsienio rinkose parduota beveik tiek pat (išaugo 0,3 proc. punkto ir siekė 40,4 proc.), kiek ir 2010-aisiais. Kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose buvo skirtingos. 2011 metais maisto produktų gamintojų kainos Lietuvos rinkoje išaugo 7,1 proc. o užsienyje sumažėjo 0,3 proc. Gėrimų gamintojų kainos vidaus rinkoje pakilo 0,7 proc., o užsienyje – 3,5 proc.

Kainų skirtumą 2007–2011 metais kompensavo už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis mokamos eksporto grąžinamosios išmokos. NMA duomenimis, 2011 metais dėl didesnio kainų skirtumo žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 14,3 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Tai 33,7 proc. mažiau nei 2010-aisiais. Daugiausia išmokų 2011 metais išmokėta už mėsos produktų, t. y. galvijienos (14,1 mln. Lt) eksportą. Nagrinėjamais metais mokėta 79,6 tūkst. Lt kompensacija už eksportuotus gyvus gyvūnus. Išmokos už pieno produktus siekė tik 48,1 tūkst. Lt. Buvo kompensuota už nenugriebto pieno miltelių eksportą. 2011 metais, kaip ir kelerius ankstesnius metus, nebemokėta už eksportuojamą cukrų. Už grūdus grąžinamosios išmokos nebemokamos nuo 2008 metų (3.28 pav.).

3.28 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2007–2011 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.28. Export subsidies for agricultural and food products in 2007–2011, LTL million

Šaltiniai: NMA 2007–2011 m. veiklos ataskaitos.

Maisto ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą investuota 2377,8 mln. Lt. Per visą analizuojamą laikotarpį materialinės investicijos augo netolygiai. 2009–2010 metais mažėjusios 2011 metais vėl pradėjo didėti. Palyginti su 2010-aisiais, investicijos išaugo 75,4 proc., nors, palyginti su 2007-aisiais, jos sumažėjo 47,4 proc. (3.13 lentelė). Vidutinės metinės investicijos į materialųjį vienos maisto produktų ir gėrimų įmonės turtą 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo nuo 344,5 iki 527,4 tūkst. Lt, t. y. 53,1 proc. Tai iš dalies paaiškinama tuo, kad įmonės atsigauna po sudėtingos ekonominės situacijos, auga produkcijos kainos, be to, sumažėjo bendras maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius.

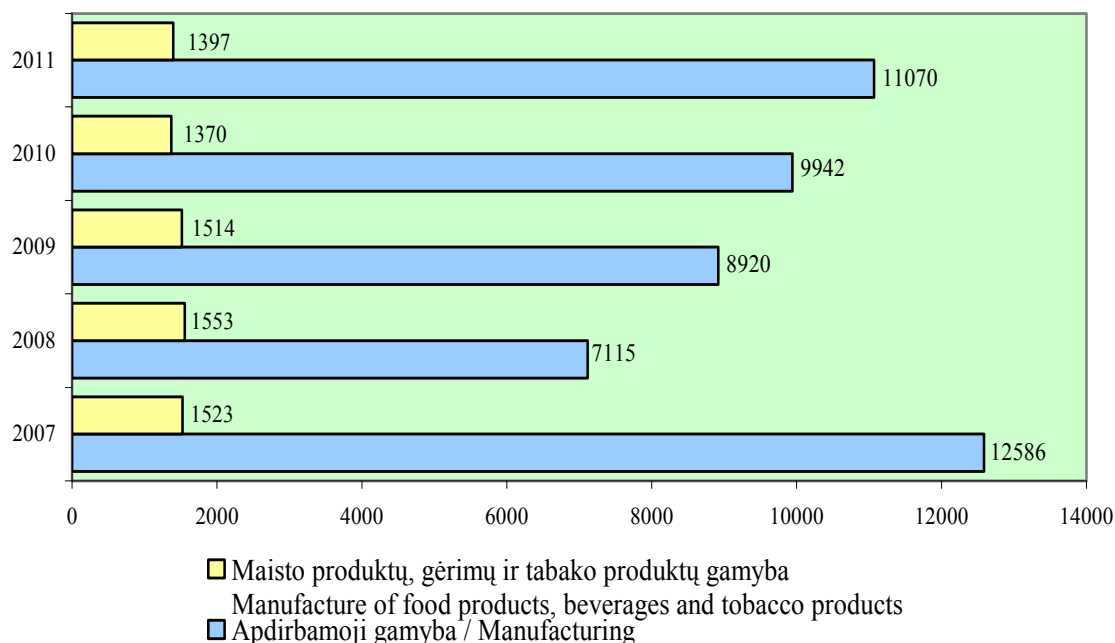
3.13 lentelė. Materialinės investicijos 2007–2011 metais

Table 3.13. Capital investment in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, LTL mill.</i>	3538,3	3288,3	1265,7	955,1	1675,7
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	35,7	-7,1	-61,5	-24,5	75,4
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. Lt <i>Manufacture of food products and beverages, LTL mill.</i>	662,8	723,8	315,1	276,3	399,8
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	18,7	22,0	24,9	28,9	23,9
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	26,9	9,2	-56,5	-12,3	44,7

Šaltiniai: Materialinės investicijos ir statyba 2007–2011 m. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5335.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai įmonei, išankstiniais 2011 metų duomenimis, buvo 28,4 proc. didesnės nei 2007-aisiais, nors sukauptos tiesioginės užsienio investicijos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, sumažėjo 8,3 proc., o palyginti su 2010-aisiais – išaugo 2,0 proc. Iš dalies tam įtakos turėjo ir tai, kad mažėjo įmonių su užsienio kapitalu skaičius (2007 m. pabaigoje užsienio kapitalo lėšų buvo investuota 54-iose, o 2011 m. pabaigoje – tik 41-oje maisto pramonės įmonėje). 2011 metais maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukauptų tiesioginių užsienio investicijų dalis sudarė 12,6 proc. apdirbamosios pramonės užsienio investicijų (2007 m. – 12,1 proc.) (3.29 pav.).

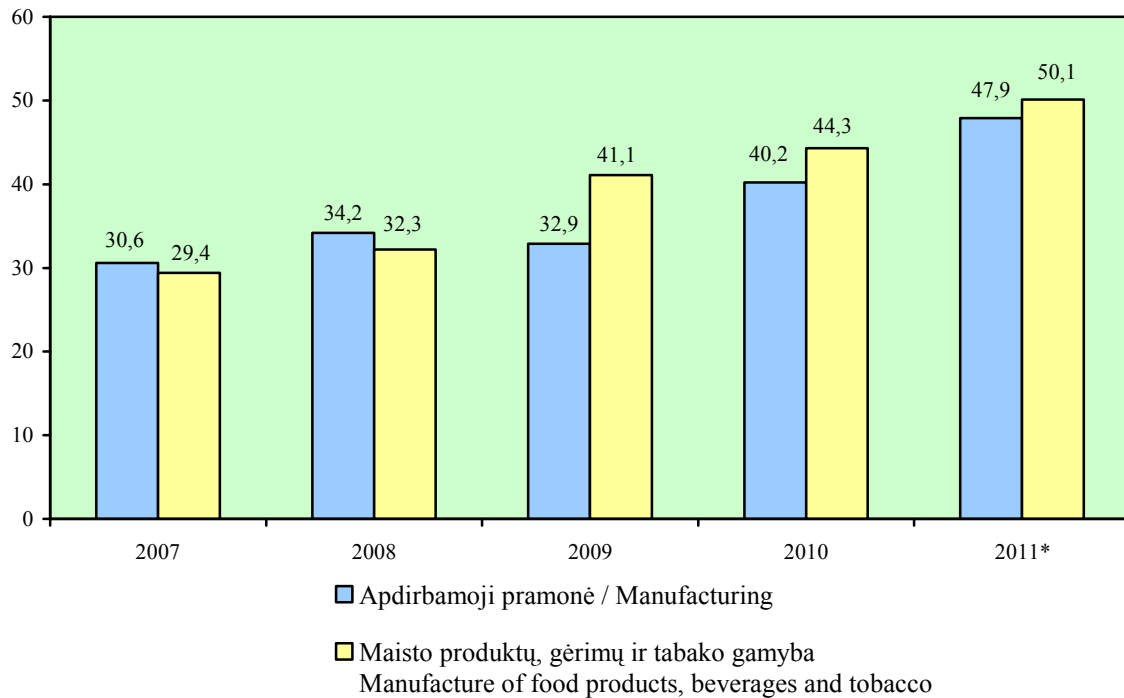
3.29 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos apdirbamojoje ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamyboje 2007–2011 metų pabaigoje, mln. Lt
 Fig. 3.29. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products in 2007–2011 (at the end of the year), LTL million

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Statistikos departamentas [žiūrėta 2012 m. gegužės 4 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>>.

Daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones 2011 metais investavo Šveicarijos (35,0 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto pramonę), Švedijos (17,6 proc.), Suomijos (12,0 proc.) ir Vokietijos (11,2 proc.) verslininkai.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo SAPARD parama, EŽŪOGF parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą ir Kaimo plėtros 2007–2013 metų programą. Pagal šios programos 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ visam 2007–2013 metų laikotarpiui skirta 511,1 mln. Lt paramos. 2011 metais 81 įmonė pateikė paraiškas ir prašė 188,8 mln. Lt paramos (2010 m. 77 įmonės prašė 243,1 mln. Lt), iš jų patvirtintos 38 paraiškos ir 83,6 mln. Lt paramos. Daugiausia paraiškų pateikė Kauno apskrities įmonės – 20, iš kurių 9 paraiškos buvo patvirtintos.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė didėjantis darbo našumas. Išankstiniais 2011 metų duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė einamųjų metų kainomis buvo 50,1 Lt. Palyginti su 2010-aisiais, ji padidėjo 13,1 proc., palyginti su 2007-aisiais – 70,4 proc. (3.30 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2011 metais buvo didesnis nei apdirbamojoje pramonėje, vidutiniškai šalies ūkyje atitinkamai 4,6 proc. ir 34,3 proc.

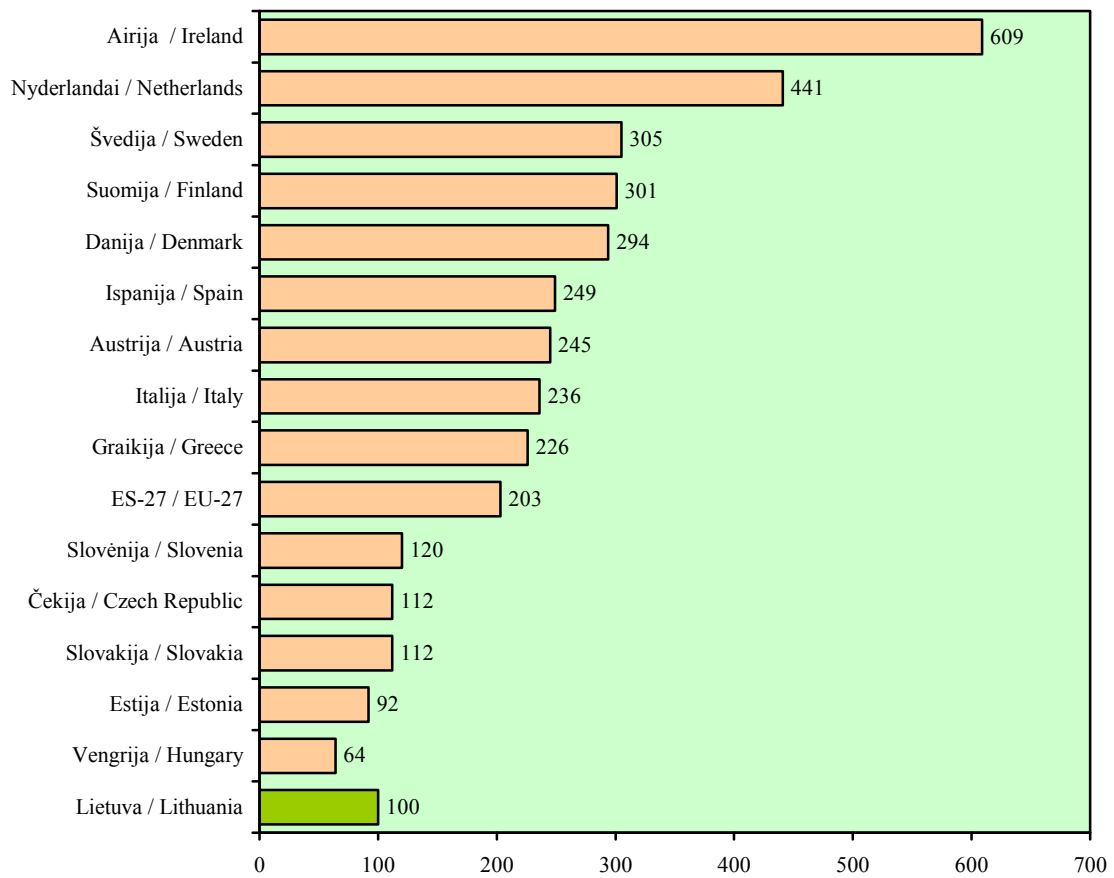
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.30 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė atitinkamų metų kainomis 2007–2011 metais, Lt

Fig. 3.30. Value added created per 1 hour in manufacturing and manufacture food products, beverages and tobacco in 2007–2011, LTL (at current prices of the corresponding year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamą laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES-27 šalyse. Ypač didelis skirtumas ryškėja lyginant su ES senbuvėmis. Antai, Airijoje vieno darbuotojo per valandą sukuriamą pridėtinę vertę buvo beveik 6 kartus, Nyderlanduose – 4,4 karto didesnė nei Lietuvoje (3.31 pav.).

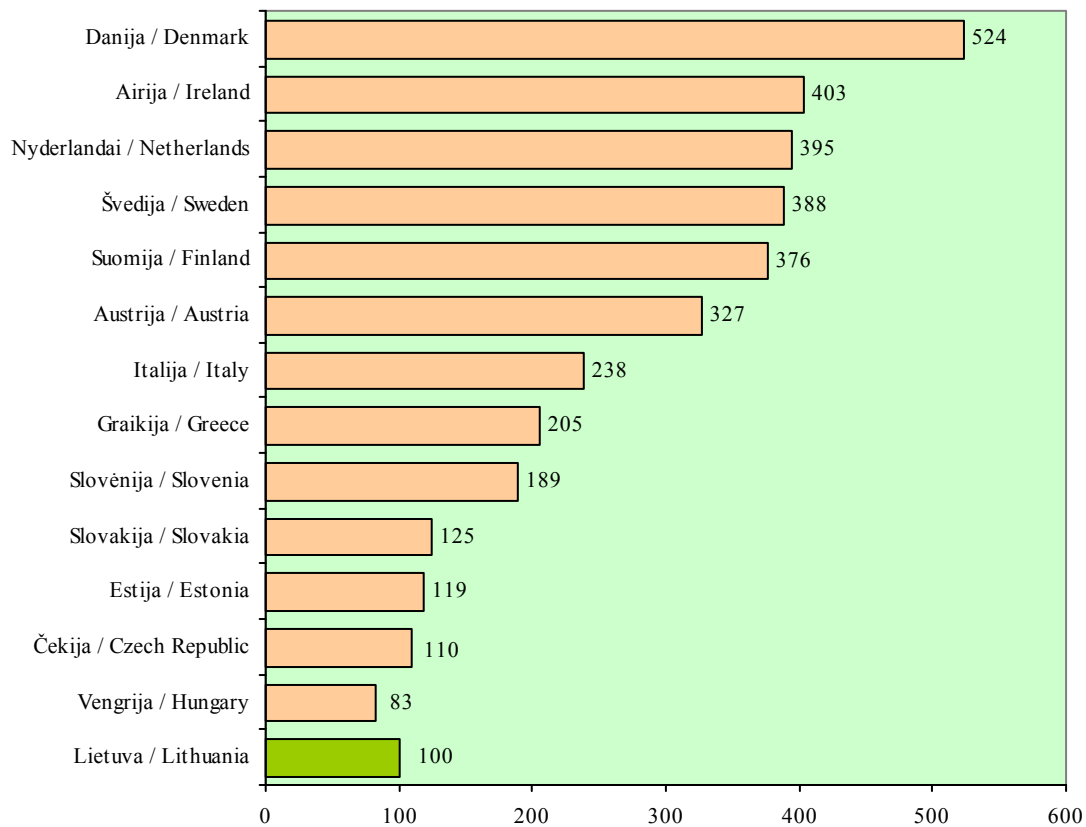
3.31 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (vieno užimtojo sukuriama pridėtinė vertė) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2010 metais, proc.

Fig. 3.31. Comparison of labour productivity (value added created per employee) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2010, per cent

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

Nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo (3.32 pav.). Tai susiję su skirtinga šalių pridėtinės vertės struktūra.

3.32 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2010 metais, proc.

Fig. 3.32. Comparison of average yearly wage per worker in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2010, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą) 2011 metais buvo didesnis nei 2010-aisiais (3.14 lentelė).

Ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad pelningumas 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, kito nežymiai. Tačiau gėrimų gamybos tiek bendrasis pelningumas, tiek pelningumas (prieš apmokestinimą) išliko didesnis negu maisto produktų gamybos įmonių atitinkamai 3,6 karto ir 1,1 karto. Sumažėjo gėrimų gamybos įmonių einamasis mokumas, t. y. santykis tarp trumpalaikio turto ir trumpalaikių išipareigojimų bei santykis tarp kapitalo ir išipareigojimų. Vadinasi, įmonės turi mažiau trumpalaikio turto ir daugiau trumpalaikių skolų.

3.14 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2009–2011 metų IV ketvirtį

Table 3.14. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter of 2009–2011

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011
Maisto produktų gamyba / Manufacture of food products			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	16,0	13,6	13,8
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	1,0	3,2	3,6
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,38	1,30	1,30
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	0,95	0,82	0,77
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir išsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	0,98	1,01	0,94
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (išsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,51	0,50	0,52
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	1,01	1,03	1,07
Gėrimų gamyba / Manufacture of beverages			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	48,2	47,5	50,1
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	-2,4	4,5	3,8
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,69	1,50	1,36
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	1,34	1,12	1,04
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir išsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,79	1,57	1,11
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (išsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,36	0,39	0,47
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	0,65	0,71	0,90

Šaltinis: Finansinės būklės rodikliai. *Statistikos departamentas* [žiūrėta 2012 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>.

Maisto gamybos įmonių išskolinimai (įsipareigojimų ir turto santykis) 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, išaugo 4,0 proc., gėrimų gamybos įmonėse – 20,5 proc. Minėtų rodiklių tendencijos rodo, kad įmonės ima palankiau vertinti ekonominę situaciją šalyje. Tai skatina gamybos plėtrą, kadangi nuosavų lėšų dažniausiai nepakanka.

Maisto produktų gamybos apimčių ir darbo našumo augimas, palyginti su ankstesniais metais, rodo, kad šalies maisto ūkis darosi aktyvesnis. Tačiau darbo našumas vis dar kelis kartus mažesnis negu vidutiniškai ES šalyse. Todėl įmonėms, norinčioms išlikti maisto produktų rinkose, būtina sparčiau diegti inovacijas, aktyvinti naujų rinkų paiešką.

5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse

5. *Development of alternative businesses in rural areas*

Smulkią ir vidutinį verslą (SVV) įtaka ekonominiams procesams, išryškėjusi per pastaruosius du dešimtmečius, leidžia teigti, kad šis ekonomikos sektorius globalizacijos sąlygomis yra esminis gyvybingos ir konkurencingos nacionalinės ekonomikos bruožas, kartu ir socialinio stabilumo garantas. Jis greičiausiai reaguoja į rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, kuria naujas darbo vietas tose veiklos srityse, kurių produktai ir paslaugos tam tikru laikotarpiu turi didžiausią paklausą.

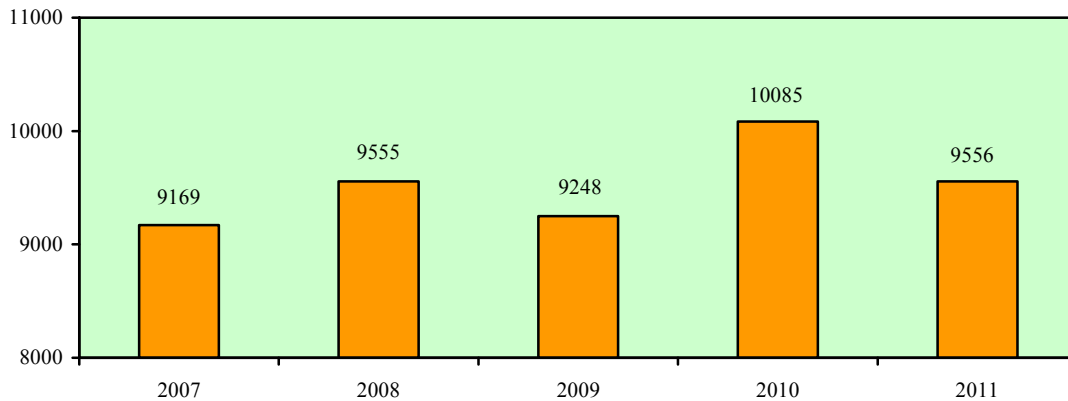
Minėtas SVV ypatumas pagelbėtų keistis ir Lietuvos kaimo vietovių ekonomikai, nes pastaraisiais metais ūkininkavimas jau nebėra vyraujanti ekonominė veikla. 2011 metais, kaip ir 2010 bei 2009-aisiais, tik 30 proc. kaimo užimtų gyventojų dirbo žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje.

Pasaulinė patirtis rodo, kad SVV įmonių gausa – tai augančios konkurencingos ekonomikos požymis, o valstybės parama tokioms įmonėms – svarbi jos ekonominės politikos dalis. Tačiau vienas didžiausių iššūkių šiuo metu ES tiek mieste, tiek kaimo regionuose – menkas gyventojų verslumas, reikalaujantis tam tikros individo elgsenos, kurią apibūdina tokios pagrindinės savybės kaip novatoriškumas, pasirengimas rizikuoti, kūrybinis aktyvumas, gebėjimas atpažinti galimybes ir jas įgyvendinti, išsilavinimas ir specialios žinios, organizuotumas, tikėjimas savo sėkme.

Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ). 2007–2010 metais kaime MVĮ skaičius išaugo 10 proc., tačiau 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 5 proc. ir grįžo į 2008 metų lygį. Galima daryti prielaidą, kad tam įtakos turėjo ekonomikos sunkmetis ir jo sukelti neigiami rinkos pokyčiai – sumažėjęs vartojimas, nestabilios eksporto rinkos. Be to, verslo plėtotę stabdė ir nuolat augančios energetinių išteklių kainos.

2011 metais kaime buvo 9,6 tūkst. MVĮ (3,33 pav.), iš jų, kaip ir praėjusiais metais, taip pat kaip ir mieste, 78 proc. – mažos įmonės (iki 10 darbuotojų).

Kaimo MVĮ dalis iš visų Lietuvoje veikiančių MVĮ skaičiaus išlieka stabili ir sudaro apie 15 proc. Tai rodo, kad verslas ir toliau daugiausia plėtojamas miestuose, kuriuose yra didesnė rinka, geresnė infrastruktūra, aukštesnė žmoniškųjų išteklių kvalifikacija.

3.33 pav. MVĮ skaičius kaime 2007–2011 metais

Fig. 3.33. Number of SMEs in rural areas in 2007–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

MVĮ skaičius regioninė analizė rodo, kad daugiausia MVĮ 2007–2011 metais veikė Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse. Šalia didžiausią rinkos plėtros potencialą turinčių Lietuvos miestų (Vilniaus, Kauno) esančiose kaimo vietovėse MVĮ skaičius per 2010–2011 metus mažėjo lėčiausiai. Daugiausia MVĮ sumažėjo Utenos apskrities kaimo vietovėse, kur žemės ūkio veikla neduoda pagrindinių pajamų ir kur prasčiausios demografinės tendencijos, palyginti su kitomis Lietuvos kaimo vietovėmis. MVĮ skaičius mažėja ir tose kaimo vietovėse, kurios labiausiai nutolusios nuo ūkininkavimui palankiausių apskričių ir nuo didžiausią rinkos potencialą turinčių miestų (3.15 lentelė). Taigi kuo toliau, tuo labiau verslo plėtra įvairiose vietovėse priklauso nuo žmoniškųjų išteklių sudėties, verslumo.

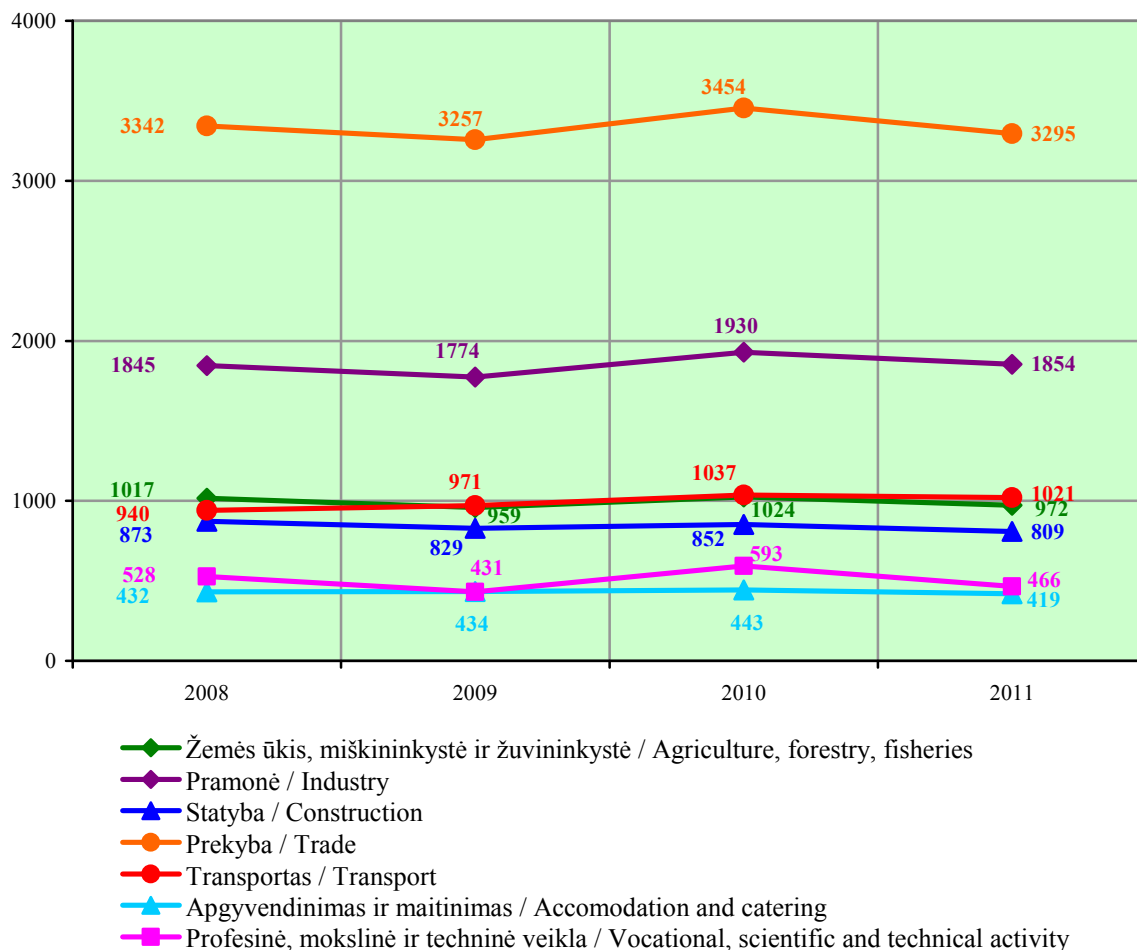
3.15 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius apskrityse 2007–2011 metais

Table 3.15. Number of SMEs in rural areas by county in 2007–2011

Apskritis Counties	MVĮ skaičius / Number of SMEs					Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2010, %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Alytaus	430	456	423	482	459	-4,8
Kauno	1898	1971	1957	2119	2086	-1,6
Klaipėdos	1004	1062	1061	1124	1054	-6,2
Marijampolės	573	571	553	611	570	-6,7
Panevėžio	994	1008	952	1015	924	-8,9
Šiaulių	1105	1119	1065	1171	1086	-7,3
Tauragės	459	478	441	504	465	-7,7
Telšių	603	608	580	610	567	-7,0
Utenos	494	501	473	535	470	-12,1
Vilniaus	1649	1781	1743	1914	1875	-2,0
Iš viso / Total	9169	9555	9248	10085	9556	-5,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tarp Lietuvos kaimo MVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis vyrauja paslaugų įmonės. Daugiausia jų užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas (3.34 pav.). 2011 metais paslaugas teikiančios įmonės sudarė 62 proc. visų kaimo MVĮ.

3.34 pav. Kaimo MVĮ skaičiaus kitimas pagal svarbiausias ekonominės veiklos rūšis 2008–2011 metais

Fig 3.34. Change in the number of SMEs in rural areas by type of economic activity in 2008–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais 65 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė uždarnosios akcinės bendrovės (2010 m. – 59 proc.). Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis mažėjo ir 2010, ir 2011 metais sudarė 29 proc. visų kaimo MVĮ. Tai rodo, kad kaimo vietovėse ekonominei veiklai plėtoti naudojama vis daugiau akcinio kapitalo.

2011 metais MVĮ dirbo 96,8 tūkst. darbuotojų, arba ketvirtadalis visų kaimo užimtųjų. Vidutiniškai vienai labai mažai įmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 92 darbuotojai. 26 proc. MVĮ darbuotojų dirbo labai mažose įmone, po 37 – mažose ir vidutinėse įmone. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, darbuotojų skaičius išaugo

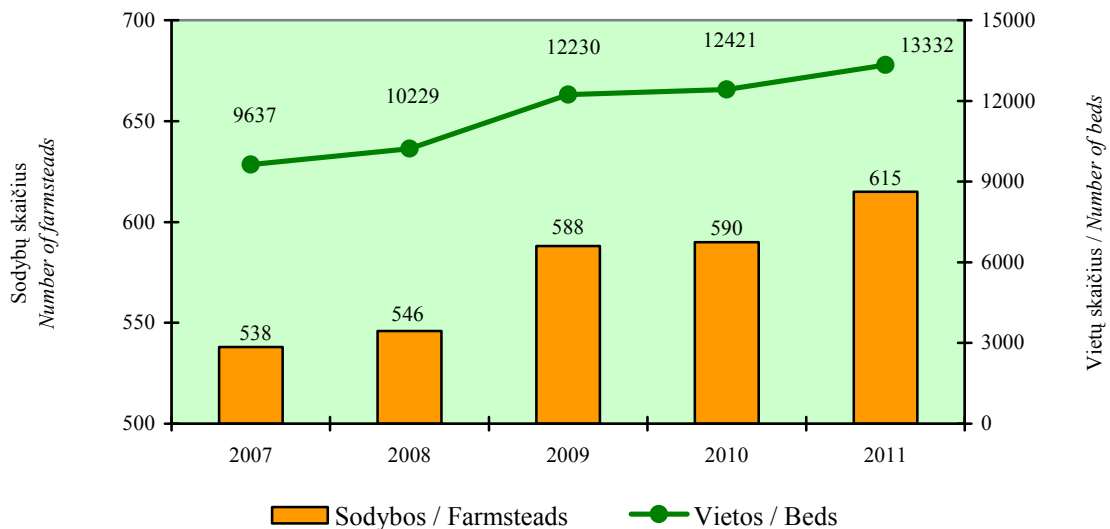
tik labai mažų įmonių kategorijoje. Mažose įmonėse darbuotojų skaičius mažėjo, vidutinėse išliko stabilus.

2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, augo MVĮ vidutinės metinės pajamos. Skaičiuojant darbuotojui labiausiai pajamos didėjo mažų įmonių kategorijoje. Per 2011 metus jos išaugo ketvirtadaliu.

Kaimo turizmas, kaip turizmo paslauga, plačiai paplitęs daugelyje pasaulio šalių. Lietuvoje ir daugelyje ES šalių kaimo turizmas orientuojasi į poilsio (atostogų) produktų kūrimą, susijusį su kaimiška gyvensena ir galimybe užsiimti įvairia su tuo susijusia veikla. Tai viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime, ypač tose vietovėse, kurios mažiau tinka žemės ūkio veiklai ir pasižymi natūraliais kraštovaizdžiais.

Statistikos departamento duomenimis, 2011 metais kaimo turizmo sodybų skaičius gerokai išaugo – 25 (4,2 proc.), o vietų skaičius jose – 911 (7,3 proc.). 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sodybų padaugėjo tik dviem, o vietų jose – 191. Vidutiniškai vienai sodybai 2011 metais teko 22 vietos.

2011 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 615 kaimo turizmo sodybų (3.35 pav.).

3.35 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2007–2011 metais
Fig. 3.35. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2007–2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apie 70 proc. visų sodybų veikia savivaldybėse, priskirtose mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms, kuriose patraukli gamta ir iš tradicinio ūkininkavimo gaunamos mažesnės pajamos. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos apskrityje, o labiausiai tokių sodybų skaičius per 2011 metus išaugo Vilniaus apskrityje (3.16 lentelė).

3.16 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius apskrityse 2007–2011 metais

Table 3.16. Number of farmsteads used for rural tourism by county in 2007–2011

Apskritys <i>Counties</i>	Sodybų skaičius / <i>Number of farmsteads</i>					Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2010,</i> %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Alytaus	76	84	102	95	94	-1,1
Kauno	56	64	66	65	70	7,7
Klaipėdos	50	43	37	37	46	24,3
Marijampolės	17	21	21	20	22	10,0
Panevėžio	26	21	19	22	23	4,5
Šiaulių	12	10	16	13	16	23,1
Tauragės	14	9	18	19	17	-10,5
Telšių	31	32	41	41	41	0,0
Utenos	186	185	184	193	184	-4,7
Vilniaus	70	77	84	85	102	20,0
Iš viso / <i>Total</i>	538	546	588	590	615	4,2

2011 metais kaimo turizmo sodybose apsilankė 252,8 tūkst. poilsiautojų. Tai rodo, kad kaimo turizmo sektorius Lietuvoje atgauna 2010 metais sumažėjusias veiklos apimtis. 2011 metais didėjo ir vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius (nuo 1,67 nakvynės 2010 metais iki 1,79 nakvynės 2011-aisiais). Daugėja užsieniečių, poilsiaujančių kaimo turizmo sodybose (3.17 lentelė).

3.17 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius 2007–2011 metais, tūkst.

Table 3.17. Numbers of holidaymakers and overnights in farmsteads in 2007–2011, thousand

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2007	2008	2009	2010	2011
Apgyvendinta poilsiautojų <i>Number of holidaymakers</i>	293,7	321,7	245,4	227,5	252,8
Suteikta nakvynių iš viso <i>Total number of overnights</i>	613,6	615,4	438,2	379,8	453,4
iš jų: / <i>of which:</i>					
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	536,4	553,2	390,3	352,3	400,8
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	77,3	62,1	47,9	27,5	52,6
Užsieniečių nakvynių dalis iš viso nakvynių skaičiaus, proc. <i>Share of overnights for foreigners in</i> <i>total number of overnights, %</i>	12,6	10,1	10,9	7,2	11,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo vietovėse plėtojamos ir kitos, pigesnės turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2011 metais, kaip ir 2010-aisiais, įsikūrė du nauji kempingai, iš viso šalyje veikė 20 kempingų. Kempinguose teikiamomis paslaugomis naudojasi tiek Lietuvos gyventojai, tiek užsieniečiai (3.18 lentelė).

3.18 lentelė. Nakvynių skaičius kempinguose 2007–2011 metais, tūkst.

Table 3.18. Number of overnights in campings in 2007–2011, thousand

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Suteikta nakvynių iš viso <i>Total number of overnights</i>	72,8	70,1	65,2	52,6	57,9
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	55,5	50,2	45,2	29,8	32,4
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	17,3	19,9	19,9	22,8	25,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 433,2 tūkst. nakvynių (iš jų 93 proc. kaimo turizmo sodybose, 7 proc. kempinguose), užsieniečiams – 77,8 tūkst. nakvynių (atitinkamai 68 ir 32 proc.). Tai rodo, kad Lietuvoje tarp užsienio turistų išlieka populiarios ir pigesnės apgyvendinimo vietos, nors vis daugiau jų renkasi poilsį kaimo turizmo sodybose.

Parama verslo vystymui kaimo vietovėse. Europos Sąjungos paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai programose ir nacionalinėse paramos priemonėse vis labiau ima vyruoti kaimo gyventojų verslumo skatinimas. ES parama verslo vystymui kaimo vietovėse 2007–2013 metais teikiama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ paramos priemones: „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“, „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“.

Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos (NMA) 2012 metų I ketvirčio duomenimis, nuo 2007 metų paramos verslui vystyti kreipėsi 1,8 tūkst. pareiškėjų, iš kurių dauguma (63 proc.) jau plėtojantys verslą ar siekiantys kurti įmonę kaime. Kaimo turizmo veiklai plėtoti pateiktos 447 paraiškos. Mažiausiai paraiškų pateikta „Perėjimui prie ne žemės ūkio veiklos“ – 218 (3.19 lentelė).

Aktyviausiai panaudojant paramą alternatyvių žemės ūkiui veiklų plėtrai dalyvauja mažiau palankių ūkininkauti ir labiau urbanizuotų, turinčių didesnę rinką apskričių kaimo gyventojai. Pagal priemonę „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ aktyviausi Utenos apskrities pareiškėjai, „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ – Vilniaus ir Kauno apskričių pareiškėjai, „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ – Vilniaus ir Utenos apskričių pareiškėjai.

**3.19 lentelė. Paramos verslo vystymui pagal Lietuvos kaimo plėtros
2007–2013 metų programą panaudojimas 2007–2011 metais**

Table 3.19. The use of support for business development under the Lithuania's Rural Development Programme for 2007–2013 in the 2007–2011 period

Priemonės / Measures	Paraiškų skaičius <i>Number of applications</i>		Paramos suma, mln. Lt <i>Support funds, LTL million</i>			Paramos dalis nuo 2007–2013 m. paramos lėšų, proc. <i>Share of the total funds for 2007–2013, %</i>	
	surinkta <i>submitted</i>	patvirtinta <i>approved</i>	prašyta <i>requested</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>	patvirtinta <i>approved</i>	išmokėta <i>paid</i>
Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos / <i>Diversification towards non-agricultural activities</i>	216	142	129,5	64,6	7,2	57,4	6,4
Parama verslo kūrimui ir plėtrai / <i>Support for the establishment and development of business</i>	1114	320	752,0	269,6	48,8	66,2	11,9
Kaimo turizmo veiklos skatinimas / <i>Encouragement of rural tourism activities</i>	447	249	172,6	98,7	32,4	61,2	20,1

Šaltinis: parengta pagal NMA duomenis.

Populiariausios veiklos, kurių plėtrai skirta parama pagal priemonę „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ – atsinaujinančios energijos gamyba; amatai; sporto, rekreacijos ir kitos laisvalaikio organizavimo veiklos, o pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ – žemės ūkio ir kitų paslaugų teikimas; gamybinės bazės sukūrimas; atsinaujinančios energijos gamyba.

Nors patvirtinta paramos suma sudaro pusę priemonėms įgyvendinti skirtos paramos, išmokėta tik labai menka dalis, nesiekianti net ketvirtadalio skirtosios paramos.

Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos tarpinį vertinimą atlikusių ekspertų vertinimu, priemonių, susijusių su alternatyvių žemės ūkiui veiklų skatinimu, įgyvendinimui neigiamą įtaką darė keletas priežasčių, susijusių su mažomis kaimo gyventojų pajamomis, kurios neleidžia prisidėti prie investicinių projektų finansavimo. Ekonominio neapibrėžtumo sąlygomis potencialūs pareiškėjai nenorėjo prisiimti finansinių įsipareigojimų (bankams, kitiems juridiniams ar fiziniams asmenims) ir naujo verslo rizikos. Be to, kaimo vietovėse verslo plėtrą stabdė ir maža kaimo gyventojų perkamoji galia ir su tuo susijusi produktų/paslaugų paklausa. Naujų, labai mažų įmonių steigimą kaimo vietovėse apsunkino ir paraiškų vertinimas etapais.

Kaimo gyventojų apklausos rodo, kad svarbiausios priežastys, kodėl kaimo gyventojai nesiima alternatyvių žemės ūkiui veiklų – investicinių ir apyvartinių lėšų trūkumas verslo pradžia (nurodė 71 proc. respondentų), verslui nepalanki aplinka (mokestinė našta, biurokratiniai reikalavimai ir kt.) (63 proc.), žinių ir verslumo įgūdžių trūkumas (49 proc.). Mažiausiai įtakos kaimo gyventojų sprendimui nesiimti

alternatyvių žemės ūkiui veiklų turi nežinojimas, kur kreiptis informacijos (nurodė tik 3 proc. respondentų).

Nors Lietuvos kaimas darosi vis patrauklesnė vieta gyventi, čia gyvenantieji susiduria su darbo vietų trūkumu. Vieniems apskritai sunkiai sekasi rasti darbdavį, kitiems tenka susitaikyti su situacija, kai tenka dirbti nelabai mėgstamą darbą, renkant iš to, kas siūloma. Ypač jautriai į tai reaguoja aukštesnio išsilavinimo asmenys ir jaunimas.

ES šalių narių patirtis rodo, kad kintančios žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos nuostatos, siekiant palaikyti gyvybingą ūkių struktūrą, spręsti kartų kaitos problemas, užtikrinti žemės ūkio produkcijos gamybai naudojamų išteklių racionalų panaudojimą, sudaryti prielaidas kaimo vietovių tvariai raidai, darbo vietų pasiūlos didinimas ne žemės ūkio sektoriuje ir pagalba, plėtojant smulkų verslą, padedanti savarankiškai susikurti darbo vietą, išliks aktualios ir ateityje.

6. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga

6. *An overview of the fisheries sector*

Lietuvos gamtinės sąlygos yra palankios žuvininkystei plėtoti. Šalyje gausu tinkamų vidaus vandens telkinių. Baltijos jūra su neužšalančiu Klaipėdos uostu ir susisiekianti su Atlanto vandenynu bei dar tolimesni vandenys sudaro sąlygas žvejybai žuvinguose baseinuose.

Lietuvos žuvininkystės politika suderinta su ES bendrąja žuvininkystės politika, kurios pagrindinis tikslas – išlaikyti pusiausvyrą tarp išteklių naudojimo ir išsaugojimo, palaikyti žuvų ir jų produktų rinkos stabilumą. Lietuvai įstojus ES, įsipareigota vykdyti ES bendrosios žuvininkystės politikos reikalavimus. Šalies kompetencijai liko žvejybos reguliavimas Baltijos jūros teritoriniuose ir vidaus vandenyse (įskaitant akvakultūrą).

Jūrų žuvininkystė

Marine fisheries

Laivynas. Lietuva turi stiprų ir gana didelį žvejybos laivyną. 2011 m. gruodžio 31 d. Lietuvos žvejybos laivų bendroji talpa buvo 45217 BT, o variklių galia – 54568 kW.

Svarbiausias Lietuvos žvejybos laivyno segmentas yra žvejybai tolimuosiuose vandenyse pritaikyti laivai, kurių ilgis viršija 40 m. Jų pajėgumai 2010 metais sudarė 84 proc. viso Lietuvos jūrų žvejybos laivyno bendrosios talpos ir 76 proc. variklių galios.

Lietuva, vykdydama ES bendrąją žuvininkystės politiką, derina žvejybos laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais pasaulio vandenyne. Todėl siekiama griežtai valdyti žvejybos pajėgumus ir juos mažinti.

Per praėjusį nuo 2004 m. gegužės 1 d. laikotarpį Lietuvos žvejybos laivų pajėgumas sumažėjo. 2005 metais, pasinaudoję Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento parama, žvejybos veiklą nutraukė 20 atviros Baltijos jūros žvejybos laivų, kurių bendroji talpa – 1575 t, o variklių galia – 3104 kW. 2007 metais šia parama pasinaudojo ir nutraukė veiklą dar 11 žvejybos laivų, kurių bendroji talpa – 1173 t, o variklių galia – 1893 kW.

2011 metais tolimųjų vandens laivų bendroji talpa sumažėjo 722 BT (1,7 proc.), variklių galia padidėjo 346 kW (0,8 proc.), o atviros Baltijos jūros laivų bendroji talpa ir variklių galingumas nepakito, palyginti su ankstesniais metais.

Pagrindiniai Lietuvos žvejų žūklės rajonai – Atlanto ir Pietų Ramusis vandenynai, Baltijos jūra. Šiuose žvejybos rajonuose 2010 metais sugauta 151,6 tūkst. t žuvų ir kitų jūros gyvūnų.

Žvejyba tolimuosiuose vandenyse. Tolimuosiuose vandenyse sugaunama 79–94 proc. visų žuvų. 2010 metais Mauritanijos, Maroko ir Grenlandijos ekonominėse zonose iš viso sugauta 115,5 tūkst. t: Mauritanijos – 96,5 tūkst. t (83,6 proc.), Maroko – 18,3 tūkst. t (15,3 proc.), Grenlandijos – 618 t (0,5 proc.). Ramiajame vandenyne buvo sužvejota 10,3 tūkst. t žuvų, daugiausia pelaginių – stauridžių ir skumbrių. Šiaurės Rytų Atlanto vandenyno dalyje Lietuvos žvejai sugavo 9164 t žuvų, Šiaurės Vakarų Atlante – 925 t žuvų.

Tolimuosiuose vandenyse dažniausiai sužvejojamos menkės, Grenlandijos paltusai, grenadieriai, sardinės, sardinelės, skumbrės, stauridės ir kitos žuvys. Žuvys parduodamos artimiausiuose uostuose arba perkraunant vandenynuose iš laivų į kitų šalių laivus.

Dalis žuvų sugauta Baltijos jūroje ir vidaus vandenyse (įskaitant išaugintas akvakultūros tvenkiniuose).

Žvejyba Baltijos jūroje. 2011 metais Lietuvos Baltijos jūros žvejybos laivynas sužvejojo apie 16,0 tūkst. t žuvų, iš jų apie 98 proc. – atviroje Baltijos jūroje, priekrantėje – tik 0,3 tūkst. t (2 proc.) (3.20 lentelė).

3.20 lentelė. Žuvų sugavimas* Baltijos jūroje 2007–2011 metais, t
Table 3.20. Fish catches* in the Baltic Sea in 2007–2011, tonnes

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso / Total	26744	23486	26792	15537	15990
iš jų: / of which:					
menkės / cod	2935	2614	2818	3199	3057
strimelės / Baltic herring	3593	1793	3807	1557	2655
šprotai / sprat	19745	18296	19515	10223	9730
plekšnės / flounder	361	665	499	502	456
kitos / other	110	118	153	56	92

* Gyvojo svorio / Live weight.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3631; Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Priekrantėje sugaunama daugiau nei 20 rūšių žuvų. Didesnę verslinę reikšmę turi karšiai, žiobriai, sterka ir lašišos.

Sumažėjo strimelių žvejybos apimtys. Šių žuvų 2011 metais sugauta 2,7 tūkst. t, 26,1 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Menkių, kurios buvo ir yra pagrindinis atviroje Baltijos jūroje žvejojusių žvejų pajamų šaltinis, sugauta 4,2 proc. daugiau.

Vidaus vandenų žuvininkystė

Inland fisheries

Vidaus vandenų žuvininkystei didelę įtaką daro šalies geografinė padėtis. Didžioji šalies teritorijos dalis yra vidutinių platumų klimato šiaurinėje dalyje.

Vidaus vandenys – tai Kuršių, Kauno marios, kitos vandens talpyklos, ežerai, upės, įvairūs tvenkiniai, polderiai ir akvakultūros tvenkiniai. Lietuvos vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, t. y. 4 proc. šalies teritorijos.

Valstybinės reikšmės vandens telkinių plotas – 122,3 tūkst. ha. Tai 46,6 proc. visų vidaus paviršinio vandens telkinių. Neišnuomoti vandens telkiniai sudaro 33 proc. vidaus vandenų ploto. Neišnuomotuose valstybinio fondo vandens telkiniuose žvejojama pagal leidimus, išnuomotuose – pagal nuomos sutartis.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių ir Kauno marios, Nemuno žemupy. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėslių žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei.

2011 metais vidaus vandenyse sugauta 4764 t žuvų – 9,3 proc. mažiau nei 2007-aisiais. Daugiau kaip pusė (69,0 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2011 metais buvo sugauta 1476 t žuvų, daugiausia – Kuršių mariose (77,1 proc.), upėse (9,5 proc.), Kauno mariose (4,7 proc.). Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (2011 m. – 67,8 t). Kiti vidaus vandens telkiniai, ypač ežerai, svarbesni mėgėjiškai žūklei (3.21 lentelė).

3.21 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugauta verslinių žuvų 2007–2011 metais, t
Table 3.21. Commercial fish catches in inland waters in 2007–2011, tonnes

Sugavimo vietos / <i>Place of catch</i>	2007	2008	2009	2010	2011
Vidaus vandens telkiniai / <i>Inland waters</i>	5252	4610	4429	4470	4764
Kuršių marios / <i>Curonian Lagoon</i>	1363	1240	886	926	1138
Kauno marios / <i>Kaunas reservoir</i>	156	148	122	73	69
ežerai / <i>lakes</i>	26	24	43	36	68
upės / <i>rivers</i>	292	172	209	166	141
polderiai / <i>polders</i>	29	10	43	49	44
kiti natūralūs vandenys / <i>other</i>	7	8	6	4	16
versliniai tvenkiniai* / <i>commercial ponds*</i>	3378	3008	3422	3216	3288

* Realizuota produkcija / *Fish sold.*

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658;
 LR aplinkos ministerijos, Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Kuršių mariose sužvejojama daugiau žuvų nei visuose kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose (kartu paėmus). Įregistruotos net 58 Kuršių mariose gyvenančių žuvų rūšys – daugiausia gėlavandenių ir praeivių žuvų. Kuršių marios yra gėlavandenės, tik šiaurinėje dalyje, pučiant šiaurės ar šiaurės vakarų vėjams, druskingumas gali pasiekti 2–3 promiles. Pakilus vandens druskingumui, į vandens telkinį iš Baltijos jūros įplaukia daugiau žuvų: strimelių, menkių, plekšnių, šprotų (brėtlingių).

Kuršių marių baseino verslinės žuvis sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines sėsliąsias. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterkai – telkiasi Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, karšiai, lynai, kuojos, karosai. Šios žuvis nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Vertingų rūšių žuvų ištekliai Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija 2007–2011 metų laikotarpiu sudarė 886–1363 t. Siekiant Lietuvos Kuršių marių dalyje gerai išnaudoti žuvų išteklius, jos suskirstytos į žvejybos barus. Lietuvai priklausančioje Kuršių marių dalyje kasmet sužvejojama 30–50 kg/ha žuvų, t. y. daugiau nei kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose.

Kiekvienais metais nustatomi karšių, sterkių ir stintų sugavimo limitai. Šiaurinėje Kuršių marių dalyje dėl padidėjusio vandens sūrėjimo žuvis traukiasi į pietinę Rusijos Federacijai priklausančią Kuršių marių dalį, todėl šiaurinėje dalyje šių žuvų sugaunama mažiau nei anksčiau.

Kauno mariose verslinės žvejybos metų limitas – 140–160 t, daugiausia sugaunama kuojų, karšių, plakių, sterkių, ešerių, karosų, Nemuno žemupyje – stintų. 2007–2011 metais Nemuno žemupyje buvo sužvejojama 112–277 t stintų. Upėse sugaunama ir ungurių, karšių, ešerių, ežeruose – kuojų, ungurių, ešerių ir kitų žuvų (3.22 lentelė).

3.22 lentelė. Verslo įmonių natūraliuose vidaus vandenyse sugauta žuvų 2007 ir 2011 metais, t

Table 3.22. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2007 and 2011, tonnes

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Kuojos Roach	2007	455,6	92,4	7,6	1,4	1,0	2,6	560,6
	2011	314,4	35,3	8,3	0,4	4,1	10,2	372,7
Karšiai Bream	2007	410,8	13,5	3,0	3,7	23,2	1,0	455,2
	2011	436,9	6,0	6,6	3,9	23,7	3,2	480,2
Sterkai Pikeperch	2007	87,7	9,6	2,9	0,4	–	0,7	101,3
	2011	93,8	3,7	0,7	–	0,0	0,3	98,5
Stintos Smelt	2007	52,0	–	–	276,7	–	–	328,7
	2011	3,0	–	–	112,5	–	–	115,5
Žiobriai Vimba	2007	178,2	–	–	0,0	–	–	178,2
	2011	73,2	0,0	–	–	–	–	73,2
Ešeriai Perch	2007	50,4	6,4	2,7	0,1	0,1	0,2	59,9
	2011	66,5	3,1	5,2	0,0	0,3	0,1	75,2
Karosai Goldfish	2007	16,3	7,8	0,1	0,0	1,1	0,0	25,3
	2011	16,0	4,9	0,3	–	1,0	0,6	22,8
Lydekos Pike	2007	14,0	2,6	1,7	0,1	0,7	0,4	19,5
	2011	9,8	0,5	2,5	–	0,7	0,2	13,7
Karpiai Carp	2007	0,1	1,1	0,3	–	–	0,1	1,6
	2011	0,4	0,3	0,5	–	5,0	0,1	6,3
Unguriai Eel	2007	7,6	–	3,3	4,0	–	–	14,9
	2011	3,4	–	2,2	5,7	–	–	11,3

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Kitos Other	2007	90,7	22,9	4,2	6,1	2,9	1,9	128,7
	2011	120,8	15,0	41,5	18,3	9,7	1,4	206,7
Iš viso Total	2007	1363,4	156,3	25,8	292,5	29,0	6,9	1873,9
	2011	1138,1	68,8	67,8	140,8	44,5	16,1	1476,1

Šaltinis: LR aplinkos ministerijos duomenys.

Per analizuojamą laikotarpį dalies versliniais įrankiais sugautų rūšių žuvų apimtys sumažėjo: net 58,9 proc. mažiau sugauta žiobrių, 33,5 proc. kuojų, 30,3 proc. lydekų, 24,2 proc. ungurių, 2,8 proc. sterkų.

Pastačius Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę, sudarytas dirbtinis aukštutinis 306 ha dydžio baseinas. Jame gyvena apie 30 žuvų rūšių, vyrauja kuojos, karšiai, plakiai, ešeriai, sterikai. Verslinė žvejyba pradėta 1999 metais, žvejybos metų limitas – 7–11 t.

2011 metais Kuršių mariose žvejojama 50, Kauno mariose – 8 žvejybos įmonės.

Žuvų įvairovė ir gausa priklauso nuo upių dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrųjų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia – verslinė migruojančių stintų žvejyba Nemuno žemupyje.

LR Vyriausybė 2004 m. rugsėjo 8 d. nutarimu Nr. 1144 (Žin., 2004, Nr. 137-4995) patvirtino 169 ekologinių ir kultūrinių požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašą. Pagal jį atlikta saugomų ir globojamų rūšių žuvų paplitimo ir gausumo analizė, įvertinti upių hidrologiniai rodikliai. Prie užtvankų įrengiamos žuvų pralaidos. Jos leidžia praeivėms ir pusiau praeivėms žuvims (nėgėms, lašišoms, šlakiams, žiobriams, unguriams ir kt.) migruoti iš žemutinio bjefo į aukštutinį ir atvirkščiai.

Upėse ir ežeruose vis labiau griežtinama verslinės žvejybos tvarka: ribojamas galimų sugauti žuvų kiekis, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, nustatomas žvejybos laikotarpis. Pagal žvejybos kvotų vidaus vandenyse skyrimo taisykles mažesniuose kaip 200 ha vandens telkiniuose (išskyrus upes) žvejybos kvota skiriama tik vienam naudotojui.

Daugelį metų vidaus vandens žuvininkystėje prioritetą buvo teikiamas verslinei žvejybai ir akvakultūrai. Tačiau dėl ežerų, upių ir kitų įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų gausos šalyje sąlygos patrauklios ir mėgėjiškai žvejybai. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpų, lynų, plakių, vėgelių, aukšlių ir kt. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai, plintantys daugumoje Lietuvos vidaus vandens.

Žuvininkystė. Šalyje skiriamas didelis dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Migracijos takų priežiūrai, žuvų įveisimui nenuomojamuose vandens telkiniuose ir kitoms priemonėms valstybė pastaraisiais metais kasmet skirdavo 7–9 mln. Lt. Žuvų išteklių atkūrimo darbus iki 2010 m. balandžio 1 d. vykdė Lietuvos valstybinis žuvininkystės ir žuvininkystės tyrimų centras (LVŽŽTC), Laukystos žuvų veislynas, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai.

Įvairiais laikotarpiais LVŽŽTC įmonės dirbtinai veisė karpinių (karpus, karšius, karosus, lynus), lašišinių (lašišas, šlakius, upėtakius), lydekinių (europines lydekas),

sykinių (ežerinius sykus, peledes, paprastasias seliavas), šaminių (paprastuosius šamus), ešerinių (paprastuosius sterkus), upinių ungurių (paprastuosius ungurius), menkinių (vėgėles) šeimų žuvis bei plačiažnyplius vėžius. Į šalies vidaus vandenį kasmet išleidžiama apie 140–210 mln. įvairių vertingų ir nykstančių rūšių žuvų lervučių bei jauniklių.

Lietuvoje sukaupia vertingų verslinių laišišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. Upėtakiai auginami Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvivaisos skyriaus Žeimenos poskyryje, kituose objektuose. Zarasų rajone AB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir eršketinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Pastaruju metu žuvis pradėtos auginti ir uždaroje recirkuliacinėse sistemose. Pastatyti sterku, šamų ir kai kurių kitų vertingų žuvų jauniklių paauginimo minėtose sistemose centrai buvusio LVŽŽTC Žeimenos, Simno, Rusnės filialuose, prekinių ungurių auginimo – UAB „Auksinis ungurys“ (Švenčionių r.) ir kai kuriose kitose vietovėse. Kol kas uždaroje recirkuliacinėse sistemose auginama nedaug žuvų, bet tikėtina, kad vis didesnis vartotojų susidomėjimas ir teikiama parama padidins ir minėtų žuvų jauniklių pasiūlą ir paklausą.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 20 akvakultūros bendrovių ir apie 100 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis pajėgumas – apie 5,0 tūkst. t prekinių žuvų per metus. Lietuvos tvenkinių žuvininkystėje vyrauja mažos įmonės. Dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama tik dalis pajėgumų.

Apie 95 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, lynai, augalėdės žuvis, laišišos, šlakiai ir kt. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje, dalis eksportuojama. 2007 metais buvo išvežta 35,6 proc., 2008-aisiais – 26,6 proc., 2009-aisiais – 40,2 proc., 2010-aisiais – 45,6 proc., 2011-aisiais – 44,6 proc. akvakultūros bendrovėse išaugintų prekinių gyvų karpių ir kitų žuvų (3.23 lentelė).

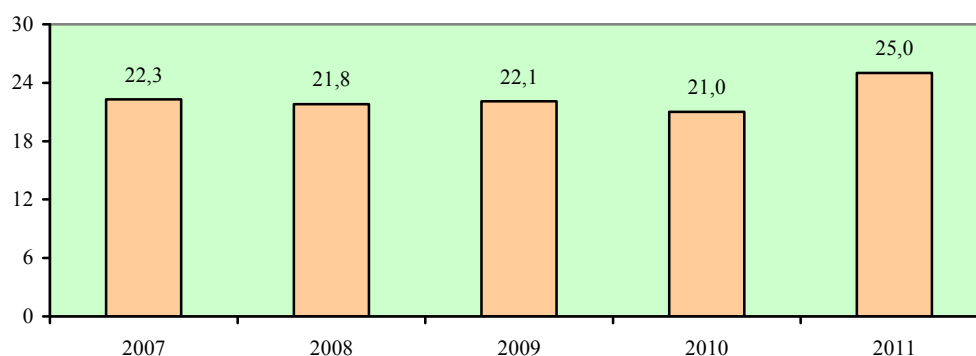
3.23 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos 2007–2011 metais

Table 3.23. Amounts and prices of fish sold by pond farms in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	3378	3008	3422	3216	3288
vidaus rinkoje / domestic market	2173	2207	2046	1748	1848
eksportuota / export	1205	801	1376	1468	1490
Gyvų karpių vidutinė didmeninė kaina, Lt/t Average wholesale price of live carp, Lt/t	6657	7461	6228	6541	6880
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	9,46	9,59	10,50	9,89	11,32

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3631; Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM ir Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Tvenkinių žuvininkystės produkcijos kainas formuoja jų pasiūlos ir paklausos santykis rinkoje. 2007–2011 metais žuvų pardavimo didmeninė kaina svyravo nuo 6,2 iki 7,5 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 3,2 iki 6,9 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, darbo užmokestis, įžuvinimo išlaidos. Pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., įžuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. sąnaudų. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjo 12,1 proc. (3.36 pav.)

3.36 pav. Tvenkinių žuvų prekinė produkcija 2007–2011 metais, mln. Lt

Fig. 3.36. Production of pond fishery in 2007–2011, LTL million

Šaltinis: Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Dėl valstybės paramos ekologiškai žuvininkystei iki 2009 metų ši veikla plėtėsi, tačiau dėl pasikeitusios paramos tvarkos jau 2010 metais ekologinių tvenkinių plotai ir produkcijos apimtys sumažėjo (3.24 lentelė).

3.24 lentelė. Ekologinių tvenkinių plotas ir juose išauginta prekinė žuvų produkcija 2007–2011 metais

Table 3.24. Certified pond area and marketable fish production in 2007–2011

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Plotas, ha / Area, ha	4940	5161	5856	5275	5440
Produkcija, t / Production, t	1335	1410	1900	1300	1377
dalis nuo visos tvenkinių žuvų prekinės produkcijos, proc. <i>share in total pond marketable fish production, %</i>	39,5	46,9	55,5	40,4	41,9
dalis nuo visos vidaus vandenų žuvų produkcijos, proc. <i>share in total fish production in inland waters, %</i>	25,4	30,6	40,2	29,1	28,9

Šaltiniai: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Nacionalinio biudžeto lėšomis iki 2009 metų (2003–2008 m.) buvo įgyvendinama žuvų ligų profilaktikos programa ir remiama ekologiškų žuvininkystės produktų gamyba.

2011 metais pagal ES reikalavimus gamtos išteklių apsaugai žuvininkystės tvenkiniuose buvo išleista 970 tūkst. Lt (3.25 lentelė).

3.25 lentelė. Nacionalinio biudžeto parama akvakultūrai 2007–2011 metais, tūkst. Lt
Table 3.25. Support from the national budget for aquaculture in 2007–2011, LTL thousand

Paramos kryptys / <i>Kind of support</i>	2007	2008	2009	2010	2011
Žuvų ligų profilaktikos programos vykdymas <i>Fish disease prevention programme</i>	1543	1722	–	–	–
Ekologiškų žuvų auginimas <i>Production of organic fish</i>	1022	1054	2155	970	970
Iš viso / <i>Total</i>	2565	2776	2155	970	970

Šaltiniai: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Parama akvakultūrai, panaudojus ES fondų ir nacionalinio biudžeto lėšas, didino žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą bei gerino aplinką ir kraštovaizdį.

Tyrimais nustatyta, kad natūraliuose vidaus vandenyse žuvų sugavimas priklauso nuo gamtinių sąlygų ir žuvivaisos plėtros. Žuvivaisos darbai leidžia palaikyti žuvų išteklius, atkurti nykstančias rūšis. Dabar 93–95 proc. tvenkinių prekinės produkcijos sudaro karpiai. Rinkos poreikiams patenkinti reikėtų daugiau išauginti kitų rūšių žuvų. Be to, būtų tikslinga sudaryti prielaidas ekologinės žuvininkystės plėtrai.

REZIUMĖ

Žemės ūkio ir maisto sektoriui tenka 7,4 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos bendrosios pridėtinės vertės, daugiau kaip 14 proc. visos šalies užsienio prekybos apyvartos, užtikrinamos darbo vietos beveik dešimtdaliui dirbančių gyventojų.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2011 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2728 mln. Lt, o tai 5 proc. daugiau nei 2010-aisiais.

2011 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 11 565 mln. Lt (19,1 proc. daugiau nei 2010-aisiais), importuota už 9568 mln. Lt (19,9 proc. daugiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, jis padidėjo 264 mln. Lt – iki 1997 mln. Lt.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2007–2011 metus kito netolygiai. 2011 metais, palyginti su 2007-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 10,0 proc., o palyginti su 2010-aisiais – 2,2 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 25,3 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 20,0 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN, vidutinis ūkio dydis buvo 16,3 ha, t. y. 4,5 proc. didesnis nei 2010-aisiais ir 21,6 proc. – nei 2007-aisiais.

Lietuvoje 2011 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 158 tūkst. ha, arba 5,6 proc. visų deklaruotų ŽŪN. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 55,9 ha 2010 metais iki 60,8 ha 2011-aisiais.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią jo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,5 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,2 proc.) žemė.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti esminį kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokytį. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose, o nuo 2006-ųjų – paslaugų sektoriuje (išskyrus 2008 m., kai daugiau dirbo pramonės ir statybos sektoriuose).

Ekonominės veiklos įvairinimo kaime svarbą ir būtinybę pastaraisiais metais lemia darbo vietų žemės ūkyje mažėjimas. Netgi kaimo vietovėse ūkininkavimas nebėra vyraujanti ekonominė veikla. 2011 metais tik 28,6 proc. užimtų kaimo gyventojų dirbo žemės ūkio, medžioklės, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuje.

2007–2010 metų laikotarpiu kaime MVĮ skaičius didėjo, tačiau 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, jų sumažėjo 5 proc. ir grįžo į 2008 metų lygį. 2011 metais buvo daugiau kaip 9,6 tūkst. MVĮ, iš jų 78 proc. – mažos įmonės.

Tolesnės vystymosi perspektyvos žemės ūkio ir maisto sektoriui yra palankios. Augant pasaulyje žemės ūkio ir maisto produktų paklausai ir kainoms, didėja suinteresuotumas plėsti gamybos apimtis. Prielaidas tam sudarytų didesnės investicijos į ūkių modernizavimą, darbo našumo kėlimą, veiklos ir produktų pateikimo vartotojui optimizavimą.

SUMMARY

Agriculture and food sector accounts for 7.4% of the total gross value-added created in the Lithuanian economy, comprises more than 14% of the total foreign trade turnover, guarantees workplaces for nearly one tenth of the employed population.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social disjuncture between rural and urban population, to save the environment, economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2011 the funds for agriculture made up LTL 2,728 million i. e. 5% more than in 2010.

In 2011 the export of agricultural and food products totalled LTL 11,565 million (19.5% more than in 2010), while the import amounted to LTL 9,568 million (19.9% more). Starting 2004 (when Lithuania joined the EU) the balance of foreign trade of agricultural and food products was positive. In 2011, as compared to 2010, it increased by LTL 264 million and reached LTL 1,997 million.

In 2007–2011 the number of agricultural entities by categories was changing unevenly. In 2011, as compared to 2007, the number of registered family farms went up by 10.0% and, as compared to 2010, increased by 2.2%. With reference to the data of declarations, over the abovementioned period the number of agricultural companies and other enterprises increased by 25.3%, while the number of holdings went down by 20.0%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2011 was 16.3 ha, or by 4.5% larger than in 2010 and by 21.6% more than in 2007.

In 2011 the certified organic area in Lithuania occupied 158 thousand hectares, or accounted for 5.6% of the total UAA declared. The average size of certified farm (including fishery farms) increased from 55.9 ha (in 2010) to 60.8 ha (in 2011).

The total land area by land category was almost stable. The largest share in the total land area made up land used for agricultural purposes (60.5%) and the area of forestry land (30.2%).

The most important changes were going in the structure of rural population employment. Until 2006 the largest share of rural population was involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries, but since 2006 this share in services has become higher (except the year 2008 when this share in industry and construction was higher).

In these latter years the decreasing number of population involved in the agricultural business caused the importance and necessity to diversify the economic activity. Farming is no longer the dominant economic activity even in rural areas. In 2011, as well as in 2010, only 28.6% of the employed rural population were involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries.

In 2007–2011 the number of SMEs in rural areas was increasing, but in 2011, as compared to 2010, decreased by 5% and returned the 2008 level. In 2011 over 9.6 thousand SMEs were operating in rural areas, of which 78% made up small enterprises.

Prospects for further development of the agricultural and food sector are favourable. The growth in world demand for agricultural and food products and higher prices increase the interest to expand production capacity. Significant investments in farm modernisation, raising of labour productivity, optimisation of performance and food supply to consumers should make the preconditions for an increase in production amounts.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – Bendroji žemės ūkio politika
ES (angl. *EU*) – Europos Sąjunga
EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-15 – ES šalys senbuvės
ES-27 – visos ES šalys narės 2007 m.
IĮ – individualioji įmonė
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN (angl. *CN*) – kombinuotoji nomenklatūra
LAEI (angl. *LIAE*) – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LR – Lietuvos Respublika
LVŽŽTC – Lietuvos valstybinis žuvininkystės tyrimų centras
MVĮ (angl. *SMEs*) – mažos ir vidutinės įmonės
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga
PNTI – papildoma nacionalinė tiesioginė išmoka
PVM (angl. *VAT*) – pridėtinės vertės mokestis
SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SD (angl. *AWU*) – sąlyginis darbuotojas
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT (angl. *FADN*) – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VšĮ – viešoji įstaiga
VVG – vietos veiklos grupės
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN (angl. *UAA*) – žemės ūkio naudmenos